

Valstybės vaiko teisių apsaugos
ir įvaikinimo tarnyba

priė Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos

Mykolo Romerio
universitetas

GERIAUSIŲ VAIKO INTERESŲ

PRINCIPO UŽTIKRINIMO METODINIS VADOVAS

Odeta Intė | Agnė Tvaronavičienė | Dalia Vasarienė

**GERIAUSIŲ
VAIKO INTERESŲ
PRINCIPO UŽTIKRINIMO METODINIS VADOVAS**

Odeta Intė, Agnė Tvaronavičienė, Dalia Vasarienė

**Vilnius
2024**

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale „ibiblioteka.lt“.

Draudžiama platinti kūrinio originalą ar jo kopijas, įskaitant viešą siūlymą juos pirkti ar tikslią kūrinio originalo ar jo kopijų reklamą, skatinančią vartotojus juos įsigyti, taip pat nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti kūrinio originalą ar jo kopijas arba valdyti, importuoti ar eksportuoti.

ISBN 978-609-488-085-8
(Leidinio forma: Spausdintinis)

ISBN ISBN 978-609-488-084-1
(Leidinio forma: Elektroninis-PDF)

© Valstybės vaiko teisių apsaugos ir
įvaikinimo tarnyba prie Socialinės
apsaugos ir darbo ministerijos, 2024

Leidinio autorės: Odeta Intė (MRU), prof. dr. Agnė Tvaronavičienė (MRU), doc. dr. Dalia Vasarienė (MRU).

Turinys

IŽANGINIS ŽODIS	7
ŽODYNĖLIS	8
I. ĮVADAS	14
1.1. Geriausių vaiko interesų principo samprata	17
1.2. Geriausių vaiko interesų užtikrinimo tikslas ir svarba	23
1.3. Geriausius vaiko interesus užtikrinantys subjektai	25
1.4. Bendrosios kompetencijos, būtinos vaiko gerovės srityje dirbantiems specialistams	30
1.5. Geriausių vaiko interesų užtikrinimas viešojo administravimo srityje ir susijusiuose viešojo valdymo procesuose	32
1.6. Žinių pasitikrinimo testas	34
II. TEISINIS REGULIAVIMAS, ĮTVIRTINANTIS GERIAUSIŲ VAIKO INTERESŲ PRINCIPĄ	39
2.1. Tarptautinių teisės aktų apžvalga	40
2.2. Nacionalinių teisės aktų apžvalga	44
2.3. Žinių pasitikrinimo testas	56
III. GERIAUSIŲ VAIKO INTERESŲ PRINCIPŲ TAIKYMAS IR JO TURINĮ ATSKLEIDŽIANTYS VEIKSNIAI	61
3.1. Geriausių vaiko interesų užtikrinimo procesas	61
3.2. Veiksniai, kuriuos reikalinga įvertinti siekiant užtikrinti geriausius vaiko interesus	82
3.2.1. Vaiko tapatybė	84
3.2.2. Vaiko šeimos ryšiai ir santykiai	90
3.2.3. Vaiko priežiūra, apsauga ir saugumas	99

3.2.4.	Pažeidžiamumas	102
3.2.5.	Vaiko teisės į sveikatą įgyvendinimas	104
3.2.6.	Vaiko teisės į mokslą įgyvendinimas	107
3.3.	Žinių patikrinimo testas	115

IV. ATVEJAI, KAI NUSTATINĖJAMI GERIAUSI VAIKO INTERESAI

119

4.1.	Vaiko situacijos vertinimas	120
4.2.	Geriausių vaiko interesų nustatymas tėvų ginčų dėl vaiko kontekste	131
4.3.	Geriausių vaiko interesų nustatymas neteisėto vaiko išvežimo ir / ar laikymo atvejais	143
4.4.	Geriausių vaiko interesų nustatymas globos (rūpybos) organizavimo procese	156
4.5.	Geriausių vaiko interesų nustatymas tėvų globos netekusio vaiko galimo įvaikinimo procese	165
4.6.	Geriausių vaiko interesų nustatymas nelydimų nepilnamečių užsieniečių atvejais	177
4.7.	Geriausių vaiko interesų nustatymas atvejo vadybos procese	188
4.8.	Žinių patikrinimo testas	200

V. BAIGIAMASIS ŽODIS

207

VI. ŽINIŲ PASITIKRINIMO TESTŲ ATSAKYMAI

211

VII. ŠALTINIAI

212

IŽANGINIS ŽODIS

Įžanginis žodis

Mielieji,

džiaugiuosi galėdama pristatyti Jums šį leidinį – *Geriausių vaiko interesų principo užtikrinimo metodinį vadovą*.

Kiekvienas vaikas yra nepakartojama asmenybė, turinti savo poreikių, talentų ir svajonių. Šiame metodiniame vadove mes giliname suvokimą apie tai, kas yra geriausi vaiko interesai, ir kaip mes, dirbantieji vaiko gerovės srityje, galime juos geriausiai atliepti. Šio metodinio vadovo tikslas – suteikti praktinių žinių ir įrankių, kurie padėtų vaiko gerovės srityje dirbantiems asmenims dar geriau suprasti ir taikyti geriausių vaiko interesų principą savo kasdienėje praktikoje.

Atviras ir sąmoningas požiūris į kiekvieną vaiką, jo poreikius ir teises, taip pat gebėjimas įsiklausyti į vaiko nuomonę yra neatsiejama mūsų profesinės veiklos dalis. Todėl tikiuosi, kad šis vadovas taps dar vienu svarbiu žingsniu link visapusiškesnio vaiko interesų supratimo ir jų efektyvaus užtikrinimo.

Šis vadovas yra mūsų visų – vaiko teisių gynėjų, atvejo vadybininkų,

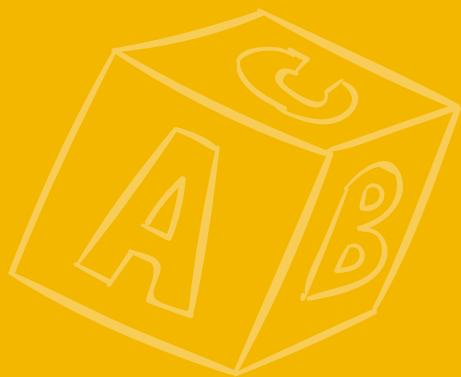
socialinių darbuotojų, sveikatos priežiūros ir ugdymo įstaigų specialistų, teisėsaugos atstovų ir visų dirbančių vaiko gerovės srityje – indėlis į geresnę vaikų dabartį ir ateitį. Jis liudija mūsų bendrą įsipareigojimą dirbti iš širdies, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko asmenines aplinkybes, siekiant, kad vaiko gyvenimas būtų saugesnis, visavertiškesnis ir laimingesnis.

Skirkime šiam vadovui tiek laiko, kiek reikia, kad išsamiai susipažintume su jo turiniu, ir naudokime jį kaip pagrindą diskutuodami su kolegomis, priimdami sprendimus ir kasdien dirbdami su vaikais ir jų šeimomis. Tegul jis tampa patarėju, įkvėpimo šaltiniu ir pagalbininku užtikrinant, kad kiekvieno vaiko interesai būtų gerbiami.

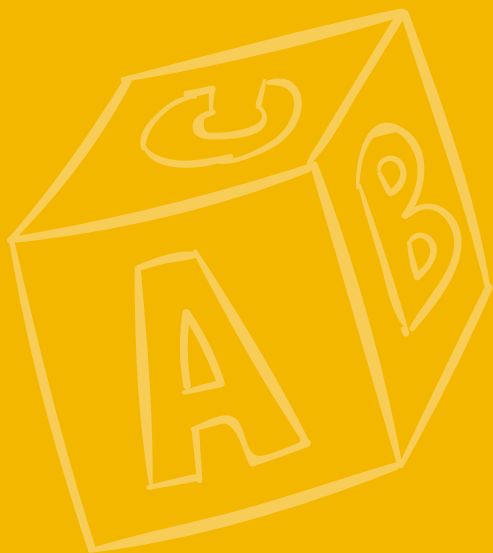
Linkiu Jums įkvepiančio skaitymo ir sėkmės taikant šias žinias praktikoje.

Ilma Skuodienė,

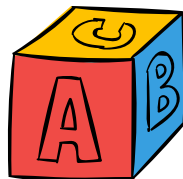
Valstybės vaiko teisių apsaugos ir
įvaikinimo tarnybos
prie Socialinės apsaugos ir darbo
ministerijos direktorė

ŽODYNĚLIS

Žodynėlis

Alternatyvus ginčų sprendimas

Visuma neformalių, leidžiančių šalims kontroliuoti ginčo sprendimo eigą ir jos rezultatą procedūrų, kuriose trečiojo nepriklausomo asmens pagalba sprendžiant ginčą yra galima, bet neprivaloma (Kaminskienė, 2011). Lietuvoje plačiausiai taikomi tokie alternatyvūs teismui ginčų sprendimo būdai kaip mediacija, teisminis sutaukymas, teisminė mediacija. Šie būdai ginčo šalims padeda sutaupyti laiko ir pinigų, išvengti formalaus ir sudėtingo bylos nagrinėjimo teisme.

Atvejo vadyba

Atvejo vadybininko koordinuojamos kompleksinės pagalbos vaikui ir jo atstovams pagal įstatymą organizavimas bei teikimas, siekiant jiems padėti įveikti iškilusius socialinius sunkumus, kurių sėkmingas sprendimas sudarytų prielaidas išvengti galimų vaiko teisių pažeidimų ir sudarytų sąlygas savarankiškai užtikrinti vaiko teises bei teisėtus interesus ([Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 1996](#)).

Centrinė institucija

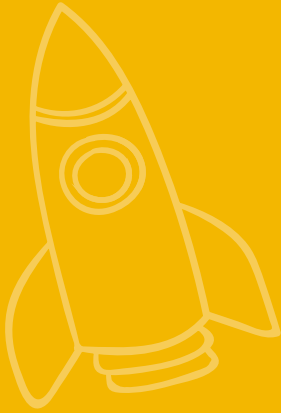
Institucija, turinti rinkti ir keisti informacija apie vaiko padėtį (kuri susijusi su byla dėl globos arba vaiko grąžinimo), teikti pagalbą tėvų pareigų turėtojams, siekiantiems sprendimų pripažinimo ir vykdymo. Kiekviena valstybė, ratifikavusi 1980 m. Hagos konvenciją dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų, 1996 m. Hagos konvenciją dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje bei Europos Sąjungos valstybės narės turi tokią instituciją paskirti. Lietuvoje centrine institucija yra paskirta Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos ([Mediatoriaus vadovas, 2019](#)).

Empatija

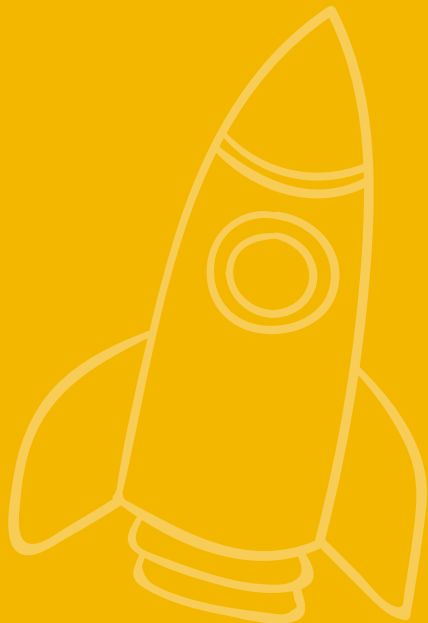
Supratimo rūšis; įsijautimas į kito žmogaus emocinę būseną ([Visuotinė lietuvių enciklopedija](#)). Tai gebėjimas atpažinti, pajusti ir įvardinti kito žmogaus jausmus.

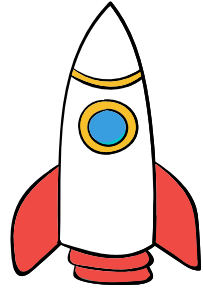
Globa (rūpyba)	Likusio be tėvų globos vaiko, įstatymų nustatyta tvarka patikėto fiziniam arba juridiniam asmeniui, priežiūra, auklėjimas ir ugdymas, kitų jam tinkamų dvasiškai ir fiziškai augti sąlygų sudarymas ir palaikymas, jo asmeninių, turtinių teisių bei teisėtų interesų gynimas ir atstovavimas jiems (<i>Socialinės apsaugos ir darbo ministerija</i>).
Įtraukusis ugdymas	Švietimo sistema, kuri apima visus mokinius ir teikia jiems paramą mokantis, kad ir kokie būtų jų gebėjimai ir poreikiai. Tai užtikrinimas, kad ugdymas ir jo programos, pastatai, klasės, žaidimų aikštelės, transportas ir tualetai būtų tinkami visiems vaikams visais lygmenimis. Įtraukusis ugdymas – kai visi vaikai mokosi kartu tose pačiose mokyklose (<i>UNICEF, 2017</i>).
Jurisdikcija	Klausimų, kuriuos spręsti turi teisę kuri nors įstaiga, visuma (<i>Visuotinė lietuvių enciklopedija</i>). Jurisdikcijos sąvoka šiame vadove dažniausiai vartojama apibrėžti nacionalinio teismo kompetenciją spręsti tam tikrus ginčus.
Konfliktas	Priešingų interesų, tikslų, požiūrių, nuostatų susidūrimas; kiviščas, ginčas (<i>Visuotinė lietuvių enciklopedija</i>).
Konflikto eskalacija	Procesas, kurio metu konfliktas tampa vis intensyvesnis ir destruktivesnis. Tai gali pakenkti santykiams, produktyvumui ir gerovei, netgi sukelti fizinę žalą ar rimtų teisinių pasekmių (<i>Maiese, 2020</i>).
Lojalumo konfliktas	Tai emociniai konfliktai, kai vaikas jaučia pareigą stoti vieno iš atstovų pagal įstatymą pusėn, kas jam dažnai sukelia sudėtingą vidinį konfliktą ir netikrumą bei nesaugumą (<i>Townsend, n.d.</i>).
Mediacija	Alternatyvi teismui, savanoriška konfidencialaus pobūdžio ginčų sprendimo procedūra, kurioje vienas ar keli tretieji nepriklausomi nešališki asmenys – mediatorius arba mediatoriai – padeda besiginčijantiems pasiekti priimtina ginčo sprendimą (<i>Kaminskienė et al., 2013</i>).
Ratifikavimas	Tarptautinės sutarties patvirtinimas. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija tarptautines sutartis ratifikuoja Lietuvos Respublikos Seimas Prezidento teikimu (<i>Konstitucija, 1992</i>).
Refleksija	Psichologinis procesas, per kurį žmogus pažįsta savo paties psichinius veiksmus ir būsenas (<i>Lietuviuzodynas.lt</i>). Tai savo psichikos stebėjimas, savo poelgių apmąstymas.
Reglamentas	Privalomas Europos Sąjungos teisėkūros procedūra priimamas tiesioginio taikymo teisės aktas, kuris turi būti taikomas visoje Europos Sąjungoje (<i>european-union.europa.eu</i>).

Separacija	Sutuoktinių gyvenimas skyrium, tvirtinamas teismo sprendimu, kuriame turi būti išspręsti sutuoktinių turto padalijimo, nepilnamečių vaikų gyvenamosios vietos, sutuoktinių tarpusavio ir jų nepilnamečių vaikų išlaikymo klausimai. Po separacijos sutuoktiniai nebeveda bendro ūkio, neprižiima bendrų prievolių, tačiau pagyvenus skyrium jie turi galimybę bet kada bendrą santuokinį gyvenimą atnaujinti arba (pragyvenus atskirai ilgiau nei vienerius metus) supaprastinta tvarka santuoką nutraukti (TeisėPro, 2020).
SSGG analizė	Strateginio planavimo metodas, pradėtas naudoti vadyboje siekiant nustatyti organizaciją veikiančius palankius ir nepalankius jai vidinius ir išorinius veiksnius (Visuotinė lietuvių enciklopedija). Laikui bėgant šis metodas pradėtas naudoti ir kitose srityse, pvz., įgyvendinant projektus ar ieškant sprendimų bei tikrinant jų realistiškumą. Tai įrankis, kurį taikant analizuojamos tiriamo objekto (pvz., sprendimo) stiprybės, silpnybės (vidiniai veiksniai) bei galimybės ir grėsmės (išoriniai veiksniai).
Šeimos ekosistema	Dinamiška ir sudėtinga artimų ryšių visuma, veikianti kaip vienetas. Tai šeimą sudarančių asmenų grupė, apibrėžiama kaip susietas sąveikaujančių ir tarpusavyje priklausomų asmenų vienetas, turintis bendrų tikslų ir išteklių ir bent dalį savo gyvenimo ciklo tarpusavyje dalijasi gyvenamąja erdve (Andrews et al., 2008).
Šeimos konferencija	Galimybė problemas, susijusias su vaiko gerove, išspręsti šeimos rate, nesikišant institucijoms bei išsaugant vaiką šeimoje. Susirinkusi šeima ir išplėstinė šeima gauna informaciją iš su vaiku dirbančių specialistų apie susiklosčiusią situaciją šeimoje. Šeima pasitarusi pasiūlo sprendimo būdą, suplanuoja veiksmus, patvirtina juos savo parašais, teikia specialistams įvertinti ir pradeda veikti (dienvidis.lt).
Teisės objektas	Daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektualinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai ir veiksmų rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės (Civilinis kodeksas, 2000).
Teisės subjektas	Asmuo, kuris gali būti teisinių santykių dalyviu, t. y. turi teisinį subjektiškumą (teisumą ir veiksnumą) (Visuotinė lietuvių enciklopedija).
Teisinis subjektiškumas	Asmens galėjimas būti teisinių santykių dalyviu. Subjektiškumą sudaro teisnumas (galėjimas turėti teises ir pareigas) ir veiksnumas (galėjimas savo veiksmais įgyti teises ir pareigas) (Visuotinė lietuvių enciklopedija).
Valstybės suverenitetas	Valstybės teisė savarankiškai tvarkyti savo vidaus ir užsienio reikalus (Visuotinė lietuvių enciklopedija).

I. IVADAS

I. Įvadas

1.1. Geriausių vaiko interesų principo samprata

Ar galite patikėti, kad vaikų teisės ir jų apsauga daugelyje valstybių dar XIX amžiuje buvo visiškai neišplėtotą teisės sritis? Mažais žingsneliais viduramžiais gają vaiko kaip „mažo suaugusiojo“ (Juodaitytė, 2007) sampratą XIX ir XX amžių sandūroje keitė suvokimas, kad vaikystės periodas yra specifinis, labai svarbus tiek fizinės, tiek ir socialinės emocinės žmogaus raidos etapas, kurio sklandai užtikrinti būtinos saugios ir ugdančios sąlygos. XX amžius pelnytai mokslinėje literatūroje vadinamas vaiko padėties visuomenėje kaitos amžiumi (Jonynienė, 2005). Praėjusio šimtmečio pradžioje tik kai kuriose Europos valstybėse buvo įtvirtintos pavienės pirmosios nuostatos, susijusios su vaikų teisėmis ir jų apsauga, o pabaigoje platus vaiko teisių spektras ir jų įgyvendinimo principai buvo įtvirtinti pačiu aukščiausiu tarptautiniu lygiu.

Kas lėmė tokį staigų požiūrį į vaikus pokytį?

Kultūriniai ir filosofiniai pokyčiai

Keitėsi žmogaus suvokimas, išryškėjo kiekvieno asmens, įskaitant vaiko, orumo ir prigimtinių teisių svarba. Vaikas sąmoningai pradėtas suvokti kaip individas, turintis specifinius poreikius ir teises, kuriuos reikalinga apsaugoti. Pradėtos viešos diskusijos šia tema.

Medicinos mokslo pažanga

Viena vertus, suvokta, kad vaiko kūnas ir jame vykstantys procesai yra specifiniai ir vaiko negalima vertinti tiesiog kaip žemesnio ūgio bei svorio suaugusio žmogaus. Kita vertus, naujos mokslinės žinios apie vaikų raidą ir sveikatą parodė, kaip įvairūs veiksniai gali paveikti jų gerovę ir vystymąsi, kas paskatino ieškoti būdų, kaip apsaugoti vaikus nuo pavojų ir nepalankių sąlygų.

Gyvenimo sąlygų pokyčiai

Urbanizacija, sparti pramonės ir technologijų plėtra padidino vaikų pažeidžiamumą ir išryškino jiems gresiančius pavojus.

Vaiko teisių apsaugos tarptautinio teisinio reguliavimo istorinė raida

1924 m. Ženevos vaiko teisių deklaracija

Pirmasis tarptautinis dokumentas vaiko teisių apsaugos srityje, kurį sudarė 5 lakoniški straipsniai, kuriuose išvardytos suaugusiųjų pareigos vaikui (sudaryti sąlygas vystytis, pamaitinti, slaugyti, suteikti pagalbą, priglausti, vaikui nusikaltus, grąžinti j doros kelią, sudaryti galimybes užsidirbti, tačiau apsaugoti nuo išnaudojimo).

1959 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracija

Deklaracijoje buvo pripažintos vaiko teisės į lygiateisiškumą, nediskriminavimą, vardą, pilietybę, socialinę apsaugą, sveikatos priežiūrą, mokslą, specialią apsaugą ir kt. Šioje Deklaracijoje pirmą kartą tarptautiniu lygmeniu paminėta ir geriausių vaiko interesų koncepcija, kaip įpareigojimas teisėkūros subjektams teisės aktų leidybos procese prioritetu laikyti būtent geriausius vaiko interesus.

1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija

Ši Konvencija yra pagrindinis ir svarbiausias tarptautinis dokumentas vaiko teisių apsaugos srityje, unikali tuo, kad įtvirtina ne tik vaikų pilietines, politines ir ekonomines, socialines ir kultūrinės teises, bet ir jų apsaugos priemones.

Įdomu! Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvenciją (toliau – Konvencija) iki 2024 m. yra ratifikavusios net 196 valstybės. Vienintelė iš Jungtinių Tautų (toliau – JT) organizacijai priklausančių 193 valstybių – Jungtinės Amerikos Valstijos (toliau – JAV) – iki šiol nėra ratifikavusi Konvencijos. Pagrindinės priežastys susijusios su manymu, kad tokio dokumento ratifikavimas keltų grėsmę JAV suverenitetui, nes Konvencija yra tiesiogiai taikomas teisės aktas, kuriuo jį ratifikavus būtų privalu remtis nustatant geriausius JAV vaikų interesus; egzistuoja nuogąstavimų dėl pernelyg didelio Konvencijos poveikio vaiko atstovų pagal įstatymą teisėms bei šeimos savarankiškumui, ypač kalbant apie sprendimų, susijusių su švietimu, religija ir drausme, priėmimą; baimė, kad Konvencijos taikymas JAV teisinėje sistemoje sudarys galimybę tarptautinėms institucijoms daryti įtaką JAV politikai ir teisėkūrai; grėsmė federalinei valstybės valdymo formai, nes unifikuotos taisyklės turės būti taikomos visose valstijose, ir daugelis kitų (Kongreso tyrimų centras, 2015).

Siekiant atskleisti geriausių vaiko interesų sampratą, būtina gerai susipažinti su Konvencijos nuostatomis, nustatančiomis vaiko teisių apsaugos priemones, nes šis savo teisine galia tik nacionalinei Konstitucijai nusileidžiantis teisės aktas kiekvienos valstybės teisės sistemoje nustato aukštus tarptautinius

vaiko teisių ir jų apsaugos standartus bei pristato universalią visoms 193 JT valstybėms narėms priimtina ir suprantamą geriausių vaiko interesų sampratą. Konvencijos nuostatos perkeliamos į nacionalinę teisę ir taip užsitikrinama tarptautinės ir nacionalinės teisės normų darna.

Konvencijoje įtvirtinti 4 bendrieji vaiko teisių apsaugos principai

Nediskriminavimo principas (2 str.)	Vaiko interesų principas (3 str.)	Vaiko teisė gyventi ir vystytis (6 str.)	Vaiko teisė dalyvauti ir būti išklaustam (12 str.)
-------------------------------------	-----------------------------------	--	--

Konvencijos 3 str. numato, kad:

„Imantis bet kokių vaiką liečiančių veiksmų, nesvarbu, ar tai darytų valstybinės ar privačios įstaigos, užsiimančios socialiniu aprūpinimu, teismai, administracijos ar įstatymų leidimo organai, svarbiausia – vaiko interesai.“

Taigi, geriausių vaiko interesų principas turi būti taikomas visose srityse – tiek politikos formavime, teisėkūroje, tiek ir kasdieniniame vaiko gyvenime: šeimoje, mokykloje, gydymo įstaigoje ir kitose srityse.

Konvencijoje nepateikiama geriausių vaiko interesų sąvoka, laikantis nuostatos, kad geriausi vaiko interesai turi būti nustatomi kiekvienu atveju individualiai ir priklauso nuo įvairių su konkrečiu vaiku ar vaikų grupe susijusių aplinkybių (vaiko amžiaus, sveikatos, brandos, aplinkos, šeimos ryšių ir pan.). JT Vaiko teisių komiteto (toliau tekste – JT Komitetas) teigimu, geriausi vaiko interesai reiškia vaiko gerovę ([Bendrasis komentaras Nr. 14, 2013](#)), apimančią viską, kas yra susiję su vaiko, kaip žmogaus, vystymusi ir jo esamu bei būsimu gyvenimu.

Sąvoka! Plačiąja prasme geriausi vaiko interesai – vaiko gerovė ir visų vaiko teisių tinkamas įgyvendinimas.

Geriausi vaiko interesai gali būti suprantami kaip:

Vaiko teisė

Kiekvienas vaiko atžvilgiu priimtas sprendimas turi užtikrinti vaiko gerovę, apsaugoti nuo galimos rizikos, nepagrįstų sprendimų ir netinkamo kitų Konvencijoje numatytų teisių įgyvendinimo.

Vaiko teisių apsaugos principas

Kiekvienu atveju priimant sprendimus, prioritetas teikiamas konkretaus vaiko gerovei. Kilus neaiškumų ar kelių interesų konfliktams, pasirenkamas tas sprendimas, kuris leidžia užtikrinti konkretaus vaiko geriausius interesus, garantuoti vaiko darnų fizinį, psichinį, dvasinį, moralinį, psichologinį ir socialinį vystymąsi.

Darbo tvarkos, veiklos, sprendimų priėmimo taisyklė

Tiek privačiame, tiek viešajame sektoriuose imantis bet kokių su vaiku susijusių veiksmų ar priimant su juo susijusius sprendimus, turi būti vykdomas nuolatinis ir nepertraukiamas jų atitikties geriausiems vaiko interesams vertinimas, o formalizuojant juos atliekamas griežtas geriausių vaiko interesų nustatymo procesas, atsižvelgiant į šių sprendimų poveikį vaiko gerovei esamuju momentu bei ilgalaikėje perspektyvoje.

Geriausių vaiko interesų samprata iki šiol sulaukia ir aštrios kritikos. Pagrindiniai kritikų argumentai:

Neapibrėžtumas

Nesant aiškių kriterijų, yra grėsmė, kad geriausių vaiko interesų vertinimas ir nustatymas bus subjektyvus. Kol nėra aiškių teisės normų, apibrėžiančių šį principą, bet koks teisėjo sprendimas galės būti argumentuotas geriausių vaiko interesų principu (Eekelaar, 1991).

Sunkumai įgyvendinant praktikoje

Kadangi įgyvendinimo gairių nėra daug, dažnai kyla klausimų, kaip šį principą tinkamai taikyti. „Geriausių interesų“ nustatymas priklauso nuo tai atliekančio specialisto patirties, vertybinių nuostatų, požiūrio į situaciją (Freeman, 2007). Šis principas suteikia „<...> patogų, šališką sprendimų priėmimo pasiteisinimą“ (Parker, 1994).

Skirtingų subjektų interesų konkurencijos problema

Šį principą sunku taikyti praktikoje, kai susiduria kelių vaikų ar jų grupių, ar vaikų ir kitų asmenų interesai, kurie vieni kitiems prieštarauja ar konkuruoja tarpusavyje.

JT Komitetas, reaguodamas į kritiką, [Bendrajame komentare Nr. 14 \(2013\)](#), akcentavo keletą saugiklių:

Visapusiškos ir efektyvios vaiko teisių apsaugos sistemos svarba

Siekiant tinkamai ginti ir užtikrinti visų vaikų teises, valstybė turi imtis veiksmų ir priemonių sukurti bei nuolat stiprinti visapusišką vaikų teisių apsaugos sistemą, numatančią ir geriausių vaiko interesų nustatymo mechanizmą.

Vaiko tinkamo dalyvavimo teisės realizavimo reikšmė

Geriausių vaiko interesų vertinimas ir nustatymas yra neatsiejamas nuo tinkamo vaiko dalyvavimo procese užtikrinimo (Verhellen, 2015, p. 50).

Galimybė sudaryti tam tikrą nebaigtinį įvertinti būtinų elementų sąrašą

Svarbu, kad toks sąrašas geriausių vaiko interesų nustatantiems subjektams būtų taikomas kūrybiškai, individualizuojant priklausomai nuo konkrečios situacijos, jos ypatumų ir vestų prie visiško ir veiksmingo naudojimosi Konvencijoje pripažintomis vaiko teisėmis ir visapusiško vaiko vystymosi užtikrinimo.

Geriausių vaiko interesų prioritetas

Kelių interesų konfliktų atveju būtina užtikrinti, kad vaiko interesams būtų skiriamas prioritetas. Subjektai, priimanys sprendimus, turi įvertinti situaciją, pasverti visų suinteresuotų asmenų teises, tačiau esant interesų konfliktui, vaiko interesams teikti prioritetą.

*Taigi, geriausių vaiko interesų sąvoka yra lanksti ir **dinamiška**, apimanti su vaiku susijusius įvairius **nuolat besikeičiančius klausimus**, pritaikoma **kiekvienam konkrečiu atveju individualiai**.*

Įdomu! Pasak J. C. Llorens, sprendžiant dėl penkių skirtingų vaikų geriausių interesų, turėtų būti priimami penki skirtingi sprendimai (atsižvelgiant į tai, kad nėra dviejų vienodų vaikų, atsidūrusių tomis pačiomis aplinkybėmis toje pačioje situacijoje). Tačiau penkių suaugusiųjų atliekamo vieno vaiko geriausių interesų vertinimas ir nustatymas turėtų vesti prie vienodo rezultato ([Europos Taryba, 2016](#)).

Kiekvienoje konkrečioje situacijoje geriausių vaiko interesų užtikrinimo procese būtina:

1. Atsižvelgti į konkrečias faktines kiekvieno vaiko situacijos aplinkybes ir atskleisti geriausių vaiko interesų turinį. Geriausi vaiko interesai atskleidžiami atsižvelgiant į:

- konkrečias aplinkybes: vaiko amžių, lytį, brandos lygį, patirtį, socialines, kultūrinės aplinkybes, šeimos aplinkybes, santykius su tėvais ar globėjais ir t. t.;
- vaiko nuomone;
- vaiko tapatybę (religinę, kultūrinę ar kt.);
- vaiko šeimos aplinką, tarpusavio santykių palaikymą, ypatingą dėmesį skiriant vaiko ryšius su šeimos aplinka išsaugojimo užtikrinimui;
- vaiko globą, reikiamą apsaugą, saugumą plačiąja prasme, t. y. vaiko gerovės užtikrinimą, vaiko pažeidžiamumo situaciją (pvz., priklausymas mažumoms, padidėjusios rizikos grupėms ar kt.);
- vaiko teisių į sveikatą, mokslą ir pan. įgyvendinimo situaciją.

Svarbu! Vaiko situacija, jo poreikiai, priklausomai nuo vaiko amžiaus, raidos ypatumų, sveikatos būklės ar kitų veiksnių, gali keistis. Sprendimus priimančias asmenys turi vengti galutinių ir nekeičiamų sprendimų, t. y. būtina nuolatinė stebėseną ir pagal poreikį turi būti reaguojama į pokyčius priimant geriausius vaiko interesus tuo metu atitinkančius naujus sprendimus. Fiziniai, emociniai, ugdymo ir kiti vaiko poreikiai turi būti vertinami ne tik konkrečiu sprendimo priėmimo momentu, bet ir apsvarstomas galimas vaiko vystymosi tolesnis scenarijus, analizuojamas trumpalaikis ir ilgalaikis priimamo sprendimo poveikis.

2. Laikytis procedūrinių reikalavimų, kurie užtikrina teises garantijas ir tinkamą šios vaiko teisės taikymą:

- užtikrinamas vaiko dalyvavimas ir nuomonės išklašymas;
- surenkama išsami informacija apie vaiką ir jo situaciją, atliekamas detalus ir sisteminis faktų vertinimas;
- priimami sprendimai ar kiti veiksmai atliekami operatyviai;
- procese dalyvaujantys specialistai turi reikiamų žinių, įgūdžių ir asmeninių savybių;
- viso proceso metu užtikrinamas tinkamas geriausių vaiko interesų atstovavimas. Esant poreikiui, pasitelkiami ir kompetentingų nevyriausybinų organizacijų specialistai, išoriniai ekspertai.

3. Motyvuoti, teisiškai pagrįsti ir paaiškinti sprendimus, išvardijant aplinkybes ir faktus, kurie buvo svarbūs nustatant geriausius vaiko interesus.

Apibendrinant, geriausių vaiko interesų principas yra pagrindinis kelrodis tiek kasdiniame asmens, auginančio vaiką, gyvenime, tiek ir profesinėje institucijų ar

jų specialistų, dirbančių su vaikais, veikloje, ir jo turi būti paisoma priimant visus su vaiku susijusius sprendimus bei užtikrinant jo gerovę.

1.2. Geriausių vaiko interesų užtikrinimo tikslas ir svarba

Geriausių vaiko
interesų užtikrinimo
tikslas
(plačiaja prasme)

pasirūpinti, kad kiekvienas vaikas augtų ir vystytųsi sklandžiai tiek fiziškai, tiek ir emociškai, kad būtų saugus ir aprūpintas viskuo, kas jam yra būtina. Tai apima vaiko fizinę sveikatą, ugdymą, emocinę gerovę, saugumą ir apsaugą, socialinį vystymąsi bei teisių ir laisvių užtikrinimą.

Žvelgiant iš vaiko teisių apsaugą įgyvendinančių institucijų perspektyvos, geriausių vaiko interesų užtikrinimo tikslas – siekti, kad visi sprendimai būtų priimami atsižvelgiant į tai, kas geriausia

konkrečiam vaikui, o kai neįmanoma vienu metu įgyvendinti kelių svarbių vaiko teisių, nustatoma, kuri iš jų yra toje konkrečioje situacijoje svarbesnė.

Pavyzdys! Vaikas turi teisę gyventi su biologiniais tėvais. Tačiau pasitaiko atvejų, kad vaiko tėvai smurtauja, juo nesirūpina. Sprendžiant, kas tokioje situacijoje geriausia vaikui, prioritetas teikiamas jo saugumui. Vaiko teisė į saugumą yra aukščiau už vaiko teisę gyventi su tėvais.

Žvelgiant į geriausių vaiko interesų užtikrinimo tikslą per Konvencijos prizmę, tai siekis užtikrinti, kad vaikas galėtų naudotis visomis savo teisėmis.

Ratifikuodamos šį teisės aktą valstybės įsipareigojo gerbti vaiko interesus ir į juos visuomet atsižvelgti:

Primant tiek
administracinius, tiek
teisminius sprendimus,
susijusius su vaiku

bei bet kuriuose kituose
veiksmuose, susijusiuose
su vaiku

Kodėl yra svarbu užtikrinti geriausius vaiko interesus? Žvelgiant į šio proceso svarbą plačiai, išskirtini veiksniai svarbūs ne tik konkrečiam vaikui, bet ir visai visuomenei:

Moralinis įsipareigojimas	Pasirūpinti vaikais, užtikrinti jų gerovę yra visuomenės moralinis įsipareigojimas. Kiekvienas vaikas iki tam tikros emocinės brandos ir amžiaus yra pažeidžiamas visuomenės atstovas, kuriam būtinas rūpestis, parama ir, esant poreikiui, apsauga.
Sklandaus vaiko vystymosi užtikrinimas	Geriausių vaiko interesų užtikrinimas tiesiogiai susijęs su jo sveikata ir sklandžiu vystymusi, todėl tinkamos priežiūros ir sąlygų trūkumas gali turėti ilgalaikių neigiamų padarinių vaiko fizinei ir psichologinei gerovei. Vaikas ugdomas kaip savarankiška asmenybė, stiprinami jo savivertės, savęs realizavimo ir kiti poreikiai.
Visuomenės gerovė	Vaikų gerovė turi tiesioginį poveikį visos visuomenės gerovei. Vaikai yra ateitis, tad jų sveikata ir emocinė būklė turi didžiulį poveikį visos visuomenės raidai.
Prevenција	Užtikrinant geriausių vaiko interesų principo įgyvendinimą šiandien, galima išvengti įvairių sunkumų ir iššūkių ateityje. Pvz., socialinės atskirties, priklausomybių paplitimo, nusikaltamumo augimo ir daugelio kitų.
Teisingumo įgyvendinimas	Visi žmonės yra lygūs ir turi lygias galimybes bei teises, nepaisant jų socialinės, etninės ar ekonominės padėties. Geriausių vaiko interesų užtikrinimas padeda įgyvendinti teisingumo principą ir skatina lygias galimybes kiekvienam vaikui vystytis ir ugdytis, rengtis ateities gyvenimui.
Tarptautinėje teisėje įtvirtinta taisyklė	Galiausiai, Konvencijoje pateikiamas socialinio susitarimo gerbti vaikus ir užtikrinti jiems vienodas teises ir galimybes atspindys. Tai, kas yra svarbu visuomenei, perkeliama į teisės aktus ir užtikrinama ne tik gera valia, bet ir kaip teisinis įpareigojimas, kurį privaloma vykdyti.

Kaip ir įprasta manyti visuomenėje, taip ir Konvencijoje yra numatyta, kad už vaiko gerovę, tinkamą jo teisių ir interesų užtikrinimą atsako jo atstovai pagal įstatymą. Tačiau, kai yra formuojama ir įgyvendinama su vaiko gerove ar jo

teisių įgyvendinimu susijusi politika, priimami teisės aktai, kai identifikuojama, kad atstovai pagal įstatymą susiduria su sunkumais tinkamai įgyvendinant ir užtikrinant vaiko gerovę, geriausių vaiko interesų principas tampa svarbiausiu

kelrodžiu ir valstybės bei savivaldybių institucijoms.

Geriausių vaiko interesų principo taisyklas padeda:

- identifikuoti poreikį padėti vaikui, užtikrinti jo poreikių patenkinimą, mažinti

pažeidžiamumo riziką ar apsaugoti nuo galimų ir / ar esamų rizikų;

- imtis veiksmų ir priimti sprendimus, kurie atitinka geriausių konkretaus vaiko interesus.

Svarbu! Geriausių vaiko interesų užtikrinimas nėra teisė, tai yra pareiga ir atsakomybė.

Geriausių vaiko interesų užtikrinimas nėra vienkartinis veiksmas. Tai kasdienė visų su vaiku savo veikloje susiduriančių specialistų veikla bei vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos pamatinė nuostata bei įgyvendinimo taisyklė.

1.3. Geriausių vaiko interesus užtikrinantys subjektai

Rūpinimasis vaikais yra atsakinga misija, kurią bendradarbiaudami tarpusavyje turi atlikti visi visuomenės nariai.

Įdomu! Etiopijoje yra patarlė „Vaiką užauginti reikia viso kaimo“. Ji puikiai atspindi tai, kad vaikui augti ir darniai vystytis būtinas dėmesys ne tik iš tėvų, bet ir iš visos jį supančios aplinkos.

Geriausių vaiko interesų užtikrinimo procese dalyvauja daugybė subjektų:

Vaiko šeima ir kiti artimieji

- Visų pirma už vaiko gerovę yra atsakingi jam artimiausi žmonės – tėvai.
- Pastebėję ar įtarę pavojų vaiko interesams, vaiko tėvai, atsižvelgdami į situacijos pobūdį, turi arba patys neperžengdami savo diskrecijos ginti vaiko interesus, arba kreiptis į kompetentingas tokią pagalbą teikiančias institucijas.
- Didelę įtaką vaiko gerovei turi ir kiti asmenys: seneliai, dėdės, tetos, kiti giminaičiai, kaimynai ar kiti jam artimi žmonės.

Švietimo institucijos

- Ikimokyklinio ir mokyklinio ugdymo įstaigos ne tik suteikia vaikui galimybę mokytis, bet ir turi didelę įtaką jo socialiniam bei emociniam vystymuisi, vertybių ir požiūrio formavimuisi.
- Neformaliojo ugdymo įstaigos suteikia vaikui papildomų galimybių vystymuisi, pomėgių plėtrai, talentų puoselėjimui ir vaiko asmenybės atskleidimui.
- Ugdymo įstaigų specialistai, susidūrę su situacijomis, kuriose jiems atrodo, kad vaiko geriausiems interesams yra kilęs pavojus, privalo informuoti kompetentingas institucijas ir vaiko tėvus.

Sveikatos priežiūros institucijos

- Sveikatos priežiūros institucijos užtikrina, kad vaikams būtų suteikta nuolatinė ir reikalinga medicininė priežiūra, įskaitant profilaktinius sveikatos tikrinimus, skiepus, gydymą.
- Šios institucijos taip pat teikia informaciją apie sveiką gyvenseną, prevencijos priemones, vaiko priežiūrą ir kitus susijusius klausimus.
- Sveikatos priežiūros specialistai atlikdami savo pareigas taip pat turi pareigą pranešti apie visų rūšių smurtą, įskaitant fizinį, seksualinį, psichologinį bei nepriežiūrą, taip pat ir apie bet kokius kitus pastebėtus vaiko teisių pažeidimus.

Bendruomenė

- Vaiko dalyvavimas įvairių bendruomenių veiklose stiprina jo pilietiškumą, ugdo atsakomybę, moko dirbti komandoje bei apskritai sukuria plačias galimybes tolesniam vystymuisi.
- Didelę įtaką vaiko pomėgiams, vystymuisi, vertybėms ir elgesiui turi jo draugai ir bendraamžiai.

Žiniasklaida

- Televizija, radijas, internetinė žiniasklaida taip pat formuoja vaiko požiūrį į pasaulį, daro įtaką jo pomėgiams bei vertybėms.

Valstybės ir savivaldybių valdžios bei teisėsaugos institucijos

- Kuriamos teisės normos, nustatančios ir padedančios įgyvendinti vaiko teises bei interesus, užtikrinamas šių teisės normų taikymas praktikoje.

Geriausių rezultatų galima tikėtis tik tada, kai vaiko šeimoje puoselėjamos vertybės ir požiūris į gyvenimą atliepia tai, kas yra propaguojama formalaus ar neformaliojo ugdymo įstaigose, vaiko mėgstamoje bendruomeninėje veikloje, yra skatinama teisėkūroje ir nėra priešinga tam, ką

formuoja žiniasklaida. Deja, tokia darna ne visuomet yra pasiekama ir tai kelia įvairias konfliktines, o kartais net ir krizines situacijas, kuriose už geriausių vaiko interesų užtikrinimą atsakingos valstybės institucijos privalo imtis veiksmų, siekdamas apsaugoti vaiką.

Svarbu! Neretos situacijos, kai vaiko atstovai pagal įstatymą negali apginti savo vaiko interesų. Viena vertus, tai gali būti situacijos, kai jų asmeniniai interesai nesutampa su vaiko interesais, pvz., atstovų pagal įstatymą tarpusavio ginčai skyrybų metu (nesutarimai dėl vaiko gyvenamosios vietos, jo išlaikymo, skyrium gyvenančio atstovo pagal įstatymą ar vaiko bendravimo tvarkos su vaiku ir pan.). Kita vertus, pačių atstovų pagal įstatymą elgesys, veiksmai ar neveikimas gali kelti pavojų vaikui, pvz., piktnaudžiavimas alkoholiu, agresyvumas, polinkis smurtauti. Tokiose situacijose ypač išryškėja ir kitų pareigą apsaugoti vaiką turinčių subjektų vaidmuo.

Atitinkamai į pranešimus dėl vaiko teisių pažeidimų turi reaguoti ir teisėsaugos institucijos. Gavusios tokį pranešimą, policija ir kitos teisėsaugos institucijos turi nedelsdamos imtis veiksmų, skirtų apsaugoti vaiką nuo galimo pavojaus. Be abejo, labai svarbūs vaidmenys yra skiriami Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvairinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Tarnyba), kuri įtraukiama siekiant įvertinti vaiko situaciją

ir priimti sprendimus, būtinus vaiko gerovei užtikrinti, bei paslaugas šeimoms, turinčioms sunkumų, parenkantiems ir teikiantiems atvejo vadybininkams, socialiniams darbuotojams, kurie atlikdami savo funkcijas vykdo ir atsakingą vaiko gerovės priežiūrą, stebi situaciją, nustato paslaugų poreikį, keičia ir koreguoja pagalbos ir paslaugų planus, o kritinėse situacijose apie pavojų vaikui informuoja Tarnybą ir teisėsaugą.

Geriausių vaiko interesų principo užtikrinimo metodinio vadovo tikslas

suteikti vaiko gerove besirūpinantiems valstybės bei savivaldybių ir teisėsaugos institucijų specialistams gaires, rodančias, kaip turėtų būti veiksmingai vertinami, nustatomi geriausi vaiko interesai ir priimami juos atspindintys sprendimai.

Nors šis *Geriausių vaiko interesų principo užtikrinimo metodinis vadovas* (toliau – Leidinys) visų pirma yra skirtas Tarnybos specialistams, tačiau jame naudingos informacijos ras ir kiti vals-

tybės ir savivaldybių bei teisėsaugos subjektai, prisidedantys prie geriausių vaiko interesų užtikrinimo proceso.

Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme išvardytos

vaiko teisių apsaugą užtikrinančios institucijos. Visos jos turi svarbų ir unikalų vaidmenį, kuris gali būti tinkamai įgyvendinamas ir duoti gerų rezultatų

užtikrinant geriausius vaiko interesus tik visoms šioms institucijoms ir atskiriems jose dirbantiems specialistams bendradarbiaujant.

Lietuvos Respublikos Seimas:

- dalyvauja formuojant vaiko teisių apsaugos politiką;
- priima vaiko teisių apsaugą reglamentuojančius įstatymus ir kitus teisės aktus;
- vykdo jų įgyvendinimo parlamentinę kontrolę.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierius:

- įstatymų nustatyta tvarka vykdo vaiko teisių ir jo teisėtų interesų užtikrinimo ir apsaugos priežiūrą ir kontrolę;
- tiria vaiko teisių ir teisėtų interesų pažeidimo atvejus;
- siekia gerinti vaiko teisių apsaugos padėtį Lietuvoje.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė:

- užtikrina vaiko teisių apsaugos politikos įgyvendinimą;
- koordinuoja ministerijų ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstaigų veiklą įgyvendinant vaiko teisių apsaugą reglamentuojančius įstatymus ir kitus teisės aktus.

Lietuvos Respublikos ministerijos:

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija:

- formuoja šeimos politiką ir koordinuoja jos įgyvendinimą;
- kartu su kitais subjektais užtikrina tinkamą vaiko teisių apsaugą;
- analizuoja informaciją vaiko teisių apsaugos klausimais ir statistinius duomenis apie vaikus, vertina vaiko teisių apsaugos būklę šalyje;
- rengia ir teikia Lietuvos Respublikos Vyriausybei teisės aktų projektus, duoda pavidimus Tarnybai, pasiūlymus savivaldybių institucijoms dėl tinkamo vaiko teisių apsaugos užtikrinimo.

Teisingumo ministerija:

- pagal kompetenciją teikia išvadas dėl įstatymų projektų atitikties vaiko teisėms ir laisvėms;
- įgyvendina priemones, užtikrinančias valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimą vaikams;
- užtikrina vaiko teisių apsaugą jos valdymo sričiai priskirtose institucijose ir įstaigose;
- kartu su kitomis institucijomis organizuoja teisėsaugos pareigūnų kvalifikacijos tobulinimą vaiko teisių apsaugos srityje.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija:

- užtikrina švietimo, švietimo pagalbos prieinamumą ir švietimo kokybę;
- įgyvendina švietimo priemones, kuriomis siekiama apginti vaiką nuo jo teisių pažeidimų, rengia rekomendacijas dėl smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose;
- koordinuoja švietimo pagalbos teikimą mokiniai, mokytojui, šeimai, mokyklai;
- tvirtina vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių ar auklėjamojo poveikio priemonių įgyvendinimo savivaldybėje organizavimo, koordinavimo ir kontrolės rekomendacijas.

Sveikatos apsaugos ministerija:

- garantuoja sveikatos priežiūros paslaugų vaikams prieinamumą ir tinkamumą;
- užtikrina, kad jai pavaldūs subjektai įgyvendintų vaiko teisių apsaugą vykdydami sveikatinimo veiklą;
- rengia ir vykdo su vaikų sveikatos būklės gerinimu susijusias programas;
- sudaro teisinės prielaidas medikams turėti pareigą nusiųsti tėvus ar kitus vaiko atstovus į socialines paslaugas šeimoms teikiančią įstaigą dėl galimybės šeimai gauti reikalingas paslaugas ar kitokią pagalbą.

Vidaus reikalų ministerija:

- kaupia, sistemina ir analizuoja informaciją apie vaikų ir jų atžvilgiu padarytas nusikalstamas veikas, nusižengimus ir kitais klausimais;
- rengia ir įgyvendina programas vaikų nusikalstamumo, smurto prieš vaikus, prekybos vaikais ir kitais vaiko teisių pažeidimų prevencijos klausimais;
- užtikrina prielaidas policijos pareigūnams, pagal savo kompetenciją vykdančiams vaiko teisių apsaugą, turėti specialiųjų žinių, reikalingų darbui su vaikais;
- vykdo prevenciją nepilnamečių pažeidimų užkardymo srityje;
- sudaro prielaidas, kad kilus pavojui vaiko saugumui, sveikatai ar gyvybei būtų užtikrintas policijos bendradarbiavimas su Tarnyba dėl skubaus vaiko paėmimo iš jam nesaugios aplinkos.

Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos:

- atlieka tarptautinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo organizavimo centrinės institucijos funkcijas Lietuvos Respublikoje;
- gina ir užtikrina vaiko teises ir atstovauja vaiko teisėms ir teisėtiems interesams;
- teikia socialinės apsaugos ir darbo ministrui siūlymus dėl vaiko teisių apsaugos teisinio reguliavimo tobulinimo, rengia teisės aktus pagal savo kompetenciją;
- organizuoja visuomenės švietimą vaiko teisių apsaugos klausimais;
- tvarko ir užtikrina vaikų, kuriems reikalingos ir taikomos vaiko teisių apsaugos priemonės, apskaitą, organizuoja vaiko globos (rūpybos) savivaldybėse nustatymą;
- galimo vaiko teisių pažeidimo atveju vertina vaiko situaciją, inicijuoja atvejo nagrinėjimą, priima sprendimus dėl individualių vaiko teisių apsaugos atvejų;
- organizuoja vaiko globą (rūpybą) ir įvaikinimą, koordinuoja globos (rūpybos) priežiūrą.

Kitos vaiko teisių apsaugą užtikrinančios institucijos:

- Lietuvos Respublikos prokuratūra;
- Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos;
- Tarpžinybinė vaiko gerovės taryba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Vaiko teisių apsaugą užtikrinančios institucijos savivaldybėse:

- organizuoja ir finansuoja reikalingų paslaugų vaikui ir šeimai prieinamumą ir kompleksiskumą, teikdamas prioritetą paslaugų teikimui bendruomenėje;
- analizuoja vaiko gerovės būklę savivaldybėje, planuoja ir užtikrina apsaugos priemonių įgyvendinimą;
- dalyvauja įgyvendinant valstybinės vaiko teisių apsaugos funkcijas ir bendradarbiauja su Taryba, kitomis valstybės ir kitų savivaldybių institucijomis bei įstaigomis, NVO vaiko teisių apsaugos srityje;
- užtikrina vaikui ir šeimai pirminę informacinę, konsultacinę pagalbą, organizuoja socialinių paslaugų ir kitos pagalbos teikimą šeimai, užtikrina, kad būtų laiku paskirti atvejo vadybininkai, rūpinasi pagalbos planuose nustatytų priemonių ir paslaugų suteikimu;
- užtikrina koordinuotai teikiamų paslaugų šeimoms, kuriose auga vaikai, turintys individualių poreikių, vengiantys lankyti mokyklą, darantys teisės pažeidimų, tinkamą organizavimą;
- įpareigoja seniūnus rūpintis vaiko teisių apsauga ir skatinti tėvus tinkamai rūpintis vaikais;
- telkia bendram darbui su vaiku ir šeima vietos bendruomenines organizacijas (įskaitant bendruomenines vaiko teisių apsaugos tarybas) ir judėjimus, atskirus aktyvius narius ir NVO, dirbančias vaiko gerovės srityje;
- organizuoja ikimokyklinį, priešmokyklinį, bendrąjį ugdymą, profesinį mokymą ir profesinį orientavimą, neformalųjį švietimą;
- tvarko savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų apskaitą; užtikrina privalomąjį vaikų mokymąsi;
- organizuoja švietimo pagalbos teikimą, vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių vykdymą;
- užtikrina vaikų, turinčių individualių ugdymo (ugdymosi) poreikių, teisių įgyvendinimą;
- sudaro ir tvirtina budinčių subjektų, sutinkančių priimti likusį be tėvų globos vaiką, sąrašą;
- užtikrina paslaugų teikimą tiems, kas siekia ar jau globoja (rūpinasi) ar yra įvaikinę vaiką.

Savivaldybių
administracijų vaiko
gerovės komisijos

Savivaldybių
administracijų socialinės
paramos skyriai

Savivaldybių
administracijų švietimo
skyriai

Savivaldybių gydytojai,
vadovaujantys savi-
valdybių sveikatinimo
veiklos padaliniais

Savivaldybėse
paslaugas teikiančios
įstaigos

1.4. Bendrosios kompetencijos, būtinos vaiko gerovės srityje dirbantiems specialistams

Vertinant, nustatant ir užtikrinant vaiko geriausius interesus, svarbu atsižvelgti į vaiko raidos, psichologinius, socialinius ir emocinius poreikius, suvokti, kad kiekvienas vaikas ir situacija, kurioje jis yra atsидūręs, yra

individualūs ir turi būti vertinami tik išsamiai juos išanalizavus. Kokybiškam geriausių vaiko interesų užtikrinimui būtinos šios apibendrintos vaiko gerovės srityje dirbančių specialistų kompetencijos:

Psichologinės kompetencijos

- Išmanyti vaiko fiziologinę ir emocinę raidą.
- Būti empatišku.

Socialinės kompetencijos

- Išmanyti šeimos ekosistemos ypatumus.
- Gebėti atskirti vaiko ir jo tėvų poreikius bei interesus, mokėti atpažinti galimas grėsmes vaikui.

Tarpkultūrinės kompetencijos

- Suprasti ir gerbti vaiko kultūrinę tapatybę.

Teisinės kompetencijos

- Žinoti vaiko teises, kitas teisės normas, susijusias su geriausių vaiko interesų užtikrinimu, teismų praktiką šiuo klausimu ir gebėti šias žinias taikyti praktikoje.

Procesinės kompetencijos

- Gerai išmanyti procesus, taikomus užtikrinant geriausius vaiko interesus.
- Gebėti bendradarbiauti su kitais už vaiko gerovę ir jos užtikrinimą atsakingais subjektais.
- Mokėti rinkti, analizuoti, apibendrinti informaciją, gebėti numatyti priimamų sprendimų poveikį ir pasekmes.

Komunikacinės kompetencijos

- Gebėti bendrauti tiek su vaiku, tiek ir su jo tėvais bei kitais suinteresuotais subjektais.
- Gebėti priimti sprendimus bei veikti stresinėse ir konfliktinėse situacijose.

Refleksinės kompetencijos

- Gebėti savireflektuoti, kritiškai vertinti savo veiksmus.
- Žinoti, kur ir kada reikia kreiptis pagalbos.
- Gebėti ir norėti nuolat mokytis.

Atkreipiamas dėmesys į tai, kad šis kompetencijų sąrašas yra labai apibendrintas ir pateikiamas tik pažintiniais tikslais, norint išryškinti pagrindines specialisto, dirbančio geriausių vaiko interesų užtikrinimo srityje, minimalias

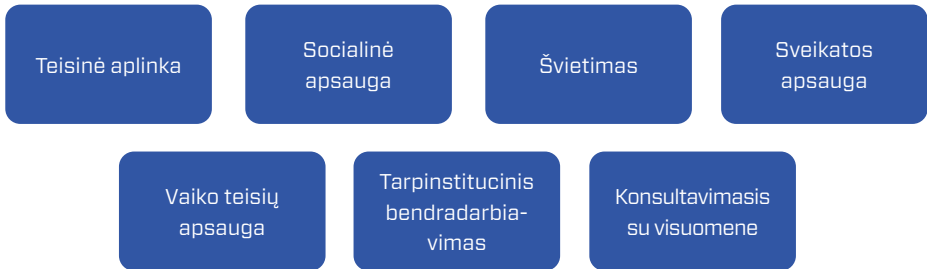
turėtinas žinias, įgūdžius ir asmenines savybes. Detalus ir išsamus kiekvieno vaiko apsaugos srityje dirbančio specialisto kompetencijų sąrašas sudaromas kiekvienoje įstaigoje.

1.5. Geriausių vaiko interesų užtikrinimas viešojo administravimo srityje ir susijusiuose viešojo valdymo procesuose

Vaikas auga ir vystosi visuomenėje. Jam, kaip ir kiekvienam kitam žmogui, didelį poveikį turi jį supanti aplinka. Darniam gyvenimui drauge labai svarbios visuomeninės taisyklės, kurių visi turime laikytis. Dalis jų yra neformalios ir remiasi išskirtinai visuomenės morale, kitos – nustatytos teisės normomis. Geriausi vaiko interesai, kaip jau buvo minėta šio Leidinio 1.1. skyriuje, gali būti suprantami kaip veiklos ir sprendimų priėmimo taisyklė, kuria vadovaujantis visi subjektai atlikdami

veiksnius ar priimdami sprendimus, kurie yra susiję su vaiku, turi užtikrinti jų atitikimą geriausiems vaiko interesams. Labai svarbu užtikrinti viešojo administravimo subjektų priimamų sprendimų atitiktį geriausiems vaiko interesams.

Vykdamas viešąjį administravimą priimama labai daug sprendimų, vienaip ar kitaip susijusių su geriausiais vaiko interesais ir jų užtikrinimu. Tinkamas šio principo įgyvendinimas labai priklauso nuo šių veiksmų:

Žinoma, pagrindas priimti sprendimus viešojo administravimo srityje visuomet yra tam tikras teisinis reguliavimas. Pirminis teisėkūros subjektų uždavinys – įtvirtinti gerąją tarptautinę praktiką atspindinčius geriausių vaiko

interesų užtikrinimo standartus nacionalinėje teisėje bei sukurti jų įgyvendinimo mechanizmą. Apie tarptautinį ir nacionalinį teisinį geriausių vaiko interesų reguliavimą bus kalbama plačiau šio Leidinio II dalyje.

Svarbu! Visi įstatymai ir kiti teisės aktai, net ir tie, kurie tiesiogiai nėra susiję su vaikų gerove, turi būti kuriami atsižvelgiant į galimą jų poveikį vaikams.

Tinkamas geriausių vaiko interesų užtikrinimas viešojo administravimo srityje ir susijusiuose valdymo procesuose yra tada, kai:

- **Reguliariai ir sistemiškai konsultuojamasi su vaikais, užtikrinamas jų dalyvavimas ir nuomonės išklusymas.**

Vaikų įtraukimas į teisėkūros, politikos, biudžeto ir įvairių programinių nuostatų, susijusių su vaikais, planavimą ir rengimą neturi būti vien tik formalus reikalavimas įvykdymas. Svarbu:

- vaikams paaiškinti jų dalyvavimo tikslą ir svarbą;
- pateikti informaciją jiems suprantama kalba ir forma;
- organizuoti diskusijas, konsultavimąsi;
- informuoti apie priimtus sprendimus, paaiškinant jų motyvus.

Siekiant gerai suprasti vaikų interesus ir nustatyti, kas jiems konkrečioje situacijoje yra geriausia, negalima remtis tik atstovų pagal įstatymą ar kitų su vaikais susijusių suaugusiųjų pasakojimais, būtina išgirsti ir pačius vaikus. Vaiko nuomonė yra svarbi ne tik kritiniais jo gyvenimo klausimais, bet ir bet kokiais kitais su juo susijusiais klausimais, įskaitant, bet neapsiribojant, rekreacinių miesto zonų vaikams projektavimą ar valstybės remiamų neformaliojo ugdymo sričių prioretizavimą, kas gali būti įgyvendinama aptariant su vaikais susijusius teisės aktų projektus ar sprendimus Mokinių parlamente, Mokinių tarybose, jų atstovus kviečiant dalyvauti darbo grupėse ir pan.

- **Planuojant biudžetą, numatant išteklius geriausių vaiko interesų užtikrinimui skiriamas prioritetas dėmesys.**

Rekomenduojama geriausių vaiko interesų užtikrinimui skirtas lėšas ir asignavimus biudžete išskirti atskira eilute, arba numatyti, koks procentas nuo bendro biudžeto yra skiriamas vaikų gerovei užtikrinti.

- **Atliekamas poveikio vaikui ar vaikų grupei vertinimas tiek trumpalaikėje, tiek ir ilgalaikėje perspektyvoje.**

Planuojant tam tikrus veiksmus, rengiant projektus, reikalinga įvertinti, kokį poveikį jie turės vaiko gerovei tiek esamu momentu, tiek ir ilgalaikėje perspektyvoje. Tenka pripažinti, kad Lietuvoje dabar atliekamas poveikio biudžetui ar bendrai žmogaus teisėms, suderinamumo su kitais teisės aktais atitikimo vertinimas, tačiau nėra vykdomas poveikio vaiko interesams vertinimas.

- **Vykdoma stebėseną.**

Išsamių priimtų teisės aktų, vykdomų strategijų, pertvarkų, liečiančių vaikus, stebėsenos bei teisinio reguliavimo poveikio vertinimo tyrimų, įtraukiant į apklausas ir pačius vaikus, vykdymas.

Vaiko gerovės užtikrinimas daugeliu atvejų nėra įmanomas tik kurios nors vienos viešojo administravimo institucijos pastangomis. Visuomet yra būtinas sklandus tarpinstitucinis bendradarbiavimas. Valstybės institucijos, įskaitant vaikų apsaugos, socialines, ugdymo paslaugas teikiančias institucijas, teisėsaugos institucijas ir daugelį kitų, turi bendradarbiauti, dalytis informacija ir derinti tarpusavio veiksmus tam, kad būtų užtikrinta vaiko gerovė. Maža to, jei sprendžiamas problemine vaiko situacija išeina už vienos valstybės sienų, būtinas sklandus ir tarptautinis bendradarbiavimas.

Apibendrinant, priimant bet kokius sprendimus, kurie gali tiesiogiai ar netiesiogiai būti susiję su vaikų gerove, būtinas išskirtinis dėmesys geriausių vaiko interesų nustatymui. Viešojo administravimo subjektai savo veikloje privalo vadovautis vaiko interesų prioriteto principu ir kiekvienu atveju ieškoti sprendimų, kurie nekeltų pavojaus geriausiems vaiko interesams, o priešingai – ir toliau kurtų bei stiprintų vaiko gerovei palankią ugdančią, skatinančią ir saugią aplinką.

1.6. Žinių patikrinimo testas

1. Kuris iš šių principų nėra laikomas vienu iš keturių Konvencijoje įtvirtintų bendrųjų vaiko teisių apsaugos principų?

- a) Nediskriminavimo principas
- b) Vaiko interesų principas
- c) Vaiko teisė dalyvauti ir būti išklaustytam
- d) Vaiko teisė į mokslą

2. Kokiose srityse privalo būti užtikrinami geriausi vaiko interesai?

- a) Politikos formavime, teisėkūroje ir visose kitose su vaiku susijusiose srityse.
- b) Tik politikos formavimo ir teisėkūroje.
- c) Tik vaiko kasdienio gyvenimo srityse, susijusiose su šeima, mokykla ir sveikatos priežiūra.
- d) Priklausomai nuo individualios situacijos.

3. Kaip galima būtų tiksliausiai apibrėžti geriausių vaiko interesą?

- a) Vaiko fiziologiniai, socialiniai ir emociniai poreikiai.
- b) Vaiko gerovė ir visų vaiko teisių tinkamas įgyvendinimas.

- c) Standartizuoti, įprasti kiekvienam vaikui būdingi interesai sveikai augti ir vystytis.
- d) Vaikui pagal amžių, socialinę brandą ir socialinę padėtį priimtini sprendimai.

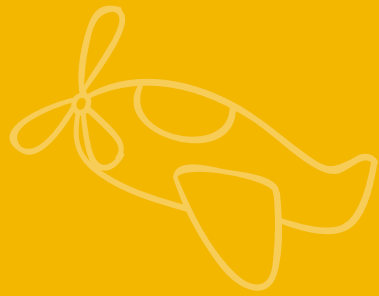
4. Kuris iš teiginių geriausiai apibūdina geriausių vaiko interesų užtikrinimą?

- a) Tai vienkartinio pobūdžio kompetentingo subjekto veikla, skirta apsaugoti vaiką nuo vykdomų ar galimų jo teisės pažeidimų.
- b) Tai deklaratyvus tarptautiniuose teisės aktuose įtvirtintas principas, skirtas skatinti vaiko teises ginančias institucijas tinkamai atlikti savo funkcijas.
- c) Tai procesas, skirtas užtikrinti vaiko gerovę, apsaugoti jį nuo galimos rizikos, nepagrįstų sprendimų ir netinkamo jo teisių įgyvendinimo.
- d) Tai filosofinė kategorija, kuri perkelta į teisės aktus, siekiant atkreipti dėmesį į vaikų teisių pažeidimus ir skatinti juos padariusių asmenų atsakomybę.

5. Kuris iš teiginių apie vaiko dalyvavimą priimant sprendimus yra teisingas?

- a) Vaikas privalo pasisakyti visais su juo susijusiais klausimais.
- b) Vaiko nuomonės išklausa yra institucijų pareiga, tačiau vaikas turi teisę nepasisakyti.
- c) Į vaiko nuomonę, jei ji buvo išklausa, yra privalu atsižvelgti.
- d) Vaiko dalyvavimas gali būti realizuojamas tik tiesioginio vaiko nuomonės išklausa būdu.

Teisingi testo atsakymai pateikiami Leidinio [VI dalyje](#).

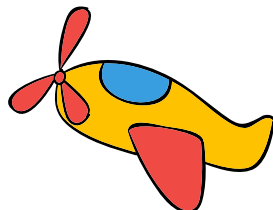

II. TEISINIS REGULIAVIMAS, ĮTVIRTINANTIS GERIAUSIŲ VAIKO INTERESŲ PRINCIPĄ

II. Teisinis reguliavimas, įtvirtinantis geriausių vaiko interesų principą

Rūpinimasis ateities kartos gerove – kiekvieno visuomenės nario užduotis. Tai iš esmės atspindi visuomenės sąmoningumą ir atsakomybę už tuos, kuriems esamu momentu reikalinga apsauga ir kurie ateityje priims sprendimus ir kurs visuomenės gerovę. Geriausių vaiko interesų principas visų pirma yra pamatinė moralinė nuostata, atspindinti požiūrį į vaiką ir jo vystymosi svarbą.

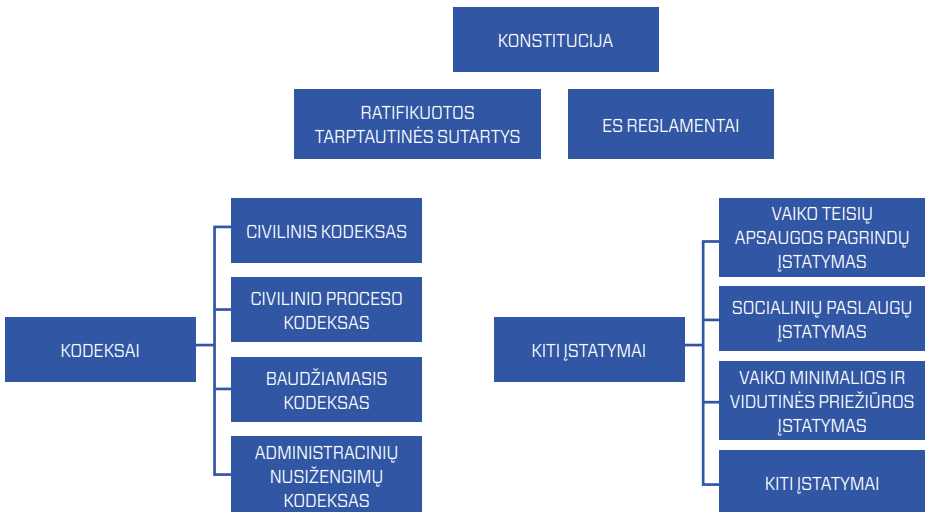
Vaikas dėl savo jauno amžiaus ir nepakankamos brandos dar negali visavertiškai dalyvauti teisiniuose santykiuose, tačiau jis jokių būdu nėra ir negali būti laikomas objektu. Žmogus, nepaisant jo amžiaus ar kokių nors kitų asmeninių ypatybių, teisiniuose santykiuose visada yra subjektas, turintis savo teises bei interesus, kurie privalo būti užtikrinti. Vaiko teisių ir interesų

apsauga yra reguliuojama tiek tarptautiniu, tiek ir nacionaliniu teisiniu reglamentavimu, kurio išmanymas įgalina geriausius vaiko interesus užtikrinančius specialistus šią savo misiją atlikti maksimaliai efektyviai. Svarbu atminti, kad teisinis reguliavimas tėra tam tikrų visuomenės nuostatų ir sutartų elgesio standartų formalizavimas. Kitaip tariant, geriausių vaiko interesų užtikrinimas yra būtinas ne todėl, kad taip numato teisinis reguliavimas, o todėl, kad tai yra būtina tam, kad būtų garantuota vaiko gerovė.

Žemiau esančioje schemoje paaiškinta svarbiausių vaiko teisių ir jų apsaugą reguliuojančių teisės aktų sistema, kurioje nurodytų dokumentų pagrindinės nuostatos trumpai apžvelgiamos šiame Leidinio skyriuje.

Kelrodžiu visai Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemai yra Konstitucija, kurioje pačiu aukščiausiu lygiu garantuojama apsauga vaikui, ir tarptautinės ratifikuotos sutartys, nustatančios bendrus visoms prisijungiančioms valstybėms vaiko apsaugos standartus. Šie dokumentai detalizuojami visų trijų svarbiausių teisės šakų (civilinės,

baudžiamosios, administracinės) kodeksuose, kuriuose nustatomos bendrosios nuostatos, skirtos vaiko teisėms ir apsaugai pagal jų reguliavimo sritis, ir kituose, specialiuose įstatymuose, kurie įtvirtina patį vaiko teisių apsaugos mechanizmą bei pagalbos sudėtingose vaikui ir šeimai situacijose sistemą.

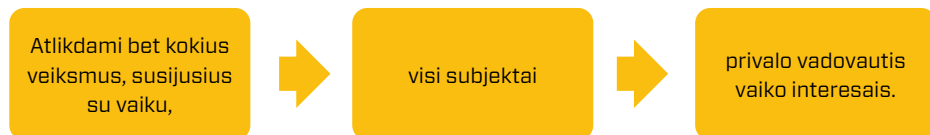

2.1. Tarptautinių teisės aktų apžvalga

Kaip jau buvo minėta 1.1. skyriuje, iki šiol svarbiausiu tarptautiniu dokumentu vaiko teisių apsaugos srityje išlieka 1989 m. priimta [Jungtinių Tautų Vaiko Teisių Konvencija](#). Šis dokumentas yra pagrindinis aukščiausios galios

tarptautinis teisės aktas, nustatantis ir suteikiantis išskirtinę svarbą geriausių vaiko interesų principui. Konvencija Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuota 1995 m. ir nuo to momento tapo sudėtinė mūsų teisinės sistemos dalimi.

Vadovaujantis Konvencijos 3 str. 1 d.:

Taigi, vaiko interesai Konvencijoje įtvirtinami kaip svarbiausias vertybinis orientyras ir visų subjektų, kurie imasi bet kokių su vaiku susijusių veiksmų, pagrindinis kelrodis.

Kitos svarbiausios tarptautinės konvencijos, susijusios su vaikų teisėmis ir jų apsauga siauresnėse srityse, įpareigojančios užtikrinti geriausius vaiko interesus

1980 m. *Europos konvencija dėl sprendimų, susijusių su vaikų globa, pripažinimo ir vykdymo bei vaikų globos atnaujinimo*. Lietuva ratifikavo 2002 m.

Tiesiogiai neminama geriausių vaiko interesų sąvoka, tačiau kalbama apie vaiko gerovę, kuri iškeliamą prioritetu sprendžiant vaiko globos klausimus.

1980 m. *Konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų*. Lietuva ratifikavo 2002 m.

Šio dokumento preambulėje įtvirtinta, kad sprendžiant klausimus, susijusius su vaikų globa, svarbiausia yra vaikų interesai.

1993 m. *Konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje*. Lietuva ratifikavo 1997 m.

Šioje konvencijoje geriausi vaiko interesai taikomi kaip kriterijus sprendžiant dėl tarptautinio įvaikinimo tikslingumo ir galimybių, vertinant būsimųjų įtėvių tinkamumą, imantis priemonių nustatant, kad po perkėlimo vaiko gyvenimas būsimųjų įtėvių šeimoje neatitinka geriausių vaiko interesų, įskaitant kraštutinę galimybę – vaiko grąžinimą į savo šalį, jei tai yra naudingiau jo interesams.

1996 m. *Konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje*. Lietuva ratifikavo 2003 m.

Išryškinama geriausių vaiko interesų nustatymo svarba, pateikiamos interesų įvertinimą atliksiančios valstybės nustatymo taisyklės, vienoje valstybėje vykdytinomis paskelbtos priemonės, kitoje valstybėje yra vykdomos taip pat atsižvelgiant į vaiko interesus. Atitinkamai sprendimas dėl įkurdinimo ar globos paskyrimo gali būti priimtas prašančiojoje valstybėje tik tuo atveju, jei prašomosios valstybės centrinė įstaiga ar kita kompetentinga institucija, atsižvelgdama į geriausius vaiko interesus, sutinka su tokiu įkurdinimu ar globos paskyrimu.

Svarbu! Kalbant apie geriausių vaiko interesų principo nustatymą Europos Tarybos dokumentuose, atkreiptinas dėmesys, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje geriausių vaiko interesų principas nėra įtvirtintas tiesiogiai. Tačiau Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) ne vieną kartą taikė geriausių vaiko interesų principą kaip pagrindinį kriterijų priimančiam sprendimui, susijusiam su vaikais (pvz., *Širvinskas prieš Lietuvą*, EŽTT 2019 m. liepos 23 d. sprendimas (Peticijos Nr. 21243/17)). Iš esmės šis principas EŽTT praktikoje laikomas neatskiriama sudėtine šios Konvencijos 6 str. (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) bei 8 str. (teisė į privataus ir šeimos gyvenimą gerbimą) dalimi.

Europos Sąjungoje (toliau – ES) svarbiausias pagrindinių žmogaus teisių apsaugos dokumentas yra 2000 m.

priimta Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (toliau – Chartija).

Įdomu! Iš pradžių šis dokumentas buvo privalomas tik ES institucijoms, tačiau neįpareigojo ES valstybių narių. Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, Chartija tapo privaloma ir ES valstybėms narėms (*Žalimienė et al., 2019*). Taigi, Chartijos teisinė galia yra tokia pati kaip ir kitų tarptautinių ratifikuotų sutarčių ir šis dokumentas yra privalomas vykdyti ir gali būti tiesiogiai taikomas Lietuvoje.

Chartijos 24 str. yra skirtas vaikų teisėms:

„1. Vaikai turi teisę į jų gerovei užtikrinti būtiną apsaugą ir globą. Jie gali laisvai reikšti savo nuomonę. Sprendžiant su vaikais susijusius klausimus, į jų nuomonę atsižvelgiama pagal jų amžių ir brandą.

2. Visuose valstybės ar privačių institucijų veiksmuose, susijusiuose su vaikais, pirmiausia turi būti vadovujamasi vaiko interesais.

3. Kiekvienas vaikas turi teisę reguliariai palaikyti asmeninius santykius ir tiesiogiai bendrauti su abiem savo tėvais, jei tai neprieštaruja vaiko interesams.“

Teisė į apsaugą

Teisė išreikšti
nuomonę

Geriausių
vaiko interesų
prioritetas

Kitų teisių
derinimas su
geriausiais vaiko
interesais

ES 2019 m. buvo priimtas ir 2022 m. įsigaliojo Tarybos reglamentas (ES) 2019/1111 „Dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo“ (toliau tekste – Reglamentas). Jis pakeitė savo pirmtaką Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2201/2003 „Dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinantis Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000“. Reglamentai yra tiesioginio taikymo ES teisės aktai.

Reglamente, kaip ir jo pirmtake, vaiko interesams skiriama daug dėmesio.

Preambulėje aiškiai nurodama, kad bet koks rėmimasis vaiko interesais turi būti aiškinamas atsižvelgiant į Chartijos 24 str. ir Konvenciją, įgyvendintą nacionalinėje teisėje. Nustatant jurisdikciją, siekiant apsaugoti vaiko interesus, visų pirma taikomas artumo kriterijus. Vadovaujantis Reglamento 7 str., valstybės narės teismai turi jurisdikciją bylose, susijusiose su tėvų pareigomis vaikui, kurio įprastinė gyvenamoji vieta tuo metu, kai kreipiamasi į teismą, yra toje valstybėje narėje. Pagal Reglamento 10 str. valstybės narės teismai turi jurisdikciją su tėvų pareigomis susijusiose bylose, jei tenkinamos šios sąlygos:

Vaikas turi esminį ryšį su ta valstybe narė:

- bent vieno iš tėvų pareigų turėtojų įprastinė gyvenamoji vieta yra toje valstybėje narėje;
- toje valstybėje narėje yra buvusi vaiko įprastinė gyvenamoji vieta; arba
- vaikas yra tos valstybės narės pilietis.

Bylos šalys, taip pat visi kiti tėvų pareigų turėtojai:

- laisva valia susitarė dėl jurisdikcijos ne vėliau nei kreipimosi į teismą momentu; arba
- aiškiai išreikštu būdu sutiko su jurisdikcija proceso metu, o teismas užtikrino, kad visos šalys būtų informuotos apie savo teises užginčyti jurisdikciją.

Naudojimasis jurisdikcija atitinka geriausius vaiko interesus.

Analogiškai, vaiko interesai turi didelę reikšmę nustatant jurisdikciją nagrinėti pareiškimą dėl santuokos nutraukimo, gyvenimo skyrium (separacijos) arba santuokos pripažinimo negaliojančia, galimybę taikyti alternatyvų ginčų sprendimą, įgyvendinant sprendimą dėl vaiko grąžinimo, atsisakant

pripažinti sprendimus su tėvų pareigomis susijusiose bylose, vykdymo procese. Kaip ir iki naujojo Reglamento įsigaliojimo, atitiktis geriausiems vaiko interesams laikoma ir svarbia priežastimi perduoti bylą nagrinėti teismui, neturinčiam jurisdikcijos, tačiau geriau tinkančiam nagrinėti bylą.

Apibendrinant, būtina akcentuoti tai, kad geriausių vaiko interesų principas tarptautiniame teisiniame reguliavime didžiausią svarbą įgyja reglamentuojant procesinius vaiko teisių įgyvendinimo klausimus, nes tarnauja kaip kriterijus svarstant, pagrindžiant ir primant sprendimus, susijusius su vaiku. Geriausių vaiko interesų principo turinys sąmoningai nėra pilnai atskleistas nei viename tarptautiniame teisės akte,

nes šie interesai turi būti nustatomi individualiai išnagrinėjus kiekvieno vaiko situaciją. Sekant tarptautiniuose dokumentuose įtvirtintomis nuostatomis akivaizdu, kad tai yra viena iš svarbiausių garantijų, įpareigojanti sprendimus priimančius suaugusiuosius skirti kiekvienam vaikui individualų dėmesį, išklausti paties vaiko nuomonę ir priimti sprendimą tik visapusiškai įvertinus situaciją.

Svarbu! Tarptautiniai teisės aktai – valstybės priimti įsipareigojimai tarptautinei bendrijai. Tam, kad jie neliktų deklaratyviomis nuostatomis ir vestų prie realių pokyčių, būtinas jų nuoseklus inkorporavimas į nacionalinę teisę. Reikia žinoti, kad kai kurie tarptautiniai teisės aktai gali būti taikomi tiesiogiai (pvz., ratifikuotos tarptautinės sutartys, ES reglamentai), tačiau net ir šiais atvejais nacionalinėje teisėje imamas įgyvendinimo priemonių (tarptautinis reguliavimas perkeliamas į nacionalinius teisės aktus) tam, kad būtų palengvintas priimtųjų įsipareigojimų vykdymas.

2.2. Nacionalinių teisės aktų apžvalga

Valstybėse yra priimti įstatymai, reglamentuojantys vaikų teises, nustatantys jų apsaugos institucinį ir procedūrinį mechanizmą bei vienaip ar kitaip atspindintys valstybės įsipareigojimą realizuoti aukščiausiu tarptautiniu lygiu įtvirtintą geriausių vaiko interesų principą. Įgyvendinus geriausių vaiko interesų apsaugos tarptautinius teisinius standartus, nacionalinėje teisėje sukuriamas šio principo užtikrinimo mechanizmas.

[Lietuvos Respublikos Konstitucijoje](#) įtvirtinta valstybės pareiga saugoti

ir globoti šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę, nustatyta, kad nepilnamečius vaikus gina įstatymas. Nors šiose nuostatose tiesiogiai nėra minimi geriausi vaiko interesai, tačiau akivaizdu, kad Konstitucija garantuoja vaikams apsaugą, kas apima ir jų interesų gynybą.

[Lietuvos Respublikos civilinio kodekso](#) III knygoje, kuri yra skirta šeimos teisei, reglamentuojami visi svarbiausi bendrieji su vaikų apsauga susiję klausimai.

Vaiko interesus užtikrinti įpareigojamas platus subjektų ratas:

Tėvai

Globėjai
(rūpintojai)

Teismas

Tarnyba

Prokurorai

Pavyzdys! Sprendžiant dėl sutuoktinių separacijos, jeigu sutuoktiniai turi bendrų nepilnamečių vaikų, Tarnyba privalo dalyvauti nagrinėjant tokią bylą ir pateikti išvadą, ar, sprendžiant gyvenimo skyrium klausimus, nebus pažeistos vaikų teisės.

Civiliniame kodekse vaiko interesai naudojami kaip kriterijus:

1. Priimant sprendimus, susijusius su vaiku

2. Apribojant vaiko galimybę naudotis tam tikromis jo teisėmis

Priimdamas sprendimus teismas yra įpareigojamas atsižvelgti į vaikų interesus.

Pavyzdžiai!

- Sprendimą dėl sutuoktinių ginčo teismas privalo priimti atsižvelgdamas į sutuoktinių nepilnamečių vaikų ir visos šeimos interesus.
- Tėvų valdžios laikinas ar neterminuotas apribojimas gali būti panaikinamas, jei įrodoma, kad tėvai (tėvas ar motina) pakeitė savo elgesį ir gali auklėti vaiką, ir jei tėvų valdžios apribojimo panaikinimas neprieštaruja vaiko interesams.

Geriausių vaiko interesų principu priimant sprendimus skatinami vadovautis ir vaikų atstovai pagal įstatymą.

Pavyzdys! Vienas iš galimų prašymo dėl gyvenimo skyrium, kuris teikiamas teismui, argumentų gali būti tai, kad tolesnis bendras gyvenimas gali iš esmės pakenkti jų nepilnamečių vaikų interesams.

Geriausi vaiko interesai taip pat gali būti vertinami ir apribojant tam tikras vaiko teises.

Pavyzdys! Vaikas turi teisę žinoti savo tėvus, jei tai nekenkia jo interesams ar įstatymai nenumato ko kita.

Geriausių vaiko interesų principo taikymas atskirais šeimos teisės klausimais:

Tėvų ginčai, susiję su vaiku

- Vaiko interesai taikomi kaip kriterijus teismui sprendžiant dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, bendravimo su skyriumi gyvenančiu tėvu ar motina.
- Į vaiko norus gali būti neatsižvelgiama, jei jie prieštarauja jo interesams.
- Vaiko interesai yra taikomi kaip kriterijus sprendžiant dėl įpareigojimo tėvams sudaryti sąlygas vaikui bendrauti su giminaičiais.
- Vaikui skirtas išlaikymas privalo būti naudojamas tik jo interesams.

Susituokusių asmenų ir sugyventinių turto dalybos

- Teismas gali nukrypti nuo sutuoktinių bendro turto lygių dalių principo ir priteisti vienam sutuoktiniui didesnę turto dalį, atsižvelgiant, be kita ko, ir į nepilnamečių vaikų interesus.
- Vaiko interesai yra svarbus kriterijus parenkant turto padalijimo būdą.

Tėvų valdžios įgyvendinimas ir ribojimas

- Tėvų valdžia negali būti naudojama priešingai vaiko interesams.
- Vaiko interesai yra pagrindinis kriterijus sprendžiant dėl tėvų valdžios laikino ar neterminuoto apribojimo.

Vaiko turto valdymas

- Tėvai privalo tvarkyti savo nepilnamečių vaikų turimą išimtinai vaikų interesais. Pajamas ir vaisius, gautus iš nepilnamečiam vaikui priklausančio turto, tėvai gali naudoti šeimos reikmėms, atsižvelgdami į geriausių vaiko interesus.

Įvaikinimas

- Įvaikinimas galimas tik vaiko interesais.
- Kai įvaikinamas dešimties metų sulaukęs vaikas, būtinas jo rašytinis sutikimas. Kai įvaikinamas dešimties metų nesulaukęs vaikas, jei jis sugeba išreikšti savo nuomonę, turi būti išklaustas teisme, ir teismas, priimdamas sprendimą, turi atsižvelgti į vaiko norą, jei jis neprieštarauja jo paties interesams.
- Įvaikinti išskiriant seseris ir brolius leidžiama tik išimtiniais atvejais, kai negalima užtikrinti seserų ir brolių gyvenimo kartu dėl jų sveikatos arba kai dėl įvairių aplinkybių seserys ir broliai jau buvo išskirti ir nėra galimybių užtikrinti jų gyvenimo kartu.

Vaiko globa (rūpyba)

- Vaikui skiriamas globėjas (rūpintojas) turi pareigą juo rūpintis, jį auklėti, jam atstovauti ir ginti jo teises ir teisėtus interesus.
- Nustatant ir naikinant vaiko globą (rūpybą), skiriant globėją (rūpintoją), vaikui, galinčiam išreikšti savo nuomonę, suteikiama galimybė būti išklaustam ir jo nuomonė yra svarbi priimančiam sprendimui.
- Vaiko interesai taikomi kaip svarbus kriterijus vaiko globos (rūpybos) atvejais, kai sprendžiama dėl vaiko iki trejų metų globos vaikų globos institucijoje. Būtent į juos pirmiausiai atsižvelgiama priimančiam sprendimui.
- Jei tai būtina siekiant apsaugoti geriausių vaiko interesus, nustatant vaiko laikinąją globą (rūpybą), globėju (rūpintoju) arba budinčiu globotoju skiriamo fizinio asmens duomenys šio asmens rašytiniu prašymu ir (ar) vaiko laikinąją globą (rūpybą) nustatančio subjekto sprendimu gali būti neatskleidžiami vaiko tėvams (tėvui arba motinai), kurių globos vaikas neteko.

Tėvų ir vaikų interesų konfliktai

- Jeigu priimant su nepilnamečiu vaiku susijusius sprendimus kyla vaiko ir jo tėvų (globėjo, rūpintojo) interesų konfliktas arba vaiko tėvų tarpusavio interesų konfliktas, teismas ex officio arba bet kurio iš vaiko tėvų (globėjo, rūpintojo) ar valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos prašymu gali skirti ad hoc globėją, kuris atstovautų vaikui sprendžiant konkretų ginčą.
- Jeigu sudarant sandorį kyla interesų konfliktas tarp tų pačių tėvų nepilnamečių vaikų arba tarp nepilnamečio vaiko ir jo tėvų, bet kurio iš tėvų prašymu teismas tam sandoriui sudaryti skiria ad hoc globėją. Jeigu kyla interesų konfliktas tarp nepilnamečio vaiko ir vieno iš jo tėvų, vaiko interesams atstovauja ir sandorius sudaro tas iš tėvų, tarp kurio ir vaiko nėra interesų konflikto.

Apibendrinant akivaizdu, kad Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas geriausių vaiko interesų principą įtvirtina kaip vieną iš pagrindinių kriterijų sprendžiant visus su vaiku susijusius klausimus. Daug subjektų yra įpareigoti nustatyti, vertinti ir užtikrinti geriausių vaiko interesų principą. Kaip ir daugelyje kitų teisės aktų, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas nepateikia jokios konkrečios geriausių vaiko interesų principo sąvokos, pavesdamas tą nustatyti kiekvienu atveju atskirai, įdėmiai

susipažinus su vaiko ir šeimos situacija, vaiko poreikiais bei išklausius vaiko nuomonę, jei vaikas dėl savo amžiaus ir socialinės brandos gali ją išreikšti.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse vaiko interesams civilinio proceso metu skiriamas dėmesys. Šis teisės aktas yra skirtas procesiniams klausimams reguliuoti, tad natūralu, kad vaiko interesai čia atsispindi daugiausia kaip vienas iš kriterijų sprendžiant dėl vienokio ar kitokio procedūrinio sprendimo.

Pavyzdys! Išimtiniais atvejais, kada tai reikalinga tiesai nustatyti ar siekiant nepakenkti nepilnamečio interesams, nepilnamečio liudytojo apklausos laikui teismo nutartimi gali būti pašalinamas iš teismo posėdžio salės kuris nors dalyvaujantis byloje asmuo (194 str. 3 d.).

Civilinio proceso kodeksas teismą, nagrinėjantį šeimos bylas, įpareigoja ne tik imtis priemonių šalims sutaikyti, bet ir siekti, kad būtų apsaugotos vaikų teisės ir interesai (376 str. 2 d.). Lygiai toks pats įpareigojimas remtis vaiko interesais numatytas teismui ir paskiriant

terminą sutuoktiniams susitaikyti, priimant sprendimus dėl laikinųjų apsaugos priemonių, sprendžiant dėl posėdžio vedimo žodine ar rašytine forma ir kitais atvejais. Daug dėmesio yra skiriama vaiko dalyvavimo sprendžiant su juo susijusius klausimus užtikrinimui. Kodekse

įtvirtinta, kad, kai sprendžiamas bet kuris su vaiku susijęs klausimas, vaikas, sugebantis suformuluoti savo pažiūras, turi būti išklaustas tiesiogiai, o jei tai neįmanoma, – per atstovą. Priimant sprendimą turi būti atsižvelgta į vaiko

nuomonę, jei tai neprieštarauja paties vaiko interesams (380 str. 1 d.).

Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas yra aktualus vaiko interesų apsaugos klausimu teisės aktas keliais aspektais:

Nustato administracinę atsakomybę už nusižengimus, susijusius su vaiku ir šeima

Numato vaiko interesus kaip kriterijų, sprendžiant dėl konkrečios administracinės atsakomybės priemonių taikymo

Numato specialiąsias nuostatas, susijusias su nepilnamečių administracine atsakomybe

Šiame teisės akte yra atskiras skyrius, skirtas administraciniams nusižengimams, susijusiems su vaikais ir šeima. Jame įvardyti nusižengimai, susiję su vaiko teisėmis ir jų apsauga, bei numatytos administracinės nuobaudos ir poveikio priemonės. Administraciniai nusižengimai yra neteisėtas trukdymas vaikui naudotis savo teisėmis ir laisvėmis ar kitokia vaiko teisės pažeidžianti veikla, mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ir kitų institucijų, įstaigų ir įmonių, kurių yra prižiūrimas vaikas, vadovų, auklėtojų ar kitų jiems tolygių asmenų savo pareigų nevykdymas arba netinkamas vykdymas, fizinis ar psichinis vaiko žalojimas ar kitokie vaiko teisių pažeidimai. Kodeksas numato ir administracinę atsakomybę tėvams bei globėjams (rūpintojams), jei jie tėvų valdžios nepanaudoja arba panaudoja priešingai vaiko interesams. Atkreiptinas dėmesys, kad Administracinių

nusižengimų kodekse yra numatyta ir specialioji, glaudžiai su siekiu užtikrinti vaiko gerovę susijusi poveikio priemonė – dalyvavimas bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo programose (kursuose).

Administracinių nusižengimų kodeksas vaiko interesus įvardija ir kaip kriterijus, naudojamus taikant administracinę atsakomybę, nes vietoje baudos ar jos dalies, asmenims, auginantiems jaunesnį negu septynerių metų vaiką, atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus, gali būti skiriama alternatyvi administracinė nuobauda – viešieji darbai.

Kadangi administracinė atsakomybė taikoma ir vaikams nuo 16 metų, kodekse taip pat yra numatytos ir jos taikymo nepilnamečiams specialiosios nuostatos. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad šiame teisės akte aiškiai įtvirtinta, kad administracinės atsakomybės paskirtis yra ne bausti vaiką, o siekti užtikrinti jo

interesų apsaugą bei koreguoti jo elgesį, suteikti jam reikalingą pagalbą.

Nepilnamečiams, padariusiems administracinį nusižengimą, gali būti skiriamos numatytos administracinės nuobaudos ir administracinio poveikio priemonės, tačiau jas skiriant būtina atsižvelgti į jo amžių, asmenybę, gyvenimo ir auklėjimo sąlygas, kitas įstatymuose numatytas aplinkybes. Teismui ar administracinio nusižengimo bylą ne teismo tvarka nagrinėjančioms institucijoms (pareigūnams) suteikiama teisė, atsižvelgiant į administracinio nusižengimo

pobūdį ir nepilnamečio asmenybę ir siekiant veiksmingiau įgyvendinti nepilnamečių administracinės atsakomybės paskirtį, neskirti nepilnamečiui administracinės nuobaudos ir administracinio poveikio priemonės ir Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka kreiptis dėl vaiko minimalios ar vidutinės priežiūros taikymo.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas yra aktualus vaiko interesų apsaugos klausimais iš esmės tais pačiais aspektais kaip ir Administracinių nusižengimų kodeksas:

Nustato baudžiamąją atsakomybę už nusikaltimus ir baudžiamuosius nusižengimus vaikui ir šeimai

Numato vaiko interesus kaip kriterijų, sprendžiant dėl konkrečios bausmės taikymo

Numato specialiąsias nuostatas, susijusias su nepilnamečių baudžiamąja atsakomybe

Baudžiamajame kodekse yra atskiras skyrius, skirtas nusikaltimams ir baudžiamiesiems nusižengimams vaikui ir šeimai. Jame nustatyta baudžiamoji atsakomybė už įvairaus pobūdžio nusikalstamų veikų padarymą, kurios vienaip ar kitaip reiškia ir vaiko interesų pažeidimus. Pastebėtina, kad su vaikų teisių pažeidimais yra susijusios ir keletas kituose šio teisės akto skyriuose išdėstytų teisės normų.

Geriausi vaiko interesai Baudžiamajame kodekse taip pat taikomi kaip kriterijus, sprendžiant dėl konkrečios bausmės taikymo. Neleidžiama skirti

arešto asmenims, auginantiems vaiką iki 3 m., atsižvelgiant į vaiko interesus. Papildomai, galima paminėti, kad teismas, atsižvelgęs į visas bylos aplinkybes, gali už kiekvieną nusikalstamą veiką paskirti švelnesnę, negu įstatymo numatyta, bausmę ir tuo atveju, kai yra atsakomybę lengvinančių aplinkybių, bent iš dalies atlyginta ar pašalinta turtinė žala, jeigu ji buvo padaryta. Šiai teisei realizuoti taikomas ir su vaikų interesų apsauga susijęs kriterijus. Bausmę galima švelninti, jei kaltininkas išlaiko mažamečius vaikus, kurių dėl paskirtos įstatyme numatytos bausmės nebūtų kam

prižiūrėti. Analogiškai, vaiko interesai gali būti nustatinėjami, vertinami ir užtikrinami sprendžiant dėl bausmės vykdymo atidėjimo. Atidėdamas bausmės vykdymą, teismas paskiria nuteistajam ir tam tikras pareigas, kurių viena yra auklėti ir prižiūrėti savo nepilnamečius vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos.

Nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės paskirtis Baudžiamajame kodekse glaudžiai susieta su poreikiu apsaugoti nusikaltimus ar

baudžiamuosius nusižengimus padariusius vaikus nuo tolesnio neigiamo poveikio, koreguoti jų elgesį, teikti būtiną pagalbą. Atsižvelgiant į platų įstatymo leidėjo numatytą nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumų ratą, tolesnė jų analizė šiame leidinyje nebus atliekama.

Vienas pagrindinių specialiųjų teisės aktų vaiko teisių apsaugos srityje – [Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas](#) (toliau – VTAPJ).

VTAPJ paskirtis (1 str. 1 d.):

užtikrinti vaiko teisių ir laisvių įgyvendinimą, gynimą ir apsaugą;

stiprinti tėvų ir kitų vaiko atstovų pagal įstatymą atsakomybę ir galimybes rūpintis vaiku;

užtikrinti geriausius vaiko interesus;

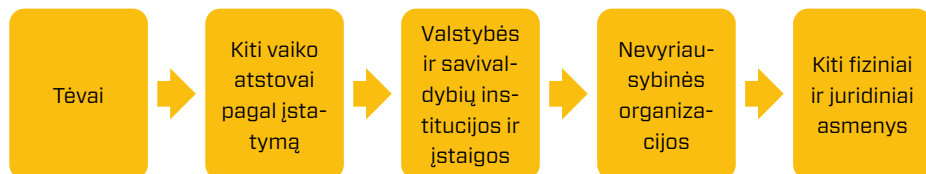
nustatyti pagalbos vaikui ir šeimai ar kitiems jo atstovams pagal įstatymą organizavimo pagrindus;

apibrėžti vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos mechanizmus, vaiko teisių apsaugos sistemos institucijas, jų veiklos teisinius pagrindus ir bendrąsias atsakomybės už vaiko teisių pažeidimus nuostatas.

VTAPĮ 4 str. numato ir paaiškina vaiko teisių ir laisvių apsaugos įgyvendinimo principus:

Tame pačiame straipsnyje taip pat yra apibrėžtas ir platus subjektų, kurie privalo vadovautis šiais principais, sąrašas:

Geriausių vaiko interesų prioriteto principas nustatytas VTAPĮ 4 str. 1 punkte. Jame pateikiamas ir šio principo paaiškinimas.

Geriausių vaiko interesų prioriteto principas

- Priimant sprendimus ar imantis bet kokių veiksmų, susijusių su vaiku, svarbiausia – geriausi vaiko interesai.
- Šis principas taikomas remiantis konkrečia individualaus vaiko situacija, vertinant ir nustatant, kas naudingiausia vaikui artimiausiu metu ir ateityje, atsižvelgiant į:
 - vaiko nuomonę;
 - jo identifiškumą;
 - šeimos aplinkos ir šeimos ryšių išsaugojimą ir santykių palaikymą;
 - vaiko poreikių, atitinkančių jo amžių, vystymąsi, gebėjimus ir brandą bei užtikrinančių tinkamą vaiko raidą, tenkinimą;
 - fizinį ir psichinį saugumą;
 - vaiko teisės į sveikatą ir mokslą užtikrinimą;
 - kitus vaiko poreikius.
- Vaikui turi būti teikiama tokia apsauga, kokios reikia jo gerovei, taikant visą įmanomą koordinuotą kompleksinę pagalbą.

Kaip matome iš paveikslo viršuje, išskiriamos tam tikros geriausių vaiko interesų raiškos sritys bei pabrėžiamas kiekvieno vaiko situacijos individualumas. Iš esmės šis vaiko geriausių interesų principo detalizavimas nukreipia kiekvieną subjektą, nustatantį, vertinantį ir užtikrinantį vaiko geriausius interesus į sritis, į kurias būtina atsižvelgti, siekiant tinkamai nustatyti, kas būtina to konkretaus vaiko gerovei.

Principai yra pamatinės nuostatos, kurių turinį apibendrintai labai sudėtinga atskleisti. Tą žinant, natūralu,

kad daugelis vaiko teisių ir laisvių apsaugos įgyvendinimo principų, kurie nurodyti VTAPĮ 4 str., yra labai glaudžiai vienas su kitu susiję. Šis ryšys ypač ryškus analizuojant geriausių vaiko interesų principą, kurį būtina taikyti drauge su absoliučia dauguma kitų principų.

Geriausių vaiko interesų prioriteto principas tam tikrais atvejais tarnauja kaip veiksnys, stabdantis nuo kitų principų įgyvendinimo tais atvejais, kai jų realizavimas visa apimtimi galėtų pakenkti geriausiems vaiko interesams.

Pavyzdys! Nustatant ir apibrėžiant biologinės šeimos prioriteto principą, be kita ko, yra nustatyta, kad priimant sprendimus ar imantis bet kokių veiksmų, susijusių su vaiku, turi būti atsižvelgiama į vaiko prigimtine teisę augti biologinėje šeimoje ir išsaugoti giminystės ryšius. Tačiau taip pat yra nurodyta, kad tai daroma, jeigu neprieštarujama geriausiems vaiko interesams. Analogiškai, vaikų ir tėvų atskyrimas prieš jų valią galimas tik kraštutiniu atveju, kai, atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus, t. y. neišvengiama ir būtina, siekiant apsaugoti vaiką nuo realaus pavojaus jo fiziniam ir psichiniam saugumui, sveikatai ar gyvybei arba reikšmingos žalos jo sveikatai atsiradimui, ir nėra galimybių vaiko apsaugoti kitais būdais.

Geriausių vaiko interesų prioriteto principas tam tikrais atvejais tarnauja ir kaip teikiamos pagalbos vaikui ir šeimai kokybės ir tinkamumo matas.

Pavyzdys! Realizuojant kokybiškos pagalbos prieinamumo principą, vaikui ir jo šeimai reikalinga pagalba, paslaugos teikiamos kuo arčiau šeimos gyvenamosios vietos, užtikrinant jų kokybę, veiksmingumą, suteikimą laiku, tinkamą pobūdį, apimtį ir trukmę, atsižvelgiant į paslaugų teikėjo galimybes ir siekiant, kad ši pagalba bei paslaugos atitiktų vaiko ir jo tėvų ar kitų jo atstovų pagal įstatymą poreikius, jų teisėtus interesus (4 str. 12 p.).

Geriausi vaiko interesai išlieka svarbiu kelrodžiu ir VTAPĮ II skyriuje, kuris yra skirtas pagrindinių vaiko teisių ir laisvių įgyvendinimui.

VTAPĮ mini ir detalizuoja šias pagrindines vaiko teises ir laisves:

Vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis

Vaiko teisė turėti tėvus

Vaiko teisė mokytis

Vaiko teisė į identiškumą ir jo išsaugojimą

Vaiko teisė į privatų gyvenimą, asmens neliečiamybę ir laisvę, kitas teises

Vaiko teisė būti išklaustytam

Vaiko teisė gyventi ir bendrauti su savo tėvais ir giminaičiais

Vaiko teisė į tinkamas gyvenimo sąlygas

Vaiko teisė į saviraiškos laisvę

Vaiko teisė į poilsį ir laisvalaikį

Vaiko teisė būti apsaugotam nuo smurto

Vaikų su negalia teisės

Kitos vaiko teisės

Daugelis šių teisių neatsiejamai susijusios su geriausių vaiko interesų prioriteto principu. Įgyvendinant šias teises geriausių vaiko interesų principas tarnauja kaip:

Kriterijus nustatant vaikui reikalingą apsaugą ir paramą. Pvz.:

- Vaikas turi teisę į vardą, pavardę, tautybę ir pilietybę, teisę į šeimos bei kitus giminių ryšius bei jų išsaugojimą, teisę puoselėti savo kalbą, kultūrą, papročius, tradicijas ir teisę į religijos laisvę. Kai ši vaiko teisė pažeidžiama, valstybė suteikia geriausių vaiko interesus atitinkančią apsaugą ir paramą, kuri reikalinga, kad vaikas galėtų atkurti prarastus identiško elementus.
- Vaikas, nukentėjęs nuo bet kokios formos smurto, turi teisę į jo poreikius ir geriausių interesus atitinkančią pagalbą.
- Vaikas, kuris yra prieglobsčio prašytojas ar kuriam yra suteiktas pabėgėlio statusas arba papildoma apsauga, ar nelydimas nepilnametis užsienietis turi teisę į pagalbą ir apsaugą. Atsižvelgiant į geriausių vaiko interesus, ieškoma nelydimo nepilnamečio užsieniečio tėvų, giminaičių ar kitų fizinių ar juridinių asmenų, kuriems jis gali būti perduotas, vaikui garantuojant apsaugą ir jo teisių užtikrinimą.

Kadangi VTAPJ yra pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis vaiko teisių įgyvendinimo ir jų apsaugos mechanizmą Lietuvos Respublikoje, daug dėmesio jame yra skiriama geriausių vaiko interesų užtikrinimui nagrinėjant pranešimus apie vaiko teisių pažeidimus bei teikiant vaiko gerovei būtinas socialines paslaugas.

Visų pirma, svarbu išryškinti tai, kad Tarnybai atliekant vaiko situacijos vertinimą, geriausių vaiko interesų principas tampa kelrodžiu sprendžiant dėl vaiko apsaugos. Vadovaujantis VTAPJ,

Veiksny, ribojantis tam tikros teisės įgyvendinimą, kai tai galėtų pakenkti vaiko interesams. Pvz.:

- Vaikas turi teisę į minties, sąžinės laisvę, teisę pasirinkti, išpažinti ir skelbti religiją arba tikėjimą, atlikti religines apeigas, praktikuoti tikėjimą, jeigu tai neprieštarauja jo interesams.
- Vaikas, gebantis suformuluoti savo nuomonę, turi būti išklaudytas visais su juo susijusiais klausimais ir į jo nuomonę turi būti atsižvelgiama, jeigu tai neprieštarauja vaiko interesams.
- Vaikas turi teisę gyventi su savo tėvais. Vaikas turi teisę bendrauti su skyrium gyvenančiais tėvais (vienu arba vieninteliu iš jų), išskyrus atvejus, kai tai prieštarauja vaiko interesams.

būtinybę vertinti pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį nustatoma, jeigu Tarnyba, atlikdama vaiko situacijos vertinimą, nustato vaiko funkcionavimo ir socialinės aplinkos rizikos veiksnius bei rizikos veiksnius, susijusius su vaiko tėvais ar kitais jo atstovais pagal įstatymą ir jų santykiais su vaiku, ir jeigu vaiko tėvai ar kiti jo atstovai pagal įstatymą neužtikrina vaiko teisių ir teisėtų interesų. Geriausi vaiko interesai vertinami ir nustatinėjami sprendžiant dėl vaiko apsaugos poreikio, galimybių vaiko tėvams ar kitiems vaiko atstovams pagal

įstatymą matyti su vaiku ir palaikyti su juo ryšius.

Dėmesys vaiko interesams skiriamas ir atvejo vadyboje. Atvejo vadybos proceso metu gali būti identifikuoti galimi vaiko teisių pažeidimai, stebimas teikiamų paslaugų poveikis situacijos kaitai, imamasi priemonių pokyčiams, jeigu sudarytas pirminis planas nepasiekia savo tikslų. Geriausi vaiko interesai šio proceso metu taip pat išlieka centrine ašimi. Sistemiskai vertinant VTAPĮ nuostatas, akivaizdu, kad pačios atvejo vadybos paskirtis – galimų vaiko teisių pažeidimų išvengimas ir sąlygų savarankiškam vaiko teisių bei teisėtų interesų užtikrinimui sudarymas. O tam, kad socialinių paslaugų pagalba sudarytų tokias sąlygas, visų pirma būtina aiškiai nustatyti, ko konkrečiam vaikui reikia, kad būtų užtikrinti jo geriausi interesai. Galima teigti, kad atvejo vadyboje vaiko geriausi interesai vertinami, nustatinėjami, užtikrinami kiekviename etape, t. y. tiek šeimos poreikių pagalbai vertinimo, tiek pagalbos organizavimo, plano sudarymo, įgyvendinimo koordinavimo, tiek ir galiausiai stebėsenos metu. VTAPĮ atvejo vadybos proceso reglamentavimui skirtas nuostatas detalizuoja įstatymo įgyvendinantysis teisės aktas – Socialinės apsaugos bei darbo ministro įsakymu patvirtintas [Atvejo vadybos tvarkos aprašas](#), kuriame geriausi vaiko interesai taip pat taikomi tiek kaip kriterijus parenkant vaikui ir šeimai reikalingas paslaugas, tiek ir kaip veiksnys, ribojantis tam tikras

teises, jei jų įgyvendinimas kenktų vaiko interesams.

VTAPĮ detalizuoja ir Administracinių nusižengimų bei Baudžiamajame kodekse numatytus specialiuosius nepilnamečių, pažeidusių teisę, atsakomybės taikymo ypatumus. Įstatymas įpareigoja, kad su teisę pažeidusiu vaiku visose teisinės atsakomybės taikymo proceso stadijose turi būti elgiamasi atidžiai, rūpestingai, sąžiningai ir pagarbiai, įvertinant jo amžių ir brandos lygį, ypatingą dėmesį skiriant vaiko poreikių įvertinimui, jo teisių ir teisėtų interesų apsaugai. Tais atvejais, kai vaikui paskirta su laisvės atėmimu susijusi poveikio priemonė, negali būti ribojamos jo teisės, tiesiogiai nesusijusios su laisvės atėmimu. Toks vaikas turi teisę palaikyti ryšius su tėvais ar kitais jo atstovais pagal įstatymą, kitais šeimos nariais ir giminaičiais, susirašinėdamas ir matydamasis su jais, išskyrus įstatymų numatytus atvejus, kai tai gali pažeisti vaiko teises ir (arba) teisėtus interesus, neigiamai paveikti jo resocializaciją.

Kalbant apie paslaugas vaikui ir šeimai, būtina paminėti ir [Socialinių paslaugų įstatymą](#). Šis teisės aktas apibrėžia socialinių paslaugų sampratą, jų tikslus ir rūšis, reglamentuoja tokių paslaugų valdymą, skyrimą ir teikimą bei kt. Socialinių paslaugų įstatyme tiesiogiai vaiko interesai nėra minimi kaip kriterijus skiriant paslaugas ar jas teikiant, nes šiame teisės akte vartojama apibendrinta

sąvoka „asmens (šeimos) interesai“. Sistemškai vertinant šio įstatymo nuostatas, akivaizdu, kad ši sąvoka visų pirma apima geriausius vaiko interesus ir jų užtikrinimas išlieka svarbiausiu siekiu teikiant socialines paslaugas.

Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme geriausių vaiko interesų prioritetiškumo principas įvardijamas pirmuoju iš vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros principų. Jis paaiškinamas nurodant, kad priimant sprendimus ar imantis bet kokių veiksmų, susijusių su vaiku, vadovaujasi geriausiais vaiko interesais. Vaikui turi būti teikiama tokia apsauga, kokios

reikia jo gerovei, ir tam tikslui turi būti imamasi visų reikiamų teisinių ir administracinių priemonių. Didelė reikšmė priimant vaiko atžvilgiu sprendimus yra teikiama vaiko dalyvavimo priimant su juo susijusius sprendimus principo įgyvendinimui. Analogiškai kaip ir VTAPĮ, geriausių vaiko interesų principas tarnauja ir kaip veiksnys, kuriam esant galimas tam tikrų vaiko teisių ribojimas. Vaiko geriausi interesai išlieka pagrindiniu veiksniu svarstant dėl vidutinės priežiūros priemonių skyrimo, o kai ji jau paskirta, jie tampa kelrodžiu ir vaiko socializacijos centrums atliekant savo funkcijas bei įgyvendinant teises ir pareigas.

2.3. Žinių patikrinimo testas

1. Ar galima kreiptis į teismą, siekiant ginti geriausius vaiko interesus remiantis ne Lietuvos Respublikos teisės aktais, o Konvencija?

- a) Ne, Konvencija privalo būti įgyvendinta priimant atitinkamas nacionalinės teisės aktų nuostatas, tad siekiant ginti vaiko teises, reikia remtis Lietuvos Respublikos teisės aktais.
- b) Ne, nes tai ne įstatymas, o tarptautinė sutartis, kuri privaloma vykdyti tik valstybės institucijoms.
- c) Taip, nes tai tiesioginio taikymo teisės aktas.
- d) Taip, tačiau tik tais atvejais, kai valstybė nesilaiko savo pareigos perkelti Konvencijos nuostatas į nacionalinę teisę.

2. Kokie subjektai ir kokius veiksmus atlikdami privalo vadovautis geriausių vaiko interesų principu?

- a) Visi subjektai, atlikdami bet kokius veiksmus, susijusius su vaiku.
- b) Valstybės institucijos, priimdamos sprendimus, skirtus vaiko gerovei užtikrinti.
- c) Vaiko tėvai ir globėjai (rūpintojai).
- d) Teisėsaugos institucijos, reaguodamos į vaiko teisių pažeidimus.

3. Kokios sąlygos yra taikomos sprendžiant dėl valstybės jurisdikcijos spęsti bylas, susijusias su tėvų pareigomis? Pažymėkite neteisingą atsakymą:

- a) vaiko esminis ryšys su valstybe;
- b) vaiko nuomonė;
- c) bylos šalių sutikimas dėl jurisdikcijos;
- d) naudojimas jurisdikcija atitinka geriausius vaiko interesus.

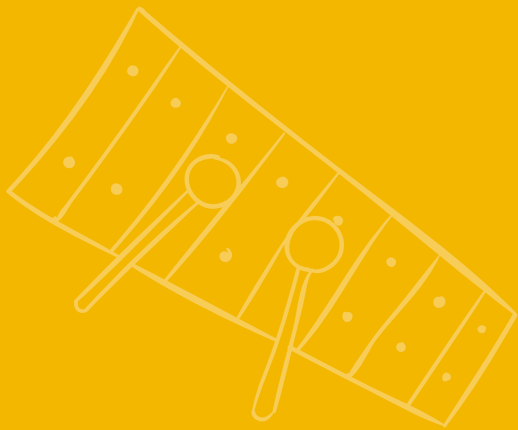
4. Nacionaliniuose teisės aktuose geriausių vaiko interesų užtikrinimo principas naudojamas kaip:

- a) kriterijus priimant sprendimus susijusius su vaiku arba apribojant vaiko galimybę naudotis tam tikromis jo teisėmis;
- b) priemonė kovoti su tėvų bei globėjų (rūpintojų) netinkamu vaiko gerovės užtikrinimu ir piktnaudžiavimu vaiko teisėmis, juos baudžiant tėvystės valdžios apribojimu;
- c) valstybės institucijų taikomas argumentas pateisinti jų priimtus sprendimus, jei jie suinteresuotų asmenų yra užginčijami teismuose;
- d) indikacija, kad yra būtina užtikrinti vaiko dalyvavimą bei išklausti jo nuomonę sprendžiant konkretų su juo susijusį klausimą.

5. Kokia yra nepilnamečių asmenų administracinės ir baudžiamosios atsakomybės pagrindinė paskirtis?

- a) Izoliuoti vaiką nuo visuomenės ir jo artimosios aplinkos, kad jis savo veiksmais ateityje nebekenktų visuomenei.
- b) Bausti vaiką, siekiant jį pamokyti, kad ateityje jis nebesiimtų teisei priešingų veiksmų.
- c) Siekti užtikrinti geriausių vaiko interesų apsaugą bei koreguoti jo elgesį, suteikti jam reikalingą pagalbą.
- d) Bausti vaiko tėvus ir globėjus (rūpintojus), kad ateityje jie užtikrintų vaiko tinkamą elgesį.

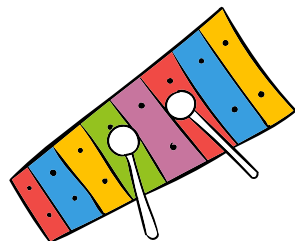
Testo teisingi atsakymai pateikiami Leidinio [VI dalyje](#).

III. GERIAUSIŲ VAIKO INTERESŲ PRINCIPO TAIKYMAS IR JO TURINIŲ ATSKLEIDŽIANTYS VEIKSNIAI

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

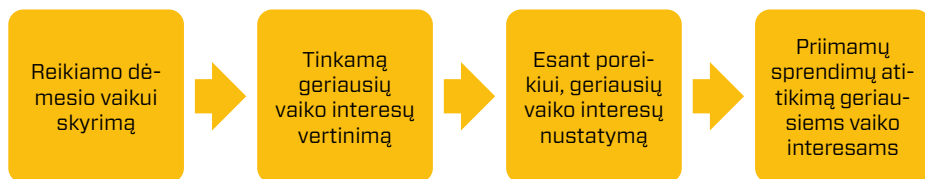
3.1. Geriausių vaiko interesų užtikrinimo procesas

Geriausių vaiko interesų užtikrinimas yra procesas, kurio tikslas – tinkamas vaiko teisių įgyvendinimas.

Tai nėra epizodinis veiksmas (pvz., tik rezonansinių atvejų metu vaikams skiriamas dėmesys) ar ypatingoms su vaiko teisių apsauga susijusioms

dienoms paminėti skirta vienkartinė akcija.

Valstybės turi nustatyti konkrečias ir aiškias procedūras, kurios leistų tinkamai įgyvendinti geriausių vaiko interesų užtikrinimo procesą, t. y. sukurti efektyvų geriausių vaiko interesų užtikrinimo modelį, kuris garantuotų:

(Schema parengta vadovaujantis JT Komiteto Bendruoju komentaru Nr. 14).

Geriausių vaiko interesų užtikrinimo procesas inicijuojamas, kai yra identifikuojamas poreikis **vertinti** konkretaus vaiko ar

vaikų grupės interesus ir, esant poreikiui, **nustatyti** geriausius vaiko interesus bei **priimti** su juo susijusius sprendimus.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Vaiko geriausių interesų užtikrinimo procesas:

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

1. Geriausių vaiko interesų vertinimas

Konkrečiau vaiko situacijos stebėjimas, informacijos apie jo poreikius ir jų patenkinimą, teises ir jų įgyvendinimą rinkimas, analizavimas ir apibendrinimas. Geriausių vaiko interesų vertinimas yra dviejų tipų: **neformalus ir formalus**. Geriausių vaiko interesų vertinimas atliekamas kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į konkrečias kiekvieno vaiko ar jų grupės aplinkybes, kurios siejasi su individualiomis jų savybėmis (amžius, lytis, brandos lygis, patirtis, priklausymas mažumos grupei, fizinė, sensorinė ar protinė negalia), taip pat svarbios socialinės ir kultūrinės aplinkybės. **Geriausių vaiko interesų vertinimą savo kompetencijų ribose atlieka visos vaiko apsaugą, gerovę ir paslaugas jam užtikrinančios institucijos ir jų specialistai.**

2. Geriausių vaiko interesų nustatymas

Kai vertinimo metu identifikuojamas poreikis imtis su vaiko apsaugos užtikrinimu susijusių veiksmų, planuoti priimti svarbius, su konkrečiu vaiko gyvenimu susijusius formaliuosius sprendimus, vykdomas geriausių vaiko interesų nustatymas. Tai veikla, kuri užtikrina, kad priimant su vaiku susijusius sprendimus jam bus skiriamas ypatingas dėmesys ir apsauga. Jeigu geriausių vaiko interesų vertinimo etapo metu yra stebima ir vertinama vaiko situacija, stengiantis nepraleisti ženklų, rodančių, kad vaikui reikalinga pagalba, tai geriausių vaiko interesų nustatymo etape yra siekiama numatyti identifikuotą neigiamą poveikį vaikui turinčią situaciją pakeisti galinčius sprendimus, įvertinti jų įgyvendinimo galimybes ir rizikas. **Geriausių vaiko interesų nustatymą pagal savo kompetencijas atlieka visos su vaiku dirbančios institucijos**, pvz., Pedagoginė psichologinė tarnyba atlikusi vertinimą priima sprendimą dėl specialios ugdymosi programos konkrečiam vaikui; savivaldybės vaiko gerovės komisija rekomenduoja skirti vidutinę priemonę.

3. Sprendimo priėmimas

Nustačius geriausius vaiko interesus, imamasi konkrečių vaiko apsaugos veiksmų, t. y. priimami privalomi vykdyti sprendimai, skirti pasiekti esminius pozityvius vaiko situacijos pokyčius. **Kiekvienu atveju priimant su vaiku susijusius sprendimus turi būti atliktas jų trumpalaikio ir ilgalaikio poveikio konkrečiam vaiko situacijai vertinimas.** T. y. kiekviena institucija, įstaiga, teismas priimdami su vaiku susijusį sprendimą privalo įvertinti, kokį poveikį jis turės konkrečiam vaiko situacijai esamuoju laikotarpiu ir kaip jis padės užtikrinti konkrečiam vaiko geriausius interesus ilgalaikėje perspektyvoje.

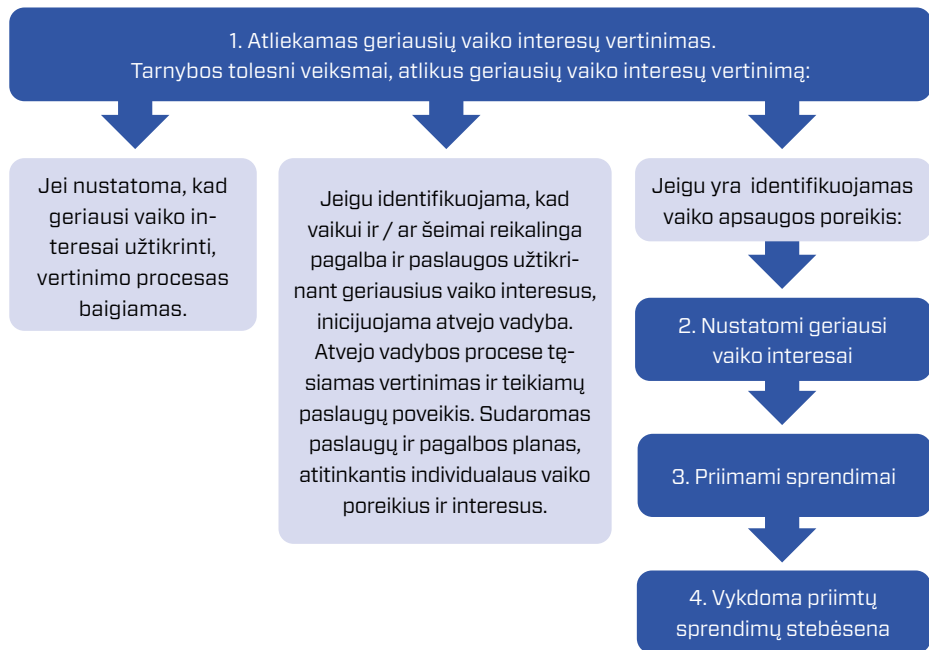
4. Stebėseną

Priėmus sprendimą, stebima, kokį jis daro poveikį vaiko situacijai. **Prireikus vėl incijuojamas geriausių vaiko interesų vertinimo procesas. Stebėseną padeda laiku incijuoti priimtų sprendimų peržiūrėjimą (kai jie nepasiteisina arba išnyksta aplinkybės, lėmusios jų priėmimą).**

Tarnyba savo veikloje nuolat susiduria su poreikiu vertinti, nustatyti geriausius vaiko interesus bei priimti geriausius vaiko interesus užtikrinančius sprendimus. Rekomenduojama

Tarnybos specialistams, identifikavus poreikį, vertinti geriausius vaiko interesus, geriausių vaiko interesų užtikrinimo procese laikytis šių etapų:

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Svarbu! Geriausių vaiko interesų užtikrinimas yra neatsiejamas ir glaudžiai susijęs su kitais bendraisiais Konvencijoje įtvirtintais principais:

Nediskriminavimo

Tinkamas geriausių vaiko interesų užtikrinimas yra galimas tik tuo atveju, jeigu jis taikomas visiems be išimties vaikams, nepriklausomai nuo jų teisinio statuso, lyties, socialinės padėties ir pan.

Vaiko dalyvavimo ir nuomonės išklausymo

Vaikas yra unikalus informacijos šaltinis, nes niekas kitas geriau už jį negali žinoti, kas vyko, vyksta jo gyvenime, kas jam padėtų jaustis geriau. Todėl būtina, kad specialistai, dirbantys su vaikais, suprastų vaiko nuomonės išklausymo, konsultavimosi su juo svarbą, turėtų reikiamas kompetencijas bendrauti su vaiku ir tinkamai organizuoti vaiko nuomonės išklausymo procesą.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Geriausių vaiko interesų užtikrinimas yra kasdienė visų specialistų, kurie dirba su vaikais, veikla. Svarbu, kad ne tik vaiko teisių apsaugą tiesiogiai įgyvendinantys specialistai, bet ir kitų sričių atstovai (medikai, pedagogai, neformalaus užimtumo vadovai,

bendruomenės atstovai ir pan.) gebėtų identifikuoti vaiko ypatumus (polinkius, gabumus, sveikatos, ugdymosi poreikius ir pan.), atpažinti neatliepiamus poreikius, aplinkybes, darančias įtaką galimiams ar jau įvykdytiems vaiko teisių pažeidimams.

Svarbu! Tinkamas, laiku įgyvendinamas ir efektyvus geriausių vaiko interesų užtikrinimo procesas galimas, kai:

- **specialistai, dirbantys su vaikais, žino vaiko teises ir geba atpažinti jo poreikius.**
- **užtikrinamas glaudus, neformalus, partnerystė, o ne konkuruojantis ar nusišalinantis grįstas tarpinstitucinis bendradarbiavimas.** Bendradarbiavimas turėtų būti paremtas ne „čia tavo, o ne mano funkcijos“ nuostata, o holistiniu požiūriu, kas geriausia galėtų būti konkrečioje situacijoje konkrečiam vaikui. Tam reikia vieno geriausių vaiko interesų suvokimo, kiekvieno partnerio įgaliojimų, kompetencijų žinojimo ir supratimo apie kiekvieno partnerio atsakomybes konkrečiame procese, aiškaus reglamentavimo bei susitarimų, kaip pasidalijama veiklomis ir atsakomybėmis. Išsiskyrus specialistų, institucijų nuomonei, būtina vertinti pateiktus motyvus, argumentus, ieškoti kūrybiškų sprendimų.

Svarbu kiekvienos įstaigos, specialisto kompetencijos ribose glaudžiai bendradarbiauti, siekiant bendro tikslo – geriausių konkretaus vaiko interesų užtikrinimo.

Teismų praktika! Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT), nagrinėdamas kasacinį skundą dėl tėvų valdžios ribojimo, atkreipė dėmesį į tai, kad vaikui kas dieną reikalingos sveikos ir saugios raidos sąlygos, o riba tarp toleruotino ir netoleruotino vaiko poreikių netenkinimo yra labai siaura, todėl visos vaiko teisių apsaugos srityje veikiančios institucijos turi veikti koordinuotai ir planuoti, aiškiai pagrįsti savo veiksmus (LAT 2014 m. kovo 14 d. nutartis civ. byloje [Nr. 3K-3-92/2014](#)).

Geriausių vaiko interesų vertinimas ir nustatymas turi būti paremtas išsamia informacija ir duomenų analize. Geriausių vaiko interesų vertinimo ir nustatymo veiksniai skiriasi savo turiniu

ir poveikiu vaikams, priklausomai nuo situacijos ir svarstomo sprendimo pobūdžio, todėl jie turi būti vertinami atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes ir kiekvienu konkrečiu atveju individualiai.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Veiksniai, į kuriuos būtina atsižvelgti vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus

Vaiko nuomonė

Nepriklausomai nuo to, kas priima sprendimą su vaiku susijusiu klausimu konkrečioje situacijoje, pagrindinis veiksnys ir priemonė vertinant bei nustatant geriausius vaiko interesus yra paties vaiko nuomonė šiuo klausimu.

Vaiko tapatybė

Kiekvienas vaikas yra unikalus, todėl nustatant jo interesus būtina atkreipti dėmesį į jo tapatybę ir asmenines savybes, tokias kaip lytis, seksualinė orientacija, kilmė, religija, kultūrinė tapatybė ir pan.

Šeimos aplinkos išsaugojimas ir ryšių, santykių su tėvais ir šeimos nariais palaikymas

Vaikas gali būti atskirtas nuo šeimos tik taikant kompetentingų institucijų paskirtas priemones, jei nėra alternatyvių vaiko apsaugos priemonių. Tuo atveju, kai vaikas yra atskirtas nuo vieno ar abiejų tėvų ir (arba) kitų šeimos narių, turi būti numatyta, kaip vaikas galėtų palaikyti nuolatinį ir tiesioginį ryšį su jais.

Vaiko priežiūra, apsauga ir saugumas

Vaiko gerovė turi būti užtikrinta visose situacijose ir priimant visus sprendimus su vaiku susijusiais klausimais. Tai apima jų bazinius, fizinius, emocinius, ugdymo, savirealizacijos ir pan. poreikius, taip pat meilės ir fizinio bei emocinio saugumo poreikį.

Pažeidžiamumas

Dėl negalios, priklausymo mažumų grupei, smurto rizikos ar patirto smurto, nelydimi nepilnamečiai, ir pan.

Vaiko teisė į sveikatą ir jo sveikatos būklę

Vaikai turi turėti galimybę besąlygiškai ir tinkamai naudotis sveikatos priežiūros paslaugomis. Tai apima prevencinę ir medicininę priežiūrą, neatsižvelgiant į jų kilmę, šeimos ekonominę situaciją, statusą ir pan.

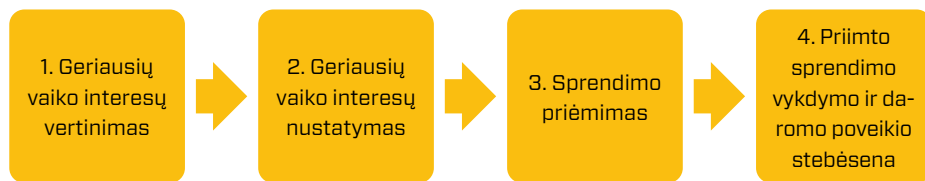
Vaiko teisė į mokslą

Švietimas yra pagrindinė kiekvieno vaiko teisė, kurios įgyvendinimas prisideda prie jo savirealizacijos galimybių ateityje.

Plačiau šie veiksniai bus aptarti kituose poskyriuose ir [IV skyriuje](#).

Kaip jau minėta, geriausių vaiko interesų uždikrinimas yra procesas, kurio kiekvienas etapas yra ypač svarbus.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

1. Geriausių vaiko interesų vertinimas

Geriausių vaiko interesų vertinimas – vaiko situacijos stebėjimas, informacijos apie jo poreikius, esamą situaciją, jo gerovės užtikrinimą, teisių įgyvendinimą rinkimas, analizavimas ir apibendrinimas.

Pirmasis iš geriausių vaiko interesų užtikrinimo proceso etapų yra vertinimas.

Šis geriausių vaiko interesų užtikrinimo proceso etapas yra paremtas kruopščiai surinktos apie konkretaus vaiko situaciją informacijos analize.

Kaip jau minėta, pats vertinimo procesas gali būti neformalus ir formalus.

Neformalus vertinimas

Neformalus geriausių vaiko interesų vertinimas – nenutrūkstama visų specialistų, kurie dirba su vaikais, veiklos ir tinkamo funkcijų įgyvendinimo dalis,

Formalus vertinimas

leidžianti pasitikrinti ir užtikrinti, kad atliekami ar planuojami atlikti konkretūs veiksmai padeda užtikrinti geriausius vaiko interesus.

Pavyzdys! Pedagogai, atsižvelgdami į konkretaus vaiko poreikius, ypatumus, organizuoja vaiko poreikius atitinkantį ugdymo procesą, sveikatos priežiūros specialistai, atsižvelgdami į vaiko teisę į sveiką vystymąsi, gauti reikiamas sveikatos paslaugas, teikia konkrečiam vaikui reikiamą medicininę priežiūrą, atsižvelgiant į jo individualius poreikius, taip pat užtikrinant tinkamą kitų vaiko teisių įgyvendinimą (vaiko dalyvavimo, nuomonės išklauso, orumo išlaikymą ir pan.). Kiekvieno specialisto vaikui teikiamos paslaugos ir pagalba turi atitikti konkretaus vaiko geriausius interesus.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Neformalusis vertinimas yra:

- konkretaus vaiko stebėseną, leidžianti geriau pažinti vaiką, jo poreikius, stebėti, kaip jie atliepiami, kaip užtikrinama jo gerovė, realizuojamos ir įgyvendinamos jo teisės;
- duomenų, aplinkybių vertinimas, padedantis įgyvendinti savo funkcijas

atliepiant konkretaus vaiko poreikius, parinkti jam tinkamas, patrauklias veiklas, stiprinti jo motyvaciją, kurti jam vystytis palankią aplinką, ir taip pagal savo kompetenciją užtikrinti jo teisių įgyvendinimą.

Svarbu! Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas **įtvirtina pareigą** bet kuriam asmeniui, švietimo, asmens sveikatos priežiūros, socialinių paslaugų, teisėsaugos ir kitų institucijų bei įstaigų, nevyriausybinių organizacijų darbuotojams, kurių darbas yra susijęs su vaikų auklėjimu, mokymu, priežiūra ar jų saugumo užtikrinimu, **pranešti apie galimus vaiko teisių pažeidimus**.

Minėti asmenys, matydami ar turintys duomenų:

- apie vaiko elgesį, keliantį pavojų jo sveikatai ar gyvybei,
- arba apie likusius be tėvų globos nepilnamečius vaikus,
- ar būtinumą ginti nepilnamečių teises ir teisėtus interesus (dėl piktnaudžiavimo tėvų valdžia, smurto prieš vaiką, tėvų ligos, mirties, išvykimo ar dingimo, tėvų atsisakymo atsiimti vaikus iš mokymo, auklėjimo ar gydymo įstaigų ar panašių priežasčių),

- turintys pagrįstos informacijos apie daromą ar galimai padarytą nusikalstamą veiką vaiko atžvilgiu, privalo apie tai nedelsdami informuoti policiją ir (ar) Tarnybą.

Kai priimami su vaiku susiję sprendimai, turi būti atliekamas formalus vaiko geriausių interesų vertinimas. Formalaus geriausių vaiko interesų vertinimo metu bet kuri institucija ar specialistas:

1. Renka ir analizuoja gautą informaciją apie konkretų vaiką

2. Užtikrina tinkamą vaiko dalyvavimą procese

3. Priklausomai nuo situacijos, vertina atskirus veiksniai ir aplinkybes

1. Informacijos apie konkretų vaiką ir galimas rizikas rinkimas ir analizavimas

Geriausių vaiko interesų vertinimo metu priimamų sprendimų kokybė priklauso nuo išsamios informacijos, kokybiško vaiko ir jo aplinkos požiūrio išsiaiškinimo, susipažinimo su kitomis svarbiomis aplinkybėmis bei iki

tol turėtos informacijos apie galimą grėsmę, rizikas, smurtą (įskaitant visas jo rūšis) ir kitas svarbias aplinkybes prieinamumo.

Renkant ir analizuojant informaciją turi būti laikomasi šių principų:

Proporcingumo ir pagrįstumo	Renkama tik ta informacija, kuri yra būtina geriausių vaiko interesų vertinimo ir nustatymo procese.
Konfidencialumo	Užtikrinama, kad gauta informacija gali būti naudojama tik geriausių vaiko interesų vertinimo, nustatymo ir atvejo vadybos tikslais. Kitų sričių specialistai gali susipažinti su turima informacija tik tiek, kiek yra būtina jiems atliekant jų funkcijas. Vengtinis neetiškos specialistų neformalios diskusijos ar atvejų aptarimai, siekiant patenkinti savo smalsumą.
Nešališkumo ir neutralumo	Svarbu surinkti objektyvią ir išsamią informaciją. Neturėtų būti renkama išimtinai tik vienam iš vaikų / tėvų palanki ar nepalanki informacija.

Informacija apie konkretų vaiką ir vertinamą situaciją turi būti:

aiški

patikima

patikrinta

objektyvi

visapusiška

Siekiant užtikrinti gaunamų duomenų įvairiapusiškumą, išbaigtumą, rekomenduojama informaciją rinkti iš įvairių su konkrečiu vaiku susijusių institucijų ir organizacijų, kitų susijusių

asmenų. Jeigu šių institucijų atstovai įtraukiami į geriausių vaiko interesų vertinimo, atvejo vadybos procesą, rekomenduojama, kad jie pasirašytų konfidencialumo pasižadėjimus.

Įdomu! UNICEF, „Gelbėkit vaikus“ organizacijos yra pasitvirtinusios veiklos elgesio kodeksą ir visi jų specialistai išklauso specialius mokymus, kaip bendrauti, rinkti ir naudoti informaciją, susijusią su vaiku.

Informacijos rinkimo būdai:

- **turimų duomenų bazių patikrinimas;**
- **apsilankymai namuose, vaiko gyvenamojoje aplinkoje;**
- **užklausos, duomenų rinkimas iš kitų institucijų:**
 - specialistų, kurie dirbo su vaiku (socialinių darbuotojų, tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriaus, dienos centrų darbuotojų, NVO ir kt.);
 - ugdymo įstaigų; šeimos gydytojų, kitų sveikatos priežiūros specialistų; neformalaus ugdymo įstaigų, būrelių vadovų ir asmenų, tiesiogiai teikiančių neformalaus ugdymo paslaugas vaikui;
- **pokalbiai su vaiku ir jo artimos aplinkos asmenimis.**

Tokių pokalbių metu siekiama surinkti informaciją, kuri leistų geriau suprasti kontekstą ir esamą situaciją:

 - apie vaiko gyvenimo aplinkybes ir šeimos situaciją;
 - kur, su kuo vaikas gyvena, kokios yra gyvenimo sąlygos ir pan.;
 - kokie tarpusavio santykiai, ryšiai, jų kokybė;
 - jeigu vaiko tėvai gyvena skyriumi, kokie yra esami susitarimai dėl vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo, išlaikymo tvarkos;
 - kaip yra užtikrinami vaiko poreikiai;
 - vaiko atstovų pagal įstatymą požiūris į vaiko teises, jo gerovės užtikrinimo svarbą ir pan.;
 - kaip užtikrinamas vaiko saugumas, vaiko teisės (sveikata, švietimas ir kt.);
 - vaiko asmenybę, pomėgius, dienos rutiną, santykius su kitais asmenimis, draugais, situaciją mokykloje, sveikatos poreikius ir pan.

Ši informacija gali padėti ne tik geriau pažinti, suprasti vaiką ir jo situaciją, identifikuoti galimas rizikas, bet ir paskatinti svarstyti įvairių pagalbos formų, sprendimų galimybes.*

Dažnai reikšmingos informacijos gali turėti ir šalia gyvenantys asmenys, kaimynai. Gali būti naudinga su jais

pasikalbėti, tačiau tokie pokalbiai neturi pažeisti vaiko ir šeimos teisės į privatumą.

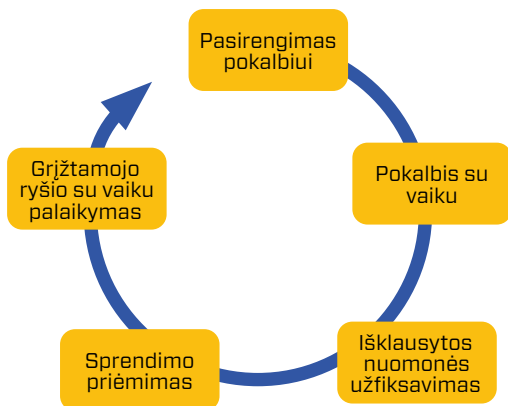
***Svarbu!** Pokalbių tiek su vaiku, tiek su jo atstovais pagal įstatymą ar kitais jo artimos aplinkos atstovais metu būtina turėti omenyje galimą interesų konfliktą, gebėti atskirti vaiko ir kitų jo aplinkos asmenų interesus, siekti jų užtikrinimo balanso, o jei tai neįmanoma, visada prioritetą teikti geriausiems vaiko interesams.

2. Tinkamo vaiko dalyvavimo, priimant su juo susijusius sprendimus, užtikrinimas

Vienas iš svarbių vaiko interesų užtikrinimo etapų yra jo tinkamo dalyvavimo ir nuomonės išklausymo užtikrinimas. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad vaiko įtraukimas ir išklausymas – esminis vaiko teisėmis grįsto požiūrio į darbą su vaikais pagrindas, kurio tikslas – vertinti, esant poreikiui, nustatyti ir priimti sprendimus, geriausiai atitinkančius vaiko interesus, užtikrinti reikiamą ir efektyvią vaiko teisių apsaugą. Tinkamai realizuojama ir įgyvendinama vaiko teisė būti įtrauktam į sprendimų priėmimo procesą leidžia jam tapti aktyviu to proceso dalyviu, jausti

savo indėlį ir prisiimti savo atsakomybės dalį už sprendimo įgyvendinimą.

Vaiko nuomonės išklausymas yra nuoseklus procesas, susidedantis iš tam tikrų etapų, kurių kiekvienas yra svarbus ir turi tikslą. Šio proceso žinojimas ir gebėjimas jį įgyvendinti leidžia specialistams išvengti klaidų, pakartotinių pokalbių, taip pat išlaikyti aukščiausią teikiamų paslaugų kokybę. Išklausant vaiko nuomonę, rekomenduotina vadovautis [Vaiko nuomonės išklausymo metodiniame vadove \(2023\)](#) detaliam aptartais žingsniais.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Etapas	Pagrindiniai specialisto veiksmai
Pasirengimas pokalbiui	<ul style="list-style-type: none">• Informacijos apie vaiką surinkimas.• Susitikimo su vaiku planavimas.• Pasiruošimas pokalbiui su vaiku.• Įvertinimas, ar išklausančiam vaikui nėra poreikio į pagalbą kviestis psichologą.
Pokalbis su vaiku	<ul style="list-style-type: none">• Ryšio su vaiku užmezgimas.• Informacijos apie pokalbio tikslą ir vykstantį procesą suteikimas.• Vaiko pasakojimas.• Klausimų vaikui uždavimas.• Vaiko nuomonės apibendrinimas.• Grįžtamojo ryšio vaikui suteikimas.
Rezultatų fiksavimas	<ul style="list-style-type: none">• Vaiko nuomonės perkėlimas į teisės aktais patvirtintas formas.
Sprendimo priėmimas	<ul style="list-style-type: none">• Stebėjimas, kaip vykdomi priimti sprendimai. Esant poreikiui, išvadų, pasekmių, pokyčio apsvaistymas ir įvertinimas.
Grįžtamasis ryšys	<ul style="list-style-type: none">• Palaikomas grįžtamasis ryšys su vaiku, t. y. jis informuojamas apie priimtus sprendimus, jam paaiškinami tokių sprendimų motyvai, tolesnė eiga.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad vaiko informavimas apie jo nuomonės išklau-
symo tikslą, eigą, jo teisę atsisakyti da-
lyvauti yra svarbi tinkamo dalyvavimo ir
geriausių vaiko interesus atitinkančio
proceso dalis. Vadovaujantis **Vaiko nuo-
monės išklauosmo metodiniu vadovu**
(2023), vaikas turi būti informuotas apie:

- jo teisę dalyvauti jo interesų verti-
nimo procese;
- jo nuomonės svarbą;

- teisę atsisakyti išsakyti savo nuo-
monę;
- asmenis, dalyvaujančius vaiko nuo-
monės išklauosmo procese;
- kaip bus išklauosyta jo nuomonė;
- kas ir kaip vertins jo interesus;
- kas gali padėti jam, jeigu kils klausimų
ar neaiškumų;
- specialistų, dalyvaujančių vertinime,
atsakomybes.

Svarbu! Vaikui pateikiama informacija turi būti pritaikyta konkrečiai su juo su-
sijusiai situacijai, jam suprantama kalba ir forma.

3. Priklausomai nuo situacijos, atskirų veiksmų ir aplinkybių vertinimas

Kaip jau buvo minėta, kiekviena institucija, specialistas, dirbantis su vaiku pagal savo kompetencijas, vertina geriausių vaiko interesus.

Geriausių vaiko interesų vertinimo veiksniai yra detalai aptarti vėlesniuose poskyriuose ir IV skyriuje.

Vertinant geriausius vaiko interesus būtina atsižvelgti į konkretaus vaiko amžių, raidos ypatumus ir poreikius. Priklausomai nuo situacijos, kiekvieno vaiko poreikiai gali skirtis, specialistai turi gebėti identifikuoti, pastebėti galimus netenkinamus vaiko poreikius. Taip pat atkreipti dėmesį į vaiko kultūrinius, etninius, religijus, kalbos ypatumus.

Svarbu! Kiekvienas specialistas pagal savo kompetenciją vykdo nuoseklų geriausių vaiko interesų vertinimą.

Pavyzdys! Kaip jau buvo minėta, Tarnybos specialistai nuolat susiduria su geriausių vaiko interesų vertinimo ir nustatymo poreikiu. Specialistai, surinkę ir išanalizavę su konkrečiu vaiku ir jo situacija susijusią informaciją, išklausę vaiką, įvertinę rizikos ir apsaugos veiksmus, daro išvadą, kad:

tolesnė pagalba ar paslaugos nėra reikalingos, vaiko atstovai pagal įstatymą geba atpažinti ir atliepti vaiko poreikius bei užtikrinti geriausius vaiko interesus arba užtenka bendrųjų kompleksinių paslaugų, informacijos apie galimas paslaugas vaiko atstovams pagal įstatymą suteikimo.

reikalinga pagalba ir paslaugos tiek vaikui, tiek jo šeimai:

- identifikavus pagalbos ir paslaugų poreikį inicijuojamas atvejo vadybos procesas;
- kreipiamasi dėl intensyvesnių paslaugų teikimo ir pan.

nustačius vaiko apsaugos poreikį atliekamas geriausių vaiko interesų nustatymas ir priimami juos užtikrinantys sprendimai.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Atkreiptinas dėmesys, kad antruoju atveju įvertinus vaiko interesus nustatomas pagalbos vaikui ir šeimai poreikis, o trečiuoju atveju – apsaugos

vaikui poreikis, kuris įpareigoja nustatyti geriausius vaiko interesus ir priimti juos užtikrinti padėsiančius motyvuotus sprendimus.

Pavyzdys! Tarnyba gavo pranešimą, kad vieniša motina, auginanti 3 metų vaiką, galimai netinkamai užtikrina vaiko poreikius: vaikas į ugdymo įstaigą dažnai atvedamas nešvariais rūbais, vaiko elgesys su kitais vaikais dažnai būna agresyvus. Tarnybos atlikto geriausių vaiko interesų vertinimo metu identifikuoti nevisiškai tenkinami vaiko poreikiai, motina nelabai supranta ir geba atpažinti vaiko poreikius, teigia, kad pati taip užaugo ir niekas jai nenuėjo. Atsižvelgiant į tai inicijuojama atvejo vadyba. Siekiant užtikrinti, kad atvejo vadybos procesas atitiktų geriausių vaiko interesus, yra atliekamas vaiko poreikių vertinimas, sudaromas į konkrečius pokyčius, problemų sprendimų orientuotas pagalbos planas, numatomi jo įgyvendinimo terminai, už konkrečių veiksmų atlikimą atsakingi asmenys, vykdoma stebėseną, organizuojamos atvejo peržiūros. Atvejo vadybininkas pagal savo kompetencijas vykdydamas atvejį ne tik stebi, bet ir vertina, kaip yra įgyvendinamos atvejo vadybos plane numatytos paslaugos ir pagalba vaikui, ar stebimas pokytis vaiko situacijoje.

Svarbu, kad atvejo vadybos metu ne tik būtų atliekama formali stebėseną, bet ir vertinamas priimtų ir paslaugos plane aptartų rekomendacijų vykdymo efektyvumas ir pokytis vaiko situacijoje. T. y. vertinama, koks pokytis įgyvendinant rekomendacijas vaiko situacijoje vyksta, kaip tai keičia / nekeičia vaiko situacijos, kaip tai padeda užtikrinti geriausius vaiko interesus tiek esamuoju metu, tiek ilgalaikėje perspektyvoje. Pvz., vertinama, kaip keičiasi motinos elgesys, pareigų vykdymas, gebėjimas atliepti vaiko poreikius ir kaip tai atsiliepia konkrečiam vaikui. Atvejo vadybininkas neturi apsiriboti vien konkretaus fakto konstatavimu, bet turi vertinti, kaip konkrečiai keičiasi / nesikeičia vaiko

situacija ir kaip tai atitinka jo interesus. Kai atvejo vadybos metu nustatoma:

- *kad situacija nesikeičia, blogėja ar iškyla realus pavojus vaiko fiziniam ar psichiniam saugumui, sveikatai ar gyvybei*, nedelsiant informuoja Tarnybą ir teikia jai motyvuotą siūlymą imtis veiksmų. T. y. atvejo vadybininkas turi konkrečiai nurodyti, kokios rekomendacijos dėl pagalbos ir paslaugų vaikui ir šeimai teikimo buvo priimtos ir kodėl, kaip jos buvo vykdomos, kokių rezultatų, pokyčių pasiekta, jeigu nebuvo vykdoma, kokios to priežastys, kokių veiksmų buvo imtasi siekiant šias priežastis pašalinti (pvz., pasiūlyti kiti paslaugas teikiantys specialistai ir pan., bet tėvai vis tiek atsakė šios pagalbos), kaip

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

tokie vaiko atstovų pagal įstatymą veiksmai / neveikimas lemia geriausių vaiko interesų užtikrinimą.

- *Kad aplinkybės, dėl kurių buvo iškilęs realus pavojus vaiko fiziniam ar psichiniam saugumui, sveikatai ar gyvybei, išnyksta* arba šeima įvykdo visas atvejo vadybos proceso metu iškeltas sąlygas, nedelsiant organizuoja atvejo nagrinėjimo posėdį, kurio metu sprendžiama dėl vaiko skubaus grąžinimo šeimai. Priimant sprendimus turi būti nurodoma, kokios konkrečios aplinkybės išnyko, kokios paslaugos ir pagalba buvo suteiktos ir kaip konkrečiai jos padėjo vaiko atstovams pagal

įstatymą sustiprinti konkrečius įgūdžius, gebėjimus rūpintis vaiku ir kaip tai esamuoju metu ir ilgalaikėje perspektyvoje užtikrins geriausius vaiko interesus.

- *Kad išnyko aplinkybės, dėl kurių buvo taikyta atvejo vadyba, pagalbos plano peržiūros dalyviai priima sprendimą baigti atvejo vadybą.*

Geriausių vaiko interesų vertinimas – unikali veikla, įpareigojanti specialistus įsigilinti ir geriau suprasti konkretaus vaiko situaciją, nustatyti ir atsižvelgti į jo poreikius, nuomonę, reikiamos pagalbos ir paslaugų, vaiko apsaugos poreikį ir užtikrinti konkretaus vaiko teisių įgyvendinimą.

2. Geriausių vaiko interesų nustatymas

Geriausių vaiko interesų nustatymas yra formalī procedūra, kuri pradedama, kai yra būtina priimant tvarius, ilgalaičius, iš esmės vaiko padėtį keičiančius sprendimus. Geriausių vaiko interesų nustatymo procesas užtikrina, kad

priimant su konkrečiu vaiku susijusius sprendimus pirmiausia bus atsižvelgiama į jo interesus, vertinamas tų sprendimų poveikis, analizuojama, kaip jų įgyvendinimas užtikrins konkretaus vaiko teises.

Pavyzdžiai!

Savivaldybės vaiko gerovės komisijoje yra sprendžiama dėl vidutinių poveikio priemonių konkrečiam vaikui taikymo. Komisijos posėdžio metu turi būti nustatomi konkretūs vaiko interesai ir atliekamas tokio siūlomo sprendimo poveikio konkretaus vaiko interesams vertinimas esamuoju laikotarpiu ir ilgalaikėje perspektyvoje. Kiekvieno vaiko teisė yra augti savo šeimoje, tačiau, jeigu tėvai neuztikrina vaiko saugumo, smurtauja, vaiko teisė būti saugiam, apsaugotam nuo smurto yra pažeidžiama. Tarnyba, nustačiusi, kad vaiko paėmimas iš šeimos yra vienintelė būtina priemonė, padėsianti užtikrinti vaiko interesą būti saugiam, priima sprendimą dėl vaiko paėmimo.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Situacijai vaiko biologinėje šeimoje iš esmės pasikeitus turi būti sprendžiamas vaiko grąžinimo tėvams ir laikinosios globos nutraukimo klausimas. Jeigu geriausių vaiko interesų vertinimo metu buvo identifikuota, kad tarp vaiko ir jo laikino globėjo susiklostė ypač šiltas ir artimas ryšys, tikėtina, kad geriausiai vaiko interesus atitiks laipsniškas vaiko grąžinimas į jo biologinę šeimą.

Teismų praktika! *Kilic prieš Austriją* (EŽTT 2023 m. sausio 12 d. sprendimas (Petijcijos Nr. 27700/15) byloje pareiškėjai, kurie yra musulmonai Turkijos piliečiai, gyvenantys Vienoje, kreipėsi dėl nacionalinių teismų atsisakymo grąžinti jiems du mažamečius vaikus bei dėl to, kad vaikų apgyvendinimas globėjų šeimose neatitiko jų religinės ir etninės kilmės.

Iš tėvų vaikai buvo paimti, kai jie buvo rasti nehygieniška ir netinkama gyventi būste. Jauniausieji vaikai M. ir R. buvo apgyvendinti su globėjais, kurie išpažįsta krikščionybę ir nekalba turkiškai. Nacionalinis teismas, atsižvelgęs į psichiatrų ir psichologų ekspertų išvadą, nutarė, jog M. ir R. su globėjais jau užmezgė stiprų tarpusavio ryšį, ir jų grąžinimas tėvams jiems sukeltų didelį emocinį stresą, dėl kurio galėtų kilti elgesio sutrikimų. EŽTT konstatavo, kad nuo vaikų paėmimo į valstybės globą praėjo nemažai laiko, **vaikų interesus, kad jų faktinė šeimos padėtis vėl nepasikeistų, gali būti svarbesnis už tėvų interesą, kad jų šeima vėl susijungtų.** Dėl vaikų religinės ir etninės kilmės išsaugojimo EŽTT pasisakė, jog valdžios institucijos dėjo pastangas surasti šeimą, atitinkančią pareiškėjų kultūrinę ir religinę kilmę, tačiau tokios šeimos tuo metu nebuvo. EŽTT konstatavo, jog nebuvo jokių M. ir R. globėjų neigiamos įtakos vaikams požymių, be to, pareiškėjai susitikimų metu patys galėjo perduoti vaikams savo kultūrinį paveldą.

Pavyzdys! Sprendžiamas klausimas dėl konkretaus vaiko įvaikinimo. Nustatant geriausius vaiko interesus turi būti atsižvelgiama į vaiko nuomonę, jo ryšį su biologine šeima, poreikius ir pan.

Teismų praktika! *I.V. prieš Estiją* (EŽTT 2023 m. spalio 10 d. sprendimas (Petijcijos Nr. 37031/21) byloje Latvijos pilietis bandė pasiekti, kad būtų panaikintas Estijos teismo sprendimas, kuriuo jo biologinį sūnų įvaikino vaiko motinos sutuoktinis. EŽTT nustatė pažeidimą ir pažymėjo, kad Estijos teismai, nagrinėdami bylą dėl įvaikinimo, neatkreipė dėmesio į tai, kad Latvijoje lygiagrečiai vyko procesas dėl tėvystės nustatymo, ir vėliau tiesiog atmetė tėvo prašymą panaikinti įvaikinimą vien formaliais pagrindais, nes pareiškėjas neturėjo teisinio tėvo statuso. Estijos valdžios institucijos žinojo arba turėjo žinoti apie Latvijoje vykstantį tėvystės nustatymo procesą, atsižvelgiant į tai, kad Latvijos valdžios institucijos 2018 m. sausio mėn. teikė prašymą dėl teismo bendradarbiavimo.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Siekiant užtikrinti vaiko teisių ir geriausių interesų balansą, nustatant geriausius vaiko interesus rekomenduotina atkreipti dėmesį į:

Kiek galima ar esama žala vaikui nusveria kitus veiksnius (pvz., jeigu prieš vaiką smurtavo vienas iš tėvų, sprendžiant poreikį vaiką paaimti iš šeimos, svarbu išsiaiškinti kito tėvo gebėjimą apsaugot vaiką ir užtikrinti jo gerovę)

Galimybę užtikrinti geriausius vaiko interesus išsaugant jo šeimos ryšius

Sveikatos priežiūros paslaugų poreikį, teisės mokytis įgyvendinimą, pažeidžiamumo riziką

Tęstinumo ir stabilumo vaiko gyvenime svarbą

3. Sprendimo priėmimas

Kaip jau buvo minėta, geriausi vaiko interesai yra ne tik teisė, pagrindinis teisės aiškinimo principas, bet ir veiklos, darbo tvarkos taisyklės. Priimant

su vaiku susijusius sprendimus būtina:

- **atlikti planuojamo priimti sprendimo stiprybių, silpnųjų, grėsmių ir galimybių analizę.**

Pavyzdys! Trejų metų vaikas R.B. auga nuolatinių globėjų šeimoje. Vaiko tėvų valdžia yra neterminuotai ribota. Jis turi brolių T.M. (15 metų) ir sesę V.M. (8 metų). R.B. ir T.M. bei V.M. tėčiai yra skirtingi (motina susilaukė vaikų nuo skirtingų vyrų). Brolis ir sesuo yra globojami močiutės, kuri yra jų tėvo motina. Broliai ir sesuo bendrauja retai. Paskutinį kartą matėsi prieš 6 mėn. (per Kalėdas). R.B. globėjai sutinka, kad jis būtų įvaikintas. Berniukas įtrauktas į galimų įvaikinti vaikų apskaitą. Jam yra ieškoma galima įtėvių šeima. Prieš 2 savaites į globos centrą kreipėsi R.B. motina, ji nurodė, kad nori vaiką lankyti. Globėjai nesutinka, nes ji jau ne kartą buvo žadėjusi pasikeisti, nustoti vartoti alkoholį, pradėti gydymo procesą, bet tai buvo tik epizodinės pastangos: gydymo kurso nebaigė, iš reabilitacijos centro išvyko, beveik pusę metų išvis nebendravo. Globėjai mano, kad vaiko grąžinimas biologinei motinai neatitinka vaiko interesų ir jam turi būti surasta įtėvių šeima. Tarnybos specialistai vertina, ar tolesnis įvaikinimo proceso organizavimas atitinka geriausius vaiko interesus.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Stiprybės

- Yra didelė tikimybė, kad vaikas augs jo poreikius atitinkančioje įtėvių šeimoje.
- Įvaikinus vaiką jam bus užtikrintas pastovumas, stabilumas.
- Bus sukurtos jo ir įtėvių tarpusavio asmeninės ir turtinės teisės ir pareigos, kaip giminių pagal kilmę.
- Vaiko globėjai padės tinkamai paruošti vaiką įvaikinimui.

Silpnybės

- Biologinės motinos epizodiniai prašymai susigrąžinti vaiką, nededant pastangų šalinti priežastis, dėl kurių vaikas buvo paimtas iš šeimos.
- Vaikas šiuo metu yra prisirišęs prie globėjų, stebimas artimas ryšio formavimasis.

Galimybės

- Nustatyti aiškų ir per numatytą laiką apibrėžtą planą motinai dėl savo gyvenimo būdo pakeitimo, aiškiai nurodant tokio pagalbos plano nesilaikymo pasekmes.
- Ieškant vaikui įtėvių šeimos, akcentuoti, kad vaikas turi brolių ir sesę ir kad tam tikro ryšio, kontaktų palaikymas geriausiai atitiktų šių vaikų interesus.
- Suradus vaikui įtėvių šeimą palaipsniui kurti jų santykį ir ryši numatant jų bendravimą iki įvaikinimo proceso ir vaiko perkėlimo į įtėvių šeimą, teismui priėmus sprendimą.

Grėsmės

- Įvaikinimo procedūrų sustabdymas, kol bus išspręstas motinos prašymo klausimas.
- Ilgėjant laiko tarpui, mažėja galimybės vaikui surasti šeimą.
- Įvaikinimu panaikinamos tėvų ir vaikų bei jų giminių pagal kilmę tarpusavio asmeninės ir turtinės teisės bei pareigos.
- Įtėviams atsisakius užtikrinti vaiko ryšį su jo broliais / seserimis, teisinio pagrindo juos įpareigoti tai daryti nėra.
- Gali kilti sunkumų vaikui adaptuotis naujoje aplinkoje, galimos pakartotinės trauminės patirtys nutraukiant susiformavusį vaiko ir globėjų ryšį.
- Globėjos nuomonės pasikeitimas įpusėjęs įvaikinimo procedūrai.

- **Atlikti sprendimo poveikio (teigiamo ir neigiamo) vaikui esamuoju momentu ir ilgalaikėje perspektyvoje (t. y. koks siekiamas galutinis poveikio rezultatas) vertinimą.**

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Pavyzdys! Anksčiau aptartos vaiko situacijos galimų sprendimų poveikio vertinimas:

Trumpalaikėje perspektyvoje nustačius konkretų terminą ir priemones, kurias turėtų įgyvendinti motina, yra išnaudojamos galimybės vaikui augti savo biologinėje šeimoje. Ilgalaikėje perspektyvoje, jeigu vaiko motina iš esmės pakeičia savo gyvenimo būdą, vaikas grąžinamas į šeimą. Jeigu motina nededa konkrečių pastangų, vaikui ieškoma įtėvių šeima, kuri užtikrins pastovią šeimos aplinką ir sukurs tarpusavio asmenines ir turtines teises, taip bus realizuota vaiko teisė augti nuolatinėje šeimos aplinkoje.

• **Motyvuoti ir pagrįsti priimamus sprendimus, nurodant:**

- visas su vaiku susijusias aplinkybes ir veiksnius, kurie buvo svarbūs geriausių vaiko interesų vertinimo ir nustatymo procese;
- veiksmų analizę, jų svarbą kiekvienu individualiu atveju, užtikrinimo galimybes, vertinimo metu analizuotą turinį;
- jeigu kažkurio veiksmo užtikrinti ar tinkamai įgyvendinti negalima, nurodomos to priežastys.

Svarbu! Svarstant konkretų atvejį, geriausių vaiko interesų nustatymo veiksniai gali vienas kitam prieštarauti (pvz., iš vienos pusės, vaikas turi teisę į šeimos ryšius, tačiau iš kitos pusės, jo šeimos aplinka yra nesaugi). Tokiu atveju turi būti atliekamas šių veiksmų vienas kito atžvilgiu vertinimas, siekiant rasti sprendimą, kuris geriausiai atitiktų geriausius vaiko interesus toje konkrečioje situacijoje. Taip pat galimas interesų konfliktas tarp konkretaus vaiko ir kitų vaikų, asmenų interesų ir pan. Pvz., klasėje mokosi elgesio ir emocinės raidos sutrikimų turintis vaikas, jam reikia daugiau mokytojo dėmesio, papildomai laiko užduotims paaiškinti, padedant suvaldyti kylantį nerimą ir pan., todėl mokytojo skiriamas dėmesys kitiems klasės vaikams sumažėja. Priimant sprendimus būtina pagrįsti, kaip buvo siekiama užtikrinti šio vaiko ir kitų vaikų interesus, kokių priemonių buvo imtasi, koks galutinis rezultatas pasiektas (pvz., skirtas mokytojo padėjėjas, tam vaikui paruošiamos ir pateikiamos užduotys iš anksto, kol visi kiti vaikai atlieka užduotis savarankiškai, mokytojas skiria tam konkrečiam vaikui individualų dėmesį ir pan.).

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

- Jeigu priimamas sprendimas skiriasi nuo vaiko išsakytos nuomonės, lūkesčių, būtina nurodyti aiškias to priežastis bei tai paaiškinti vaikui.

Priimant ilgalaikius sprendimus daug dėmesio turi būti skiriama:

- vaiko tapatybės (kalbos, religijos, kultūrinio identiteto) išlaikymui ir tęstinumui;
- tėvų požiūriui ir nuomonei;
- vaiko ir tėvų tarpusavio ryšiams ir santykiams, galimam poveikiui atskyrus vaiką nuo tėvų;
- tėvų gebėjimui rūpintis vaiku;
- išplėstinės šeimos narių gebėjimui rūpintis vaiku;
- brolių / seserų neišskyrimui, ryšio išsaugojimui;
- laikinos priežiūros, globos užtikrinimui vaikui artimoje, pažįstamoje aplinkoje, bendruomenėje;
- sprendimų proporcingumui, t. y. ar vaiko atskyrimas, saugios aplinkos ne jo tėvų (globėjų, rūpintojų) šeimoje užtikrinimas yra proporcinga priemonė,

sprendimus skųsti;

Būtina atsižvelgti į tai, kad vaikams augant jų gebėjimai gali didėti, poreikiai keistis, todėl priimant sprendimus turi būti apsvarstytos priemonės, kurios

siekianti užtikrinti geriausius vaiko interesus;

- atskyrimo nuo tėvų trukmės nustatymui. Turi būti nustatytas kiek įmanoma trumpesnis atskyrimo nuo tėvų laiko tarpas ir aiškios pagalbos priemonių planas su intensyviais peržiūrėjimo terminais;
- kai vaikas gyvena skyriumi nuo vieno ar abiejų tėvų, ryšių su tėvais palaikymui;
- keičiant vaiko gyvenamąją vietą (tėvų ar institucijų sprendimu), minimalių kitų pokyčių vaiko gyvenime užtikrinimui, t. y. esant galimybei išlaikyti tos pačios ugdymo įstaigos, sveikatos priežiūros specialistų, būrelių lankymą ir pan.;
- įvaikinimo, globos nustatymo atveju – būsimų įtėvių, globėjo gebėjimams užtikrinti ir atliepti vaiko poreikius;
- ryšio su globėju kokybei;
- vaiko individualių poreikių tenkinimui;
- lavinimo ir ugdymo poreikiams ir pan.

Svarbu užtikrinti, kad, nepriklausomai nuo to, koks sprendimas ir kas jį priima, būtų sudarytos galimybės:

sprendimus peržiūrėti ir / ar tikslinti.

gali būti peržiūrėtos ar atitinkamai pritaikytos, vengtina priimti galutinius, nekeičiamus, neskundžiamus sprendimus.

4. Stebėsena

Stebėsena yra svarbi sprendimų, susijusių su geriausių vaiko interesų užtikrinimu, priėmimo dalis. Tačiau ji vykdoma ne visais atvejais. Paprastai stebėsena vykdoma, kai nepaisant to, jog yra priimti geriausius vaiko interesus atitinkantys sprendimai, būtina tam tikrą laiką stebėti, kaip tie sprendimai veikia praktikoje. Stebėsenos procesas padeda įsivertinti, ar priimti sprendimai pasiteisino. Vertinama, ar laukiami rezultatai, keliami tikslai sprendimų priėmimo metu atitinka pasiektus ir įgyvendintus sprendimo rezultatus. Stebėsenos procesas gali ne tik lemti geresnės kokybės sprendimų priėmimą, bet ir padėti laiku identifikuoti galimus iššūkius įgyvendinant šiuos sprendimus ir imtis priemonių jiems spręsti.

Galima išskirti du sprendimų, susijusių su geriausiais vaiko interesais, stebėsenos lygius. Vienas jų – bendroji stebėsena, kuri vykdoma valstybiniu lygmeniu, t. y. vykdoma su vaikų interesų užtikrinimu susijusių sprendimų, politikos formavimo stebėsena ir vertinimas. Pvz., vienas iš galimų tokių stebėsenos būdų galėtų būti atliktas Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo įgyvendinimo *ex-post* tyrimas. Antrasis lygis – stebėsenos vykdymas konkrečiu individualiu atveju, tam, kad būtų įsivertintas konkretaus vaiko atžvilgiu priimto sprendimo poveikis jo situacijai. Stebėjimo procesas dažniausiai vykdomas, kai geriausių vaiko interesų užtikrinimas yra ilgalaikis procesas, pvz., nustačius vaikui globą, priėmus sprendimą grąžinti nelydimą nepilnametį į jo kilmės šalį ir pan.

Pavyzdys! Priėmus sprendimą grąžinti nelydimą nepilnametį vaiką į jo kilmės šalį, būtina glaudžiai bendradarbiauti su vaiko kilmės valstybės institucijomis, tarptautinėmis organizacijomis ir vykdyti stebėseną. Stebėsenos vykdymas gali padėti identifikuoti atvejus, kai šie vaikai patiria socialinių, emocinių, psichologinių sunkumų, jiems grįžus reikalinga psichologo pagalba ar kita sveikatos priežiūros paslauga, gydymas. Stebėjimo vykdymas gali padėti ne tik sprendžiant klausimus, susijusius su kitu vaiku, bet ir ateityje susidūrus su panašia situacija, išvengti galimų klaidų, padeda priimti geresnius sprendimus.

Pats stebėjimo procesas turi konkretų tikslą ir yra terminuotas. Tikslas – vertinti, kaip sprendimo priėmimas padeda užtikrinti konkretaus vaiko

interesus trumpalaikėje ir ilgalaikėje perspektyvoje. Šis procesas turi turėti aiškiai nurodytą laiką.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Svarbu akcentuoti, kad stebėjimas yra būtinas siekiant kokybiškos geriausių vaiko interesų užtikrinimo praktikos. Vaiko interesai neišvengiamai yra dinamiška sąvoka, todėl svarbu

nustatyti ir dinamišką sprendimų priėmimo procesą. Stebėsena ir vertinimas gali papildyti tokį dinamišką procesą, nes leidžia peržiūrėti individualius rezultatus ir laiku imtis priemonių.

3.2. Veiksniai, kuriuos reikalinga įvertinti siekiant užtikrinti geriausių vaiko interesus

Vertinant ir nustatant geriausių vaiko interesus, priimant sprendimus, kurie naudingiausi vaikui artimiausiu metu ir ateityje, turi būti atsižvelgiama į vaiko nuomonę, surenkama ir analizuojama informacija apie visus veiksmus, lemiančius vaiko gerovės užtikrinimą.

Nepriklausomai nuo situacijos, vertinant, o, esant poreikiui, ir nustatant geriausių vaiko interesus, išklausant vaiko nuomonę, renkant ir analizuojant su konkrečia situacija susijusią informaciją, laikomasi šių nuostatų:

Geriausiems vaiko interesams teikiamas prioritetas

Kiekvieno vaiko situacija yra unikali

Specialistas turi būti neutralus ir nešališkas, vengti išankstinių nuostatų

Būtinas išsamus ir visapusiškas situacijos vertinimas

Vertinant ir nustatant geriausių vaiko interesus svarbu pasirinkti metodus ir įrankius, atsižvelgiant į konkretaus vaiko ypatumus ir unikalumą. Svarbūs veiksniai:

- vaiko amžius, branda, lytis, sveikatos būklė ar negalia;
- vaiko esamos gyvenimo sąlygos;
- dienos režimas, dienotvarkė, užimtumas;
- vaiko jausmai ir nuomonė;

- vaiko poreikiai: fiziniai, emociniai, materialiniai, socialiniai, sveikatos, ugdomosi ir t. t.;
- emocinis vaiko prisirišimas prie atstovų pagal įstatymą;
- santykiai su broliais / seserimis, kiti kartu gyvenantys ir / ar emociniais ryšiais su vaiku susiję asmenys;
- stiprybės ir galimos rizikos (pvz., gebėjimas prisitaikyti prie naujos aplinkos

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

(mokykla, draugai, grupės). Esant poreikiui pasitelkiami išoriniai ekspertai, specialistai (pvz., psichologas);

- vaikui teikiamos, teiktos paslaugos ir pagalba, jų rezultatai ir kt.

Renkant ir analizuojant informaciją apie vaiko atstovus pagal įstatymą svarbu atsižvelgti į šiuos aspektus:

- šeimos struktūrą ir šeimos narių amžių;
- vaiko atstovų pagal įstatymą tarpusavio santykių stabilumą, ankstesnes santuokas, skyrybas;
- jų gyvenimo būdą, santykius bendruomenėje, giminystės ryšius, įpročius, psichikos sveikatos problemas, (neplanuotą) nėštumą ir pan.;
- visų šeimos narių santykių šeimoje dinamiką;
- vaiko atstovų pagal įstatymą gebėjimą ir norą užtikrinti vaiko priežiūrą ir saugumą, emocinę šilumą, palaikymą, nukreipimą, padrąsinimą, taikomus auklėjimo būdus ir jų nuoseklumą;
- gebėjimus ir norą spręsti vaiko priežiūros metu kylančias problemas ir įveikti šeimos funkcionavimo sunkumus bei keisti vaiko elgesį;

- motyvacijos rūpintis vaiku lygį;
- finansinę būklę ir aprūpinimą būstu (saugius pajamų šaltinius, pakankamai erdvės ir pan.);
- teiktą pagalbą, gebėjimą bendradarbiauti ir pan.

Priklausomai nuo situacijos, renkama bei analizuojama informacija ir apie trečiuosius asmenis: kai yra sprendžiamas vaiko globos klausimas – apie būsimums vaiko globėjus; įvaikinimo atveju – apie būsimums įtėvius; kai sprendžiami klausimai, susiję su vaiko gydymu, – sveikatos įstaigos ir jų veiksmi; esant ugdymo problemoms – ugdymo įstaigos ir pan.

Geriausių vaiko interesų užtikrinimo procese vertinimo ir nustatymo etapų metu retai lemiamą reikšmę turi tik vienas veiksnys. Daugeliu atvejų tai būna keletu glaudžiai susijusių faktorių visuma. Kiekvieno vaiko interesų vertinimo ir nustatymo elementai, jų užtikrinimo svarba konkrečiam vaikui gali skirtis, todėl, priklausomai nuo situacijos, jie vertinami atsižvelgiant į konkrečias aplinkybes.

Vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus dėmesys kreipiamas į šiuos aspektus:

Vaiko nuomonė

Vaiko tapatybė

Šeimos aplinka, jos išsaugojimas, ryšių, santykių su tėvais ir šeimos nariais palaikymas

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Vaiko priežiūra, apsauga ir saugumas

Vaiko pažeidžiamumas

Vaiko teisė į sveikatą ir jo sveikatos būklė

Vaiko teisė į mokslą

Specialistų pareiga yra ne tik surinkti išsamią informaciją apie šiuos veiksnius, bet ir juos visus išanalizuoti. Kaip jau buvo minėta, nėra ir negali būti išskiriamas šių veiksnių specifinis eiliškumas pagal jų svarbą. Priklausomai nuo situacijos ir aplinkybių, kiekvienu individualiu atveju

vieniems veiksniams turi būti skiriama daugiau, o kitiems mažiau dėmesio. Pvz., priimant sprendimą dėl vaiko įvaikinimo daug dėmesio skiriama vaiko tapatybės išsaugojimo aspektui, aiškinamasi, ar vaiko santykių ir ryšio su biologine šeima nutraukimas atitinka jo geriausius interesus.

3.2.1. Vaiko tapatybė

Geriausių vaiko interesų vertinimas ir nustatymas yra vykdomi atsižvelgiant į konkretaus vaiko ar vaikų grupės situaciją. Kiekvienas vaikas yra unikalus ir jo situacija, poreikiai, net ir esant panašioms geriausių interesų vertinimo ir nustatymo priežastims, yra individualūs. Vienas iš pirminių reikšmingų veiksnių vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus yra vaiko tapatybė.

Tapatybė – vaiko savybių visuma, atskirianti jį nuo kitų asmenų. Taip pat vaiko tapatybė yra ir pagrindinė žmogaus teisė, leidžianti kiekvienam asmeniui naudotis visomis kitomis savo teisėmis. Tapatybė apima asmens vardą, pavardę, gimimo datą, lytį, pilietybę ir pan. Konvencijoje akcentuojami trys vaiko tapatybės aspektai:

Vaiko pilietybė

Vaiko vardas
(pavardė)

Vaiko šeimos ryšiai

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Konvencijos:

7 str. numato, kad vaikas:

- **registruojamas tuoj po jo gimimo** ir
- nuo pat jo gimimo momento jis turi **teisę į vardą ir pilietybę**,
- taip pat, kiek tai įmanoma, **teisę žinoti savo tėvus ir būti jų globojamas**.

8 str. įtvirtina valstybės pareigą:

- **gerbti** vaiko teisę išsaugoti savo identišumą, įskaitant pilietybę, vardą ir šeimos ryšius
- bei **apsaugoti** nuo neteisėto kišimosi į šeimos ryšius.

Teismų praktika! EŽTT byloje *Stjerna prieš Suomiją* (EŽTT 1994 m. lapkričio 25 d. sprendimas (Peticijos Nr. 18131/91) pažymėjo, kad **vaiko pavardė ne tik yra asmens tapatybės nustatymo forma, bet ir nustato jo ryšį su šeima** ir tam tikru lygmeniu suteikia teisę užmegzti santykius su trečiaisiais asmenimis.

Taigi, svarbu užtikrinti ne tik vaiko gimimo registravimo, vardo, pavardės suteikimo ir naudojimosi jais teisės tinkamą įgyvendinimą, bet ir vaiko teisės žinoti savo kilmę realizavimą. Kilus grėsmei dėl tapatybės išsaugojimo, valstybinės institucijos privalo nedelsdamos teikti atitinkamą pagalbą ir apsaugą, siekti kiek įmanoma greičiau atkurti vaiko tapatybę, suteikiant visą

reikiamą pagalbą vaikui sužinant savo tėvus.

Konvencijoje akcentuojamas vaiko kilmės žinojimo, teisės pažinti ir savo platesnę šeimą (t. y. ne tik biologinius tėvus, bet ir išplėstinės šeimos narius) tinkamas įgyvendinimas. Tai yra labai reikšminga vertinant bei nustatant geriausius vaiko interesus, kai yra sprendžiami klausimai susiję su:

Genetinės informacijos vaiko tėvams nustatyti suteikimu

Nelydimų nepilnamečių, pabėgėlių vaikų artimųjų paieška

Vaikų, išskirtų su šeima, sujungimo klausimu

Tėvystės pripažinimu ir nuneigimu

ir kt.

Vaiko kilmės nustatymas laikytinas prioritetiniu vaiko interesu. Nustatant vaiko kilmę siekiama įteisinti giminystės ryšius. Vaiko kilmė – tai vaiko gimimas iš konkrečių tėvų. Vaiko ir tėvų tarpusavio teisės ir pareigos yra grindžiamos vaiko

kilme. Jau pats gimimo faktas sukuria vaiko ir tėvų tarpusavio teises ir pareigas. Pvz., vaikas turi teisę nuo gimimo turėti vardą ir pavardę, žinoti savo tėvus, gyventi su jais, tėvai turi užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą. Tėvų pareiga yra

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

rūpintis vaiko teisių įgyvendinimu nuo pat jo gimimo: įregistruoti vaiko gimimą, suteikti jam vardą, pavardę ir t. t. Vaiko kilmė iš tėvų yra patvirtinama nuo vaiko gimimo dienos ir nuo jos atsiranda vaikų

ir tėvų tarpusavio teisės ir pareigos. Šios taisyklės išimtis yra tik įvaikinimo atveju. Įvaikintojai vaiko tėvais laikomi ne nuo jo gimimo, o nuo teismo sprendimo įvaikinti įsiteisėjimo dienos.

Teismų praktika! LAT yra pažymėjęs, kad:

- siekiant sudaryti sąlygas darniai vaiko fizinei ir psichologinei raidai, būtina įvertinti tai, kad tėvystė yra teisinis tėvo ryšys su vaiku, kuris reiškia socialinį ir teisinį vaiko ir tėvo ryšio pripažinimą;
- nagrinėjant klausimą dėl tėvystės nuginkėjimo, kiekvienu atveju yra svarbu nustatyti, kokie yra susiklostę vaiko ir tėvo santykiai;
- požiūris į tėvystę ne tik kaip į biologinį ryšį leidžia užtikrinti šeimos santykių lankstumą ir atsižvelgti į gyvenimo realijas. Tai leidžia geriau apsaugoti vaiko interesus, nes tėvo (motinos) teisės ir pareigos gali būti nustatytos ir asmeniui, kurio su vaiku kraujo giminytė nesieja.

(LAT 2010 m. liepos 2 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-3-304/2010; 2016 m. vasario 17 d. nutartis civ. byloje Nr. e3K-3-92-706/2016; 2019 m. balandžio 1 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-3-115-687/2019).

Įdomu! Svarbu pabrėžti, kad Lietuvoje veikiantys gyvybės langeliai yra su laukę ir JT Vaiko teisių komiteto pastabų dėl galimai tik iš dalies užtikrinamos vaiko teisės žinoti savo kilmę. Tačiau, vertinant ir nustatant geriausius vaiko (kūdikio) interesus, buvo nuspręsta, kad esant dviejų vaiko teisių (teisės žinoti savo tėvus ir teisės gyventi) konfliktui, prioritetas teikiamas būtent vaiko teisei gyventi.

Diskusijų dėl vaiko teisės žinoti savo kilmę tinkamo įgyvendinimo kyla ir kitose valstybėse, ypač dėl konflikto tarp

vaiko teisės žinoti savo kilmę ir tėvų teisės į privatumą.

Pavyzdys! Kai kuriose valstybėse (Italija, Belgija, Prancūzija ir kt.) yra leidžiamas anonimiškas (konfidencialus) gimdymas. Prancūzijoje anonimiško gimdymo galimybė buvo įteisinta panaikinus gyvybės langelius. Šis gimdymas vadinamas gimdymu po X. Įvykus tokiam gimdymui, gimusiam vaikui yra ribojama jo teisė žinoti savo kilmę. Tokių gimdymų galimybe siekiama užkirsti

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

kelių nėštumo nutraukimui, kūdikių palikimui nesaugiose vietose ir pan. Neabejotinai, motinos teisė išlaikyti savo tapatybę paslapyje pažeidžia vaiko teisę žinoti savo kilmę. Neturėdami šeimos sveikatos istorijos vaikai turi ir mažiau informacijos apie genetinę riziką savo sveikatai. Nors kai kurių rizikos veiksnių, tokių kaip šeimos vėžio istorija, pakeisti negalima, šios informacijos išankstinis žinojimas gali paskatinti profilaktinius tyrimus, dalyvavimą prevencinėse programose. Savo kilmės žinojimas taip pat būtų svarbus, jeigu paaiškėtų, kad vaikui reikalingas gydymas ir vienintelis donoras gali būti jo genetinis tėvas arba motina.

Tėvystės nustatymo ir nuginchijimo procese gali kilti rizikų užtikrinant ir kitas vaiko teises, pvz., teisę į reikiamas gyvenimo sąlygas ir poreikių užtikrinimą, negaunant išlaikymo, paveldėjimą. Bendrai sutariama, kad darni vaiko raida ir gerovė gali sutrikti dėl biologinių tėvų nežinojimo,

informacijos apie kitų šeiminių santykių, tokių kaip broliai ir seserys, seneliai ir kt., trūkumą. Atsižvelgiant į tai, daugelyje valstybių, įteisinusių anoniminio gimdymo galimybes, įstatymuose taip pat egzistuoja ir atitinkamos išimtys dėl duomenų vaikui atskleidimo.

Teismų praktika! EŽTT byloje *Odièvre prieš Prancūziją* (EŽTT 2023 m. vasario 13 d. sprendimas (Peticijos Nr. 42326/98) nustatė, kad vaiko teisė žinoti savo kilmę nebuvo pažeista, nes vaikas galėjo gauti neidentifikuojančią informaciją apie savo kilmę. EŽTT byloje *Godelli prieš Italiją* (EŽTT 2021 m. rugsėjo 25 d. sprendimas (Peticijos Nr. 33783/09) nustatė, kad vaiko teisė žinoti savo kilmę buvo pažeista, nes jis neturėjo galimybės gauti neidentifikuojančios informacijos apie savo kilmę, nepaisant to, kad jo motina su tuo sutiko.

Kaip jau buvo minėta, vaiko kilmė yra tik vienas iš vaiko tapatybę atskleidžiančių aspektų. Kiti vaiko tapatybės elementai yra:

Vaiko amžius

Lytis

Seksualinė orientacija

Etniškumas

Religija, tikėjimas

Kultūrinis identitetas

Kalba

Asmenybės bruožai

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Nors vaiko amžius yra svarbus elementas, tačiau vaiko branda, nepriklausomai nuo vaiko amžiaus, gali skirtis. Todėl vertinant ir nustatant geriausius

vaiko interesus, ypač užtikrinant jo teisę dalyvauti priimant sprendimus, reikšmingas yra ir konkretaus vaiko brandos vertinimas.

Svarbu! Religiniai, kultūriniai, kalbos aspektai ir jų tęstinumo užtikrinimas ypač didelę reikšmę turi nustatant geriausius vaiko interesus, kai priimami sprendimai dėl vaikai saugios aplinkos užtikrinimo, vaiko globos, įvaikinimo, taip pat tėvų konfliktų dėl vaiko (kai skiriasi vaiko tėvų išpažįstamos religijos ir kyla klausimas, kurios religijos dvasioje bus auklėjamas vaikas), neteisėto vaiko išvežimo į kitą valstybę (siekiama užtikrinti tęstinumą augti jam įprastoje aplinkoje, jo nuolatinėje gyvenamojoje vietoje, išpažinti savo religiją, kalbėti savo gimtąja kalba, puoselėti iki tol turėtas tradicijas, papročius ir pan.), nelydimų nepilnametėjų, pabėgėlių atvejais.

Teismų praktika! EŽTT byloje *Gözüm prieš Turkiją* (EŽTT 2015 m. sausio 20 d. sprendimas (Peticijos Nr. 4789/10) nagrinėjo aplinkybes, kai Turkijoje buvo atsisakyta leisti nesusituokusiam tėviui vaiko gimimo liudijime pakeisti vaiko biologinės motinos pavardę savąja, remiantis tuo, kad pavardė turi būti išsaugota, taip užtikrinant ne tik vaiko teisės į tapatybę, bet ir teisės žinoti savo kilmę bei tėvus tinkamą įgyvendinimą.

Kaip jau minėta, vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus laikomasi nediskriminavimo principo. Visi vaikai, nepriklausomai nuo jų faktinės ar numanomos seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės, turi vienodas teises į saugią ir sveiką vaikystę be diskriminacijos. Tai reiškia, kad vaikas neturi patirti prievartos, diskriminacijos, išnaudojimo, socialinės atskirties ar bet kokio pobūdžio smurto dėl bet kokios priežasties, įskaitant dėl jo tikros ar numanomos seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės.

Geriausių vaiko interesų vertinimo ir nustatymo metu ypač didelio jautrumo

reikalauja klausimų, susijusių su homoseksualių, translyčių vaikų interesų užtikrinimu sprendimas. Lietuvoje, kaip ir vis dar daugelyje kitų pasaulio valstybių, paaugliai, kurie yra lesbietės, gėjai, biseksualūs, translyčiai (toliau – LGBTQ+), kurie yra suvokiami kaip turintys kitokį seksualumą ar lytinę tapatybę nei įprasta, dažnai patiria diskriminaciją, bauginimą, priekabiavimą ir smurtą. Tai apima diskriminaciją mokykloje, ligoninėse, sporto komandose ir daugelyje kitų kasdienio gyvenimo sričių. Šie vaikai dažnai patiria šeimos, bendruomenės ar visuomenės atstūmimą, didėja rizika jų

sveikatai, atsirandanti dėl to, kad jie neturi galimybių gauti tinkamų gyvenimo įgūdžių ugdymo ir sveikatos priežiūros paslaugų. Atlikti moksliniai tyrimai (pvz., [Russell ir Fish, 2016](#)) rodo, kad LGBTQ+ vaikai ir jaunimas, patiriantys

diskriminaciją, yra dažniau nei kiti jų bendraamžiai linkę svarstyti galimybę bandyti nusižudyti. Visos priemonės, skirtos apsaugoti šiuos vaikus, turėtų būti įgyvendinamos taip, kad iš tiesų atitiktų jų interesus.

Teismų praktika! 2020 m. Anglijos Aukščiausiasis Teismas byloje Nr. CO/60/2020 *Quincy Bell ir Mrs A prieš „The Tavistock“ ir „Portman NHS Foundation Trust“* nusprendė, kad vaikas iki 16 metų gali sutikti vartoti vaistus, skirtus brendimui slopinti, tik tuo atveju, jei jis yra brandus ir suvokia bei supranta tokio gydymo pobūdį. Tai apima tiesioginių ir ilgalaikių gydymo pasekmių supratimą, turimus ribotus įrodymus apie jų veiksmingumą ar tikslą, faktą, kad didžioji dauguma pacientų pradeda vartoti kryžminius lytinius hormonus, ir galimas jų vartojimo pasekmes vaikui. Jaunesniam nei 16 metų vaikui labai sunku suprasti ir pasverti šią informaciją bei nuspręsti, ar sutikti vartoti brendimą blokuojančius vaistus. Teismas pažymėjo, kad mažai tikėtina, jog 13 metų ar jaunesnis vaikas būtų kompetentingas duoti sutikimą skirti brendimo blokatorius. Abejotina ir dėl to, kad 14–15 metų vaikas galėtų suprasti ir pasverti ilgalaikę brendimo blokatorių vartojimo riziką ir pasekmes. 16 metų ir vyresni jaunuoliai jau gali suprasti šią informaciją ir galimas pasekmes bei sutikti gydytis. Tačiau atsižvelgiant į ilgalaikes šioje byloje nagrinėjamų klinikinių intervencijų pasekmes ir į tai, kad gydymas kol kas yra novatoriškas ir eksperimentinis, teismas pripažino, kad gydytojai gali pagrįstai manyti, jog net ir tokiais atvejais, prieš pradedant klinikinį gydymą, reikalingas teismo leidimas. Teismas akcentavo, kad svarbu užtikrinti, jog jaunuolis galėtų kuo geriau suprasti situacijos klausimo svarbą, įskaitant pasekmes būsimam vaisingumui, galimus chirurginius rezultatus ir medicininę riziką. Būtent tai padeda užtikrinti vaiko teises į sveikatą, tapatybę, apsaugą nuo žalos ir, svarbiausia, jo teisę į apsisprendimą.

Praktiniai patarimai! Vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus, sprendžiant konkrečiai su vaiko tapatybe susijusius klausimus, svarbu, kad specialistai:

- vengtų išankstinių nuostatų, stereotipų dėl vaiko kilmės, išpažįstamos religijos, seksualinės orientacijos ir pan.;
- visiems vaikams, nepriklausomai nuo jų amžiaus, negalios, lyties, seksualinės orientacijos, rasės, religijos, įsitikinimų, skirtų vienodą dėmesį;

- būtų jautrūs vaiko ir šeimos kilmei;
- planuodami susitikimą, pokalbį su vaiku, pasirinkdami bendravimo būdus atsižvelgtų į vaiko išpažįtamą tikėjimą, religines šventes, tradicijas;
- bendraujant su vaikais, paaugliais, užduodant klausimus apie jų santykių statusą naudotų lyčiai neutralią kalbą (pvz., vietoje klausimo „ar turi vaikiną / merginą?“, klausiti „ar turi partnerį?“);
- neverstų jauno žmogaus atskleisti savo seksualinės orientacijos, jeigu jis nenori apie tai kalbėti;
- bendraujant su vaiko atstovais pagal įstatymą atkreiptų dėmesį į tai, ką jie mano, kaip kalba apie vaiko seksualinę orientaciją. Neigiamas, smerkiantis, pasityčiojantis požiūris, negerbiantis vaiko tapatybės, taip pat ir seksualinės orientacijos, gali būti priežastis inicijuoti geriausių vaiko interesų nustatymą;
- bendraujant su kitos tautybės, kita kalba kalbančiu vaiku, atkreiptų dėmesį į kalbos barjerus;
- visuomet pasitikrintų, ar specialistas ir vaikas vienodai suprato vienas kitą. Tai galima lengvai padaryti apibendrinus pokalbį su vaiku, perklausus jo, ar vaikas buvo teisingai suprastas.

3.2.2. Vaiko šeimos ryšiai ir santykiai

Vaiko teisė į šeimos ryšius, globą ir priežiūrą laikoma viena plačiausiai pripažįtamų vaiko teisių. Remiantis Konvencijos 9 str., valstybės dalyvės užtikrina, kad vaikas nebūtų išskirtas su savo tėvais prieš jų norą, išskyrus tuos atvejus, kai nustatoma, kad toks atskyrimas yra būtinas vaiko interesams užtikrinti. JT Komitetas [Bendrajame komentare Nr. 14](#) pabrėžia, kad vertinant ir nustatant vaiko interesus, sprendžiant klausimus dėl vaiko atskyrimo nuo jo šeimos, daug dėmesio turi būti skiriama vaiko teisės į

šeimos gyvenimą, ryšio su abiem tėvais ir kitais šeimos nariais, jam artimais asmenimis išlaikymo užtikrinimą. Paprastai poreikis vertinti vaiko geriausius interesus kyla tada, kai vaiko atstovai pagal įstatymą galimai netinkamai, nepilnai įgyvendina savo pareigas ir atsakomybes užtikrinant vaiko gerovę. Tokiose situacijose galimas konfliktas tarp skirtingų vaiko teisių, pvz., teisės augti šeimoje ir teisės būti apsaugotam nuo smurto, ar vaiko teisės į mokslą ir tėvų diskrecijos spręsti dėl jo ugdymo.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Teismų praktika! EŽTT byloje *Pontes prieš Portugaliją* (EŽTT 1994 m. kovo 23 d. sprendimas (Peticijos Nr. 14940/89) pažymėjo, kad geriausių vaiko interesų užtikrinimas yra dvejopo pobūdžio:

- pirma, reikia užtikrinti, kad vaikas augtų sveikoje aplinkoje ir tėvas (motina) negali imtis priemonių, kurios pakenktų vaiko sveikatai, raidai;
- antra, turi būti užtikrintas vaiko ryšių su šeima palaikymas (išskyrus tuos atvejus, kai paaiškėja ypatingas šeimos netinkamumas), nes šių ryšių suvaržymas reiškia vaiko atskyrimą nuo jo šakny.

Atsižvelgiant į tai, vertinant vaiko ir jo šeimos ryšius bei santykius, laikomasi šių principų:

Pagarba tėvų ir kitų šeimos narių teisėms ir atsakomybėms

Konvencijos 5 str. numato, kad valstybė privalo gerbti tėvų ir kitų šeimos narių teises ir atsakomybę kai rūpinamasi vaikais ir jie ugdomi. Tėvai turi atsižvelgti į tai, kad vaikas auga, bręsta ir atitinkamai auga jo paties gebėjimas realizuoti savo teises.

Vaiko teisės gyventi su tėvais užtikrinimas

Konvencijos 9 str. įtvirtina vaiko teisę gyventi su tėvais, išskyrus, kai tai nesuderinama su geriausiais vaiko interesais. Įtvirtinti du pagrindiniai vaiko teisių principai:

1. vaikas neturi būti atskirtas nuo tėvų, išskyrus tuos atvejus, kai tai geriausia vaikui;
2. visos su vaiko atskyrimu susijusios procedūros turi būti atliekamos skaidriai ir aiškiai.

Jeigu vaikas yra atskiriamas nuo šeimos, jis turi teisę palaikyti ryšius ir bendrauti su abiem tėvais.

Tėvų lygiateisiškumas ir abiejų tėvų vienoda svarba vaiko gyvenime

Vaikui svarbūs abu tėvai ir jie abu vienodai yra atsakingi už geriausių vaiko interesų apsaugą ir tinkamą gyvendinimą. Jie privalo tinkamai vykdyti savo pareigas ir nepiktnaudžiauti savo teisėmis ir valdžia, ribodami vaiko ir skyrium gyvenančio tėvo ar motinos teisės bendrauti ir palaikyti artimus ryšius.

Pareiga užtikrinti reikiamą pagalbą

Konvencijos 18 str. **įtvirtina abiejų tėvų pareigą ir atsakomybę auginti ir auklėti vaiką, ir valstybės pareigą jiems padėti.** T. y. valstybė gerbia motinų ir tėvų viršenybę, įsipareigodama padėti šeimai ir vaikui, siekti neatskirti vaiko nuo tėvų, išskyrus tuos atvejus, kai toks atskyrimas būtinas ir atitinka geriausių vaiko interesus.

Vaiko atstovai pagal įstatymą yra atsakingi už geriausių vaiko interesų užtikrinimą. Tinkamas geriausių vaiko interesų užtikrinimas yra tada, kai:

- vaikas auklėjamas taikos, orumo, tolerancijos, laisvės ir solidarumo dvasia;

- puoselėjamos, gerbiamos, užtikrinamos vaiko teisės;
- užtikrinama saugi, jo poreikius atitinkanti aplinka;
- vaikas ugdomas, lavinamas atsižvelgiant į jo asmenybę, poreikius,

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

fizinius gebėjimus, sveikatos būklę, išreikštus pagrįstus norus ir pan.;

- vaiko atstovai pagal įstatymą geba atpažinti galimas grėsmes, užkirsti joms kelią (pvz., kai vaikas daug laiko praleidžia žaisdamas kompiuterinius žaidimus, tėvai sužino, kad vaikas rūko elektronines cigaretes ir pan., tėvai

kalbasi su vaiku ir ieško sprendimų, jeigu pokalbių su vaiku metu nepavyksta savarankiškai priimti sprendimus, tėvai kreipiasi pagalbos);

- vaiko atstovai pagal įstatymą kreipiasi ir priima pagalbą, noriai siekia spręsti sunkumus, kilusius užtikrinant geriausius vaiko interesus.

Teismų praktika! EŽTT byloje *Byčenko prieš Lietuvą* (EŽTT 2023 m. vasario 14 d. sprendimas (Peticijos Nr. 10477/21), nusprendė, kad Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 8 str. įtvirtinta teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą nebuvo pažeista. Tėvas kreipėsi į teismą dėl galimai pažeistų jo teisių bendrauti su vaiku, vaiko neišklausymo ir formalaus vertinimo. EŽTT pažymėjo, kad:

- sprendžiant klausimą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo bylose svarbiausi yra geriausi vaiko interesai;
- pakartotinas tiesioginis vaiko apklausimas teisme nebūtinai. Pakako to, kad Lietuvos teismai išsamiai rėmėsi vaiko apklausomis Nyderlandų teismuose ir įvertino jas kartu su kitomis aplinkybėmis;
- pritarė tėvo argumentui, kad Tarnybos veiksmai, netiriant vaiko motinos ir sūnaus gyvenimo sąlygų Nyderlanduose, pateikiant išvadą teismams tik pagal rašytinius įrodymus, nebuvo pakankami. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos teismai patys išsamiai rėmėsi Nyderlandų teismų sprendimų išvadomis, kurių vertinimo pareiškėjas neginčijo, EŽTT nusprendė, kad sprendimas remtis rašytiniais įrodymais neprisidėjo prie proceso neteisingumo.

Teismo nuomone, Lietuvos teismai teisingai suteikė pirmenybę geriausiems vaiko interesams bei pripažinę, kad vaiko išvežimas buvo neteisėtas, teisingai manė, kad šitas faktas ne svarbiausias, nes vertinama aplinkybių visuma:

- poreikis užtikrinti vaiko gyvenimo stabilumą;
- galimybė augti ir vystytis tinkamoje aplinkoje;
- prisirišimas prie motinos, su kuria jis augo nuo gimimo;
- ne visada greitas vaiko grąžinimas į kilmės šalį gali įvykti automatiškai ar mechanškai, nes negrąžinimas kartais pateisinamas dėl objektyvių priežasčių, kurios atitinka geriausius vaiko interesus.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Kaip jau buvo minėta, vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus renkama ir analizuojama informacija apie:

- vaiko istoriją, tapatybę, poreikius, emocinę, psichologinę, fizinę būklę, sveikatą, jo ryšius su kitais šeimos nariais, ugdymą ir t. t.;
- priklausomai nuo vaiko amžiaus, vaiko požiūrį;
- vaiko ir visos šeimos situaciją, šeimos aplinką;

- vaiko ir jo šeimos narių tarpusavio ryšius, jų kokybę ir su tuo susijusias aplinkybes: faktines, emocines, psichologines, materialines, medicininio pobūdžio ir pan.;
- vaiko ir šeimos narių patirtis (ar nėra kriminalinės patirties, pvz., teistumo už smurtą prieš vaiką ir pan.);
- vaiko atstovų pagal įstatymą gebėjimus atpažinti ir atliepti vaiko poreikius;
- kt.

Teismų praktika! LAT yra išaiškinęs, kad vaiko interesus nulemia jo kaip sveikos, dorovingos, tvirtos bei intelektualios asmenybės raida. Vaikui turi būti suteikta galimybė turėti savo aplinką (tiek fizine, tiek socialine prasme), kurioje jis galėtų būti, užsiimti savo vystymuisi reikalingais dalykais, todėl kiekvienu atveju sprendžiant dėl geriausių vaiko interesų turi būti įvertinama reikšmingų faktų visuma. Nustatant vaiko interesų turinį, reikia atsižvelgti į:

- objektyvius kriterijus, visų pirma, įvertinti vaiko poreikius. Vaiko poreikiai yra ne tik fiziologiniai, ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas jo emociniams, ugdymo poreikiams tenkinti, nes tai sudaro motyvaciją veikti – pasirūpinti savimi ir šalia esančiu, mokytis, dirbti. (LAT 2014 m. spalio 17 d. nutartis civ. byloje [Nr. 3K-3-444/2014](#));
- tėvų gebėjimus atliepti vaiko poreikius. Tinkamas vaiko poreikių identifikavimas yra viena iš esminių tėvų pareigų. Tėvystė visų pirma yra pareigos vaikui, o ne teisės į vaiką (LAT 2014 m. kovo 14 d. nutartis civ. byloje [Nr. 3K-3-92/2014](#)).

Vaiko ryšio su šeima ir šeimos nariais išlaikymas turi didelį poveikį vaiko psichosocialinei būsenai, yra jo savivertės, pastovumo užtikrinimo veiksnys.

Svarbu! Vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus turi būti ne tik konstatuojama, kokia vaiko teisė yra pažeista ar netinkamai įgyvendinta, bet ir nurodyti aiškūs argumentai, kodėl šios teisės įgyvendinimui teikiamas prioritetas prieš kitą teisę, t. y. kuo ji reikšminga ir svarbi, kokį poveikį vaiko situacijoje ji turės esamuojų metu ir ilgalaikėje perspektyvoje.

Teismų praktika! LAT nagrinėtoje byloje ginčas kilo tarp vaiko biologinio tėvo ir mirusios motinos sutuoktinio (vaiko patėvio) dėl **vaiko gyvenamosios vietos nustatymo bei galimybės** rūpintis vaiku. Byloje nustatyta, kad tėvas su sūnumi kartu gyveno, iki šiam suėjo 4 metai, vėliau, vaiko tėvams pradėjus gyventi atskirai, vaikas liko gyventi su motina, kuri pradėjo kurti šeimos ryšius su nauju partneriu, vedė bendrą ūkį, tvarkė šeimos reikalus, augino savo nepilnametį vaiką. Per tą laikotarpį **tarp patėvio ir vaiko užsimezgė artimas ryšys, berniukas jį laiko tėvu (socialiniu), jis berniuką myli ir augina kaip savo.** Su biologiniu tėvu **vaiko ryšys nuo (duomenys neskelbtini) metų visiškai susilpnėjo.** Byloje nustatyta, kad tėvas su vaiku bendravo epizodiškai, aktyviai nedalyvavo jį auklėjant, nesidomėjo vaiko sveikata, laisvalaikiu. Teismas pažymėjo, kad vaiko teisė žinoti savo tėvus, būti jų auklėjamam ir vaiko teisė į šeimos ryšius **ne visada reiškia tą patį.** Nors Lietuvos Respublikos teisinis reguliavimas vaikui leidžia turėti ne daugiau kaip du tėvus, t. y. motiną ir tėvą, tačiau **tai nereiškia, kad vaiko šeimą visada sudarys tik vaiko tėvas ir motina.** Dėl galinčių kilti įvairių situacijų (tėvų negyvenimas kartu, tėvų negalėjimas rūpintis vaiku ir t. t.) **vaiko šeimą gali sudaryti ir kiti asmenys nei biologiniai vaiko tėvai,** pvz., vaiko patėvis, pamotė, vaiko seneliai, globėjai ir pan., kurie rūpinasi vaiku, turi su juo emocinį kontaktą ir užtikrina jo kaip savarankiškos asmenybės ugdymą. Teismas sutiko, kad **vaiko teisė žinoti savo tėvus,** kurti su jais ryšį ir jį išsaugoti yra **pamatinė vaiko** asmenybės vystymuisi, tačiau pažymėjo, kad **ryšys yra dviejų asmenų sąveika,** o kalbant apie vaiko ir tėvų ryšį, **iniciatyva kurti ir palaikyti ryšį pirmiausia tenka tėvui, motinai, o ne vaikui.** Teisėjų kolegija konstatavo, kad nagrinėjamos bylos atveju tėvo **negyvenimas kartu su vaiku yra nulemtas objektyvių aplinkybių – vaiko motinos naujos šeimos sukūrimo ir stabilių vaiko socialinių dvasinių ryšių šioje šeimoje susiformavimo,** dėl to šiuo metu vaiko **gyvenimas kartu su tėvu lieka negalimas dėl paties vaiko interesų –** nors tėvas objektyviai galėtų vaiku pasirūpinti, tačiau vaikas to nepriima. Todėl vaiko atskyrimas nuo biologinio tėvo geriausiai esamu momentu atitinka jo interesus. Teismas pažymėjo, kad vaiko globos nustatymas patėvio šeimoje užtikrins jo teisių ir interesų įgyvendinimą ir gynybą esamuju laikotarpiu. Taip pat atkreipė dėmesį į tai, kad vaikų atskyrimas nuo tėvų iš esmės atsižvelgiant į susiklosčiusią padėtį neriboja vaikų teisių ir pareigų, susijusių su tėvais, t. y. jos lieka be ribojimų tokios, kokios nustatytos įstatyme. Taigi, tėvas **turės teisę ir pareigą su vaiku bendrauti stengdamasis atkurti su vaiku prarastą ryšį. Vertinant sprendimų atitikimą ilgalaikėje perspektyvoje, teismas pažymėjo, kad vaiko atskyrimas nuo tėvo panaikinamas išnykus aplinkybėms, dėl kurių vaikas nuo tėvo buvo atskirtas** (LAT 2020 m. spalio 7 d. nutartis civ. byloje Nr. e3K-3-251-378/2020).

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Vaiko atskyrimas nuo tėvų turėtų būti vykdomas tik išimtiniais atvejais, kaip kraštutinė priemonė, kai siekiama vaiką apsaugoti nuo galimos ar esamos žalos, smurto, nepriežiūros ir visos kitos galimos pagalbos ir apsaugos priemonės jau yra išnaudotos. Priimant sprendimą atskirti vaiką nuo tėvo ar abiejų tėvų, turi būti vykdomas geriausių vaiko interesų nustatymas, kurio metu svarbu:

- vertinti šeimos ir vaiko situaciją;
- identifikuoti, kokios konkrečiai vaiko teisės, interesai yra pažeisti / kyla grėsmė jų pažeidimui;
- išsiaiškinti, kokių priemonių, paslaugų buvo imtasi padėti tėvams ir kitiems šeimos nariams;
- įvertinti, kaip paskirtos paslaugos ar priemonės lėmė vaiko situaciją, tėvų atsakomybės, veiksmų, požiūrio pasikeitimą;
- nustatyti, jeigu priemonės buvo neveiksmingos, kokios priežastys tai galėjo lemti;
- nustatyti, kaip bus užtikrintas vaiko ir šeimos narių bendravimas, jiems gyvenant atskirai;
- vertinti, kaip šis sprendimas pagerins vaiko situaciją esamuoju laikotarpiu, kokių pasekmių, pokyčių užtikrinant geriausius vaiko interesus jis turės ilgalaikėje perspektyvoje.

Teismų praktika! EŽTT bylose pabrėžė:

- Šeimos išskyrimas yra labai rimto pobūdžio apribojimas ir toks žingsnis turi būti pagrįstas pakankamai protingais ir svarbiais motyvais, atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus (*Olsson prieš Švediją*, EŽTT 1988 m. kovo 24 d. sprendimas (Peticijos Nr. 10465/83)).
- Būtinumo atskirti vaiką nuo šeimos sąvoka reiškia, kad ribojimas turi atitikti primygtinį socialinį poreikį ir būti proporcingas siekiamam teisėtam tikslui. Šeimos išskyrimas yra išimtinė priemonė ir, kaip išskirtinai rimtas apribojimas, turi būti pagrįstas pakankamais ir svarbiais argumentais, atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus. Valstybės valdžios institucijos, spręsdamos dėl būtinumo patikėti vaiką ne jo biologiniams tėvams ypač skubiomis aplinkybėmis, egzistuojant grėsmei vaiko sveikatai ir gerovei, naudojami plačiomis vertinimo laisvės ribomis (*Pontes prieš Portugaliją*, EŽTT 1994 m. kovo 23 d. sprendimas (Peticijos Nr. 14940/89); *Scozzari et Giunta prieš Italiją*, EŽTT 2000 m. liepos 13 d. sprendimas (Peticijų Nr. 39221/98 ir 41963/98); *Kutzner prieš Vokietiją*, EŽTT 2002 m. vasario 26 d. sprendimas (Peticijos Nr. 46544/99)).
- Vien aplinkybės, kad tėvai neturi darbo ir turi finansinių sunkumų, nėra pagrindas spręsti dėl tėvų valdžios apribojimo, nesant kitų pagrįstų priežasčių (*Kocherov ir Sergejeva prieš Rusiją*, EŽTT 2016 m. kovo 29 d. sprendimas (Peticijos Nr. 16899/13)).

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

- Faktas, kad vaikas gali būti atiduotas į jo ugdymui palankesnę aplinką, negali pateisinti vaiko paėmimo iš biologinių tėvų globos (*Amanalachioai prieš Rumuniją*, EŽTT 2009 m. gegužės 26 d. sprendimas (Peticijos Nr. 4023/04); *Wallova ir Walla prieš Čekiją*, EŽTT 2006 m. spalio 26 d. sprendimas (Peticijos Nr. 23848/04).
- Argumentai, motyvai ir išvados, pateikti atlikus geriausių vaiko interesų vertinimą ir nustatymą, turi būti pagrįsti įrodymais, faktais, turi būti konkretūs, negali prieštarauti vieni kitiems (*Y. I. prieš Rusiją*, EŽTT 2020 m. vasario 25 d. sprendimas (Peticijos Nr. 68868/14); *N. P. prieš Moldovą*, EŽTT 2015 m. spalio 6 d. sprendimas (Peticijos Nr. 58455/13).
- Vaiko sugrąžinimas į biologinę šeimą ne visada atitinka jo interesus. Sprendžiant klausimą dėl vaiko sugrąžinimo svarbu nustatyti vaiko interesus ir kas juos geriausiai galėtų užtikrinti; išklausti vaiką, įtraukti tėvus, vertinti, ar jie aktyviais savo veiksmais deda pastangas puoselėti ir palaikyti šeimos ryšius (*Z. J. prieš Lietuvą*, EŽTT 2014 m. balandžio 29 d. sprendimas (Peticijos Nr. 60092/12); *Y. C. prieš Jungtinę Karalystę*, EŽTT 2021 m. kovo 13 d. sprendimas (Peticijos Nr. 4547/10).

Pavyzdys! Savivaldybės vaiko gerovės komisijoje yra sprendžiamas klausimas dėl minimalių ir vidutinių priemonių taikymo vaikui, kuriam yra 15 metų ir kuris ne kartą buvo pastebėtas rūkantis elektronines cigaretes, neblaivus, nelanko mokyklos ir pan. Nustatant geriausius vaiko interesus svarbu vertinti, koks vaiko ryšys su jo šeima, kiek šeimos nariai pajėgūs, geba atliepti vaiko poreikius, koks jų tarpusavio ryšys ir kiek tai turi įtakos vaiko elgesiui.

Siekiant užtikrinti visapusišką, objektvų geriausių vaiko interesų nustatymą, jį atlikti turi ne vienas specialistas,

o sprendimą turi tvirtinti kita institucija, nedalyvavusi vertinime ir nustatyme.

Pavyzdys! Lietuvoje sprendimą leisti paimti vaiką, taikyti atskyrimą ar valdžios ribojimą gali priimti tik teismas.

Tarnybai nustačius, kad vaiko paėmimas, atskyrimas, jo tėvų valdžios ribojimas atitinka geriausius vaiko interesus, ji turi pateikti labai aiškius, konkrečius tokią išvadą pagrindžiančius argumentus, atskleisti tokią būtinumą patvirtinančias

aplinkybes (pvz., vieno iš tėvų nepakankamas rūpinimasis vaiku gali būti pagrįstas tuo, kad vaikas jau apie ketverius metus nebegyvena su tėvu, bendravimas yra epizodinis, retas, jie yra atitolę, tėvas prie vaiko išlaikymo neprisideda, vartoja

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

alkoholį, bendrauti su vaiku ir toliau atsisako). T. y. turi būti pateiktos faktinės aplinkybės, kurios yra reikšmingos sprendžiant dėl tėvų atliktų (neatliktų) veiksmų, įgyvendinant tėvo valdžią, priešingumo

vaiko interesams, tarp jų ir pažeidžiamus vaiko interesus ir pažeidimų pobūdį.

Taip pat nustačius, kad vaiko paėmimas iš šeimos geriausiai atitinka jo interesus, rekomenduotina:

Nustatyti tarpinius pokyčių, pasiektų rezultatų, tėvų dedamų pastangų peržiūrų terminus

Nustatyti laikiną priežiūrą, skirti globos vietą netoli nuo vaiko gyvenamosios vietos

Nustatyti, ar vaiko bendravimas ir ryšių palaikymas su šeimos nariais atitinka jo interesus

Jeigu bendravimas atitinka interesus, nustatyti bendravimo tvarką, atitinkančią vaiko poreikius, kartu atsižvelgiant ir į tėvų galimybes

Vaiko grąžinimo tėvams atveju vertinti tėvų pasikeitusį elgesį, išnykusias aplinkybes, dėl kurių buvo taikyta tokia vaiko apsaugos priemonė

Vaiko grąžinimo tėvams atveju, atsižvelgti į galimai susiformavusį vaiko ir jo globėjo ryšį

Atskyrus vaiką išsprendžiamas vaikui reikiamų sąlygų, saugumo, priežiūros klausimas, bet kartu turi būti nustatomos vaiko ir jo šeimos narių ryšio palaikymo galimybės. Nustačius, kad vaiko bendravimas su tėvais atitinka jo interesus, tokia bendravimo tvarka turi:

- nustatyti suderintą bendravimo vietą, būdą, laiką, patogų vaikui, atitinkantį jo amžių ir raidos etapą, lūkesčius, poreikius, užimtumą, mokyklinius įsipareigojimus ir fizinį atstumą tarp

vaiko ir jo tėvų (tiesioginis kontaktas lankant, išvykstant kartu, per savaitgalius ir kasmetines atostogas, bendraujant vaizdo priemonėmis, telefonu ir elektroniniu paštu);

- būti suderinta su tėvų darbo valandomis ir laisvu laiku;
- neturėtų būti dažnai keičiama;
- nustatyti bendravimo trukmę ir dažnumą, atsižvelgiant į tėvų ir vaiko santykių kokybę ir poreikį juos išsaugoti bei tobulinti;

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

- sudaryti visas būtinas sąlygas ne-trukdomam kontaktui neutralioje vaikui draugiškoje aplinkoje;
- numatyti, kad ribotas ar prižiūrimas bendravimas tam skirtose erdvėse taikomas tada, kai dėl tėvų sveikatos problemų, nestipraus ryšio, nesaugumo (smurtas, prievartos prieš vaiką, pagrobimo pavojus ir pan.), vaiko sveikatos ar siekiant apsaugoti vaiką nuo žalingos tėvų įtakos.

Svarbu vertinti ir nustatyti, ar toks bendravimas turės teigiamos įtakos visapusiškam vaiko vystymuisi ir bus jam naudingas. Vaiko ir tėvų bendravimas draudžiamas tuo atveju, jei negalima apsaugoti vaiko interesų mažiau ribojančiomis priemonėmis, kuriomis būtų

pasiektas bendravimo tikslas nepažeidžiant tėvų teisės į šeimos gyvenimo gerbimą (pvz., nustatyta fizinė, psichologinė grėsmė, turinti / galinti turėti neigiamą poveikį vaikui).

Sprendžiant klausimą dėl vaiko grąžinimo, tėvų valdžios ribojimo panaikinimo geriausių vaiko interesų nustatymo metu reikšmingomis aplinkybėmis laikoma: pasikeitęs vaiko atstovų pagal įstatymą elgesys, išnykusios ankstesnį sprendimą lėmusios priežastys (pvz., tėvai nebevartoja alkoholio, tinkamai augina bei prižiūri kitus vaikus, pagal savo galimybes bendrauja su atskirtais vaikais, lanko socialinių ir tėvystės įgūdžių stiprinimo programas, susitvarkė gyvenimo sąlygas ir pan.).

Teismų praktika! LAT konstatavo, kad:

- vaiko teisė į šeimos ryšius yra pirmojo lygio teisė, kadangi šeimoje nuo pirmųjų vaiko gimimo dienų ugdomos jo vertybės, elgesio normos, patenkinami esminiai meilės, saugumo, savivertės, savirealizacijos bei kiti poreikiai;
- tėvų valdžios laikinas ar neterminuotas apribojimas gali būti panaikinamas, jei įrodoma, kad tėvai (tėvas ar motina) pakeitė savo elgesį ir gali auklėti vaiką, ir jei tėvų valdžios apribojimo panaikinimas neprieštarauja vaiko interesams;
- tėvų elgesys turi pasikeisti ne epizodiškai, bet teigiami pokyčiai turi būti stabilūs ir apimti visas sritis: rūpinimąsi vaikų sveikata, auklėjimą, bendravimą su pedagogais, alkoholio vartojimo problemų sprendimą, švarios ir tvarkingos namų aplinkos sukūrimą ir t. t.;
- Tarnybos teikiamos išvados dėl tėvų (ne)pasirengimo prisiimti ir vykdyti tėvų teises ir pareigas turi būti ne apibendrinto pobūdžio, o paremtos nustatytomis aplinkybėmis, konkrečiais duomenimis, rodančiais tai, ar padarė ir kokią pažangą kiekvienas iš tėvų tam, kad galėtų auklėti vaikus, jais rūpintis;
- esant poreikiui teismas dėl tėvų emocinės brandos, gebėjimų ir motyvacijos, susijusios su vaiko auginimo, priklausomybės problemomis, įvertinimo gali skirti teismo ekspertizę;

- vertinami tėvų gebėjimai rūpintis vaiku, ar jų galėjimo auginti vaikus kliūtys nulemtos jų pačių negebėjimo ar nenoro suteikti vaikui reikalingą rūpinimąsi (užtikrinti vaikui tinkamos mitybos, aprangos, higienos, sveikatos apsaugos, emocinių poreikių, ugdymo ir socialines sąlygas), ar materialinio nepritekiaus, kurį galima palengvinti gavus atitinkamą finansinę ir socialinę paramą ir konsultacijas;
- vertinama institucijų pagalba: ar institucijos tėvams suteikė reikiamą pagalbą ir patarimus, ar tėvams buvo pasiūlytos adaptacinės priemonės, ar socialinės tarnybos dėjo pastangas suteikti tėvams deramą pagalbą, informuoti tėvus apie galimybę išsinuomoti didesnę butą ar gauti savivaldybės socialinį būstą, įsidarbinti, gauti socialines pašalpas nepasiturintiems asmenims, gauti maisto davinius ir daiktus per savivaldybės seniūniją, nevyriausybinės organizacijas, ar teikė patarimus dėl kasdienių buitinių rūpesčių;
- institucijų pareigos, teikiant įvairią pagalbą tokiems pažeidžiamiems asmenims, siekiant suvienyti jų šeimą, nėra beribės, o tokie asmenys taip pat turi rodyti pasiryžimą keistis.

(LAT 2022 m. kovo 30 d. nutartis civ. byloje Nr. e3K-3-194-1075/2022)

3.2.3. Vaiko priežiūra, apsauga ir saugumas

Formalusis vaiko interesų vertinimas dažnai inicijuojamas gavus pranešimą dėl galimai netinkamos vaiko priežiūros, nesaugumo, nustatymas pradedamas identifikavus poreikį užtikrinti vaiko apsaugą. Tačiau vaiko priežiūra ir apsauga nėra vien tik vaiko

apsaugojimas nuo galimos žalos. Tinkamas vaiko priežiūros užtikrinimas yra suprantamas kaip vaiko gerovės užtikrinimas, jo bazinių, fizinių ir emocinių poreikių tenkinimas.

Vertinimo metu renkama ir analizuojama informacija, susijusi su:

Vaiko socialiniais ryšiais su šeimos aplinka

Vaiko poreikiais, emocine ir elgesio raida

Vaiko sveikata

Vaiko ugdymu

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Kaip jau minėta, už vaiko tinkamą priežiūros, apsaugos ir saugumo užtikrinimą yra atsakingi vaiko atstovai pagal įstatymą.

Vertinant vaiko priežiūros ir saugumo užtikrinimo veiksnį, svarbu atsižvelgti į:

Vaiko aplinkos socialinius veiksnius

Vaiko atstovų pagal įstatymą įgūdžius, užtikrinant vaiko priežiūrą, poreikius, saugumą

Vertinant **vaiko aplinkos socialinius veiksnius**, svarbu:

- **Šeimos situacija.**

- ▶ *Šeimos patirtis.* Ar šeima yra žinoma Tarnybai? Ar buvo smurto prieš vaiką atvejų? Jeigu taip, kaip buvo sprendžiami sunkumai, koks buvo vaiko įstatyminių atstovų (tėvų, globėjų / rūpintojų) įsitraukimas, noras spręsti sunkumus?
- ▶ *Šeimos funkcionavimas.* Vaiko atstovų pagal įstatymą (tėvų) tarpusavio santykiai ir jų kokybė yra svarbus veiksnys. Būtina įvertinti vaiko atstovų pagal įstatymą vaidmenų pasiskirstymą, skiriamą laiką ir dėmesį vaikui. Jeigu tarp jų dažni konfliktai, reikia aiškintis, koks jų pobūdis, mastas, ar gebama apsaugoti nuo įtraukimo į juos vaiką? Jeigu tėvai išsituokę, gyvena skyriumi, svarbu sužinoti, koks jų požiūris vienas į kitą, ar ir kaip jie geba bendradarbiauti ir aptarti visus su vaiku susijusius sprendimus, sudaryti sąlygas vaikui bendrauti su

kitu skyrium gyvenančiu tėvu / motina. Jei vienas ar abu tėvai serga kokia nors liga ar turi priklausomybių, kaip tai lemia jų gebėjimą tinkamai kasdien rūpintis vaiku. Jeigu vienas ar abu tėvai priklauso tam tikrai religijai ar religinei praktikai, kokią įtaką / poveikį tai turi vaikui, jo auklėjimui.

- **Gyvenimo sąlygos.** Kokia yra vaiko gyvenamoji aplinka? Ar užtikrintas būsto stabilumas? Kaip aplinka pritaikyta vaiko poreikiams? Ar vaikas turi sąlygas miegoti, ilsėtis, mokytis ir pan.?
- **Užimtumas.** Koks yra vaiko atstovų pagal įstatymą (tėvų) užimtumas? Darbo specifiška (budėjimai, tolimų reisų vairuotojas) ir pan.? Koks jų darbo poveikis vaikui?
- **Pajamos.** Koks yra pajamų pobūdis? Ar jos pastovios, pakankamos? Kaip vaiko atstovai pagal įstatymą geba tvarkyti finansus? Ar turi įsipareigojimų, skolų, ypač įsiskolinimų už būstą, komunalines paslaugas. Ar neturi

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

žalingų įpročių, priklausomybių (piktnaudžiavimas narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis, alkoholiu, turi priklausomybę lošimams ar

žaidimams, kuriems skiriama didžioji dalis ar neproporcingai didelė dalis šeimos pajamų) ir pan.?

Svarbu! Kiekvienu atveju turi būti vertinamas veiksmų poveikis vaikui esamuju laikotarpiu ir ilgalaikėje perspektyvoje.

Vertinant **vaiko atstovų pagal įstatymą įgūdžius užtikrinti vaiko priežiūrą, poreikius, saugumą**, svarbu vadovautis tuo, kad vaiko gerovė, tinkama priežiūra įgyvendinama tada, kai yra užtikrinamos jo teisės ir atliepiami poreikiai. Vaiko poreikiai daro įtaką jo gerovei, vystymuisi, emocinei bei fizinei sveikatai. Priklausomai nuo amžiaus, individualių savybių, kultūros konteksto ir aplinkybių, vaikų poreikiai gali skirtis. Vertinant juos svarbu atkreipti dėmesį į tai, kaip vaiko atstovai pagal įstatymą supranta, geba atpažinti vaiko poreikius ir juos tenkinti, užtikrina vaiko vystymąsi ir sudaro sąlygas formuoti ir išsaugoti vaiko asmeninę ir šeiminingą tapatybę ir vaiko gerovei teikti prioritetą prieš savo poreikius. Vertinant geriausių vaiko interesus ir tai, ar jo priežiūra atitinka jo geriausių interesus, analizuojami šie aspektai:

• **Vaiko priežiūra.**

- ▶ *Vaiko sveikata ir higiena.* Tiesioginis ir kasdienis rūpinimasis vaiko sveikata, ypač individualių poreikių užtikrinimas. Ar užtikrinama medicininė priežiūra: skubi pagalba, medikamentai, gydymas, tinkama

priežiūra? Ar atsižvelgiama į vaiko individualius poreikius (jeigu tokių yra)? Koks yra vaiko fizinis aktyvumas, judrumas, galimybė judėti namuose ir gryname ore? Kokia vaiko dienos tvarka, rutina? Ar vaikui sudaromos galimybės mokytis, žaisti, turėti laisvalaikį, ilsėtis?

- ▶ *Vaiko apranga, avalynė, mityba.* Ar vaiko apranga atitinka amžių, metų sezonus, ar ji yra švari? Kaip dažnai skalbiama? Priklausomai nuo vaiko brandos ir tėvų finansinių galimybių, kiek vaikas gali lemti aprangos pasirinkimą ją įsigyjant? Ar vaikui pakanka maisto, kokia jo kokybė, koku dažniu vaikas valgo, koks yra jo racionas ir pan.?

• **Vaiko saugumo užtikrinimas.**

- ▶ *Vaiko fizinis saugumas.* Saugios aplinkos užtikrinimas: saugi aplinka, saugus mokymasis, tyrinėjimas, keliavimas, emocinis saugumas, gyvenimo būdo, aplinkos ir emocinis stabilumas. Kaip gebama apsaugoti vaiką nuo visų formų smurto, prievartos ir nepriežiūros?

- ▶ *Vaiko emocinis saugumas.* Koks jo ryšys su įstatymiais atstovais? Ar turi saugų emocinį ryšį – tokį kaip apkabinimą ir pan.? Galimybės vaikui kurti kontaktą – iš pradžių su vaiko atstovais pagal įstatymą, šeima, vėliau su platesniu žmonių ratu (draugai, bendraklasiai, meilės ryšiais) ir pan.
- **Vaiko emocinis palaikymas:**
 - ▶ vaiko atstovų pagal įstatymą ir vaiko emocinio ryšio, prieraišumo lygis ir kokybė;
 - ▶ jų santykis su vaiku;
 - ▶ skiriamas dėmesys, globa, stabili priežiūra ir pan.;
 - ▶ suteikiama laisvė išreikšti savo jausmus ir norus ir nebūti už tai nubaustam ar atstumtam;
 - ▶ pagarba vaikui ir jo, kaip autonomiško, individualaus žmogaus pripažinimas ir pan.
- **Pozityvus auklėjimas ir drausminimas.** Kokias auklėjimo, drausminimo priemones, metodus vaiko tėvai taiko? Kaip stebi ir kontroliuoja vaiko elgesį ir (jei reikia) ar bendradarbiauja su atitinkamomis įstaigomis dėl

prevencinių ir pagalbos priemonių? Kaip sudaro sąlygas vaikui palaikyti stabilius ir tvirtus santykius su kitais šeimos nariais? Ar gerbia ir užtikrina vaiko teisių įgyvendinimą? Ar gerbia vaiko teisę reikšti savo nuomonę ir ją atsižvelgti, atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandą? Ar užtikrina vaiko ugdymą, kaip numato įstatymai, ir tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvauja jame? Priklausomai nuo vaiko amžiaus ir brandos, ar gerbia vaiko teisę žaisti, ilsėtis, bendrauti su draugais, užsiimti mėgstama veikla, pasirinkti mokyklą ir profesiją? Kaip vaikas įtraukiamas į sprendimų priėmimus? Ar jo nuomonė išklausa ir gerbiama?

Vaiko atstovai pagal įstatymą, kurie žino problemas, kurias vaikas sprendžia tam tikru savo vystymosi etapu, geriau supranta tam raidos etapui būdingą vaiko elgesį, užtikrina reikiamas ir saugias sąlygas vaikui augti ir vystytis, tinkamai reaguoti susiduriant su pagrindiniais kiekvieno etapo iššūkiais. Jie lengviau suvokia, ko vaikui reikia, kad jis augtų ir sveikai vystytųsi, sukuria tam palankesnę aplinką.

3.2.4. Pažeidžiamumas

Tam tikrais atvejais vaikai dėl savo amžiaus, nepakankamos brandos, kilmės, šeimyninės situacijos, sveikatos ir pan. gali atsidurti pažeidžiamoje

situacijoje. Identifikavus vaiko pažeidžiamumą galimai didinančius veiksniai (pvz., negalia, priklausymas mažumos grupei, vaikai pabėgėliai ar prieglobsčio

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

prašytojai, prievartos aukos, gatvės vaikai ir kt.), vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus turi būti atsižvelgiama į tai, kad būtų užtikrintos ir tinkamai įgyvendintos ne tik Konvencijoje, bet ir kituose tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintos vaiko teisės ir apsaugos (Neįgalųjų teisių konvencijoje ir Konvencijoje dėl pabėgėlių statuso, Reglamentuose, Hagos konvencijoje ir pan.).

intelektu
sutrikimo
negalia

mokymosi
sunkumai

emociniai
ir elgesio
sutrikimai

fizinės
negalios

klausos
ar regos
sutrikimai

kita

- Individualių poreikių turintys vaikai gali:
- **turėti sveikatos sutrikimų ir nustatytą negalią.** Vertinant ir nustatant jų interesus svarbu atsižvelgti į tai, ar jiems yra nustatytas slaugos, priežiūros poreikis, ar gaunamos numatytos kompensacijos, techninės pagalbos priemonės, esant sunkiai negaliai, ar yra pritaikytas būstas (jeigu toks poreikis yra), ar gaunama visa reikiama medicininė pagalba, kaip įgyvendinama jo teisė į mokslą ir pan.;
 - **turėti individualių ugdymosi poreikių (negalia ne visais atvejais nustatoma).** T. y. vaikai, turintys įvairių mokymosi sunkumų, kurie dažniausiai kyla dėl kalbos ir komunikacijos,

Individualios pagalbos poreikį turintiems vaikams tam tikrą laiką tarpą, o kartais ir visą likusį gyvenimą, gali būti reikalinga kito žmogaus pagalba, individualus ugdymas, o kartais net slauga. Taip gali nutikti dėl įgimtų ar įgytų ilgalaikių vaiko sveikatos sutrikimų ir nepalankių aplinkos veiksnių ir pan.

Dažniausiai individualūs poreikiai vaikams fiksuojami tada, kai vaikų raida skiriasi nuo daugumos vaikų vienu ar keliais tokiais požymiais:

- emocinių ir elgesio sutrikimų. Jie mokosi bendrojo lavinimo mokyklose, tačiau jų ugdymosi sėkmei būtina tinkamai pritaikyta ugdymosi aplinka, įskaitant pedagoginę, psichologinę, logopedinę ir kitą pagalbą. **Šiuo atveju svarbu atkreipti dėmesį į tai:**
- ▶ kaip yra pritaikytos švietimo pagalbos, ugdymo programos, aplinka, ar prieinama reikiama pedagoginė, psichologinė, logopedinė ir kita pagalba;
 - ▶ kaip realizuojama ir užtikrinama vaiko teisė mokytis bendrojo lavinimo mokykloje (specialistų kompetencija, bendruomenės švietimas, asistento pagalba ir pan.).

Svarbu! Kadangi vaikai, turintys individualių poreikių, labiau priklauso nuo šeimos narių ar kitų artimų asmenų pagalbos, reikia įvertinti ir pagalbos vaiku besirūpinantiems suaugusiesiems poreikį, jos teikimą ir išplėstinei šeimai (atokvėpio pagalba, finansinė parama, reikiamų paslaugų prieinamumas, pavėžėjimo paslauga ir t.t.).

Kiekvieno vaiko individualūs poreikiai gali skirtis ir reikalauja unikalaus individualizuoto požiūrio. Integruotas požiūris, kai yra suderintas mokyklos, šeimos ir specialistų bendradarbiavimas, yra svarbus, siekiant užtikrinti individualių poreikių vaikų gerovę ir tinkamą vystymąsi.

Kai yra vertinami ir nustatomi geriausi pažeidžiamose situacijose esančio vaiko interesai, gali būti susiduriama:

- su informacijos apie vaiką, jo šeimą, ryšius ir pan. stoka, todėl Tarnyba turi dėti maksimalias pastangas šią informaciją surinkti, nedelsiant kreiptis į kitų valstybių institucijas, susijusias su vaiku, ir pan. T. y. svarbu

neapsiriboti formaliu konstatavimu, kad duomenų nėra, ar formaliu tokių duomenų analizavimu, o maksimaliai dėti pastangas renkant ir siekiant gauti šiuos duomenis ir pan.;

- specialistų kompetencijos trūkumu. Vertinant ir nustatant šių vaikų interesus gali būti reikalinga išorinių specialistų, ekspertų nuomonė (Tarptautinė migracijos organizacija, UNICEF, medikų, psichiatrų, švietimo srities ir pan.). Todėl, siekiant visapusiško vaiko interesų vertinimo ir nustatymo, svarbu išklausti, esant poreikiui – įtraukti juos į vertinimo, nustatymo ir sprendimo priėmimo procesą.

3.2.5. Vaiko teisės į sveikatą įgyvendinimas

Konvencijos 24 str. įtvirtinta vaiko teisė į gyvybę, išlikimą ir vystymąsi bei reikiamą sveikatos priežiūrą ir paslaugas bei nustatoma valstybės pareiga, laikantis nediskriminavimo principo, užtikrinti kiekvieno vaiko teisę naudotis tobuliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis, ligų gydymo bei sveikatos atstatymo priemonėmis.

Vaikai turi teisę gauti kokybiškas sveikatos paslaugas, įskaitant prevencines, stiprinimo, gydymo, rehabilitacijos ir paliatyvinės priežiūros paslaugas. Jeigu yra daugiau nei vienas galimas gydymo būdas arba gydymo rezultatas neaiškus, būtina vertinti visų būdų privatumus, rizikas, imtis priemonių poveikiui pašalinti.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Taip pat svarbu, kad vaikui būtų:

- sudaryta sveika, vaikui draugiška aplinka (saugi buitis, higieniškos gyvenimo sąlygos, neprirūkytos, vėdinamos patalpos, sveika mityba). Sveikatos paslaugas teikiančiose įstaigose būtinas orių sąlygų vaikui būti apžiūretam ir gauti atitinkamas paslaugas sudarymas, siekiant netraumuoti ar pakartotinai netraumuoti vaiko, paaiškinama jam, kas bus daroma, kokios tolesnės procedūros ir pan.;
- užtikrintos rutininės sveikatos priežiūros paslaugos: vizitai pas gydytojus, reikiami sveikatos tikrinimai, dantų priežiūra ir gydymas;
- skatinamas sveikas gyvenimo būdas (sveika mityba, fizinis aktyvumas, rizikos veiksnių vengimas);

- palaikoma psichinė, emocinė sveikata, suteikiama tinkama pagalba, jeigu vaikas susiduria su emociniais sunkumais, stresu, nerimu ir pan.;
- sudaryta galimybė dalyvauti, būti išklausytam, būti įtrauktam į su jo sveikatos priežiūros užtikrinimu, gydymu susijusius sprendimus. Įgyvendinant vaiko teisę dalyvauti priimant sprendimus, vaikui suprantama kalba turi būti paaiškinami atliekami veiksmai, jų eiga, galimos pasekmės, išklausoma jo nuomonė, jeigu į ją neatsižvelgiama, paaiškinama, kodėl.

Nors teisė į sveikatą bei teisė į gyvybę yra nepaneigiamos ir ypač svarbios, pasitaiko situacijų, kad jų realizavimas gali kelti klausimą, ar tai tikrai atitinka geriausių vaiko interesus.

Teismų praktika! Mančesterio apygardos teisme (Jungtinė Karalystė) 2015 m. byloje *Bolton NHS Foundation Trust prieš C (by her Children's Guardian)* (bylos Nr. 2920 (Fam) buvo sprendžiamas klausimas dėl leidimo atjungti vaiko gyvybę palaikančius aparatus. Kūdikis gimė po komplikuoto gimdymo su smegenų pažeidimais dėl deguonies trūkumo bei gausybe kitų sveikatos problemų ir intensyvioje priežiūroje praleido visą savo gyvenimą. Gydytojai manė, kad gyvybės palaikymas vaikui, kuriam šiuolaikinė medicina negali pasiūlyti būklę gerinančio gydymo, neatitinka jo geriausių interesų. Medikų pateikti duomenys rodė, kad vaikas nejaučia jokių malonių pojūčių, tačiau duoda atsaką į skausmingus stimulus. Jų nuomone, tikėtina, kad kūdikis taip pat buvo visiškai aklas ir kurčias. Tėvai reikalavo gydymą tęsti, prašė antrosios nepriklausomų medikų nuomonės. Deja, ši patvirtino tai, kad nėra jokio papildomo gydymo ir ilgalaikis dirbtinis plaučių veiklos palaikymas neatitinka šio kūdikio geriausių interesų. Teismas nurodė, kad „visuomet atspirties tašku yra tvirta prielaida,

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

kad žmogaus geriausias interesas yra išlikti gyvam. Tačiau tai nėra absoliutu, nes pasitaiko atvejų, kai gyvybę palaikantis gydymas neatitiks geriausių paciento interesų. <...> Tolesnio gydymo nauda C. yra tik jo gyvenimo pratęsimas intensyvios medicininės intervencijos būdu. Našta, kurią turi pakelti tik jis, yra nemaža. Jis neturi kokybiško gyvenimo, tik skausmo ir kančios palengvinimą. Net jei jis išgyvens, jis neturi ateities, kurios galėtų laukti. Jis negali patirti jokio gyvenimo džiaugsmo, geriausiu atveju, tik nuolatinės medicininės intervencijos.“ Teismas sprendime konstatavo, kad yra teisėta ir pagrįsta atjungti vaiko gyvybę palaikančius aparatus, nes tolesnis jo gyvybės palaikymas prieštarauja geriausiems vaiko interesams.

Taip pat praktikoje susiduriama su situacijomis, kai vertinimo metu gali būti stebimas vaiko įstatyminių atstovų

požiūris į reikiamo gydymo vaikui taisyklą ir pačio vaiko interesai gauti tą gydymą.

Teismų praktika! EŽTT byloje *Vavrička ir 5 kiti prieš Čekijos Respubliką* (EŽTT 2021 m. balandžio 8 d. sprendimas (Peticijų Nr. 47621/13, 3867/14, 73094/14, 19306/15, 19298/15 ir 43883/15) nusprendė, kad **valstybei nustačius privalomą ikimokyklinio amžiaus vaikų skiepijimą, teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą pažeista nebuvo, nes valstybė turėjo plačią nuožiūros laisvę ir taikė priemones, kurios, atsižvelgiant į nacionalinę sistemą, įvertintos kaip proporcingos valstybės siektiems teisėtiems tikslams.** Teismui buvo pateiktos peticijos, susijusios su privalomu ikimokyklinio amžiaus vaikų skiepijimu. Teismo nuomone, ribojimas nepasiskiepijusiems vaikams lankyti ugdymo įstaigą buvo teisėtas ir juo buvo siekiama teisėto tikslo – apsaugoti kitų asmenų sveikatą ir teises. Teismas laikėsi nuomonės, kad gali būti pagrįstai taikoma privalomo skiepijimo politika siekiant, kad būtų pasiektas tinkamas apsaugos nuo sunkių ligų lygis. Remiantis šiais argumentais, Teismas konstatavo, kad valstybės atsakovės (Čekijos) sveikatos politika atitiko geriausius vaiko interesus. Teismas, sprenddamas neskiepytų vaikų pašalinimą iš ikimokyklinio ugdymo įstaigos, pažymėjo, kad tai sąlygojo ugdyti asmenybes ir pradėti įgyti socialinių bei mokymosi įgūdžių formuojančioje ir pedagoginėje aplinkoje praradimą. Tačiau tai buvo tiesioginė jų tėvų pasirinkimo nesilaikyti skiepijimo pareigos, kurios tikslas buvo apsaugoti tos amžiaus grupės vaikų sveikatą, pasekmė.

3.2.6. Vaiko teisės į mokslą įgyvendinimas

Vaiko teisė į mokslą yra viena svarbiausių tiek tarptautiniu, tiek ir nacionaliniu lygmeniu įtvirtintų žmogaus teisių. Konvencijos 28 str. įtvirtina, kad:

Pradinis lavinimas yra nemokamas ir privalomas

Bendrasis ir profesinis vidurinis lavinimas turi būti prieinamas visiems vaikams

Visiems vaikams turi būti prieinama mokomoji, profesinė bei orientuojamoji informacija ir medžiaga

Turi būti imamos priemonių, skatinančių vaikus nuolat lankyti mokyklą

Drausmė mokyklose turi būti palaikoma pagarba vaiko orumui atspindinčiais metodais

Skatinamas tarptautinis bendradarbiavimas sprendžiant švietimo problemas

Konvencijos 29 str. nustatyta, kad vaiko lavinimo tikslas turi būti:

kuo visapusiškiau ugdyti vaiko asmenybę, talentą ir protinius bei fizinius sugebėjimus;

ugdyti pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms <...>;

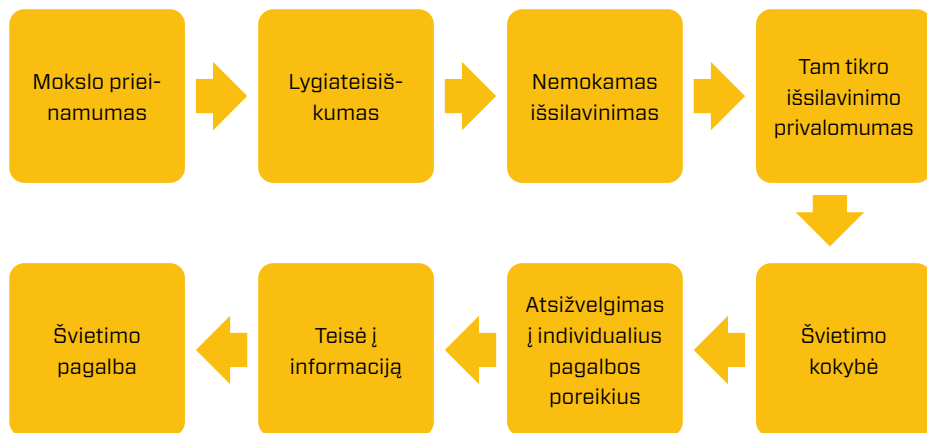
ugdyti vaiko pagarbą tėvams, savo kultūriniam identitetui, kalbai ir vertybėms; šaliai, kurioje vaikas gyvena; civilizacijoms, kurios skiriasi nuo jo paties civilizacijos;

parengti vaiką sąmoningam gyvenimui laisvoje visuomenėje, pagrįstam supratimo, taikos, pakantumo, vyrų ir moterų lygiateisiškumo, visų tautų, etninių, nacionalinių ir religinių grupių, taip pat vietinės kilmės asmenų draugystės principais;

ugdyti pagarbą gamtai.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Sistemiškai vertinant šias nuostatas, galima išskirti keletą esminių raktažodžių, geriausiai atspindinčių teisės į mokslą turinį.

Vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus ir siekiant juos įgyvendinti švietimo srityje, svarbu:

- kad švietimas būtų prieinamas kiekvienam vaikui visais švietimo sistemos lygmenimis;
- įtraukti visus vaikus, ypač priklausančius pažeidžiamoms grupėms (pvz., vaikai, turintys vystymosi sunkumų, migruojantys vaikai ir vaikai iš šeimų, kurios patiria socialinių ir ekonominių iššūkių);
- įgyvendinti priemones, būtinas siekiant padidinti visų švietimo lygių apimtį, ypač ikimokyklinio ugdymo;
- pašalinti kliūtis, trukdančias bendrauti ir dalytis informacija, fizinius barjerus pažeidžiamoje situacijoje esantiems vaikams;
- užtikrinti pagarbą kultūriniais, religiniams ir kalbiniais skirtumams, seksualinei orientacijai, lytinei tapatybei;
- užtikrinti tinkamų informacinių technologijų prieinamumą;
- įgyvendinti atitinkamas teises nuostatas, kai tėvai neleidžia vaiko į mokyklą arba kai vaikui nesiseka reguliariai lankyti mokyklą;
- užtikrinti laisvę reikšti savo požiūrį ir nuomonę;
- užtikrinti lyčių lygybę.

Konvencijoje įtvirtinta vaiko teisė į mokslą ir jame išdėstyti švietimo tikslai, dėl kurių susitarė visos valstybės dalyvės, skatinamos ir remiamos bei saugomos pagrindinės Konvencijos vertybės – įgimtas kiekvieno vaiko žmogiškasis

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

orumas, nediskriminacija, vienodos ir neatimamos teisės. Mokslas – svarbi priemonė, suteikianti vaikui ne tik žinių ar ugdanti jo gebėjimus, bet ir pagrindas jo sėkmingai integracijai į visuomenę. Mokyti svarbu visiems vaikams.

Svarbi vaiko teisės į mokslą įgyvendinimo dalis – mokslo prieinamumas. Konvencija reikalauja teisę į mokslą įgyvendinti lygių galimybių pagrindu, nediskriminuojant vaikų dėl lyties, rasinės, etninės priklausomybės ir pan., nustatant pagrindinius minimalius reikalavimus: visiems privalomas ir nemokamas pradinis išsilavinimas bei visiems prieinamos įvairios švietimo ir profesinio lavinimo formos. Vaikų amžius, nuo kurio vaikai turi pradėti lankyti ir baigti mokyklą, nenustatytas, tačiau laikomasi bendros nuomonės, kad pagrindinėje, pradinėje ir vidurinėje mokykloje vaikai turėtų mokytis devynerius metus. Aukštasis mokslas turi būti prieinamas pagal sugebėjimus.

Valstybė turi dėti pastangas ir skatinti vaikus lankyti mokyklą, mažinti mokyklą paliekančių vaikų skaičių. Visame pasaulyje mokyklas vaikai palieka dėl įvairių priežasčių, tai gali būti skurdas, verčiantis juos ieškoti darbo, brangiai kainuojantis mokslas, neįtraukiančios, neaktualios mokymosi programos, neprofesionalus mokytojų darbas, dalykai, dėstomi ne gimtąja kalba, mokyklos tvarka, mokymosi spragos. Lietuvoje neretai vaikai nelanko mokyklos, nes

nevertinami jų poreikiai, nesuteikiama švietimo pagalba, tam tikrais atvejais daromas didelis spaudimas iš tėvų, mokytojų, ko pasekmė – susidarančios žinių spragos, vaikas nuolat patiria tik nesėkmes, nesukuriamos jam sąlygos patirti sėkmę, dėl to vaikas iškrenta iš švietimo sistemos, nes natūraliai ieško, kas jam suteiktų sėkmės jausmą, jis nuolat nepripažįstamas, kaip „pakankamai geras“, dėl to įsitraukia į narkotinių medžiagų vartojimą, gaujas, nusikalstamas veikas ir pan.

Valstybė turi neapsiriboti vien lėšų mokykloms paskirstymu, ji turi imtis priemonių užtikrinti naudingą ir patrauklų mokyklų darbą. Vienas pagrindinių veiksnių yra mokytojų gebėjimas įkvėpti vaikus mokytis, taip pat ir specialiųjų poreikių turinčius vaikus. Švietimas, į kurį vaikas turi teisę, turi būti sukurtas taip, kad vaikas galėtų įgyti gyvenimo įgūdžių, stiprintų gebėjimus naudotis savo teisėmis, kartu gerbiant ir nepažeidžiant kitų asmenų teisių. Lietuvoje vis dar pasigendama sklandaus vaiko dalyvavimo, įtraukimo į sprendimų priėmimus, pagarbos jo nuomonei užtikrinimo.

Galimybė įgyti nemokamą, kokybišką išsilavinimą, ugdymą ankstyvojoje vaikystėje, neformalų ugdymą sukuria pagrindą vaiko ateičiai. Vaikas turi teisę gauti kokybišką išsilavinimą, mokymasis pagal jo gebėjimus pritaikytas mokymosi programas.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Svarbu! Vertinant, nustatant geriausius vaiko interesus turi būti atsižvelgiama į tai, kaip tėvai užtikrina ir įgyvendina šią vaiko teisę, t. y. vertinti vaiko lankomumą, reikiamų priemonių turėjimą, bendradarbiavimą su mokyklos administracija, atsižvelgimą į rekomendacijas, dalyvavimą susirinkimuose, domėjimąsi vaiko rezultatais. Taip pat svarbu nustatyti, ar mokykla užtikrina į vaiko poreikius orientuotos integruotos pagalbos prieinamumą, turi kvalifikuotus specialistus, taiko priemones apsaugančias nuo diskriminacijos, patyčių ar kito smurto mokyklos aplinkoje, užtikrina kitas vaiko teises – dalyvavimą, pagarbą ir pan.

Vaiko atstovų pagal įstatymą ir švietimo, ugdymo įstaigų glaudus bendradarbiavimas ypač svarbus siekiant užtikrinti geriausius vaiko interesus. Vaiko atstovų pagal įstatymą įgalinimas prisiimti atsakomybę ir švietimo pagalbos efektyvumas glaudžiai tarpusavyje susiję.

Svarbu, kad vaiko atstovai pagal įstatymą nesijaustų bejėgiai ir nekaltintų mokyklos, kad ji neišsprendžia vaiko problemų, o švietimo sistema užtikrintų reikiamus specialistus ir jų kvalifikaciją bei motyvaciją atpažinti vaiko poreikius ir inicijuoti pagalbą.

Svarbu! Tiek vaiko atstovų pagal įstatymą, tiek mokyklos bendradarbiavimas yra ypač svarbus – jie turi veikti kartu dėl bendro tikslo.

Teismų praktika! EŽTT byloje *Konrad prieš Vokietiją* (EŽTT 2018 m. gruodžio 3 d. sprendimas (Peticijos Nr. 59549/12) konstatavo, kad niekam negali būti atimama teisė į mokslą. Tėvų religiniai ir doroviniai įsitikinimai gerbiami tiek, kiek jie neprieštarauja ir netrukdo vaiko teisės į mokslą įgyvendinimui. Pasak EŽTT, „tai reiškia, kad tėvai negali atsakyti suteikti vaikui teisės į mokslą remdamiesi savo įsitikinimais <...>“. Minėtoje situacijoje dviejų mokyklinio amžiaus vaikų tėvai savo ir jų vardu kreipėsi į teismą apskųsdami atsakymą suteikti jiems teisę mokyti savo vaikus namuose. Šeima priklausė uždarami krikščionių bendruomenei, kurie ugdymą ypač glaudžiai sieja su tikėjimu bei atmeta galimybę savo vaikams lankyti privačias ar valstybines mokyklas, nes jose teikiamas išsilavinimas neatitinka jų įsitikinimų (vyksta lytinio švietimo užsiėmimai, per pamokas kalbama apie mitines būtybes, dažnas fizinis ir psichologinis smurtas tarp mokinių ir pan.). Tėvai pasirinko ugdyti savo vaikus namuose, taikydami valstybės nepripažintą programą ir mokymo priemones. Vokietijos teismai atmetė tokį skundą, motyvuodami tuo, kad nacionalinė teisė suteikia tėvams religijos laisvę bei teisę ugdyti savo vaikus laikantis religinių ar kitokių dorovinių įsitikinimų. Tačiau šios laisvės

yra ribojamos valstybės pareigos suteikti vaikams tinkamą ugdymą ir mokymą. Tėvų noras mokyti vaikus namuose ir taip apsaugoti juos nuo neigiamo aplinkos poveikio negali būti laikomas prioritetu privalomojo mokslo atžvilgiu. Pradinės mokyklos lankymas vaikams suteikia galimybę lavinti jų socialinius įgūdžius. Pažymėta, kad valstybės pareigos užtikrinti teisę į mokslą įgyvendinimas atitinka geriausius vaiko interesus. Teismas konstatavo, kad atsisakymas leisti vaikams nelankyti ugdymo įstaigos nepažeidžia tėvų teisės auginti savo vaikus remiantis savo religiniais ir doroviniais įsitikinimais. Papildomai, EŽTT nurodė, kad ši situacija esmingai skyrėsi nuo kitų atvejų, kai vadovaujantis nacionaline teise būdavo išduodami leidimai mokyti vaikus namuose. Paprastai tai būdavo atvejai, kai kiti vaikai fiziškai negalėjo lankyti mokyklos arba kurių tėvai dėl profesinių priežasčių buvo priversti nuolat keliauti. EŽTT nurodė, kad „tokias išimtis suteikė mokyklų priežiūros institucijos, nes ribotos galimybės lankyti mokyklą būtų sukėlusios tiems vaikams pernelyg didelių sunkumų. Tos išimtys buvo pritaikytos dėl praktinių priežasčių, o ieškovai siekė, kad būtų taikoma išimtis religiniu pagrindu. Todėl Teismas mano, kad minėtas skirtumas pateisina skirtingą požiūrį.“

Daugiau dėmesio turi būti skiriama pažeidžiamoje situacijoje esantiems vaikams. Vaikai, priklausantys mažumoms, turi teisę išsaugoti savo identitetą, naudotis savo kultūra, išpažinti savo religiją (atlikinėti religines apeigas), kalbėti gimtąja kalba (nereiškia, kad vaikas turi būti mokomas tik ta kalba, nors pabėgėliams vaikams, nelydimiems nepilnamečiams gali būti lengviau pradėti integruotis, jeigu tam tikrų dalykų mokoma jų gimtąja kalba).

Svarbu pažymėti, kad švietimas apima ne tik formalųjį lavinimą, bet ir įvairias kitas sritis, gyvenimo patirtis, mokymosi procesus, kurie suteikia vaikui galimybių ugdyti savo asmenybę, talentus, gebėjimus ir gyventi visavertį gyvenimą visuomenėje.

Konvencijos 31 str. įtvirtinama vaiko teisė į poilsį, laisvalaikį, teisė žaisti,

dalyvauti laisvalaikio veikloje ir kultūrinėje bei meninėje veikloje. Visi šie elementai yra tarpusavyje susiję ir vienas kitą papildantys. Tinkamas šios teisės įgyvendinimas yra labai svarbus vaikystės kokybei, vaiko teisės į optimalų vystymąsi realizavimui, atsparumo ugdymui, kitų vaiko teisių įgyvendinimui.

Labai svarbu yra sukurti aplinką, kurioje vaikams sudaromos žaidimo, pramogų galimybės, sąlygos kūrybiškumui. Galimybė savarankiškai, per pačių inicijuotus žaidimus naudotis tokia aplinka didina motyvaciją, skatina fizinę veiklą, gerina bendravimo įgūdžius, be to, dalyvavimas kultūriniame gyvenime praturtina vaikų pasaulį, poilsis užtikrina, kad vaikai būtų energingi, motyvuoti užsiimti žaidimais ir kūrybine veikla.

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

Svarbu! Žaidimai ir pramogos svarbios vaiko sveikatai ir gerovei, prisideda prie kūrybiškumo, vaizduotės lavinimo, pasitikėjimo savimi, savarankiškumo, fizinio, socialinio ir emocinio atsparumo, įgūdžių ugdymo, visų mokymosi aspektų, sudaro sąlygas derėtis, išlaikyti emocinę pusiausvyrą, spręsti konfliktus, priimti sprendimus. Žaisdami vaikai mokosi, tyrinėja, patiria juos supantį pasaulį, išmoksta suprasti, konstruoti savo socialinę padėtį pasaulyje.

Svarbu! Vaiko teisė į švietimą nėra tik privalomas pamokų lankymas ar namų darbų ruoša, tai ir poilsis, laisvalaikis, teisė žaisti, užsiimti mėgstama veikla.

Poilsis yra esminė fizinio bei protinio atsipalaidavimo prielaida. Daug dėmesio turi būti skiriama miegui ir jo kokybei. Jis toks pats svarbus vaikui, kaip ir pagrindiniai maisto, būsto, sveikatos priežiūros ir lavinimo poreikiai. Pervargęs vaikas negali mokytis, yra mažiau atsparus ligoms, dirglus, apatiškas.

Laisvalaikiu apibūdiname laiką, kai žmogus neužsiėmęs savo pareigų

vykdymu ir yra laisvas daryti tai, ką nori. Tai laikas, kurio metu vaikas gali žaisti, užsiimti mėgstama veikla, kai nevyksta formalus ugdymas, nėra kitų darbų ar namų atsakomybių. Laisvalaikio veikla apima įvairius užsiėmimus, sąmoningai pasirenkamus siekiant malonumo (tai gali būti sportas, kūrybinė veikla, scenos menas ir pan.), o žaidimai – neginčijamai pati įdomiausia su vaikyste susijusi veikla.

Įdomu! Vaikų teisė žaisti kartais vadinama užmirštąja teise, galbūt todėl, kad suaugusiųjų pasauliui atrodo neprasminga.

Rekreacinė veikla yra plati sąvoka, vartojama įvairioms veikloms apibūdinti, įskaitant dalyvavimą muzikinėje, meninėje veikloje, amatuose, sporto klubuose ir pan.

Vaiko kultūrinės teisės apima ne tik jo teises dalyvauti atitinkamuose kultūros ir meno renginiuose, bet ir patiems užsiimti tokia veikla – kartu su suaugusiais dalyvauti kultūros ir meno renginiuose arba mėgautis tokio pobūdžio užsiėmimais.

Renkantis žaidimus ir rekreacines veiklas būtina atsižvelgti į vaiko amžių, nustatyti tinkamą toms veikloms skiriamą laiką, pasirūpinti joms prieinamomis erdvėmis ir palankia aplinka, taikyti įvairias skatinimo formas ir įvairovę, pasirūpinti suaugusiųjų priežiūra ir dalyvavimu, siekiant užtikrinti saugumą. Įgyvendinant šią vaiko teisę susiduriama su žaidimo ir laisvalaikio svarbos pripažinimo stoka. Tėvai, globėjai pirmenybę teikia mokymuisi, o ne žaidimui,

pasiteisina laiko trūkumu. Tenka pripažinti, kad tokių veiklų svarba vaiko gerovei, sveikatai ir vystymuisi yra menkai suprantama ir nepakankamai vertinama. Daugumai vaikų gebėjimą

įgyvendinti šias teises riboja suaugusiųjų primestos veiklos, įskaitant privalomą būrelių lankymą, namų ruošos darbus, per daug struktūruotus ir suplanuotus tvarkaraščius.

Praktiniai patarimai. Į ką reikėtų atkreipti dėmesį vertinant ir nustatant vaiko geriausius interesus.

Vaiko atžvilgiu:

- vaiko ugdymosi poreikius;
- vaiko nuomonę, lūkesčius;
- kultūrinius ir kitus ypatumus;
- vaiko tėvų tarpusavio santykį ir jo reikšmę vaikui atsiskiriant, kai siekiama lankyti mokyklą;
- ir kt.

Vaiko atstovų pagal įstatymą atžvilgiu:

- gebėjimą užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą ir apsaugą;
- jų nuomonę, taip pat ir apie vaiko įtraukimą į ugdymo procesą, poilsio, laisvalaikio užtikrinimą;
- vaikui teikiamos priežiūros kokybę ir tėvų/ globėjų gebėjimus tenkinti vaiko poreikius;
- palankios aplinkos vystymuisi ir mokymuisi sukūrimą, reikiamų priemonių užtikrinimą;
- vaiko gyvenime dalyvaujančių asmenų santykių kokybę, jų tarpusavio santykių kokybę;
- jų ir švietimo įstaigos norą bendradarbiauti, šių santykių kokybę;
- jų gebėjimą ir norą suteikti vaikui reikiamo lygio paramą jam pradedant ugdymo procesą;
- gebėjimą užtikrinti reguliarių vaiko lankymąsi ugdymo įstaigoje;
- gebėjimą sekti savo vaiko raidą ir pažangą;
- gebėjimą teikti švietimo pagalbą savo vaikui viso vaiko ugdymo metu;
- šeimos socialinę ir ekonominę padėtį ir tai, kiek ji daro įtaką vaiko teisės į mokslą įgyvendinimui;
- vaiko patiriamą smurtą ir (arba) prievartą arba smurto ir (arba) prievartos šeimoje riziką.

Dažnai geriausių vaiko interesų pažeidimas galimas ir dėl netinkamo ugdymo įstaigos ar pavienių specialistų požiūrio ir veiksmų. Vertinant tokias situacijas, svarbu atkreipti dėmesį į:

III. Geriausių vaiko interesų principo taikymas ir jo turinį atskleidžiantys veiksniai

- vaiko įtraukimą į kokybišką formalųjį ir neformalųjį švietimą;
- palankią ir saugią ugdymo aplinką, patalpų pritaikomumą vaikui (įskaitant raidos sutrikimų turinčius vaikus, mažumų grupėms priklausančius vaikus ir pan.) sukurti (vaikui su negalia);
- pagarbą vaiko tapatybei;
- mechanizmų, skirtų teikti įvairią paramą vaikams ir jų tėvams viso ugdymo metu, buvimą ir įgyvendinimą;
- ugdymo procesą (specialistų pagalba, mokytojų padėjėjai, kolegų parama ir papildoma veikla);
- konkrečių priemonių, skirtų visų formų smurtui ir (ar) prevencijai, reagavimo į atvejus švietimo įstaigoje, įgyvendinimą;
- priemonės ir veiklą, įgyvendinamą siekiant panaikinti visų formų diskriminaciją;
- informacijos apie vaikus ir jų tėvus konfidencialumo užtikrinimą;
- pagarbą tėvų ir vaikų nuomonei;
- individualizuotų programų teikimą kiekvienam vaikui, kuriam reikia tokios pagalbos;
- ugdymo turinio pritaikymą vaikų poreikiams ir gebėjimams;
- vaiko pažangą ir motyvaciją;
- veiklas, kuriomis siekiama stiprinti partnerystę su tėvais / globėjais;
- ar yra mechanizmai, kurie padėtų vaikams prisitaikyti prie naujos aplinkos, kai jie pradeda lankytis švietimo įstaigą;
- ar užtikrinta, kad kiekvienas vaikas žinotų, kur kreiptis pagalbos ugdymo įstaigoje, kai susiduria su mokymosi ir dalyvavimo kliūtimis arba jei patiria ar mato smurtą įstaigoje ar kitur;
- kaip užtikrinamas vaiko dalyvavimas įvairiose veiklose;
- namų užduočių suderinamumą su vaikų gebėjimais.

Siekiant įgyvendinti geriausių vaiko interesų principą atsižvelgiant į saviraiškos laisvę ir vaiko nuomonę, ugdymo įstaigose turėtų būti užtikrinta:

- pagalba vaiko pažiūroms ir asmenybei;
- informacija, pritaikyta vaiko raidos lygiui ir savybėms,
- grįžtamasis ryšys apie tai, ar buvo atsižvelgta į vaiko nuomonę ir ko iš vaiko tikimasi (jei nebuvo atsižvelgta į vaiko nuomonę, vaikui turėtų būti nurodytos priežastys);
- pagalba vaiko teisei atsakyti dalyvauti ar išsakyti savo nuomonę be jokių pasekmių;
- aiški informacija, kodėl vaikas turėtų dalyvauti priimant konkretų sprendimą;
- vaikui aiškus platesnis situacijos, kurioje tikimasi jo dalyvavimo, kontekstas;
- aiški informacija apie tai, ko tikimasi iš sprendimo, susijusio su vaiko dalyvavimu, ir kaip jis atspindės kitus.

3.3. Žinių pasitikrinimo testas

1. Kokie etapai sudaro geriausių vaiko interesų užtikrinimo procesą? Pasirinkite tiksliausią atsakymo variantą.

- a) Pranešimo apie grėsmę vaikui gavimas, vaiko paėmimas, vaiko geriausių interesų nustatymas.
- b) Vaiko geriausių interesų nustatymas ir sprendimo vaiko atžvilgiu priėmimas.
- c) Vaiko geriausių interesų nustatymas, vertinimas ir sprendimo priėmimas.
- d) Vaiko geriausių interesų vertinimas, nustatymas, sprendimo priėmimas bei stebėseną.

2. Kuris teiginys apie neformalųjį geriausių vaiko interesų vertinimą yra neteisingas?

- a) Neformalus geriausių vaiko interesų vertinimas gali būti atliekamas tik Tarnybos specialistų.
- b) Neformalus geriausių vaiko interesų vertinimas – stebėseną, leidžianti geriau pažinti vaiką, jo poreikius, stebėti, kaip jie atliepiami, kaip užtikrinama jo gerovė, realizuojamos ir įgyvendinamos jo teisės.
- c) Iš esmės kiekvieno piliečio pareiga pranešti apie galimus vaiko teisių pažeidimus yra laikytina neformaliu vaiko geriausių interesų vertinimu.
- d) Geriausių vaiko interesų neformalus vertinimas – informacijos apie vaiką rinkimas ir analizė, padedanti atliepti konkretaus vaiko poreikius, parinkti jam tinkamas, patrauklias veiklas, stiprinti jo motyvaciją, kurti jam vystytis palankią aplinką.

3. Kuris teiginys apie formalųjį geriausių vaiko interesų vertinimą yra neteisingas?

- a) Formalųjį vaiko geriausių interesų vertinimą atlieka specialistai, dirbantys su vaiku.
- b) Formalusis vaiko geriausių interesų vertinimas atliekamas tik nustačius, kad vaiko teisės buvo pažeistos ir būtina priimti esminius, didelį poveikį vaikui turinčius sprendimus.
- c) Formalusis vaiko geriausių interesų vertinimas yra svarbus žingsnis atliekamas prieš vaiko geriausių interesų nustatymą.
- d) Formaliojo geriausių vaiko interesų vertinimo metu ne tik renkama informacija apie vaiką, bet ir, jei įmanoma, organizuojamas vaiko nuomonės išklausa.

4. Kuris iš teiginių apie geriausių vaiko interesų nustatymą yra teisingas?

- a) Geriausių vaiko interesų nustatymas – unikali veikla, įpareigojanti visus su vaikais dirbančius specialistus įsigilinti ir geriau suprasti konkretaus vaiko situaciją ir jo poreikius.
- b) Tarnybos specialistai, nustatę geriausius vaiko interesus, daro išvadą, ar inicijuoti atvejo vadybą, ar ne.
- c) Geriausių vaiko interesų nustatymas yra formali procedūra, kuri pradedama, kai būtina priimti tvarius, ilgalaikius, iš esmės vaiko padėtį keičiančius sprendimus.
- d) Geriausių vaiko interesų nustatymo rezultatų pagrindu Tarnyba priima privalomus vykdyti sprendimus, įskaitant, bet neapsiribojant vaiko paėmimu iš šeimos.

5. Į kuriuos veiksnius turi būti atsižvelgta vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus? Pažymėkite neteisingą atsakymą.

- a) Vaiko tapatybę ir jo nuomonę.
- b) Tėvų socialinį statusą.
- c) Šeimos aplinką ir jos narių tarpusavio ryšius bei santykius.
- d) Vaiko teisės į sveikatą ir mokslą įgyvendinimą.

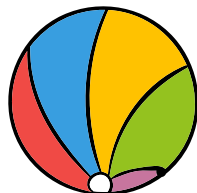
Teisingi testo atsakymai pateikiami Leidinio [VI dalyje](#).

IV. ATVEJAI, KAI NUSTATINĖJAMI GERIAUSI VAIKO INTERESAI

IV. Atvejai, kai nustatinėjami geriausi vaiko interesai

Kiekvieno vaiko situacija yra unikali, jai reikia individualaus požiūrio, todėl, neatšizvelgiant į atvejo pobūdį, visada vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus turi būti siekiama užtikrinti:

Vaiko interesų prioritetiškumą

Vaiko teisę gyventi šeimoje

Vaiko teisės bendrauti su abiem tėvais realizavimą

Abiejų tėvų teisių ir pareigų vaiko atžvilgiu įgyvendinimą

Valstybės pagalbos vaikui ir šeimai prieinamumą ir teikimą

Teismų praktika! EŽTT byloje *Pontes prieš Portugaliją* (EŽTT 1994 m. kovo 23 d. sprendimas (Peticijos Nr. 19554/09), plėtodamas praktiką pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 8 straipsnį, yra nurodęs, kad geriausių vaiko interesų apsvaistymas yra dvejopo pobūdžio:

- pirma, reikia užtikrinti, kad **vaikas augtų sveikoje aplinkoje** ir tėvas (motina) negali imtis priemonių, kurios pakenktų vaiko sveikatai, raidai;
- antra, turi **būti užtikrintas vaiko ryšių su šeima palaikymas** (išskyrus tuos atvejus, kai tai neatitinka vaiko gerovės), nes šių ryšių suvaržymas reiškia vaiko atskyrimą nuo jo šaknų.

Vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus rekomenduotina atsižvelgti į visus šio Leidinio III dalyje aptartus veiksnius, tačiau kai kuriems jų, priklausomai nuo konkrečios situacijos, gali būti skiriama daugiau dėmesio nei kitiems. Deja, bet dėl kiekvienos situacijos unikalumo nėra galimybės pateikti išsamaus ir baigtinio veiksnių ir

ypatumų, į kuriuos būtina atkreipti dėmesį užtikrinant geriausius vaiko interesus, sąrašo. Šiame ir kituose Leidinio IV dalies skyriuose specialistams pateikiamos gairės ir atmintinė, kurie gali būti naudojami kaip kontrolinis sąrašas reikšmingų aplinkybių, į kurias konkrečios situacijos vertinimo metu svarbu atkreipti dėmesį.

4.1. Vaiko situacijos vertinimas

Formalus geriausių vaiko interesų vertinimas yra organizuojamas tada, kai Tarnyba gauna pranešimą apie galimą vaiko teisių pažeidimą. Šio vertinimo tikslas, atsižvelgiant į gauto pranešimo aplinkybes, yra surinkti informaciją apie tai, kaip yra užtikrinama konkrečios vaiko gerovė, įvertinti reikiamos pagalbos vaikui ir šeimai poreikį bei, identifikavus

vaiko apsaugos poreikį, nustatyti geriausius vaiko interesus ir priimti jiems įgyvendinti skirtus sprendimus.

2022 m. gruodžio 29 d. pažymos dėl saugios aplinkos vaikams užtikrinimo 29 p. Vaiko teisių apsaugos kontrolierė akcentavo, kad Tarnyba gali priimti sprendimą baigti pranešimo nagrinėjimą tik atlikusi vaiko situacijos vertinimą.

Įdomu! 2017 m. Lietuvos savivaldybių asociacija, įgyvendindama LR vidaus reikalų ministerijos administruojamą projektą „Vaiko teisių užtikrinimo ir pagalbos vaikui ir jo šeimai stiprinimas Lietuvos savivaldybėse: Ankstyvosios intervencijos modelis“, kartu su partneriais parengė ankstyvosios intervencijos modelio taikymo metodiką, kurioje labai detalai aptarti galimi rizikos indikatoriai, bei sukūrė „S.M.A.R.T. tėvystė“ praktinį įrankį, skirtą tiek specialistams, tiek plačiajai visuomenei. Naudojantis „S.M.A.R.T. tėvystė“ internetine platforma,

įvertinamos vaiko ir šeimos rizikos bei apsaugos veiksniai, padedantys identifikuoti vaiko gerovės užtikrinimo poreikį (<http://www.smarttevyste.lt>).

Vaiko situacijos vertinimo tikslas – surinkus išsamią ir objektyvią informaciją apie vaiko situaciją, priimti sprendimą dėl jo gerovės, saugumo ir interesų užtikri-

mo bei poreikio inicijuoti geriausių vaiko interesų nustatymo procesą.

Vertinant vaiko situaciją rekomenduojama atsižvelgti į:

Vaiko poreikius

Tapatumas, šeimos ir socialiniai ryšiai, fiziologiniai ir emociniai poreikiai, raida, sveikata, išsilavinimas

Vaiko atstovų pagal įstatymą gebėjimą užtikrinti vaiko gerovę

Gebėjimas atpažinti ir atliepti vaiko poreikius pagal jo raidos etapą, priežiūra, saugumo užtikrinimas, emocinis artumas, skatinimas, auklėjimas ir ribų nustatymas

Vaiko aplinką ir sąlygas

Gyvenimo sąlygos, šeimos gebėjimas užtikrinti vaiko poreikių tenkinimą, šeimos funkcionavimas, ankstesnė patirtis, išplėstinės šeimos, bendruomenės palaikymas

Specialistui vaiko situacijos vertinimo metu svarbu sau kelti ir siekti rasti atsakymus į šiuos klausimus:

- Kodėl atliekamas vaiko situacijos vertinimas?
- Kas yra žinoma apie vaiką, šeimą, kas leistų spręsti dėl jo poreikių užtikrinimo?
- Kokie vaiko poreikiai tenkinami / netenkinami?
- Ką surinkta informacija leidžia spręsti apie tėvų turimus įgūdžius?

- Kas kelia nerimą dėl vaiko gerovės (dėl raidos, sveikatos, ugdymo, konkrečių poreikių tenkinimo)? Ką tai reiškia vaikui?
- Ar buvo gauta pranešimų apie galimus vaiko teisių pažeidimus anksčiau? Ar vaiko atstovas pagal įstatymą praityje buvo baustas ar teistas už vaiko teisių pažeidimus? Kokio pobūdžio pažeidimai buvo? Kokią charakterizuojančią informaciją apie šeimą tai nurodo?

- Kokia yra kitų šeimoje augančių ar augusių vaikų situacija, koks jų santykis su tėvais?
- Kokios galimos vaiko ir jo šeimos stiprybės?
- Kokios galimos rizikos, jų priežastys?
- Kokia reikalinga pagalba?
- Kas turi būti atlikta, kad situacija pasikeistų?

Praktiniai patarimai!

- *Pasiruošti vizitui.* Vykstant pagal pranešimą svarbu pasitikrinti jau turimą informaciją apie vaiką ir šeimą, t. y. nustatyti, ar ši šeima jau yra žinoma Tarnybai, jeigu taip, dėl kokių aplinkybių. Jeigu šeima nežinoma, pirminė informacija renkama lankantis namuose / įvykio vietoje, bendraujant su vaiku, jo atstovais pagal įstatymą.
- *Dėmesys, aktyvus informacijos rinkimas vizito metu.* Vertinant, ar yra pagrindas inicijuoti vaiko apsaugos užtikrinimą, pradėti geriausių interesų nustatymo procesą, reikiamų sprendimų dėl vaiko paėmimo iš nesaugios aplinkos priėmimą, atsižvelgiama į tuo metu Tarnybos specialistams žinomas, stebimas aplinkybes, į tėvų elgesį, adekvatumą esamai situacijai, suvokimą apie vaiko poreikius bei gebėjimą juos tenkinti, vaiko amžių, brandą bei vaiko nuomonę, taip pat kitas aplinkybes, kurioms esant būtina užtikrinti vaikui saugią aplinką.
- *Papildomos informacijos rinkimas, tikslinimasis.* Siekiant objektyviai identifikuoti pagalbos šeimai ar vaiko apsaugos užtikrinimo poreikį, svarbu surinkti informaciją iš kitų galimų šaltinių: artimųjų, sveikatos priežiūros, gydymo, ugdymo įstaigų, neformalaus ugdymo būrelių, jeigu vaikas tokius lanko.

- **Vaiko ir jo šeimos narių nuomonės išklausymas, kontakto užmezgimas.**

Tarnybos specialistai besilankydami šeimose dažnai susiduria su išankstine ir neigiama vaiko atstovų pagal įstatymą nuomone, neretai ir su tam tikru jų pasipriešinimu. Tai lemia išankstinės nuostatos, kad Tarnyba „atima“ vaikus. Toks

Galimi iššūkiai:

- **Informacijos prieinamumas ir išsamumas.**

Gavusi pranešimą Tarnyba turi reaguoti nedelsdama. Dažnai susiduriama su situacijomis, kai priimant sprendimus dėl vaiko saugumo užtikrinimo, jo paėmimo iš nesaugios aplinkos vadovaujasi tuo metu užfiksuota informacija.

tėvų įsitikinimas gali daryti didelį poveikį vaikui, jo norui kalbėtis su specialistu. Vaiko nuomonės išklausymas taip pat gali būti apsunkintas dėl vaiko brandos, negebėjimo reikšti savo nuomonę, tuo metu esamos psichologinės, emocinės būsenos.

Praktiniai patarimai!

- Išsamios informacijos šeimai suteikimas. Šeima turi suprasti vaiko situacijos vertinimo tikslą, tolesnę galimą proceso eigą. Pirmo kontakto metu svarbu prisistatyti, paaiškinti Tarybos ir jos specialistų vaidmenį, kokių tikslu lankomasi, kviešti vaiko atstovus pagal įstatymą bendradarbiauti, informuoti apie jų nuomonės ir siūlymų svarbą. Paaiškinti tolesnę veiksmų eigą.
- Konstruktivus bendravimas. Vaiko atstovų pagal įstatymą nuomonės išklaušymas, dėmesio jiems rodyimas yra vienas iš būdų užmegzti konstruktyvų kontaktą. Bendraujant su jais siūloma taikyti aktyvų klausymą, apibendrinimą. Konstruktivus abipusiu pasitikėjimu grįstas bendravimas yra vienas iš esminių erdvės bendradarbiavimui sukūrimo elementų. Tėvai vertina sąžiningumą, gerus aktyvaus klausymo įgūdžius, empatiškumą, pagarbos jiems rodyimą, nepriklausomai nuo esamos situacijos.
- Išklausant vaiko nuomonę laikytis nustatytos struktūros. Išklausant vaiko nuomonę siūloma vadovautis išsamiais patarimais, kurie išdėstyti [Vaiko nuomonės išklaušymo metodiniame vadove](#) (2023).

• Vaiko ir jam artimų asmenų interesų konfliktas.

Nustačius poreikį užtikrinti vaikui saugią aplinką, dažnai susiduriama su vaiko ir jo atstovų pagal įstatymą interesų konfliktu. Tai gali būti situacijos, kai vaiko atstovų pagal įstatymą nuomonė ar požiūris į vaiko poreikius, jo gerovės užtikrinimą gali neatitikti geriausių vaiko interesų. Pvz., vertinimo metu nustatoma, kad vaikas turi reikiamas

gyvenimo sąlygas, bet neužtikrinama jo teisė į ugdymą, jis nelanko ugdymo įstaigos, tėvai nurodo, kad nori jį ugdyti namuose, bet nesiima tinkamų ir teisėtų veiksmų tokiai ugdymo formai užtikrinti. Arba, kai vaikui namuose yra nesaugu, fiksuojama nepriežiūra, tačiau tėvai atsisako reaguoti į siūlymus argumentuodami, kad jie yra vaiko tėvai ir jie sprendžia, kas geriausia jų vaikui.

Praktiniai patarimai!

- Atskirti vaiko ir jo tėvų poreikius. Būtina identifikuoti vaiko poreikius ir padėti tėvams juos atpažinti. Vaiko poreikiai labai priklauso nuo jo amžiaus. Nustačius, kurie poreikiai yra netenkinami arba nepakankamai tenkinami, visada rekomenduojama tai aptarti su vaiko atstovais pagal įstatymą. Kai šeimai reikalinga pagalba ir paslaugos, inicijuojama atvejo vadyba, kurios tikslas – stiprinti vaiko atstovų pagal įstatymą įgūdžius rūpintis savo vaiku. T. y. imamasi priemonių padėti jiems spręsti iškilusius sunkumus, motyvuojant juos

ugdytis, gilinti ar įgyti naujų žinių apie pozityvų vaiko auklėjimą, keisti savo elgesį tiek su vaiku, tiek bendraujant ir su kitais šeimos nariais.

- Spręsti administracinės atsakomybės taikymo poreikį. Išnaudojus pagalbos šeimai galimybes, vaiko atstovams pagal įstatymą nepriimant siūlomoms pagalbos, kai situacija nesikeičia ar net blogėja, turi būti sprendžiamas klausimas ir dėl jų administracinės atsakomybės.

• Sprendimų dėl vaiko apsaugos poreikio pagrindimas.

Situacija, kai vaikas paimamas iš šeimos (laikinais apgyvendinamas saugioje aplinkoje), yra skausminga ir traumuojanti patirtis vaikui, galinti sukelti

neigiamų išgyvenimų, turėti reikšmingą poveikį vaiko psichologinei būsenai. Visais saugios aplinkos vaikui užtikrinimo atvejais tokie sprendimai turi būti priimami įvertinus visas reikšmingas aplinkybes.

Praktinis patarimas! Kiekvienu individualiu atveju priimant sprendimus dėl vaiko perkėlimo į saugią aplinką turi būti *nurodytos konkrečios aplinkybės*, susijusios su realiu ir tiesioginiu pavojumi vaiko fiziniam, psichiniam saugumui, sveikatai ar gyvybei, kuriems esant turi būti užtikrinta saugi aplinka.

Svarbu! Poreikis užtikrinti vaikui saugią aplinką turi būti išsamiai pagrįstas ir taikomas tik išimtiniais atvejais, kai nėra kitų būdų ir priemonių užtikrinti vaiko saugumą.

Praktinis patarimas! Atliktas galimo sprendimo poveikio vertinimas. T. y. ap-svarstyta, kaip esamuoju laikotarpiu šis sprendimas užtikrins vaiko gerovę, kokio rezultato tikimasi ateityje, t. y. koks pokytis laukiamas ir kaip tai užtikrins vaiko gerovę.

Teismų praktika! LAT (LAT 2013 m. vasario 4 d. nutartis civ. byloje [Nr. 3K-7-114/2013](#)) nurodė, kad sprendžiant laikinos vaiko priežiūros, vaiko atskyrimo nuo tėvų ar tėvų valdžios ribojimo bei globos nustatymo klausimus turi būti nustatomos aplinkybės, **pagrindžiančios taikomos priemonės būtinumą**, pvz., šeimoje vaiko patiriamos psichinės, fizinės sveikatos problemos, mokymosi sutrikimai, emociniai sutrikimai dėl tėvų piktnaudžiaujamo elgesio ar seksualinės prievartos, tėvų psichinė būklė, kelianti nerimą, ar pan. <...>.

Nurodyti šeimos gyvenimo bei geriausių vaiko interesų apsaugos standartai yra aktualūs ir sprendžiant klausimą dėl jau paskirto tėvų valdžios ribojimo panaikinimo.

Atkreiptinas dėmesys, kad LAT (LAT 2021 m. liepos 1 d. nutartis civ. byloje [Nr. e3K-3-251-916/2021](#)) yra išaiškinęs, jog teismas, nagrinėdamas prašymą, susijusį su tėvų valdžios apribojimu, taip pat turi būti aktyvus, įvertinti reikšmingų faktinių aplinkybių visumą, siekdamas nustatyti, ar tėvų valdžios ribojimo, kaip išimtinės priemonės, taikymas yra pagrįstas ir atitinka geriausių vaiko interesus.

LAT (LAT 2022 m. gruodžio 14 d. nutartis civ. byloje [Nr. e3K-3-402-378/2022](#)) pabrėžė, kad valstybei visų pirma kyla pareiga užtikrinti, kad šeimai, kuri pati neįstengia tinkamai pasirūpinti vaikais, būtų suteikta **būtina pagalba ir parama, siekiant, kad ji vėl galėtų tinkamai pasirūpinti savo vaikais, o esant reikalui, valstybė vaiką nuo netinkamos priežiūros turi apsaugoti**. Taigi, valstybės prioritetas siekiant geriausių vaiko interesų užtikrinimo, visų pirma, – teikti pagalbą ir paramą šeimai. **Svarbu nustatyti, kas vaikui yra naudingiausia**, ir įvertinti, kokį poveikį vienoks arba kitoks sprendimas turės vaikui ne tik šiuo metu, bet ir ateityje <...>.

ATMINTINĖ SPECIALISTAMS

Vaiko situacijos vertinimo veiksniai ir ypatumai*

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Vaiko nuomonė	Vaiko nuomonės išklausoymo tikslas – suprasti ir pamatyti situaciją iš vaiko perspektyvos, įvertinti, ar vaiko teisės buvo / yra pažeidžiamos, ar aplinka, kurioje yra vaikas, nekelia grėsmės jo psichologiniam ir fiziniam saugumui. Vaikas yra unikalus informacijos šaltinis, galintis padėti pamatyti ir suprasti situaciją iš jo perspektyvos. Išklausančiam vaiko nuomonę rekomenduotina vadovautis Vaiko nuomonės išklausoymo metodinio vadovo (2023) rekomendacijomis.
Vaiko identitetas	Kiekvieno vaiko situacija, atsižvelgiant į jo unikalumą, yra ypatinga, todėl, vertinant vaiko situaciją, turi būti skiriama daug dėmesio informacijos apie vaiko identitetą surinkimui ir analizei. Šios informacijos surinkimas leis geriau pažinti vaiko asmenybę. Atsižvelgdami į vaiko amžių, Tarnybos specialistai turi surinkti ir vertinti informaciją apie:

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
	<ul style="list-style-type: none"> • vaiko asmenybę ir temperamentą; • vaiko savivertę, ką jis galvoja apie save, kaip save vertina (priklausomai nuo amžiaus, pvz., 3 m. vaikas atsiliepia šaukiamas vardu, 6 m. vaikas bendrauja, reiškia mintis, pasitiki savimi; paauglys gali pasirinkti mėgstamas veiklas, būrelius, apie tai pasakoja); • vaiko pomėgius, laisvalaikį, užimtumą, būrelių lankymą, jo nuomonę ir įspūdžius apie juos; • vaiko tikėjimą, išsiaiškinti, ar lanko maldos namus, kaip dažnai lanko, ką apie tai galvoja; • vaiko šventes, kokios šventės jam yra svarbios, kokios šventimo tradicijos; • tai, kaip vaiko tėvai užtikrina, gerbia jo pomėgius, sudaro galimybę jais užsiimti; • kaip užtikrinama pagarba vaiko lytinei tapatybei ir kt. <p>Atsižvelgiant į vaiko amžių, su tėvais aptariama:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vaiko laisvalaikis, jo pobūdis, užimtumas, būreliai; • vaiko santykiai su draugais (kaip bendrauja: gyvai, nuotoliu ir t. t.), kaip tėvai sudaro vaikui galimybes šiuos ryšius palaikyti šiuo metu ir ateityje; • koks tėvų požiūris į vaiko draugus; • koks tėvų požiūris į vaiko tikėjimą (jeigu jis religingas); • kokias tradicijas, papročius šeima puoselėja, pvz., kaip šventė / švenčia Kalėdas, Velykas ir t. t.; • ką tėvai galvoja apie vaiko pomėgius, kaip jie užtikrina vaikui galimybę užsiimti savo pomėgiais; • ar vaikui yra teikiamos paslaugos, jeigu taip, kiek ilgai, kokios, kokie vaiko santykiai su paslaugos teikėjais. <p>Svarbu! Vertinimo metu reikia surinkti ir analizuoti informaciją, kuri leistų nustatyti visas svarbias su vaiko tapatybe susijusias aplinkybes, kaip tėvai jas geba atpažinti ir į jas reaguoti, taip pat kokios konkrečiai pagalbos vaikui reikia.</p>
Šeimos aplinka	<p>Geriausių vaiko interesų vertinimo metu svarbu atkreipti dėmesį į tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokios vaiko gyvenimo sąlygos, aplinka; • kokia vaiko dienotvarkė kasdien ir savaitgaliais; • ar vaikui sudaromos būtinos sąlygos, kuriomis jis gali mokytis, vystytis, užtikrinti asmeninę higieną; • ar vaikas turi reikiamus rūbus, pakankamai maisto; • ar vaikas gauna reikiamą sveikatos priežiūrą; • kokia yra vaiko tėvų fizinė, emocinė, psichinė būsena, finansinis stabilumas; • kas gyvena kartu, kokia tų asmenų fizinė, emocinė, psichinė būsena.

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Šeimos ryšiai ir santykiai	<p>Nustatant šeimos narių tarpusavio santykių ir ryšių ypatumus, svarbu surinkti informaciją apie tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokia yra šeimos sudėtis; • kokie yra vaiko santykiai su vaiko atstovais pagal įstatymą; kaip bendraujama, kaip dalyvaujama vaiko kasdieniame gyvenime ir pan.; jei santykiai yra konfliktiški, kokios tai lemia priežastys ir aplinkybės, kokios galimos priemonės ir pagalba jas šalinti; • kokie vaiko santykiai su broliais, seserimis, kitais asmenimis; • kokie vaiko ir tėvų tarpusavio santykiai, jeigu vaiko tėvai gyvena skyriumi, ar jiems teiktos paslaugos ir pagalba, ar tai buvo efektyvu; • kaip užtikrinamos vaiko teisės bendrauti su abiem tėvais ir kitais artimaisiais; • koks vaiko prisirišimas, santykis su kiekvienu atstovu pagal įstatymą (vengia, yra artimas ryšys, konfliktiškas santykis, vaikas prie jo / jos ndrąsus, laisvai bendrauja ir pan.); • koks vaiko atstovų pagal įstatymą bendravimas su vaikais (pagarbus, atsainus, griežtas ir pan.); • ar šiuo metu taikoma bendravimo su tėvais tvarka yra aiškiai nustatyta ir ar ji atitinka vaiko poreikius, užimtumą; • kokie kiekvieno vaiko atstovo pagal įstatymą ir kartu gyvenančių asmenų asmenybių bruožai; • kaip vaiko atstovai pagal įstatymą vykdo pareigas; • kokias paskatinimo, palaikymo, auklėjimo ir drausminimo priemones taiko vaiko atžvilgiu; • kas rūpinasi vaiko kasdieniais poreikiais, vežioja į mokyklą, gamina valgyti, veda pas gydytojus, dalyvauja susirinkimuose; • kaip vaiko atstovai pagal įstatymą prisideda prie vaiko išlaikymo, užtikrina vaiko poreikius ir kt.; • kokie vaiko santykiai su kitais asmenimis (jei tėvai gyvena skyriumi, jų sutuoktiniais, naujais partneriais); • kaip dažnai keičiasi vaiko atstovų pagal įstatymą partneriai, kokie vaiko santykiai su jais; • ar tėvo (motinos) sutuoktinis (naujas partneris) turi savų vaikų; keigu taip, kokie yra vaikų tarpusavio santykiai; • ar vaikas turi draugų, kaip palaikomas jų bendravimas.
Vaiko poreikiai	<p>Vaiko poreikiai yra vienas iš svarbių aspektų, galinčių padėti atskleisti, kaip vaiko atstovai pagal įstatymą užtikrina geriausius vaiko interesus. Tarnybos specialistai vertina, kaip įgyvendinami su vaiko emociniu saugumu, prieraišumu, pagarba su supratimu bei palaikymu susiję ir kiti poreikiai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar vaiko atstovai pagal įstatymą geba pastebėti ir pozityviai, jautriai tenkinti vaiko fizinius, emocinius poreikius; • ar / kaip vaiko atstovai pagal įstatymą užtikrina vaiko emocinę apsaugą, paramą, supratimą;

Veiksny**Atkreiptinas dėmesys / ypatumai**

- koks prieraišumo ryšys susiklostęs tarp vaiko ir kiekvieno iš atstovų pagal įstatymą;
- kokie vaiko ir kitų kartu gyvenančių asmenų tarpusavio ryšiai;
- ar vaikas yra mylimas, jis rūpi, jam rodomas dėmesys;
- kita.

Svarbu! Vaiko emocijų, jausmų ignoravimas, šalti tarpusavio santykiai, atstumą išlaikantis bendravimas, reikalavimais, baudimu, o ne pabrąšiniamu grįstas auklėjimas vertintini kaip geriausių vaiko interesų užtikrinimo rizikos veiksniai.

Vertinant vaiko auklėjimo, drausminimo priemones, kurias taiko vaiko atstovai pagal įstatymą, Tarnybos specialistams svarbu išsiaiškinti:

- kaip užtikrinamas pozityvus vaiko auklėjimas, nuomonės išklauskymas, pagarba, dėmesys, saugi aplinka;
- ar užtikrinama pakankama kasdieninė rutina;
- kaip vaiko atstovai pagal įstatymą geba atpažinti, reaguoti į netinkamą vaiko elgesį, kaip jie užtikrina vaiko emocinę apsaugą, paramą, supratimą;
- kokias auklėjimo, drausminimo priemones taiko, ar jos atitinka vaiko amžių ir brandą;
- ar / kaip vaikai yra paaiškinamos taisyklės, ribojimai;
- ar / kaip su vaiku yra bendraujama, diskutuojama, jis yra išklauskomas, įtraukiamas į sprendimų priėmimą, ar jo nuomonė yra svarbi ir vertinama;
- ar gerbiama, atsižvelgiant į vaiko brandą, jo apsisprendimo, pasirinkimo laisvė;
- ar atstovai pagal įstatymą žino vaiko pomėgius, pažįsta draugus, žino, kaip vaikas leidžia laisvalaikį;
- ar / kaip, atsižvelgiant į vaiko amžių, sudaromos galimybės jam užsiimti mėgstama veikla, pasirinkti būrelius, planuoti laisvalaikį;
- ar vaiko atsakomybės, pareigos atitinka jo brandą, galimybes;
- kokios vertybės, elgesio normos formuojamos (mokslo, darbo agresyvaus elgesio kontrolės ir pan.);
- ar pačių tėvų elgesys saugus (nėra vartojamas alkoholis, narkotinės medžiagos ir pan.).

Svarbu! Dažnas gyvenamosios vietos keitimas, pastovumo trūkumas, chaotiškas kasdienis gyvenimas, rutinos trūkumas, vaiko nuomonės ignoravimas, jo žeminimas, menkinimas, negebėjimas nustatyti ribų ar autoritarinis, baudžiantis auklėjimas, atsižvelgiant į vaiko brandą, neproporcingas savarankiškumo ribojimas, pernelyg griežta kontrolė ar jos nebuvimas ir pan. vertinami kaip geriausių vaiko interesų užtikrinimo rizikos veiksniai.

Svarbu! Skirti dėmesį vaiko elgesiui, ypač jeigu jis pastaruoju metu kito. Pasikeitęs vaiko elgesys (pablogėję santykiai su aplinkiniais, pykčio, agresijos prieš kitus atvejai, nerimastingumas, apatija, liūdesys ir pan.) gali būti vienas iš požymių, rodančių galimai netenkinamus vaiko poreikius.

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Vaiko fizinis ir psichinis saugumas	<p>Dažnai poreikis vertinti vaiko situaciją yra susijęs su vaiko fizinio ir psichinio saugumo užtikrinimu. Tarnybos specialistai vertina, kaip įgyvendinamos teisės, susijusios su vaiko fizinio saugumo užtikrinimu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar aplinka, kurioje gyvena vaikas, yra saugi; • ar vaikas nėra patyręs, patiria, ar nėra rizikos patirti nepriežiūros, emocinio, fizinio, seksualinio smurto, taip pat ar jis nėra smurto artimoje aplinkoje liudytojas; • kokia vaiko atstovų pagal įstatymą emocinė, psichinė būseną, ar ji stabilii; • ar vaikui yra sudarytos sąlygos žaisti, kokios jos; • ar kaimynystė, kurioje gyvena vaikas, yra saugi (nusikalstamumo lygis, pavojingos vietos, pastatai ir pan.); • ar vaikas nėra diskriminuojamas; • ar vaikas nepatiria patyčių ar kitokio žeminimo namuose, ugdymo įstaigoje ar bendruomenėje. <p>Pokalbio su vaiko atstovais pagal įstatymą metu sužinoma jų nuomonė apie tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaip jie supranta, paaiškina įvykio, kuris lėmė pranešimą, priežastis, pasekmes; • kaip vertina galimas rizikas; • kaip supranta vaiko poreikius ir jo interesų užtikrinimo svarbą; • kokie yra tolesni jų planuojami veiksmai; • ar jie nori bendradarbiauti; • kokie motyvai, jeigu yra sprendžiamas vaiko paėmimo klausimas, jų sutikimas / nesutikimas; • kitos svarbios aplinkybės, atsižvelgiant į individualią situaciją.
 	<p>Svarbu! Esant duomenų, kad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vaiko atstovas pagal įstatymą serga psichikos ar kitokia liga, galinčia kelti pavojų vaikui, yra priklausomas nuo alkoholio ar narkotinių medžiagų, svarbu vertinti, ar / kaip tai kelia pavojų vaiko sveikatai ir saugumui, ar tai nėra kliūtis tinkamai vaiką auklėti ir prižiūrėti bei gyventi kartu; • vaiko atstovas pagal įstatymą priklauso religinei bendruomenei, kurios elgesio taisyklės gali riboti vaiko vystymąsi, privalu šias aplinkybes išsiaiškinti ir įvertinti geriausių vaiko interesų požiūriu; • vaiko atstovas pagal įstatymą turi kitų sutuoktinių (sugyventinių), svarbu sužinoti ir vaiko geriausių interesų užtikrinimo kontekste įvertinti tų asmenų požiūrį į vaiką, jų asmenines savybes, gyvenimo būdą (priklausomybes, teistumą, užkrečiamas ligas ir pan.), norą dalyvauti vaiko auklėjime, gyventi kartu su juo.
Vaiko sveikata	<p>Vertinant vaiko sveikatos būklę svarbu atkreipti dėmesį į tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar vaiko raida atitinka jo amžių; • kaip dažnai vaikas serga, lankosi pas gydytoją; • kaip užtikrinamos vaikui reikalingos sveikatos paslaugos; • kaip dažnai keičiamas šeimos gydytojas ir kt.

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Vaiko ugdymas	<p>Vaiko ugdymas dažnai suprantamas siaurai, t. y. mokyklos lankymas, nelankymas, pasiekimai. Tačiau, užtikrinant geriausius vaiko interesus, turi būti siekiama sudaryti kuo palankesnes ne tik ugdymo ir mokymosi sąlygas, bet ir galimybes vaikui ugdyti gabumus žaidžiant, sportuojant, lankant būrelius, skaitant knygas, užtikrinant ypatingų vaiko gebėjimų ir gabumų realizavimą, esant poreikiui, taikant individualias ugdymo programas.</p> <p>Tarnybos specialistams svarbu nustatyti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar vaikas lanko ugdymo įstaigą; • koks jo pamokų lankomumas; • kokie mokymosi rezultatai ir pasiekimai; • ar vaikas dalyvauja neformalaus švietimo veiklose, koks jo popamokinis užimtumas; o jeigu ne, tai kodėl; • kaip vaikas įsitraukia, dalyvauja bendrose veiklose ugdymo įstaigoje; jei neįsitraukia, tai kodėl; • kokia vaiko dienotvarkė, jos intensyvumas; • ar vaikas aprūpinamas ugdymo, lavinimo priemonėmis (knygomis, žaislais, žaidimais ir kt.); • kokie jo santykiai su mokytojais, kitais moksleiviais, mokyklos administracija; • ar buvo atvejų, kai vaiko elgesys buvo svarstytas Vaiko gerovės komisijoje, teiktos koordinuotos paslaugos; jeigu taip, kodėl; kokios paslaugos buvo teiktos, kas pasikeitė.
	<p>Svarbu! Kadangi vaikas nemažai laiko praleidžia ugdymo įstaigoje, jo elgesys, santykiai su aplinkiniais, išvaizda, emocinė, psichologinė būseną, vaiko atstovų pagal įstatymą nepakankamas įsitraukimas, nebendradarbiavimas gali būti vienas iš požymių, rodančių galimai neužtikrinamus ar pažeidžiamus vaiko interesus.</p>
Individualūs pagalbos poreikiai	<p>Jeigu vertinimo metu identifikuojama, kad vaikas turi individualių pagalbos poreikių, Tarnybos specialistai turi atkreipti dėmesį į tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar vaiko atstovai pagal įstatymą geba atpažinti, pripažinti ir tenkinti jo poreikius; • ar jie linkę bendradarbiauti ir kreiptis pagalbos; • ar pritaikytos gyvenimo sąlygos, užtikrintos reikiamos priemonės; • ar vaikui teikiama jam reikiama pagalba ir paslaugos.

* Plačiau apie vaiko poreikius galima sužinoti peržiūrėjus [Tarnybos mokymus vaiko poreikių tema](#). Taip pat rekomenduojame susipažinti su šiuo leidiniu vaiko prieraišumo tema: A. Zbarauskaitė, „Iššūkiai ir galimybės globojant vaiką ir paauglį“.

Svarbu! Atmintinėje pateikiamas rekomendacinio pobūdžio sąrašas klausimų, į kuriuos atsakymus gali būti reikalinga gauti konkrečiose situacijose. Tačiau tai nėra ir negali būti baigtinis sąrašas, kadangi kiekviena konkreti situacija yra individuali ir gali reikalauti papildomos informacijos. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, kad dirbant su konkrečiu atveju ne visi šie klausimai gali būti aktualūs. Atmintinė tėra gairės specialistui, tačiau kokia apimtimi jomis naudotis, reikalinga priimti sprendimą atsižvelgiant į konkrečios situacijos ypatumus.

4.2. Geriausių vaiko interesų nustatymas tėvų ginčų dėl vaiko kontekste

Tėvų ginčai dėl vaiko dažniausiai kyla jiems nusprendus skirtis ar gyventi skyrium. Šiuo, dažnai patiems tėvams skausmingu, etapu priimami sprendimai, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai turi įtakos vaikams. Tiek paties sprendimo turinys, tiek ir tai, kaip jis yra priimamas (patiems tėvams taikiai sutarus ar teismo sprendimu), gali turėti įtakos vaikų kasdieniam gyvenimui, jų šeimos ir socialiniams santykiams, švietimui, sveikatai, gerovei, vystymuisi ir gyvenimo galimybės tiek esamuoju momentu, tiek ir ilgalaikėje perspektyvoje.

Už tėvų skyrybų, gyvenimo skyrium metu priimtus sprendimus, susijusius su vaiko teisėmis ir geriausiais interesais, pirmiausia atsako tėvai. Tėvų gebėjimas šiuos klausimus spręsti taikiai yra svarbus užtikrinant geriausius vaiko interesus. Taigi, kai tėvai su vaiku susijusius klausimus sprendžia taikiai, geriausių vaiko interesų vertinimo procesas nėra formalus. Vaiko interesus vertina ir nustato jo tėvai.

Vaikui yra svarbūs abu tėvai. Viena svarbiausių geriausių vaiko interesų užtikrinimo nuostatų yra tinkamas vaiko teisės bendrauti su abiem tėvais įgyvendinimas. Abu tėvai, būdami drauge atsakingi už savo vaiko gerovę, turi siekti bendrų sutarimų, geriausiai atitinkančių jų vaiko interesus. Tais atvejais, kai patiems tėvams savarankiškai susitarti nepavyksta, abiem pusėms priimtino kompromiso ieškoti gali padėti mediacijos procedūra. Tai yra taikus ginčų sprendimo būdas, kai tėvai siekia rasti ir vaiko interesus bei poreikius geriausiai atitinkančius sprendimus. Tėvai su mediatoriaus pagalba įsivertina savo priimamų sprendimų atitikimą vaiko poreikiams ir interesams tiek esamuoju momentu, tiek ir ilgalaikėje perspektyvoje. Mediatoriaus pagalba yra didelė paspartis, nes dažnai tarp tėvų interesų ir vaiko interesų kyla konfliktų, kuriuos identifikuoti patiems tėvams nėra lengva.

Svarbu! Siekiant padėti tėvams susitarti taikiai, šiuo metu daugelyje savivaldybių Lietuvoje yra teikiamos neteisminės mediacijos paslaugos. Tiek tėvai, tiek atvejo vadybos metu atvejo vadybininkai gali inicijuoti neteisminės mediacijos paslaugų teikimą. Šios paslaugos paprastai teikiamos nemokamai. Kitas būdas iki teismo išnaudoti taikaus susitarimo galimybę yra privalomosios mediacijos paslaugos. Teisės aktai numato, kad šeimos ginčo atveju, kai yra galimas taikaus susitarimo sudarymas, ginčo šalys (šiuo atveju tėvai) turi pasinaudoti privalomosios mediacijos galimybe, t. y. abu tėvai ar vienas iš jų, prieš

kreipdamiesi į teismą, turi pateikti Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybai arba privačiam jų pasirinktam mediatoriui prašymą dėl privalomosios mediacijos inicijavimo. Abiem tėvams sutikus dalyvauti privalomoje mediacijoje, administruojamoje Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos, yra skiriamas tam tikras nemokamų mediacijos valandų skaičius. Jeigu vienas iš tėvų arba abu tėvai kreipiasi į privatų mediatorių, šiuo atveju už mediacijos paslaugas moka patys tėvai, priklausomai nuo susitarimo su mediatoriumi sąlygų.

Teismų praktika! LAT (LAT 2016 m. vasario 3 d. nutartis civ. byloje [Nr. 3K-16-706/2016](#), 13 p.) yra akcentavęs, kad visus klausimus, susijusius su vaikų auklėjimu, sprendžia abu tėvai tarpusavio sutarimu, nes vaiko saugumui ir ugdymui užtikrinti reikalingas tėvų bendradarbiavimas tarpusavyje ir su vaiku. Todėl tėvai į pagalbą turi pasitelkti tarpininkus, mediatorius, psichologus ir pan., nes tik tėvų bendras sprendimas, kaip geriausiai auklėti vaiką, galės būti geranoriškai vykdomas ir geriausiai atitiks geriausius vaiko interesus.

Tais atvejais, kai net ir su mediatoriaus pagalba tėvams nepavyksta rasti abiem priimtino sprendimo dėl vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo tvarkos, išlaikymo dydžio ir mokėjimo tvarkos nustatymo ar panašių klausimų, kiekvienas iš jų įgyja teisę kreiptis į teismą. Kai tėvai nesusitaria patys, teikia skundus ar kreipiasi į teismą, Tarnyba atlieka formalųjį geriausių vaiko interesų vertinimą, kurio metu renka duomenis, analizuoja informaciją, atlieka šeimos aplinkos sąlygų tyrimą, t. y. apsilanko vaiko tėvų gyvenamosiose vietose, surenka informaciją apie

abiejų tėvų darbovietes, gaunamas pajamas, kitus kartu gyvenančius asmenis, turimas gyvenimo sąlygas, jų tinkamumą vaikui augti. Tarnybos specialistai taip pat bendrauja ir su vaiko tėvais, išklauso vaiko nuomonę, patikrina valstybės registruose bei informacinėse sistemose esančius duomenis apie šeimą.

Formalus vaiko interesų vertinimas tėvų ginčų atvejais gali būti pradedamas dviem atvejais – gavus pranešimą apie galimą vaiko teisių pažeidimą ar / ir gavus teismo pavedimą teikti išvadą.

Svarbu atsižvelgti:

Prioriteto teikimas vaiko interesams

Kokia gyvenamoji vieta, bendravimo tvarka, išlaikymo dydis ir mokėjimo tvarka geriausiai atitinka vaiko interesus?

Tėvų lygybės principas

Tėvų dalyvavimas vaiko gyvenime, jų tarpusavio santykiai ir gebėjimas bendradarbiauti bei apsaugoti vaiką nuo konfliktinių situacijų, gebėjimas atskirti savo ir vaiko poreikius ir interesus

Teismų praktika! LAT ne kartą yra pažymėjęs, jog tėvas (motina), su kuriuo pasilieka gyventi vaikai po santuokos nutraukimo, įgyja papildomų pareigų, iš kurių svarbiausia – užtikrinti vaikų bendravimą su tuo iš tėvų, su kuriuo vaikai negyvena (LAT 2023 m. rugpjūčio 3 d. nutartis civ. byloje [Nr. e3K-3-256-781/2023](#)).

Geriausių vaiko interesų nustatymo metu Tarnybos specialistai turi kelti ir siekti rasti atsakymus į šiuos klausimus:

- Kodėl atliekamas geriausių vaiko interesų vertinimas?
- Kokių sunkumų, iššūkių, galimų vaiko teisių pažeidimų kyla?
- Kokia šiuo metu yra vaiko gyvenamoji vieta, bendravimo tvarka?
- Kaip užtikrinami vaiko poreikiai?
- Ar esama situacija užtikrina vaiko gerovę?
- Kaip, kur vaikas gyveno iki tėvų ginčo?
- Koks buvo vaiko santykis su kiekvienu iš tėvų?
- Kaip vaiko tėvai dalyvavo vaiko auklėjime, įgyvendino savo pareigas iki ginčo kilimo?
- Kaip vaikas gyvena, bendrauja su kiekvienu iš tėvų šiuo metu?

- Kokie vaiko santykiai su kiekvienu iš tėvų?
- Kas padės užtikrinti vaiko poreikius ir gerovę ateityje?
- Kokie pokyčiai ir pagalba bei paslaugos būtini tam, kad situacija keistųsi?
- Kaip tėvai užtikrina vaiko gerovę, įgyvendina savo teises ir pareigas?
- Ar jie geba priimti pagalbą?
- Ar jų veiksmai nepažeidžia geriausių vaiko interesų ir nėra būtina spręsti jų atsakomybės klausimo, taikyti administracines poveikio, vaiko apsaugos priemones?

Vaiko ir jo tėvų santykis, tėvų tarpusavio bendravimas, reikiamų sąlygų užtikrinimas ir kiti veiksniai gali būti reikšmingos aplinkybės Tarnybai vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus.

Teismų praktika! LAT yra ne kartą išaiškinęs, kad minimalus bendravimas gali būti nustatytas, jei dažni susitikimai ir bendravimas su antruoju iš tėvų traumuoja vaiką psichologiškai, neatitinka vaiko individualių interesų, norų ir pažiūrų, daroma įtaka vaiko brandai ir pasaulėžiūrai (LAT 2023 m. rugpjūčio 3 d. nutartis civ. byloje [Nr. e3K-3-256-781/2023](#) ir nutartyje nurodoma kasacinio teismo praktika).

Gavus pranešimą dėl galimai pažeidžiamų vaiko interesų, Tarnyba atlieka vaiko situacijos vertinimą.

Surinkus ir išanalizavus nurodytą informaciją, Tarnyba gali konstatuoti, kad:

- nepaisant įtemptų tėvų tarpusavio santykių ir nesutarimų, vaiko poreikiai yra atliepiami ir užtikrinami;
- šeimai ir vaikui šiame etape reikalinga pagalba ir būtina inicijuoti atvejo vadybą. Svarbu identifikuoti, kokių sunkumų kyla tėvams užtikrinant geriausius vaiko interesus;
- tėvų tarpusavio nesutarimai pažeidžia vaiko interesus ir kelia grėsmę jo gerovei, todėl būtina inicijuoti vaiko apsaugos užtikrinimo procesą.

Nustačius, kad kažkuris iš tėvų ar abu tėvai, siekdami tenkinti savo poreikius ir interesus, piktnaudžiauja savo valdžia, nebendradarbiauja su institucijomis, nepriima pagalbos, turi būti sprendžiamas klausimas dėl jų atsakomybės.

Teismų praktika! LAT (LAT 2014 m. spalio 24 d. nutartis civ. byloje [Nr. 3K-3-454/2014](#)) pažymėjo, kad tėvų, negyvenančių kartu su vaiku, teisė bendrauti su vaiku ir dalyvauti jo auklėjime yra **asmeninio pobūdžio tėvų teisė**, kurią įgyvendinti galima tik kai kitas iš tėvų nekliudo šiam bendravimui, o pats bendravimas yra tiesioginis ir pastovus. Šios teisės įgyvendinimas reiškia ir įstatymu nustatytos tėvų pareigos bendrauti su vaiku, dalyvauti jį auklėjant įvykdymą. Ši asmeninė tėvų teisė gali būti vykdoma tik vaiko interesais.

LAT (LAT 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civ. byloje [Nr. 3K-3-269/2013](#)) atkreipė dėmesį į tai, kad teismo sprendimu (nutartimi) nustatytos skyrium gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarkos nesilaikymas, vaiko bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) neskatinimas ar tokio bendravimo ribojimas (savo nuožiūra sprendžiant dėl galimybės skyrium gyvenančiam tėvui (motinai) bendrauti su vaiku, neužtikrinant nuolatinio ir emociškai stabilaus jų ryšio formavimosi) **pripažįstami** teisiškai reikšmingomis aplinkybėmis sprendžiant dėl vaiko gyvenamosios vietos pakeitimo.

Kai tėvų ginčas dėl vaiko nagrinėjamas teisme, Tarnyba, gavusi teismo pavėdimą pateikti išvadą, surenka ir analizuoja informaciją, duomenis apie žemiau nurodytus veiksmus bei teikia teismui išvadą apie tai, kokia, kur gyvenamoji vieta, kokia bendravimo su vaiku tvarka, išlaikymo dydis geriausiai atitiks konkretaus vaiko interesus.

Svarbu! Tiek priimami sprendimai, tiek teikiamos išvados teismui turėtų būti aiškios, konkrečios ir apibrėžto laikotarpio. Vaikas apie priimtus sprendimus turi būti informuotas, kilus sunkumų laikytis nustatytos bendravimo tvarkos sąlygų, esant vaiko nenorui, prieštaravimui, būtina išsiaiškinti tokio atsisakymo priežastis.

Galimi iššūkiai:

- **Tėvų ir vaiko interesų konfliktas.**

Tėvų tarpusavio konfliktai paprastai yra labai stiprios eskalacijos, t. y. greitai sudėtingėjantys ir intensyvėjantys. Nors dažnai sakoma, kad abu tėvai nori visko,

kas geriausia jų vaikui, tačiau praktikoje jų siūlomi sprendimai dažniausiai kardinaliai skiriasi tarpusavyje ir kiekvienas jų remiasi iš esmės savo poreikiais ir interesais.

Pavyzdys! Vaiko, kuriam šiuo metu 4 m., tėvai jau porą mėnesių gyvena skyriumi. Tiek Tarnyba, tiek kitos institucijos gauna abiejų tėvų pranešimus dėl galimo vaiko teisių pažeidimo. Tėvas skundžia motinos veiksmus, nes ji neleidžia jam bendrauti su vaiku. Motina nurodo, kad tėvas buvimo su vaiku metu neužtikrina jo interesų. Jos teigimu, buvimo su tėvu metu vaikas maitinamas netinkamu maistu (pvz., dešrelėmis, mėsainiais), eina vėlai miegoti, grįžta pavargęs, suirzęs, dažnai miega ne tėvo, o jo draugės namuose. Nepavykus taikiai sutarti, tėvas kreipiasi į teismą dėl maksimalios bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo.

Jis siekia maksimalios 50:50 (kai vaikas vienodai su abiem tėvai praleidžia laiko) bendravimo su 4 m. sūnumi tvarkos. Tokį siūlymą jis motyvuoja tuo, kad vaiko ir skyriumi gyvenančio tėvo ryšio išlaikymas yra labai svarbus, vaikas turi teisę bendrauti ir praleisti vienodai laiko su abiem tėvais, tėvo vaidmuo berniuko gyvenime ypač reikšmingas ir jis turi visas reikiamas sąlygas vaiko interesams užtikrinti. Tuo metu motina kategoriškai tokiai tvarkai priešinasi argumentuodama, kad vaiko santykis su tėvu jiems net ir gyvenant kartu niekada nebuvo artimas, tėvas mažai laiko leidžia su vaiku ir maksimalios tvarkos nori tik siekdamas išvengti prievolės mokėti didesnį vaiko išlaikymą.

Kai susiduriama su tėvų ir vaiko interesų konfliktu, Tarnybos specialistai, atlikdami formalųjį vaiko interesų vertinimą, turi atsižvelgti į vaiko poreikius, vaiko ryšius su kiekvienu iš tėvų, vaiko nuomonę, aplinkybes, galinčias daryti

įtaką vaiko nuomonei, bei tėvų vaidmenų, pareigų ir atsakomybių įgyvendinimą, kai jie gyvena kartu, esamuoju laikotarpiu ir kaip konkrečiai jie mato savo vaidmenis ateityje.

Praktinis patarimas! Bendraujant su tėvais tokiose situacijose gali padėti **tikroviškumo testas (pasitikrinimas)**. Konfliktinėse situacijose tėvai dažnai turi iškreiptą vienas kito vaidmenų suvokimą ir įvykių interpretavimą. Tarnybos specialistas pokalbių su abiem tėvais metu gali pasitikslinti, kiek kiekvieno jų matomas / siūlomas sprendimas yra pagrįstas, įgyvendinamas ir, svarbiausia, atitinka vaiko poreikius.

Svarbu! Bendraujant su tėvais Tarnybos specialistas turi:

- pateikti tėvams klausimų, kurie skatintų juos giliau pažiūrėti į konkrečią situaciją iš vaiko perspektyvos, surinkti daugiau informacijos, kurti daugiau galimų sprendimo variantų (pvz., paprašyti motinos papasakoti, kaip ji mano, kad galėtų būti stiprinamas ryšys tarp sūnaus ir tėvo, kokio santykio berniukas norėtų su tėvu ateityje, kas padėtų tai pasiekti ir pan.);
- kelti abejonas, kiek pasirinktas sprendinio variantas gali būti įgyvendinamas (jeigu tėvo darbo grafikas intensyvus, kaip jis užtikrins vaiko kasdienę rutiną, kokių veiksmų imsisi, jeigu vaikas sirgs, kaip bus dalinamasi vaiko slauga ir pan.);
- paprašyti papasakoti konkrečiai, kaip tėvų siūlomi sprendimai realiai bus įgyvendinami (pvz., tėčio, kaip jis užtikrins vaiko poreikius tuo metu, kai vaikas bus su juo (veš, pasiims vaiką iš ugdymo įstaigos, gamins valgyti, leis laisvalaikį, pirks rūbus ir pan.);
- aptarti su tėvais jų siūlomų sprendimų variantų trumpalaikį ir ilgalaikį įgyvendinamumą ir jų poveikį vaikui, t. y. kaip konkrečiai vaikas kiekvienu atveju jausis, kokios galimos pasekmės jam;
- išsiaiškinti, ko iš tiesų tikisi kiekvienas iš tėvų iš kiekvieno jų pasiūlyto ir dabar svarstomo varianto.

Tikroviškumo tikrinimas gali būti naudingas rizikos įvertinimui arba pakartotiniam vertinimui, keliant iššūkį tėvų prielaidoms, pvz., pateikiant hipotetinius klausimus: „Kas būtų, jei vaikas buvimo su tėvu metu susirgtų ir jo slauga reikalautų ilgesnės priežiūros, kas tuo metu galėtų vaiką slaugyti?“; pasekmių vaikui įsivertinimui – „Jeigu vaikas nebendrauja su tėčiu, kaip jis jausis ateityje?“; kitos pusės (tėvo ar motinos) požiūrio supratimui (dėl faktų ir įvykių interpretavimo) (pvz., jeigu motina mano, kad tėvas nori maksimalios bendravimo tvarkos, nes siekia išvengti išlaikymo mokėjimo, siūlytina aptarti

situacijas, ar tėvas daugiau būdamas su vaiku nepatirs didesnių išlaidų, susijusių su jo poreikių tenkinimu ir pan.).

- **Vaiko interesų žemėlapis** – t. y. konkretaus vaiko poreikių, interesų išsigrūdinimas ir jų įvardijimas.

Pokalbio metu rekomenduojama tėvų paprašyti apibūdinti vaiką, surašyti, kokie yra jo poreikiai, interesai. Aptarti, kas gali padėti juos tenkinti. Vaiko interesų išsigrūdinimui galima pasitelkti vaizdines priemones (pvz., vaikų paveikslukas). Tai padės tėvams geriau vizualizuoti, įsivaizduoti savo vaiką, labiau įsitraukti į diskusiją apie jo interesus ir atsitraukti nuo savo interesų.

Vertinimui pasitelkus vaizdinę priemonę galima paprašyti tėvų surašyti šalia ar aplink paveiksluką:

- ką mėgsta jų dukra Rūta (5 m.) ir sūnus Arnas (7 m.);
- kokia kiekvieno jų dienotvarkė; draugai; lankomas darželis / mokykla; reikiama pagalba; mėgstamas / nemėgstamas maistas;
- ką vaikui patikdavo veikti, kai gyveno kartu, smagiausios šeimos veiklos, įvykis, turėtos bendros veiklos;
- kokios yra kiekvieno vaiko savybės, temperamentas, ypatumai;
- kitą reikšmingą informaciją.

- **Į ateitį orientuoti klausimai.** Pokalbio metu specialisto užduodami klausimai, kurie yra nukreipti į ateitį,

gali padėti tėvams labiau suprasti savo sprendimų pasekmes vaikui ilgalaikėje perspektyvoje.

Pavyzdys! Pokalbio tiek su tėvu, tiek su motina metu galima užduoti klausimą: „Ką norėtumėte, kad Jūsų vaikas apie esamą situaciją prisimintų po 15 m.? O ko nenorėtumėte, kad jis prisimintų?“

- **Tėvų nenoras bendradarbiauti ir pasipriešinimas.**

Tėvų nenoras bendradarbiauti ir pasipriešinimas gali būti glaudžiai susijęs su jų **baimėmis, nerimu**, kad pateikta informacija gali neigiamai atsiliiepti tiek jų, tiek vaiko situacijai, arba su jų **neigiamomis ankstesnėmis patirtimis**,

nusivylimu Tarnybos veiksmis (pvz., jie teigia, kad kažkada tikėjosi Tarnybos pagalbos, bet jos taip ir nesulaukė), jaučiama ar įsivaizduojama išankstine Tarnybos specialistų nuostata ir šališkumu (pvz., „visos Tarnybos specialistės yra moterys, todėl palaiko tik mamas“).

Praktiniai patarimai! Esant minėtai situacijai padėti gali:

- aiškus Tarnybos vaidmens funkcijų išaiškinimas, atliekamo vertinimo tikslo pristatymas bei informacijos apie Tarnybos specialistų veiksmų apskundimo mechanizmą suteikimas. Rekomenduotina: parengti informaciją (lankstinuką), kuri gali būti pateikiama tėvams.
- aktyvus klausymas. Jeigu vienas iš tėvų nuolat kaltina specialistą šališkumu, tikslinga, išklausius argumentus, paprašyti patikslinti, pateikti pavyzdį, koks konkrečiai specialisto elgesys, kokioje situacijoje jam / jai sukėlė abejonių. Kai nepasitikėjimas specialistu motyvuojamas svariais argumentais, tikslinga svarstyti specialisto keitimo galimybę.

- **Vaiko nenoras bendrauti su specialistu.**

Vaiko nuomonė yra svarbus informacijos šaltinis. Jeigu pokalbio su vaiku metu jaučiamas vaiko nenoras bendrauti, būtina siekti suprasti šio nenoro galimas priežastis. Svarbu skirti laiko pažinti vaiką, tinkamai pasiruošti pokalbiui su juo ir naudoti bendravimą palengvinančias priemones. Dažniausiai vaikai atsako bendrauti, nes nerimauja dėl savo

pasakojimo neigiamų pasekmių tėvams ar vienam iš jų. Taip pat vaikas gali neturėti pakankamų kalbinių įgūdžių, prisiminti neigiamą ankstesnę patirtį bendraujant su specialistais. Pokalbis gali nebūti sklandus ir dėl vaiko asmeninių savybių (drovumas ir pan.), nepažįstamo asmens baimės. Išsamus vaiko nuomonės išklausymas, galimi pagalbos įrankiai ir būdai yra aptarti **Vaiko nuomonės išklausymo metodiniame vadove** (2023).

Praktiniai patarimai!

- Patikslinamieji, hipotetiniai klausimai. Pvz., jeigu vaikas atsisako bendrauti, specialistui rekomenduotina paprašyti vaiko padėti suprasti tokio nenoro priežastis. Tačiau jokių būdu negalima daryti vaikui spaudimo. Galima sutarti, kad jeigu vaikas pakeistų savo nuomonę dėl pokalbio, jis gali su specialistu susisiekti.
- Informacijos suteikimas. Priklausomai nuo vaiko brandos ir jo gebėjimo reikšti mintis, svarbu jam pasakyti, kad teisėjas vis tiek gali norėti išgirsti jo nuomonę teisme ir kad tokiu atveju dar kartą su vaiku bus susitinkama.
- Priklausomai nuo vaiko amžiaus, jam suprantama kalba gali būti pateiktas informacinis lankstinukas apie Tarnybos specialisto funkcijas, vaiko nuomonės išklausymo tikslą.
- Taip pat rekomenduotina palikti vaikui bendravusio specialisto kontaktus ir sutarti, kad, jeigu jo nuomonė pasikeistų, jis galėtų susisiekti.

• Informacijos, duomenų trūkumas.

Jeigu šeima Tarnybai nėra žinoma, atvejo vadyba nebuvo vykdoma, vienas

iš tėvų gyvena ne Lietuvoje, Tarnybos specialistai gali turėti labai nedaug duomenų apie šeimą.

Praktinis patarimas! Jei šeima gyvena užsienyje, rekomenduotina neapsiriboti vien fakto, kad duomenų nėra, konstatavimu ir kreiptis į kitos valstybės kompetentingas institucijas su prašymu padėti surinkti papildomą informaciją.

ATMINTINĖ SPECIALISTAMS

Geriausių vaiko interesų vertinimo tėvų ginčų dėl vaiko kontekste veiksniai ir ypatumai.

Veiksnyss	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Vaiko nuomonė	<p>Vaiko nuomonės išklausymas detaliam aptartas Vaiko nuomonės išklausymo metodiniame vadove (2023). Rekomenduotina laikytis jame nurodytų etapų ir pokalbio su vaiku struktūros.</p> <p>Pokalbio su vaiku metu reikia aptarti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaip vaikas jaučiasi tėvų ginčų kontekste, t. y. kaip vaikas šiuo metu jaučiasi, ką išgyvena; • kokie jo santykiai su kiekvienu iš tėvų iki ginčo kilimo ir šiuo metu; • koks vaiko ryšys su abiem tėvais, jo lūkesčiai, pageidavimai, nuogaštavimai, baimės esamoje situacijoje; • kaip vaikas geba prisitaikyti sudėtingose situacijose, t. y. ką jis daro, kai jaučiasi blogai, kas jam padeda, veikia ir pan.; • kokios pagalbos reikėtų tam, kad jis pasijaustų saugiau, geriau.

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
	<p>Svarbu! Pokalbio su vaiku metu svarbu atkreipti dėmesį į tai, kiek vaiko reiškiamą nuomonę yra savarankiška, kiek ji gali būti veikiama vieno ar abiejų tėvų. Svarbu sulyginti vaiko ir tėvų perteikiamą informaciją, kilus poreikiui papildomai ją tikslintis. Tačiau rekomenduotina pakartotini pokalbių su vaiku neorganizuoti.</p>
Vaiko identitetas	<p>Surenkama informacija apie vaiko tapatybę, t. y. išsiaiškinama:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokie vaiko asmenybės bruožai, temperamentas; • koks vaiko laisvalaikis, užimtumas, lankomi būreliai buvo iki tėvų ginčo, yra šiuo metu; • kokie jo santykiai su draugais buvo ir yra šiuo metu (kaip bendrauja: gyvai, nuotoliu ir t. t.), kaip tėvai sudarys vaikui galimybes šiuos ryšius palaikyti ir ateiityje; • kokias tradicijas, papročius puoselėjo gyvenant kartu su tėvais ir šiuo metu, kaip planuoja švęsti ateityje Kalėdas, Vėlykas ir t. t.; • kaip tėvai užtikrina, ką galvoja apie vaiko pomėgius, kaip sudaro galimybes vaikui jais užsiimti.
	<p>Svarbu! Vaiko bendravimo su atskirai gyvenančiu tėvu / motina tvarka, priimami sprendimai turi atitikti vaiko amžių, temperamentą, išlaikyti jo kultūrinį, religinį identitetą, socialinius interesus (būreliai, kitos veiklos, kuriose vaikas dalyvauja). Pvz., maksimali bendravimo tvarka ne visada atitiks paauglio interesus, kuriam ne tik svarbu palaikyti ryšį su skyriumi gyvenančiu vienu iš tėvų, bet ir leisti laiką su draugais.</p>
Šeimos aplinka	<p>Vertinimo metu svarbu surinkti ir analizuoti šią informaciją:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kur ir kokia šiuo metu yra vaiko gyvenamoji vieta; ar ji nuolatinė, o jeigu keičiasi, kaip dažnai; • kokios sąlygos užtikrinamos vaikui būnant kiekvieno iš tėvų namuose (kur yra jo lova, asmeniniai daiktai, rašomasis stalas, kokia palaikoma tvarka, kaip ribojamas kitų asmenų patekimas į vaiko kambarį, jeigu tokį turi, pvz., ar į vaiko kambarį galima patekti tik pačiam vaikui pageidaujant, ar tokio leidimo niekada neprašoma); • kokia buvo šeimos aplinka, kai tėvai gyveno kartu; • ar vaiko gyvenamoji vieta gali keistis ateityje; • kiekvieno iš tėvų galimybės sudaryti vaikui tinkamas gyvenimo, auklėjimo ir vystymosi sąlygas (įvertinant tėvų darbo pobūdį, darbo režimą, materialinę padėtį, kitas aplinkybes), tėvo (motinos) sugyventinio ar sutuoktinio pažiūrą į vaiką ir kt.; • ar vaikas turi reikiamus rūbus, ugdymo priemones, kitus daiktus, higienos priemones; • kokia vaiko rutina, dienotvarkė, užimtumas; kaip ji užtikrinama būnant vaikui su abiem tėvais; • kokie kiti kartu gyvenantys asmenys ir vaiko santykiai su jais.
	<p>Svarbu! Ši informacija padės specialistams ne tik įvertinti šeimos aplinkos užtikrinimą, bet ir bus reikšminga atliekant galimų sprendimų SSGG analizę.</p>

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Šeimos ryšiai ir santykiai	<p>Vertinant, kaip kiekvienas iš tėvų geba užtikrinti vaiko stabilius ir stiprius ryšius, rekomenduotina atkreipti dėmesį į tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokie vaiko ryšiai ir santykiai su kiekvienu iš tėvų buvo iki tėvų sprendimo gyventi skyriumi; • kokie vaiko ryšiai ir santykiai su kiekvienu iš tėvų yra šiuo metu; kas lėmė jų pokytį; • kaip vaikas bendrauja su kiekvienu iš tėvų; kaip dažnai matosi, kokių būdu bendrauja; • kokie yra vaiko lūkesčiai tėvų konflikto metu ir ateičiai; • kokie yra vaiko ryšiai su kitais šeimos nariais: seneliais, kitais artimaisiais; kaip dažnai jie matosi, bendrauja, kokių būdu bendrauja, kaip norėtų bendrauti; • jeigu sprendžiamas brolių/ seserų gyvenimo skyriumi klausimas, kokie jų tarpusavio ryšiai, kokios galimos tokio išskyrimo priežastys ir pasekmės, koks numatomas bendravimo gyvenant skyriumi užtikrinimas; • ar tėvai geba užtikrinti vaiko saugumą ir neįtraukti jo į tarpusavio konfliktą; kokios kiekvieno iš tėvų dedamos pastangos apsaugoti vaiką nuo jo įtraukimo į konfliktą, ryšio su kitu tėvu / motina stiprinimą; • koks tėvų požiūris į vienas kitą ir vienas kito autoriteto vertinimas; • kaip tėvai prisideda prie vaiko išlaikymo, užtikrina vaiko poreikius; kokia suma, kokių būdu, dažnumu yra skiriama kiekvieno iš tėvų; kaip naudojami vaiko pinigai.
	<p>Svarbu! Šios informacijos surinkimas gali padėti identifikuoti galimas konflikto priežastis, rizikas, nukreipti tėvus reikiamų paslaugų, inicijuoti atvejo vadybą, taip apsaugant vaiko teisę bendrauti ir palaikyti ryšį su abiem tėvais.</p>
Vaiko poreikiai	<p>Dažnai konfliktų kontekste tėvų dėmesys vaiko poreikiams yra nepakankamas. Tėvai negeba susitarti dėl esminių vaiko poreikių trumpalaikėje ir ilgalaikėje perspektyvoje. Tokiais atvejais svarbu identifikuoti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokie vaiko poreikiai; • ar yra požymių, rodančių galimai netenkinamus poreikius; • kaip tėvai atpažino / atpažįsta vaiko poreikius; • kaip gyvendami kartu tėvai užtikrindavo vaiko poreikius, kas jiems padėdavo; • kaip pasikeitė vaiko elgesys, emocijos, savijauta; • kas padeda, gali padėti geriau tenkinti vaiko poreikius.
	<p>Svarbu! Vertinimo metu rekomenduotina skirti dėmesį ne tik paties vaiko poreikių identifikavimui, bet ir tam, kaip tėvai geba atpažinti vaiko poreikius, kaip jie pastebi netenkinamus vaiko poreikius ir juos tenkina. Ši informacija reikšminga vertinant tai, kaip tėvai realizuoja savo pareigas vaiko atžvilgiu.</p>

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Vaiko fizinis ir psichinis saugumas	<p>Neretai esant konfliktinei situacijai tėvai kaltina vienas kitą smurto naudojimu vienas kito ir / ar vaiko atžvilgiu, galima vaiko nepriežiūra, manipulavimu vaiku, vaiko nuteikinėjimu ir pan. Specialistams svarbu surinkti informaciją apie tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar šeimoje yra buvę smurto atvejų; • ar smurtas buvo prieš vaiką; jeigu taip, koks; • ar vaikas stebėjo, matė smurto atvejį; jeigu taip, kokios pasekmės, sprendimai buvo priimti; • kokios paslaugos teikiamos / buvo teikiamos, kokie rezultatai; • ar tėvai / vienas iš jų, vaikas turi priklausomybių; • kaip yra užtikrinamas vaiko saugumas šiuo metu; • ar stebimi, nustatyti vaiko galimos nepriežiūros atvejai; • kokios konkrečiai aplinkybės rodo, kad vaiku gali būti manipuliuojama (reikšmingas pokalbis su vaiku).
	<p>Svarbu! Identifikavus galimus pažeidimus yra inicijuojama atvejo vadyba, nustatomi geriausi vaiko interesai, esant poreikiui sprendžiamas vaiko saugios aplinkos užtikrinimo klausimas.</p>
Vaiko sveikata	<p>Ilgai trunkantys konfliktai kelia riziką vaiko emocinei, psichinei ir fizinei sveikatai. Svarbu išsiaiškinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokia vaiko psichologinė, emocinė, fizinė būseną; • ar vaikui teikiamos paslaugos, gydymas; • ar vaikui reikia kitos pagalbos. <p>Tėvų nesutarimai dėl vaiko sveikatos priežiūros, reikiamo gydymo, skiepų ir pan. gali kilti ne tik tėvų skyrybų atveju ar jiems gyvenant skyriumi. Pasitaiko atvejų, kai tėvų nuomonė išsiskiria ir jiems gyvenant kartu.</p>
	<p>Svarbu! Rekomenduotina tokiais atvejais pasitelkti ekspertus, sveikatos priežiūros specialistus, gaunant jų rekomendacijas dėl galimo, reikiamo gydymo ar profilaktinių priemonių.</p>
Vaiko ugdymas	<p>Būtina išsiaiškinti, kaip kiekvienas iš tėvų įsitraukė, vertinamuoju metu įsitraukia ir kaip planuoja įsitraukti ateityje į vaiko ugdymo užtikrinimo procesą:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar vaikas lanko ugdymo įstaigą; • koks jo pamokų lankomumas; ar stebimas pokytis (pagerėjo, suprastėjo); • kokie jo mokymosi rezultatai ir pasiekimai (buvo iki ginčo, yra šiuo metu); • ar jis dalyvavo / dalyvauja neformalaus švietimo veiklose, popamokiniuose užsiėmimuose; jeigu ne, kodėl; • kaip vaikas įsitraukia, dalyvauja bendroje veiklose ugdymo įstaigoje; jei neįsitraukia, kodėl; ar situacija keitėsi tėvų ginčų metu; • kokia vaiko dienos tvarka, jos intensyvumas buvo tėvams gyvenant kartu ir kokia yra šiuo metu; • ar vaikas aprūpinamas ugdymo, lavinimo priemonėmis (knygomis, žaislais, žaidimais ir kt.); kas tai daro; kaip tai buvo užtikrinama iki tėvų ginčo;

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
 	<ul style="list-style-type: none"> • kokie jo santykiai su mokytojais, kitais moksleiviais, mokyklos administracija; ar stebimas pokytis; • ar buvo atveju, kai vaiko elgesys svarstytas Vaiko gerovės komisijoje, teiktos koordinuotos paslaugos; jeigu taip, kodėl; kokios paslaugos buvo teiktos, kas pasikeitė. <p>Svarbu! Tėvai dažnai turi skirtingų lūkesčių vaiko ateičiai, vieniems yra svarbus vaiko studijavimas aukštojoje mokykloje, kitiems svarbu ir pakankama, kad tik vaikas baigtų mokyklą. Svarbiausia, kad tėvų konfliktų kontekste vaiko ugdymosi procesas nenukentėtų. Pvz., jeigu vaikas iki tol lankė privačią mokyklą, rekomenduotina šį tęstinumą išlaikyti.</p> <p>Svarbu! Vaiko elgesys mokykloje, prastėjantys rezultatai, lankomumas, santykiai su bendraamžiais, stebimi žalingi įpročiai gali būti vienas iš netenkinamų vaiko poreikių rodiklių.</p>
Individualūs pagalbos poreikiai	<p>Vertinimo metu atkreiptinas dėmesys į tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar vaikas turi individualių pagalbos poreikių; • ką kiekvienas iš tėvų apie juos galvoja; • kaip jie užtikrinami dabar, kaip buvo užtikrinami iki tėvų ginčo; • kokie tėvų planai tenkinti individualius pagalbos poreikius ateityje; • kokią pagalbą gauna vaikas, kokia pagalba teikiama tėvams; • kaip tėvai geba kreiptis ir priimti pagalbą.

Svarbu! Atmintinėje pateikiamas rekomendacinio pobūdžio sąrašas klausimų, į kuriuos atsakymus gali būti reikalinga gauti konkrečiose situacijose. Tačiau tai nėra ir negali būti baigtinis sąrašas, kadangi kiekviena konkreti situacija yra individuali ir gali reikalauti papildomos informacijos. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, kad dirbant su konkrečiu atveju ne visi šie klausimai gali būti aktualūs. Atmintinė tėra gairės specialistui, tačiau kokia apimtimi jomis naudotis, reikalinga priimti sprendimą atsižvelgiant į konkrečios situacijos ypatumus.

4.3. Geriausių vaiko interesų nustatymas neteisėto vaiko išvežimo ir / ar laikymo atvejais

Neteisėtas vaiko išvežimas ir laikymas – tai situacijos, kai vienas iš vaiko tėvų išsiveža vaiką iš įprastinės vaiko gyvenamosios vietos valstybės į kitą valstybę be kito iš tėvų sutikimo (neteisėtas išvežimas) arba pasilieka užsienio

valstybėje ilgesniam laikui, negu kitas iš tėvų buvo sutikęs (neteisėtas laikymas). Tai yra kompleksiški ir sudėtingi atvejai, susiję su tėvų konfliktais, vaiko įtraukimu į juos, drastišku / desperatišku, dažnai apgaulės būdu realizuojamu vaiko

įkurdinimu kitoje valstybėje, nutraukiant ne tik jo ryšius su kitu tėvu ar motina, bet ir kitais artimaisiais, draugais, mėgstamais daiktai, veiklomis, įprastu mokyklos lankymu.

1980 m. Hagos konvencijos preambuloje teigiama, kad šiose situacijose vaiko interesai yra itin svarbūs. Vieno iš tėvų su nepilnamečiu vaiku išvykimas iš vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės be kito tėvo ar nuolatinės gyvenamosios vietos šalies teismo sutikimo yra laikytinas vaiko interesų pažeidimu, todėl gavus pranešimą apie galimai neteisėtą vaiko atvežimą į Lietuvą, inicijuojamas geriausių vaiko interesų nustatymo procesas. Geriausių vaiko interesų užtikrinimo procese, susijusiame su neteisėtu

vaiko išvežimu ir / ar laikymu, Tarnybai tenka ypač svarbus vaidmuo. Vadovaujantis 1980 m. ir 1996 m. Hagos konvencijomis bei ES reglamentu 2019/1111 dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo Tarnyba atlieka centrinės institucijos funkcijas.

Vienas iš svarbiausių Tarnybos tikslų nustatant geriausius vaiko interesus neteisėto vaiko išvežimo ar laikymo atveju – siekti, kad būtų užtikrintos vaiko stabilumą, saugumą užtikrinančios priemonės ir esant poreikiui, būtų imtasi vaiko apsaugą užtikrinančių veiksmų.

Siekdami užtikrinti geriausius vaiko interesus Tarnybos specialistai turi:

Užtikrinti spartų geriausių vaiko interesų nustatymo procesą

Svarbu, kad vaiko sugrąžinimo procesas būtų kuo spartesnis, kad neįvyktų vaiko integracija ir vaikas nepriprištų prie naujos aplinkos, nes tokiu atveju pakartotinas vaiko grąžinimas sukels jam naujų išgyvenimų ir stresą.

Kilus poreikiui, vertinti galimą fizinę ir psichinę žalą ar kitą netoleruotinę poveikį vaikui

Neteisėtai atvežto / išvežto vaiko tėvas ar motina nurodo, kad grąžinus vaiką į kitą valstybę vaikui bus padaryta fizinė ar psichinė žala arba vaikas pakliūs į kitą netoleruotinę situaciją, kreipiasi į tos valstybės centrinę instituciją dėl papildomos informacijos surinkimo, kaip tos valstybės institucijos užtikrintų vaiko saugumą. Tarnyba pateikia galimų priemonių, paslaugų planą, kaip bus siekiama užtikrinti, kad nurodomos žalos būtų išvengta ir kaip bus užtikrintas vaiko saugumas.

Glaudžiai bendradarbiauti su kitomis institucijomis

Glaudžiai bendradarbiaujama su kompetentingomis Lietuvos ir užsienio valstybių institucijomis.

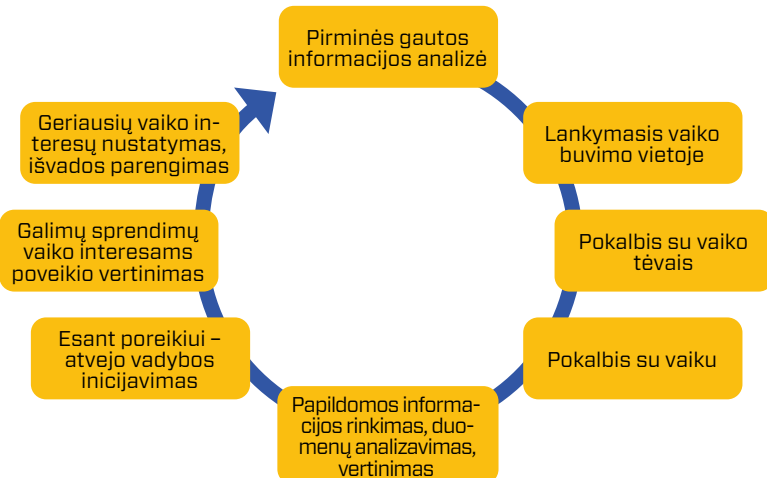
Teismų praktika! EŽTT byloje *Byčenko prieš Lietuvą* (EŽTT 2023 m. gegužės 5 d. sprendimas (Petición Nr. 10477/21) pastebėjo, kad Teismas jau keliose kitose bylose prieš tai yra pažymėjęs, jog svarbu pasitelkti ekspertus, gauti jų nuomonę, kai siekiama įvertinti vaiko santykius su tėvais arba įvertinti, ar vaiko išsakytą nuomonę atitiko jo tikruosius norus (*Elsholz prieš Vokietiją* (EŽTT 2000 m. liepos 13 d. sprendimas (Petición Nr. 25735/94), 52 p.), *Petrov ir X prieš Rusiją* (EŽTT 2019 m. vasario 4 d. sprendimas (Petición Nr. 23608/16), 108 p.).

Kalbėdamas apie Tarnybos vaidmenį tokiose bylose Teismas atkreipė dėmesį į tai, kad ji turi išnagrinėti šeimos aplinkos sąlygas ir pateikti teismui savo išvadą. Minėtoje byloje buvo nustatyta, kad dalį šios medžiagos surinko pati Tarnyba, t. y. ji surinko informaciją, kad tuo metu, kai motina ir vaikas gyveno Lietuvoje, nebuvo jokios informacijos, kad motina netinkamai rūpinosi vaiku. Tačiau teismas atkreipė dėmesį į tai, kad kitos Tarnybos išvados buvo pagrįstos tik Nyderlandų teismų išvadomis, o ne pačių Tarnybos specialistų, ekspertų atliktu motinos ir vaiko šeimos aplinkos vertinimu, todėl EŽTT negali laikyti, kad toks vertinimas yra tinkamas.

Tarptautinėse vaikų grobimo bylose laikas yra labai svarbus, nes vaikui jau apsiratus ir prisitaikius naujoje aplinkoje, jo grąžinimas į kilmės valstybę gali sukelti naujų išgyvenimų. Grąžinimo procese būtina ne tik skubos tvarka

priimti sprendimą dėl vaiko grąžinimo, bet ir siekti jį kuo greičiau įvykdyti.

Įgyvendinant geriausių vaiko interesų nustatymo procesą tėvų ginčo dėl vaiko kontekste, rekomenduojama laikytis šių etapų:

Galimi iššūkiai:

- **Tėvų ir vaikų interesų konfliktas.**

Kaip jau buvo minėta [4.2 skyriuje](#), tėvų ginčai dėl vaiko dažnai pasižymi itin aukštu intensyvumu (eskalacija). Minėtose situacijose dažnai kyla kelių

asmenų interesų konfliktas: vaiko kilmės valstybėje liekančio tėvo ar motinos noras išlaikyti ryšį su vaiku, išvykusio ar planuojančio išvykti tėvo ar motinos poreikis save realizuoti kitoje valstybėje ir geriausi vaiko interesai.

Praktiniai patarimai!

- Aiškios informacijos apie teisinį reglamentavimą, proceso organizavimą su teikimas vaiko tėvams. Dažnai tėvai turi klaidingą įsivaizdavimą, kad juos gins jų valstybės teismai, kad tarptautiniai teisės aktai nėra taikomi, ar tėvui / motinai atsakius grįžti, nebus grąžinamas ir vaikas. Taip pat dažnai pasitaiko, kad žmonės galvoja, jog vaikas negali būti sugrąžintas į kitą šalį, jei jis yra Lietuvos Respublikos pilietis. Išsamus informavimas apie tolesnius procesus, prašymų nagrinėjimo eigą gali padėti aiškiau suprasti tokių procesų galimas pasekmes ir rezultatus bei jų poveikį vaikui.
- [4.2. skyriuje](#) aptartas tikroviškumo testo (pasitikrinimo) įrankis gali būti taikomas ir aptariant su tėvais susiklosčiusias situacijas, galimas bylinėjimosi abejose valstybėse pasekmes vaikui. Pokalbių su vaiko atstovais pagal įstatymą metu aptariamos hipotetinės situacijos, kai teismas priima sprendimą grąžinti ar negrąžinti vaiką, kaip tokie sprendimai įgyvendinami, kaip užtikrinamos vaiko teisės bendrauti, kaip vyksta vaiko perdavimas, kaip vaikas tokiose situacijose paprastai jaučiasi. Šio metodo taikymas gali padėti tėvams šiek tiek atsitraukti nuo kovos ir apsvarstyti jos pasekmes ir jų galimą poveikį vaikui.
- Geriausių vaiko interesų žemėlapis ir jo įrankis taip pat gali būti pritaikomas. Specialistas gali paprašyti kiekvieno iš tėvų papasakoti apie savo vaiką, ką jis mėgsta, kaip jam sekasi, kokie vaiko ryšiai ir santykiai su kiekvienu iš jų, kas yra svarbu jų vaikui, kokie jo poreikiai, kas padėtų tėvams tuos poreikius tenkinti. Kaip jie padėtų užtikrinti vaiko ryšius su skyriumi gyvenančiu tėvu ar motina vaikui gyvenant kitoje valstybėje, kaip geriausi vaiko interesai būtų užtikrinti vaikui grįžus į įprastinės gyvenamosios vietos valstybę.
- Minčių lietaus metodas. Neteisėto vaiko išvežimo atveju tėvai užima tvirtas pozicijas ir galimus sprendimus mato tik susijusius su vaiko grąžinimu ar negrąžinimu. Bet kokių kitų galimų sprendimų, alternatyvų svarstymą riboja jų įsitikinimas, kad yra tik vienas galimas sprendimo būdas bei polinkis negatyviai vertinti, iš karto atmesti net nesvarščius kito tėvo ar motinos pasiūlymus. Tarnybos specialistams vertinant vaiko interesus pokalbių su vaiko atstovais pagal įstatymą metu gali padėti viena iš dažniausiai taikomų kūrybiškumo

skatinimo technikų – minčių lietus. Minčių lietaus technika galima generuoti ir apsvarstyti įvairias pasirinkimo alternatyvas tam tikrai problemai spręsti. Su tėvais galima aptarti, skatinti juos svarstyti įvairius sprendimo variantus, kurie geriausiai atitiktų geriausius vaiko interesus, netgi jeigu tie sprendimai pokalbio pradžioje gali atrodyti nerealistiški.

Praktinė situacija! LR pilietė Rasa su savo sutuoktiniu Švedijos piliečiu Derik ir dviem vaikais (dukromis, 5 ir 7 m.) 9 metus gyveno Suomijoje. Dukros yra gimusios Suomijoje. Pastaruosius kelerius metu Rasa ir Derik nuolat nesutarė, barniai peraugdavo į stiprius konfliktus. Vasaros atostogas Rasa nusprendė su vaikais praleisti Lietuvoje. Derikas neprieštaravo. Rasai grįžus į Lietuvą, jos emocinė, psichologinė būseną gerėjo, čia ji jautėsi rami, dukromis rūpintis padėjo tėvai, mergaitės čia irgi atrodė laimingesnės. Artėjant atostogų pabaigai ji pasakė Derikui, kad nori su dukromis likti gyventi Lietuvoje. Derikas kategoriškai su tuo nesutiko. Jis pateikė prašymą dėl neteisėto vaikų išvežimo.

Tarnyba, gavusi šią informaciją, inicijavo geriausių vaiko interesų vertinimo procesą. Lankantis Rasos ir dukrų buvimo vietoje, pokalbio su Rasa metu pati motina nurodė, kad Derikas yra geras tėvas, dukros jį myli, bet ji jokiū būdu negali grįžti į Suomiją, nes ten jaučiasi blogai. Tarnybos specialistas tokioje situacijoje turėtų:

- paaiškinti, kaip nagrinėjami tokie prašymai;
- aptarti, kaip dukros jaučiasi, kaip esamu metu bendrauja su tėvu;
- aiškintis, kaip Rasa jaučiasi dėl šios situacijos, kaip, jos manymu, jaučiasi tėvas, kas jiems galėtų padėti ieškant sprendimų;
- pakviesti motiną pasvarstyti, kokie dar gali būti sprendimai, pvz., dukrų bendravimas su tėvu atostogų metu, jų kelionių išlaidų apmokėjimas, tėvo atvykimo į Lietuvą metu jam kompensuojant apgyvendinimo išlaidas, trečiosios valstybės, kaip gyvenamosios vietos, pasirinkimas. Jeigu pasirenkamas tolesnis ginčo sprendimas teisme, jeigu teismas priims sprendimą grąžinti vaikus – kokie būtų motinos veiksmai, kaip jaustųsi dukros.

Šių metodų taikymas gali padėti motinai atskirti savo, tėvo ir dukrų interesus, atverti galimybes svarstyti ir kitas alternatyvas ir aiškiau suprasti, kokios galimos tolesnės jos elgesio teisinės pasekmės.

Praktinis patarimas! Vienas iš labiausiai pasiteisinančių pagalbos būdų šiose situacijose yra **mediacijos paslaugos**, kurių metu profesionalus mediatorius stengiasi padėti tėvams rasti būdą, kaip užtikrinant vaiko / vaikų gerovę realizuoti ir savo poreikius bei interesus.

• **Tarpkultūriniai skirtumai.**

Tarpvalstybinį elementą turintys šeimos ginčai dažnai kyla tarp skirtingos pilietybės, kilmės tėvų. Natūralu, kad gali stipriai skirtis jų požiūris į tėvų vaidmenį

vaiko gyvenime, taikomi auklėjimo metodai. Tarnybos specialistams gali kilti iššūkių vertinant tokių tėvų ryšius su vaikais, jų požiūrį į vaiko auklėjimą.

Praktiniai patarimai

- Ruošiantis pokalbiui su kitos valstybės, ypač skirtingas religijas išpažįtančiais, tėvais, rekomenduotina papildomai pasidomėti apie tos tautybės, valstybės šeimos santykių, vyrų ir moterų bendravimo, vaidmenų ypatumus. 2013 m. Tarptautinės migracijos organizacijos biuras Lietuvoje paruošė išsamų [Tarpkultūrinio pažinimo vadovą](#), kuris gali būti naudingas siekiant išsamesnių žinių apie kultūrinius skirtumus.
- Tarpvalstybinės mediacijos taikymas. Kaip jau buvo minėta, taikus ginčo sprendimas geriausiai atitiks geriausius vaiko interesus. Nemažos dalies užsienio valstybių vaikus ginančios institucijos į pagalbą pasitelkia mediatorius. Kai yra konfliktas tarp skirtingose šalyse gyvenančių, skirtingų kilmės tėvų, veiksminga būna tarpvalstybinė mediacija, kur paslaugas teikia du ko-mediacijoje dirbantys mediatoriai, kurie yra iš skirtingų valstybių (tėvo ir motinos), dažnai yra skirtingo išsilavinimo, lyties (pvz., teisininkas, turintis specialių šeimos teisės žinių, ir psichologė, išmananti vaiko poreikius). Veikiantys tarpvalstybinių mediatorių tinklai gali padėti parinkti reikiamus mediatorius (pvz., žr. [MiKK](#), ; [Cross border mediators network](#)).

- **Bendradarbiavimas su kitų valstybių institucijomis**, ypač tų valstybių, kurios nėra ES valstybės narės ar nėra ratifikavusios 1980, 1996 m. Hagos konvencijų. Kai vaikas yra ne Lietuvoje, Tarnybai kyla sunkumų

surenkant informaciją apie vaiką, jo gyvenimo sąlygas ir kitus veiksnius (ugdymą, sveikatos užtikrinimą), reikalinga kreiptis pagalbos į kolegas užsienyje.

Praktinis patarimas! Rekomenduotina tokiais atvejais bendradarbiauti su įvairiomis tarptautinėmis organizacijomis, turinčiomis atstovybes, filialus kitose valstybėse, tokiomis kaip Tarptautinė socialinė tarnyba (International Social Service), Tarptautinė migracijos organizacija, Raudonasis Kryžius ir kt. bei Lietuvos Respublikos ambasadamis užsienio valstybėse.

• **Neutralumo ir nešališkumo išlaidymas.**

Kai yra sprendžiamas neteisėtai į Lietuvą atvežto vaiko grąžinimo į jo kilmės valstybę klausimas, Tarnybos specialistai vaiko interesų vertinimo bei nustatymo metu susiduria ir su visuomenės neigiamomis nuostatomis, tam tikrais atvejais – ir bandymu daryti poveikį jų sprendimams. Kadangi dažnai neteisėtai vaiką į Lietuvą parsivežantis vaiko atstovas pagal įstatymą yra motina, su kuria vaikas gyvena, vaiko grąžinimo

klausimai yra labai jautrūs. Tarnyboje daugiausia specialistų yra moteriškos lyties, todėl visuomenei gali atrodyti, kad tam tikrose situacijose didesnė simpatija, „supratimas“ krypsta motinos, o ne tėvo atžvilgiu. Taip pat mūsų valstybėje dar yra gajūs stereotipai, kad vaikas visuomet turi likti su motina, nors pasitaiko situacijų, kai būtent tėvas gali ir nori geriau užtikrinti geriausius vaiko interesus. Taip pat gali būti jaučiamas ir visuomenės, politikų spaudimas ginti savo šalies piliečius.

Praktiniai patarimai! Vadovautis geriausiais vaiko interesais ir nepamiršti, kad vaiko neteisėtas išvežimas ir (ar) laikymas pažeidžia:

- vaiko teises:
 - bendrauti, palaikyti ryšį ir santykius su abiem tėvais;
 - į šeimos aplinką;
 - tam tikrais atvejais išlaikyti su tapatybės veiksniu susijusius aspektus (kalba, tikėjimas, papročiai);
- ir vieno iš tėvų globos teises. Vaiko atstovas pagal įstatymą (likęs tėvas ar motina) netenka galimybės realizuoti savo teisių ir pareigų vaiko gyvenamojoje vietoje. Tai yra žalingi padariniai, atsirandantys tiek asmeniui, turinčiam vaiko globos teisę, tiek vaikui, neteisėtai išvežtam iš jo gyvenamosios vietos ar neteisėtai negražintam.

Teismų praktika! EŽTT byloje *Rinau prieš Lietuvą* (EŽTT 2020 m. gegužės 14 d. sprendimas (Peticijos Nr. 10926/09) atkreipė dėmesį į tai, kad Tarnyba, pateikusi išvadą, kad vaiko grąžinimas į jo kilmės valstybę geriausiai atitinka jo interesus, sulaukė griežtos kritikos politikų, kurie ne tik asmeniškai juos apklausinėjo, bet ir viešai priekaištavo dėl „ambivalentiškumo“, „nepatriotiškumo“, „paprasčio žmogiškumo stokos“, nes „neapgynė Lietuvos piliečio“. Teismas nurodė, kad tuo metu tik motina turėjo Lietuvos pilietybę, ir tai leidžia daryti išvadą, kad politikų pasisakymai suponavo, kad Tarnyba ją turėtų ginti, nepaisant principo, kad vaiko interesams teikiamas prioritetas. Teismo nuomone, tokie atviri nurodymai vaiko teisių apsaugos specialistams buvo akivaizdus siekis daryti įtaką jų veiksmams.

Taip pat Teismas pažymėjo, jog akivaizdu, kad politikų pasisakymai nebuvo be tikslo, nes juose buvo aiškiai nurodyta, kad Tarnybos išvados „paveikė teismų sprendimus“, todėl labai svarbu, kad šios išvados būtų „teisingos“ <...>.

Svarbu! Pabrėžtina, kad vaiko grąžinimo procedūra nėra tėvų teisių į vaiką realizavimas ar ne realizavimas. Tai yra geriausių vaiko interesų užtikrinimo procesas.

Teismų praktika! EŽTT *Thompson prieš Rusiją* (EŽTT 2021 m. birželio 30 d. sprendimas (Peticijos Nr. 36048/17) sprendime buvo pasisakyta dėl pusiausvyros tarp konkuruojančių interesų. 2009 m. pora išvyko gyventi į Ispaniją, kur 2013 m. jiems gimė duktė, įgijusi Didžiosios Britanijos pilietybę. 2016 m. motina (Rusijos pilietė) su dukterimi išvyko gyventi į Rusiją, kur mergaitė įgijo Rusijos pilietybę. Tėvas (Didžiosios Britanijos pilietis) nežinojo savo dukters buvimo vietos, todėl kreipėsi į Rusijos centrinę instituciją. Nustačius mergaitės buvimo vietą, tėvai, dalyvaujant Sankt Peterburgo vaiko teisių apsaugos pareigūnams bei psychologams, bandė ginčą spręsti neteisminiu būdu, tačiau draugiškai nesusitarė. 2016 m. tėvas Sankt Peterburgo apylinkės teismui pateikė prašymą grąžinti dukrą į Ispaniją. Motina pateikė prieštaravimus dėl tokio prašymo, nurodydama, jog tai neatitiks geriausių vaiko interesų. Apylinkės teismas, nors ir nustatęs, kad dukros išvežimas iš Ispanijos į Rusiją buvo neteisėtas ir nuo išvežimo dienos praėjo mažiau nei vieneri metai, tėvo prašymo netenkino. Šiuo atžvilgiu apylinkės teismas pažymėjo, kad prašymo nagrinėjimo metu dukrai buvo treji metai ir trys mėnesiai, t. y. amžius, kai vaikas labai prisirišęs prie motinos tiek fiziologiškai, tiek psichologiškai, o motina neketino grįžti į Ispaniją. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą. Teismas nurodė, kad dukros negrąžinimas negali būti laikomas neteisėtu, kadangi į Sankt Peterburgą ji atvyko, kai jai buvo dveji metai ir devyni mėnesiai, kai vaikas turėjo ir psichologinį, ir fiziologinį motinos poreikį, ir kad motina nesutinka grįžti į Ispaniją; ji planavo nutraukti santuoką su vyru; be to, nacionalinės institucijos ėmėsi visų būtinų priemonių, kad suteiktų tėvui galimybę susisiekti su dukterimi ir dalyvauti jos auklėjime.

EŽTT pažymėjo, jog tokiose bylose svarbu nustatyti teisingą pusiausvyrą tarp konkuruojančių interesų – vaiko, tėvų ir viešosios tvarkos. Pirmiausia turi būti atsižvelgiama į geriausius vaiko interesus, o neteisėto išvežimo ir neatidėliotino grąžinimo prevencijos tikslai atitinka konkrečią „vaiko interesų“ sąvoką. Viena vertus, turi būti išlaikyti vaiko ryšiai su šeima, išskyrus atvejus, kai šeimoje jam nesaugu. Giminytės ryšiai gali būti nutraukti tik labai išskirtinėmis aplinkybėmis. Kita vertus, turi būti užtikrintas vaiko vystymasis patikimoje aplinkoje,

ir vienas iš tėvų neturi teisės imtis tokių priemonių, kurios pakenktų vaiko sveikatai ir vystymuisi. Siekiant išsiaiškinti, ar dukros išvežimas buvo teisėtas Hagos konvencijos 3 straipsnio prasme, reikėjo išsiaiškinti šias aplinkybes: 1) dukros gyvenamąją vietą prieš pat jos išvežimą; 2) ar tėvas ir motina turėjo globos teises; ir 3) ar tėvas vaiko išvežimo metu faktiškai naudojosi savo globos teisėmis. Atsižvelgdamas į minėtą kriterijų, pirmosios instancijos teismas nustatė, kad Ispanija buvo dukros nuolatinė gyvenamoji vieta neteisėto išvežimo metu ir kad tėvas turėjo globos teises, kuriomis jis faktiškai naudojosi. Todėl teismas nusprendė, kad dukros išvežimas iš Ispanijos į Rusiją buvo neteisėtas. O apeliacinės instancijos teismas, užuot atsižvelgęs į Hagos konvencijos 3 straipsnio nuostatas, atsižvelgė į šias aplinkybes: 1) vaiko amžių jo išvežimo metu; 2) jos gyvenimo Rusijoje trukmę po išvežimo; 3) jos integracijos į socialinę ir šeimos aplinką Rusijoje; ir 4) motinos atsakymą su vaiku grįžti į Ispaniją. EŽTT pažymėjo, kad šie veiksniai nebuvo svarbūs vertinant išvežimo neteisėtumą pagal Hagos konvencijos kriterijus.

EŽTT nurodė, kad motinos argumentai dėl jos neketinimo grįžti į Ispaniją, planų skirtis su pareiškėju nėra svarbūs sprendžiant dėl Hagos konvencijos 13 straipsnio b punkto reikalavimų. EŽTT yra išaiškinęs, jog vaiko grąžinimo išimtis pagal Hagos konvenciją turi būti aiškinamos siaurai ir kad Hagos konvencijos 13 straipsnio b punkte nurodyta žala negali atsirasti vien dėl atskyrimo nuo vieno iš tėvų, kuris buvo atsakingas už neteisėtą išvežimą ar negrąžinimą. Šis atskyrimas, kad ir koks sudėtingas vaikui jis būtų, automatiškai neatitiktų rimtos rizikos sąlygos. Nacionaliniai teismai objektyviai neatmetė galimybes, kad motina gali grįžti kartu su vaiku. Be to, nebuvo teigiama, jog tėvas gali aktyviai užkirsti kelią motinai matytis su dukra Ispanijoje arba atimti iš jos tėvų teises ar globą.

Nustatant vaiko geriausius interesus ir priimant sprendimus dėl vaiko grąžinimo į kilmės valstybę:

Svarbu užtikrinti saugią, vaiko poreikius atitinkančią aplinką

Imtis priemonių užtikrinti, kad vaikas galėtų bendrauti ir palaikyti ryšius su abiem tėvais

Tarnybai priimant sprendimus, teikiant teismui išvadą svarbu atsižvelgti ir pateikti argumentus ir motyvus, kaip siūlomas vienas ar kitas sprendimas

leis užtikrinti vaiko poreikius ir užkirsti kelią tolesniems galimiems vaiko teisių pažeidimams.

ATMINTINĖ SPECIALISTAMS

Geriausių vaiko interesų vertinimo veiksniai ir ypatumai neteisėto vaiko išvežimo ir / ar laikymo atveju

Veiksnyss	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Vaiko nuomonė	<p>Prieš priimant sprendimą, svarbu išklausti vaiko nuomonę. Tai yra viena iš būtinų sąlygų, kad šis sprendimas būtų pripažintas kitoje valstybėje. Išklausant vaiko nuomonę reikia:</p> <ul style="list-style-type: none"> • išsiaiškinti, kokia kalba vaikas kalba ir bendrauti su juo jam suprantama kalba. Vaikas gali nekalbėti lietuviškai arba jo lietuvių kalbos mokėjimas gali būti minimalus, todėl jis gali susidurti su sunkumais reiškiant mintis, aiškiai išsakant savo nuomonę. Tokiu atveju rekomenduotina su vaiku bendrauti kita jam suprantama kalba. Jeigu Tarybos specialistai nemoka tos kalbos, kuria kalba vaikas, tikslinga pasikviesti vertėją. Prieš įtraukiant vertėją į procesą svarbu jam išsiaiškinti jo pareigas ir atsakomybes, t. y. kad turi būti verčiama pažodžiui, parenkant vaikui suprantamas sąvokas. Taip pat vertėjui paaiškinama sužinotos informacijos konfidencialumo svarba bei prašoma pasirašyti konfidencialumo pasižadėjimą; • vertinti vieno iš tėvų ar abiejų įtaką ir poveikį vaiko nuomonei ir galimo lojalumo konflikto riziką; • išsiaiškinti vaikui pokalbio tikslą.
	<p>Svarbu! Vaikui turi būti išaiškinta, kad jo grąžinimas į kilmės valstybę nėra tolygus vaiko grąžinimui toje valstybėje likusiam tėvui ar motinai. Taip pat būtina išsiaiškinti, ar toks vaiko atsisakymas grįžti nėra kažkurio iš tėvų įtaka bei kokios yra tokio nesutikimo priežastys.</p> <p>Vaiko nesutikimas, priklausomai nuo amžiaus ir brandos, turi įtakos priimant sprendimą dėl jo grąžinimo. Remiantis 1980 m. Hagos konvencijos 13 str. 2 d. gali būti atsisakyta grąžinti vaiką, jei jis prieštarauja, kad būtų grąžintas, ir yra sulaukęs tokio amžiaus ir brandos laipsnio, kai reikia atsižvelgti į jo nuomonę. Todėl labai svarbu nustatyti, ar vaiko nuomonės išsakymui nebuvo daromas tėvų poveikis.</p>
Vaiko identitetas	<p>Išvežant vaiką į kitą valstybę kyla grėsmė jo kalbinio ir kultūrinio tapatumo išsaugojimui. Vertinant geriausius vaiko interesus reikia išsiaiškinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokia kalba vaikas kalbėjo iki jo išvežimo; • kokia kalba vaikas kalba dabartinėje buvimo vietoje, koks yra susikalbėjimo lygis, ar jis supranta, kas jam sakoma, ar aplinkiniai jį supranta; • kokias pastangas deda tėvai, siekdami išlaikyti jo kalbos žinias (aplinkiniai kalba su juo ta pačia kalba, samdomas korepetitorius, vaikas mokosi naujos kalbos, lanko tarptautinę mokyklą); • kaip vaiko atstovai pagal įstatymą stengiasi išlaikyti vaiko kultūrinį tapatumą, iki tol puoselėtas tradicijas, papročius, ritualus; • kokia vaiko pilietybė, ar ketinama ją keisti.

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Šeimos aplinka	<p>Vaiko išvežimas dažniausiai yra veiksmas, kuris atliekamas slapta nuo kito iš tėvų. Vaikas paprastai apie tai nėra iš anksto informuojamas ir neturi galimybės atsisveikinti su jam artima aplinka, pasiimti savo mėgstamų daiktų ir pan.</p> <p>Vertinimo metu būtina atkreipti dėmesį į tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar dabartinė aplinka saugi, pritaikyta ir užtikrinanti vaiko poreikius; • ar vaikas turi reikiamus daiktus; jeigu pokalbio metu vaikas išsakęs, kad jam trūksta daiktų, mylimo žaislo, gyvūno, kaip tėvai sprendžia, ketina spręsti šiuos klausimus; • kaip vaikas prisitaikė prie pokyčių (aplinkos); • kokie buvo ir šiuo metu yra vaiko santykiai su kiekvienu iš tėvų; kaip jis bendrauja su likusiu tėvu, koku intensyvumu, būdu, kaip norėtų bendrauti; • koks tėvų dalyvavimas vaiko gyvenime esamuoju metu (pvz., tėvui sudaromos galimybės bendrauti su neteisėtai išvežtu vaiku, kol ginčas yra sprendžiamas teisme, bet tėvas atsisako bendrauti su vaiku nenurodydamas argumentų); • kiek laiko vaikas gyvena / gyveno Lietuvoje; • kiek laiko vaikas gyveno / gyvena kitoje valstybėje.
	<p>Svarbu! Ypatingą reikšmę priimant sprendimus dėl vaiko grąžinimo turi vaiko integracija į jo socialinę ir šeiminių aplinką. Todėl vertinimo metu (tiek kai vaikas Lietuvoje, tiek kai vaikas išvežtas iš Lietuvos) svarbu surinkti informaciją ir vertinti jo gyvenimo Lietuvoje trukmę, jo ryšius, aplinką, prisitaikymą prie naujos aplinkos.</p>
	<p>Būtina aiškintis:</p> <p><i>Informaciją apie vaiko buvimo reguliarumą abiejose valstybėse:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kiek laiko vaikas praleisdavo tiek vienoje, tiek kitoje valstybėje; • ar buvimo atitinkamoje valstybėje metu lankė ugdymo įstaigas, būrelius, buvo registruotas pas sveikatos priežiūros specialistus. <p><i>Informaciją apie vaiko buvimo sąlygas abiejose valstybėse:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kur vaikas gyveno, kam priklausė gyvenamasis būstas, ar jis buvo nuolatinis vaikui lankantis, būnant toje valstybėje; • kokios buvo jo gyvenimo sąlygos; • kas gyveno kartu, kokie kartu gyvenusių asmenų ryšiai ir santykiai. <p><i>Informaciją apie vaiko buvimo priežastis abiejose valstybėse:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ar vaikas toje valstybėje yra gimęs; • kiek laiko joje gyveno; • dėl kokių priežasčių vaiko gyvenamoji / buvimo vieta keitėsi (tėvai susirado darbą, naujus partnerius, tėvų komandiruoė).

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Šeimos ryšiai ir santykiai	<p>Minėtose situacijose dažnai yra nutraukiami ryšiai, slapstomasi, pats vaikas gali būti įtraukiamas į išvažiavimo planavimą, mokomas meluoti, slėptis nuo likusio tėvo ar motinos.</p> <p>Vertinimo metu svarbu atkreipti dėmesį į tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaip užtikrinamas vaiko ryšių su abiem tėvais, kitais jam svarbiais asmenimis, draugais palaikymas, kaip sudaromos galimybės bendrauti, kokie būdai, priemonės taikomi (nuotolinis bendravimas, vaizdo skambučiai), kokia jų trukmė; • koks yra tėvų tarpusavio santykis, jų bendravimas vaiko akivaizdoje ir kaip tai lemia vaiko būseną; • kaip tėvai vertina šios situacijos, ryšių užtikrinimo palaikymą ateityje, kiek jų siūlomi galimi ryšių palaikymo būdai atitinka vaiko poreikius ir interesus (pvz., motina siūlo sudaryti sąlygas 3 m. vaikui ir jo tėčiui bendrauti nuotoliniu būdu); • kaip vaikas bendravo, palaikė ryšį su abiem tėvais iki išvežimo; • ar tėvai gyveno kartu, jeigu ne, ar yra nustatyta bendravimo tvarka, vaiko išlaikymas, kaip jos buvo laikomasi; • kokie vaiko ryšiai su abiem tėvais, bendravimas šiuo metu; • kokie vaiko lūkesčiai ir tėvų ketinimai dėl vaiko ryšių užtikrinimo ateityje; • kas dar vaikui yra artimi asmenys, kaip palaikomi ryšiai, santykiai su jais; • kokie vaiko santykiai, ryšiai su kitais kartu gyvenančiais asmenimis (naujais tėvų partneriais, jų vaikais); • kas dar vaikui iki išvežimo buvo svarbu, ar turėjo augintinių, jeigu taip, kas jais šiuo metu rūpinasi. <p>Būtina aiškintis:</p> <p><i>Informaciją apie vaiko socialinius ryšius:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ar vaikas turi draugų, kaip su jais palaiko ryšį; • ar yra kitų jam svarbių asmenų, kaip su jais palaiko ryšį; • ar vaikas turėjo galimybę su jais atsisveikinti, kaip jaučiasi išvykęs; • ar naujoje aplinkoje vaikas turi draugų.
Vaiko fizinis ir psichinis saugumas	<p>Vienas iš dažnai gynybai dėl neteisėto vaiko išvežimo ir / ar laikymo naudojamų argumentų yra galima rizika bei žala vaikui grąžinus jį į jo kilmės šalį. Tai išlyga, nustatyta Hagos konvencijos 13 str. b punkte. Todėl geriausių vaiko interesų nustatymo metu turi būti surinkta išsami informacija apie vaiko fizinio, psichinio saugumo užtikrinimą:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokia vaiko socialinė aplinka; • kokių paslaugų priemonių planas būtų teikiamas vaiką grąžinus į Lietuvą. <p>Renkant informaciją Lietuvoje svarbu atsižvelgti į tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar šeimoje yra buvę smurto, nepriežiūros atvejų; • ar buvo taikoma atvejo vadyba, jeigu taip, dėl kokių priežasčių; • ar turima informacijos apie tėvų psichologinę, emocinę būseną; • jeigu tėvų būseną kelia nerimą, kokios pagalbos jiems reiktų, kaip tai atsiliepia vaiko gerovei, ar tėvai geba būdami tokioje situacijoje užtikrinti vaiko poreikius; • kokie kiti kartu gyvenantys asmenys, jų praeities istorija (teistumas, smurto atvejai ir kt.);

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
	<ul style="list-style-type: none"> jeigu tėvai nenori grįžti į kilmės valstybę, bijo, kad vaikas gali būti paimitas, slapstosi su vaiku, vengia, kad juos surastų, ar yra asmenų, su kuriais jie gali palaikyti kontaktą, kas galėtų padėti ir tarpininkautų siekiant užtikrinti vaiko gerovę. <p>Svarbu! Jeigu vaikas ne Lietuvoje, svarbu įvertinti vaiko kilmės valstybės centrinės institucijos ar kitos kompetentingos institucijos pateiktą informaciją. Jeigu pateikta informacija nekonkreči, formali, būtina pateikti papildomų klausimų.</p> <p>Jeigu sprendžiamas vaiko grąžinimo į Lietuvą klausimas, įvertinus keliamas abejones dėl rizikos ir galimos grėsmės vaikui grįžus, pateikti išsamų paslaugų, pagalbos priemonių, kurios bus taikomos grįžus į Lietuvą, aprašymą.</p>
Vaiko sveikata	<p>Nepriklausomai nuo tolesnio teismo sprendimo, svarbu, kad vaikui būtų užtikrintos reikiamos sveikatos paslaugos. Būtina aiškintis:</p> <ul style="list-style-type: none"> kokia vaiko sveikatos būklė; jeigu vaikas yra Lietuvoje, būtina surinkti informaciją apie vaiko sveikatos būklę; ar jam gyvenant kitoje valstybėje buvo teiktos sveikatos paslaugos, gydymas, jeigu taip, ar jos teikiamos ir toliau Lietuvoje.
Vaiko ugdymas	<p>Vaiko gyvenamosios vietos valstybės keitimas susijęs ir su jo ugdymo įstaigos pakeitimu. Nepaisant to, kad visada siekiama užtikrinti spartų vaiko grąžinimo proceso klausimų sprendimą, praktika rodo, kad šių atvejų nagrinėjimas gali trukti ir kelis mėnesius, todėl svarbu išsiaiškinti, kaip užtikrinamas vaiko ugdymosi procesas:</p> <ul style="list-style-type: none"> ar vaikas lankė ugdymo įstaigą; ar lanko dabar; ar yra galimybė vaikui nuotoliniu būdu tęsti ugdymosi procesą jo kilmės valstybės mokykloje; jeigu vaikas lanko mokyklą Lietuvoje, kaip jam sekasi; kaip užtikrinamas vaiko pomėgių, mėgstamų veiklų tęstinumas; jeigu keitė ugdymo įstaigą, kaip sekasi, kokių sunkumų kyla, kaip jie sprendžiami, kaip tėvai bendradarbiauja, keičiasi informacija; ką vaikas galvoja apie ugdymo įstaigos pasikeitimą, kaip dėl to jaučiasi; ar vaikas lanko neformalaus švietimo būrelius, turi mėgstamų veiklų, hobių, kaip jie užtikrinami dabar.
Individualūs pagalbos poreikiai	<p>Jeigu vaikas turi individualių pagalbos poreikių, būtina nustatyti:</p> <ul style="list-style-type: none"> kaip tenkinami individualūs pagalbos poreikiai; kokios paslaugos teikiamos; kokių paslaugų trūksta; ar vaikas gauna visą jam reikiamą gydymą, sveikatos priežiūrą. <p>Svarbu! Jeigu vaikas išvežtas iš Lietuvos, būtina nedelsiant informuoti valstybės, kurioje jis yra, institucijas.</p>

Svarbu! Atmintinėje pateikiamas rekomendacinio pobūdžio sąrašas klausimų, į kuriuos atsakymus gali būti reikalinga gauti konkrečiose situacijose. Tačiau tai nėra ir negali būti baigtinis sąrašas, kadangi kiekviena konkreti situacija yra individuali ir gali reikalauti papildomos informacijos. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, kad dirbant su konkrečiu atveju ne visi šie klausimai gali būti aktualūs. Atmintinė tėra gairės specialistui, tačiau kokias apimtims jomis naudotis, reikalinga priimti sprendimą atsižvelgiant į konkrečios situacijos ypatumus.

4.4. Geriausių vaiko interesų nustatymas globos (rūpybos) organizavimo procese

Vaiko atstovai pagal įstatymą yra jo tėvai, tačiau tais atvejais, kai vaikui yra nustatyta globa, nepriklausomai nuo jos rūšies (laikinoji ar nuolatinė), vaiko atstovu pagal įstatymą tampa vaiko globėjas, kuris yra įpareigotas ginti vaiko teises ir teisėtus interesus. Vaiko globa užtikrina vaikui saugias, jo amžiaus tarpsnį atitinkančias gyvenimo sąlygas, kuriomis jis gali augti ir vystytis, tačiau tai nėra alternatyvi tėvystės forma.

Globa yra paslauga vaikui, už kurios tinkamą organizavimą yra atsakingos valstybės ir savivaldos institucijos, o

vaiko globėjas, teikiantis paslaugą, yra atsakingas už šios paslaugos kokybę. Vaiko globos nustatymas ir globėjo parinkimas yra grindžiamas prioritetiniu vaiko teisių bei interesų apsaugos ir gynimo principu. T. y. turi būti siekiama parinkti vaikui tokį globėją, kuris ne tik užtikrintų jo fizinį ir psichinį saugumą, rūpintųsi jo sveikata ir mokymusi, jį auklėtų ir spręstų su jo interesais susijusius klausimus, bet ir netrukdytų vaikui bendrauti, palaikyti ryšį su jo tėvais, jei tai nekenkia vaiko interesams.

Teismų praktika! EŽTT byloje *S. S. prieš Slovėniją* (EŽTT 2019 m. sausio 30 d. sprendimas (Peticijos Nr. 40938/16) pažymėjo, kad sprendimai dėl globos (angl. custody) pagal savo prigimtį yra numatyti būti laikinomis priemonėmis, kurios turi būti nutrauktos iš karto, kai tik aplinkybės tai leidžia, o visos laikinąją priežiūrą įgyvendinančios priemonės turėtų atitikti galutinį tikslą – suvienyti biologinius tėvus ir vaikus.

Geriausių vaiko interesų nustatymo globos (rūpybos) organizavimo procese tikslas yra atsižvelgiant į geriausius vaiko interesus parinkti konkretaus vaiko poreikius

atitinkančią globos formą, globėją ir užtikrinti vaiko gerovę viso globos laikotarpio metu.

Siekiant užtikrinti geriausius vaiko interesus globos procese svarbu:

Užtikrinti pusiausvyrą tarp poreikio nustatyti globą ir vaiko teisės palaikyti ryšį su biologine šeima

Nustačius vaikui globą, turi būti siekiama išlaikyti vaiko galimybę bendrauti su šeima, išskyrus, jeigu tai kenkia jo interesams.

Užtikrinti balansą tarp šeimos susijungimo ir vaiko stabilumo užtikrinimo poreikio

Globa tęsiama tol, kol ji yra būtina. Sprendžiant klausimą dėl galimybės grąžinti vaiką į jo šeimą, prioritetas teikiamas vaiko saugumo užtikrinimo poreikiui, t. y. vertinama, ar aplinkybės, dėl kurių vaikas buvo paimtas, išnyko.

Teismų praktika! EŽTT byloje *Roengkasettakorn Eriksson prieš Švediją* (EŽTT sprendimas 2022 m. spalio 10 d. (Peticijos Nr. 21574/16) konstatavo valdžios institucijų nenutrūkstančių pastangų palengvinti šeimos suvienijimą svarbą.

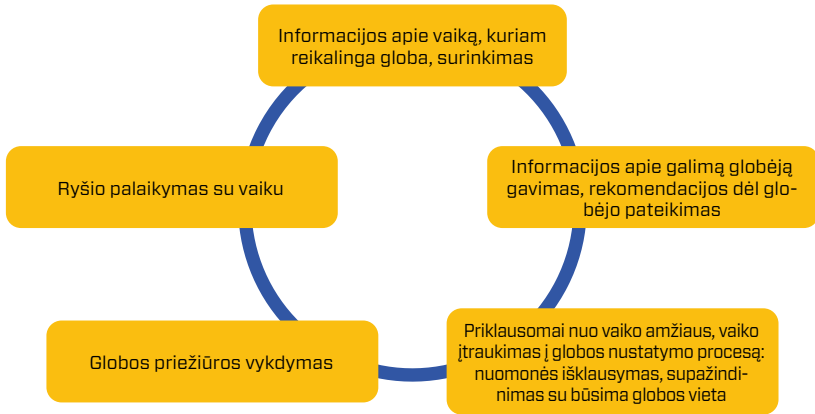
Pareiškėjai – motina ir du jos vaikai, kuriems ji atstovavo. 2007 m., X., dviejų savaičių amžiaus, buvo paguldyta į ligoninę dėl fizinių sužalojimų, įskaitant kaulų lūžius ir mėlynes (galiausiai vaikų tėvas buvo nuteistas dėl smurto). Po to X. buvo perduota skubiajai globai, o vėliau į globos namus.

Pareiškėjai skundėsi dėl X. globos perdavimo ją globojusiai šeimai ir tariamai nepakankamų valdžios institucijų veiksmų, siekiant palengvinti šeimos suvienijimą. Konkrečioje byloje EŽTT nenustatė teisės į šeimos gyvenimo gerbimą pažeidimų. EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad klausimą dėl X. globos perdavimo iš esmės nagrinėjo dviejų instancijų nacionaliniai teismai, kuriuose rengti žodiniai posėdžiai, gautos ekspertų išvados ir būta tiesioginio bendravimo su proceso dalyviais. EŽTT ypač atkreipė dėmesį į tai, kad ginčijamu sprendimu nebuvo siekiama nutraukti X., pareiškėjos ir Y. šeimos ryšių. Nors Apeliacinis teismas suteikė tik ribotas bendravimo teises, iš sprendimo šiuo klausimu aišku, kad juo buvo siekiama pradėti laipsnišką pareiškėjos ir X. bendravimo išplėtimą. EŽTT neįžvelgė jokių požymių, kad kompetentingos institucijos ankstyvame etape būtų atsisakiusios vaiko ir biologinių tėvų „suvienijimo“ kaip galutinio tikslo šioje byloje (teiktos konsultacijos, rengti bendravimo planai ir pan.).

Kadangi kiekvienas globos atvejis yra individualus, nustatant geriausius vaiko interesus svarbu nuosekliai surinkti ir išanalizuoti visą vaiko situaciją bei poreikius atspindinčią informaciją,

užtikrinti, kad parinktas globėjas gebės atliepti to konkretaus vaiko poreikius.

Įgyvendinant geriausių vaiko interesų nustatymo procesą vaiko globos atveju rekomenduojama laikytis šių etapų:

Nustatant geriausius vaiko interesus ir priimant sprendimus svarbu įvertinti:

- Kaip sprendimas padės atliepti vaiko poreikius esamuoju momentu ir ilgalaikėje perspektyvoje?
- Ar vaiko ryšių su biologine šeima palaikymas atitinka geriausius vaiko interesus?
- Jeigu taip, kaip bus užtikrinamas nuoseklus, reguliarus vaiko bendravimas su jo šeimos nariais?
- Ar brolių ir seserų išskyrimas atitinka konkretaus vaiko ir kitų brolių ir seserų interesus? Kai kyla kelių interesų konfliktas, rekomenduotina atlikti SSGG analizę bei priimamų sprendimų poveikio vertinimą – kaip esamuoju laikotarpiu ir ilgalaikėje perspektyvoje brolių ir seserų

išskyrimas padės užtikrinti geriausius vaiko interesus.

- Kokių priemonių bus imtasi atkurti vaiko ir jo šeimos ryšį, jeigu tai atitinka geriausius vaiko interesus?
- Kaip konkretus globėjas yra pasirėngęs tenkinti vaiko poreikius, išsaugoti jo tapatybę?

Tarnyba, gavusi pranešimą arba pati nustačiusi, kad vaiko globėjas netinkamai atlieka pareigas, neužtikrina globojamo vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos, naudojasi savo teisėmis savanaudiškais tikslais, nedelsdama organizuoja neeilinę vaiko globos peržiūrą, nustačius priežastis, pasiūlo pagalbą globėjui arba sprendžia galimo nušalinimo nuo globėjo pareigų klausimą.

Teismų praktika! LAT (LAT 2020 m. balandžio 1 d. nutartis civ. byloje Nr. e3k-3-182-916/2020) akcentavo, kad vaiko globa yra daug pastangų reikalaujanti paslauga vaikui, nes, be kasdienės jo priežiūros, globėjas turi padėti vaikui

išgyventi jo patirtas traumas, atkurti ir palaikyti vaiko santykius su tėvais ir kitais giminaičiais, paruošti vaiką grįžimui į šeimą ar perėjimui į kitą globėjų, įtėvių šeimą, parengti jį savarankiškam gyvenimui. Todėl valstybė siekia suteikti reikalingą pagalbą vaiko globos paslaugą teikiantiems asmenims, kad jie nepalūžtų ir galėtų užtikrinti vaikui saugias ir harmoningas gyvenimo ir vystymosi sąlygas tiek, kiek reikia. Vis dėlto tais atvejais, kai vaiko globėjas yra nepajėgus susitvarkyti su jam patikėtomis užduotimis (to priežastys gali būti įvairios, priklausančios ir nuo globėjo, ir nuo vaiko, ir nuo jo aplinkos), Tarnyba turi nedelsdama spręsti vaiko globėjo pakeitimo klausimą.

Galimi iššūkiai:

- **Vaiko globos nustatymas jo gyvenamosios savivaldybės teritorijoje.**

Siekiant išlaikyti tęstinumą, stabilumą vaiko gyvenime, taip pat palaikyti vaiko ryšius su jo tėvais, jeigu tai nekenkia jo interesams, siekiama, kad

vaiko globa būtų nustatyta jo gyvenamosios savivaldybės teritorijoje. Tačiau praktikoje gali būti susiduriama su globėjų trūkumu. T. y. atsižvelgiant į vaiko poreikius, amžių, toje savivaldybėje gali nebūti globėjo, kuris galėtų užtikrinti tinkamą globą vaikui.

Praktiniai patarimai!

- Ieškoti artimiausiose savivaldybėse esančių globėjų.
- Užtikrinti tinkamą vaiko, priklausomai nuo jo amžiaus, informavimą, įtraukimą į globos nustatymo procesą. T. y. supažindinti vaiką su būsimu globėju, globos vieta, apsilankyti globos vietoje, aptarti su vaiku mokyklos, būrelių keitimo klausimus.

- **Globėjo ir tėvų priešprieša, kartais virstanti konfliktais.**

Tėvų nusistatymas globėjų atžvilgiu, tam tikri globėjų kaltinimai, globėjo nenoras „traumuoti“ vaiko ir jį apsaugoti

bei kitos priežastys gali lemti nenorą abiem pusėms bendradarbiauti, siekį įrodyti vienas kito klaidas, netinkamumą ir savo pranašumą.

Praktiniai patarimai! Nustatyti aiškią vaiko bendravimo su tėvais tvarką, informacijos tarp tėvų ir globėjų keitimosi taisykles. Jeigu kyla konfliktų, nesikalbėjimas tarp globėjo ir vaiko tėvų, rekomenduotina komunikaciją vykdyti per trečiąjį asmenį. Vaiko ir jo tėvų bendravimą organizuoti neutralioje, vaikui draugiškoje aplinkoje (pvz., globos centre).

Teismų praktika! EŽTT byloje *A. I. prieš Italiją* (EŽTT 2021 m. liepos 1 d. sprendimas (Petición Nr. 70896/17) konstatavo, kad motinai buvo uždrausta matytis su dukterimis, nors nebuvo jokių požymių, kad vaikai būtų patyrę smurtą ar prievartą, neatsižvelgiant į ekspertų rekomendacijas ir dar tebevykstant įvaikinimo procedūrai.

Vaikų motina (Nigerijos pilietė, gyvenanti Romoje) atvyko į Italiją kaip prekybos žmonėmis auka ir yra dviejų dukterų – J. (gim. 2012 m.) ir M. (gim. 2014 m.) – motina. 2014 m. jaunesnė dukterė M. dėl vėjaraupių buvo paguldyta į ligoninę, kur jai nustatyta ŽIV infekcija. Teismas motinai apribojo tėvų valdžią, dukteris apgyvendino vaikų namuose; motinai buvo leista aplankyti jas kartą per savaitę po dvi valandas. Vėliau teismas, remdamasis eksperto išvada dėl jos tėvystės įgūdžių, nusprendė, kad vaikai buvo apleisti, todėl gali būti įvaikinti, ir uždraudė bet kokį vaikų ir motinos kontaktą. Motina pateikė apeliacinį skundą, teismo posėdžio metu ji buvo informuota, kad jos vaikai yra globojami skirtingose šeimose ir įrašyti į įvaikinamų vaikų sąrašą. Apeliacinės instancijos teismas paliko galioti pirmosios instancijos teismo sprendimą. Šis teismas rėmėsi kitu ekspertizės aktu, kuriame buvo nustatyta, kad motina neturi tėvystės įgūdžių, nesupranta situacijos dėl dukters ligos ir neleido jai bendrauti su vaikais. Aukščiausiasis Teismas panaikino apeliacinės instancijos teismo sprendimą ir perdavė bylą nagrinėti iš naujo. Šis teismas pažymėjo, kad kontaktas tarp biologinio tėvo ir vaiko nutraukiamas įvaikinus, o ne įrašius vaiką į įvaikinamų vaikų sąrašą. Kasacinis teismas taip pat pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė į ekspertų ataskaitos dalį, kurioje pabrėžta vaikų ryšio su motina svarba jų identiteto susiformavimui; nespręstos kitos geriausių vaikų interesus atitinkančios alternatyvos.

EŽTT taip pat pažymėjo, kad nacionaliniai teismai vaikus paskyrė į dvi skirtingas šeimas, taip neleidžiant išlaikyti seserų ryšio. Taigi, tokia priemonė ne tik suskaldė šeimą, bet ir atskyrė seseris, o tai prieštaravo geriausiems vaikų interesams. EŽTT atkreipė dėmesį į tai, kad pareiškėja buvo prekybos žmonėmis auka, jai buvo teikiama sveikatos priežiūra ir pagalba, todėl, vertinant jos tėvystės įgūdžius, turėjo būti atsižvelgta į jos pažeidžiamą padėtį. Pažeidžiamų asmenų atveju valdžios institucijos privalėjo parodyti ypatingą budrumą ir suteikti didesnę apsaugą pareiškėjai.

EŽTT pažymėjo, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, vertindami pareiškėjos tėvystės įgūdžius, neatsižvelgė į jos kilmę ir kitokį tėvų ir vaikų prisirišimo modelį, būdingą Afrikos kultūrai, nors šis veiksnys buvo aiškiai pabrėžtas eksperto išvadoje. EŽTT padarė išvadą, kad nebuvo įvertintos galimybės leisti pareiškėjai ir vaikams gyventi šeimoje, o priemonės, kurių imtasi, buvo neproporcingos.

• **Vaiko ir globėjo konfliktai.**

Skirtingas auklėjimo stilius, įprastas elgesys, tam tikros laisvės elgtis kaip nori, iki tol neturėtų pareigų, atsakomybių

nustatymas, reikalavimai, globėjo nusistatymas ir nelankstumas, reiklumas ir kitos priežastys gali lemti globėjo ir tėvų konfliktus.

Praktiniai patarimai!

- **Šeimos konferencijos metodo taikymas.** Tai yra pagalba ir paslauga, leidžianti geriau suprasti vaiko situaciją iš jo perspektyvos, įtraukti aplinkinius, vaikui artimus asmenis kaip pagalbos tinklą.
- **Mediacijos paslauga.** Škotijoje dažnai tokius konfliktus spręsti yra pasitelkiami specialius mokymus dėl bendravimo su vaikais išklause mediatoriai.

• **Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumas.**

Tarnyba yra atsakinga už vaiko globos priežiūros vykdymą, kuri apima globojamo vaiko aplankymus, vaiko

laikinosios ar nuolatinės globos peržiūras. Tačiau Tarnybos ir su globėjais dirbančių globos centrų, atvejų vadybininkų nuomonė bei vertinimas, kas geriausia konkrečiam vaikui, gali skirtis.

Praktinis patarimas! Svarbu, kad institucijų bendravimas būtų paremtas geriausių vaiko interesų užtikrinimo principu. Sprendimai turėtų būti priimami ne vienašališkai (vienos institucijos), o kolegialiai. Kiekvienos institucijos, specialisto argumentai ir nuomonė turi būti išdiskutuoti bei aptarti. Visas institucijas turi vienyti bendras tikslas – geriausių vaiko interesų užtikrinimas.

ATMINTINĖ SPECIALISTAMS

Geriausių vaiko interesų vertinimo globos (rūpybos) organizavimo procese veiksniai ir ypatumai

Veiksnyss	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Vaiko nuomonė	<p><u>Vaiko nuomonės išklausymo tikslas</u> – pažinti vaiką, jo ypatumus ir parinkti geriausiai jo poreikius atitinkančią globos formą, globėją bei stebėti, kaip yra atliepiama vaiko gerovė jį globojant.</p> <p>Nustatant vaiko globą siūlytina:</p> <ul style="list-style-type: none">• papasakoti vaikui, kodėl priimtas sprendimas dėl globos;• vaikui suprantama kalba išaiškinti, kokie vaiko lūkesčiai globėjui, globos vietai;• teirautis, ar vaikas norėtų apsilankyti, susitikti su būsimu globėju.

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
	<p>Prieš globėjo paskyrimą vaikui pasiūloma su juo susitikti. Po susitikimo svarbu aptarti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaip praėjo susitikimas; • kas patiko; • kas kelia nerimą; • ką norėtų dar sužinoti. <p>Vykdamt globos priežiūrą rekomenduotina nustatyti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaip vaikui sekasi, kas pasikeitė nuo praėjusio susitikimo; • kokie jo santykiai su globėju (rūpintoju), vaikų globos institucijos darbuotojais; • kokios yra globos (rūpybos) sąlygos; • kokie vaiko poreikiai, ar globėjas atliepia juos; • kokia vaiko dienos tvarka, rutina, ugdymosi, poilsio valgymo režimas, kokius būrelius lanko, pas kokius specialistus lankosi ir pan.; • kaip vaikas jaučiasi, su kuo tariasi, jeigu kyla sunkumų, kas jam padeda juos įveikti ir pan.; • jeigu vaikas bendrauja su artimais šeimos nariais, tai kas jį lanko, kada ap-lanko, kaip jis dėl to jaučiasi ir pan.; • kokie jo lūkesčiai, bendras situacijos vertinimas, pokyčių norai; • kokia pagalba jam būtų reikalinga.
	<p>Svarbu! Tarnybos specialistas, vykdamt globos priežiūrą, globos koordinato-rius (globos centras) turi palaikyti artimą, pasitikėjimu grįstą santykį su vaiku, kad vaikas turėtų jo kontaktus, žinotų, kad visada gali susisiekti. Jeigu su vaiku dirbantis specialistas keičiasi, rekomenduotina, kad jis skirtų laiko atsiveikin-ti su vaiku bei pristatytų jam savo kolegą, kuris tęs darbą.</p>
<p>Vaiko identitetas</p>	<p>Būtina surinkti išsamią informaciją apie vaiko:</p> <ul style="list-style-type: none"> • temperamentą; • asmenines savybes; • kultūrinį tapatumą; • tradicijas šeimoje, apie tai, kaip vaikas jas vertina, ar jos jam svarbios; • pomėgius, mėgstamą veiklą, maistą; • nemėgjamus dalykus; • kasdienį gyvenimą, rutiną.
	<p>Svarbu! Ši informacija ne tik padės vaikui parinkti tinkamą globėją, bet ir pa-čiam globėjui bus naudinga geriau pasiruošti ir atliepti vaiko poreikius.</p>
<p>Šeimos aplinka</p>	<p>Nustatant globą svarbu išsiaiškinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokia vaiko patirtis, ar jis yra patyręs smurtą, jeigu taip, kokia pagalba teikta, kaip jis jaučiasi; • kokioje aplinkoje gyveno iki šiol, kokios buvo sąlygos; • kokios būsimo globėjo siūlomos sąlygos; • kokią informaciją būsimas globėjas apie vaiko turėtas sąlygas, poreikius, reikiamą pagalbą ir paslaugas žino, kokios informacijos trūksta; • ar parenkant vaikui globėją buvo išnaudotos visos galimybės, nustatyti globos vietą netoli (geografiškai) nuo vaiko buvusios gyvenamosios vietos.

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Šeimos ryšiai ir santykiai	<p>Vykdamat globos priežiūrą svarbu vertinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokia aplinka globos vietoje: sąlygos vaikui ilsėtis, mokytis, žaisti, higiena, švara; • kiek laiko, dėmesio vaikui skiria globėjas. <p>Svarbi informacija apie teiktas paslaugas vaikui ir šeimai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokios paslaugos, pagalba buvo teikta; • kokie pasiekti pokyčiai; kas nepavyko ir kodėl; • kokia pagalba, paslaugos teikiamos esamuoju metu; • koks jų siekiamas tikslas, numatyta trukmė; • kokie vaiko santykiai / ryšiai su paslaugos teikėju; • kokios galimybės užtikrinti jų tęstinumą, vaikui nustačius globą. <p>Organizuojant globą svarbu vertinti:</p> <p><i>Šeimos istoriją, patirtis ir ryšius:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kas nutiko vaiko šeimoje, kad buvo priimtas sprendimas nustatyti jam globą; • kokie vaiko santykiai su tėvais, kokie ryšiai su broliais seserimis; • kaip vaikas jaučiasi, kokia jo būseną dėl esamos situacijos; • ar globos nustatymas neišskiriant brolių seserų užtikrins konkretaus vaiko interesus; • kas dar vaikui yra artimi asmenys; ar jis turi su jais galimybę palaikyti ryšį, ar norėtų; koku būdu, intensyvumu; • ką apie globos nustatymą galvoja vaiko tėvai; • koks ryšių palaikymas ir bendravimas nustačius globą atitiks geriausių vaiko interesus; koks būdas, kur bendrauti, koks bendravimo intensyvumas; • kaip tėvai gaus informaciją apie vaiką. <p><i>Kaip užtikrinamas vaiko ryšių su jo biologine šeima palaikymas:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • ar vaikas ir tėvai bendrauja; • kaip sekasi, jeigu bendravimas buvo nustatytas, bet nevyksta, kokios kliūtys, kokios galimybės jas pašalinti; • ar esama bendravimo tvarka tinkama; • ar tėvai turi galimybes atvykti matytis su vaiku; • kokie tėvų ir globėjo tarpusavio santykiai, ar jie bendrauja, keičiasi informacija, kokios pagalbos reikėtų; • kaip jaučiasi vaikas. <p><i>Vaiko ir globėjo šeimos aplinkos santykiai:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kai vaikas globojamas, kokie jų tarpusavio ryšiai, kiek vaikas yra prisirišęs prie globėjo; • kokie nesutarimai kyla, kaip jie sprendžia nesutarimus; • kokie vaiko santykiai su kitais kartu gyvenančiais asmenimis; • ką veikia darbo ir savaitgalio dienomis, kokius pomėgius, rutinas turi, kaip leidžia laisvalaikį; • kokios vaiko pareigos, atsakomybės, kaip sekasi jas įgyvendinti; • ar globėjas gebės atliepti vaiko poreikius, kokios jo stipriosios pusės; • ar vaiką grąžinant tėvams, keičiant jo globėją, įvaikinant, t. y. atskyrus jį nuo globėjo, vaikui nebus padaryta žala.
	<p>Svarbu! Jeigu yra sprendžiamas vaiko grąžinimo tėvams klausimas, būtina vertinti vaiko prisirišimą prie globėjo ir, esant stipriam vaiko ir globėjo ryšiu, užtikrinti, kad būtų parengtas pereinamasis vaiko grąžinimo tėvams planas.</p>

Veiksnyss	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Vaiko fizinis ir psichinis saugumas	<p>Kadangi savo biologinėje šeimoje vaikas gali būti patyręs smurtą, įskaitant nepriežiūrą, išnaudojimą, svarbu, kad globėjas gebėtų ir būtų pasirengęs užtikrinti reikiamą pagalbą ir paslaugas vaikui.</p> <p>Vertinant, kaip globos metu užtikrinami geriausi vaiko interesai, svarbu atkreipti dėmesį į:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokia vaiko emocinė, psichologinė, fizinė būseną; • ar vaiko situacija, emocinė, psichologinė, fizinė būseną keičiasi; • ar vaikas jaučiasi saugus; • ar jam suteikiama reikiama pagalba ir paslaugos; • kokių paslaugų, pagalbos reikia; • kas vaikui šiuo metu svarbiausia atsižvelgiant į jo situaciją, kokie poreikiai turi būti užtikrinti pirmiausia; • kaip vaikas išgyveno atskyrimą nuo šeimos, kokios paslaugos ir pagalba vaikui buvo teikta; • jeigu vaikas patyrė traumą, smurtą, kokios pasekmės, kas svarbu jas mažinant.
Vaiko sveikata	<p>Globos nustatymo metu svarbu ne tik surinkti išsamią informaciją apie vaiko sveikatos priežiūrą, gydymą, bet ir supažindinti su šia informacija jo būsimą globėją.</p> <p>Reikia išsiaiškinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar informacija apie vaiko sveikatos būklę yra žinoma, pakankama; jeigu ne, papildomai užklausti; • ar vaikas turi sveikatos sutrikimų, ar jam reikalinga priežiūra, gydymas; • kaip dažnai vaikas lankosi pas gydytojus, kokios to priežastys; • kaip globėjas domisi vaiko sveikata; kaip užtikrina reikiamus medikamentus, gydymo procedūras.
Vaiko ugdymas	<p>Nustatant vaikui globą būtina surinkti išsamią informaciją apie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • vaiko mokymosi rezultatus, pasiekimus; • kylančius sunkumus; • reikalingą pagalbą; • lankomus būrelius; • santykius su klasės draugais, kitais mokiniais, mokytojais, mokyklos administracija; • ar buvo svarstytas Vaiko gerovės komisijoje; jeigu taip, dėl kokių priežasčių, koks pagalbos planas buvo sudarytas, kokie rezultatai; • ar mokyklos keitimas atitiktų jo interesus; • jeigu keičiama mokykla, kokia ugdymo įstaiga geriausiai atlieptų vaiko poreikius.
	<p>Svarbu! Atsižvelgiant į surinktą informaciją bei vaiko nuomonę ir būsimą globos vietą, reikia vertinti, ar yra poreikis keisti ugdymo įstaigą, jeigu taip, kokia kita įstaiga labiausiai atitiktų geriausius vaiko interesus.</p>
	<p>Svarbu! Su pačiu vaiku aptarti, ką jis mano apie ugdymo įstaigos keitimą, kokius būrelius norėtų lankyti toliau.</p>

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Indi- dualūs pagalbos poreikiai	<p>Vertinant geriausių vaiko interesų užtikrinimą globos metu periodiškai turi būti renkama informacija apie tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaip keičiasi, nesikeičia vaiko pasiekimai, mokymosi rezultatai, lankomumas; • kokie jo santykiai su klasės draugais, kitais mokyklos mokiniais, mokytojais, mokyklos administracija; • ar lanko popamokinius užsiėmimus; kokius; • kaip globėjas domisi, įsitraukia į vaiko ugdymo procesą; • kokios paslaugos, pagalba reikalinga; • ar / kaip tėvai domisi vaiko ugdymosi procesu. <p>Svarbu nustatyti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar vaikas turi individualių pagalbos poreikių; • kokios pagalbos ir paslaugų jam reikia. <p>Svarbu! Jeigu vaikas turi individualių pagalbos poreikių, būtina vaiko globėju skirti asmenį, turintį reikiamų kompetencijų ir įgūdžių šiems poreikiams atliepti. Prieš nustatant globą, globėjas turi būti išsamiai supažindinamas su vaiko poreikiais, esant poreikiui – pasikonsultuoti su vaiką prižiūrinčiais specialistais.</p>

Svarbu! Atmintinėje pateikiamas rekomendacinio pobūdžio sąrašas klausimų, į kuriuos atsakymus gali būti reikalinga gauti konkrečiose situacijose. Tačiau tai nėra ir negali būti baigtinis sąrašas, kadangi kiekviena konkreči situacija yra individuali ir gali reikalauti papildomos informacijos. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, kad dirbant su konkrečiu atveju ne visi šie klausimai gali būti aktualūs. Atmintinė tėra gairės specialistui, tačiau kokias apimtims jomis naudotis, reikalinga priimti sprendimą atsižvelgiant į konkrečios situacijos ypatumus.

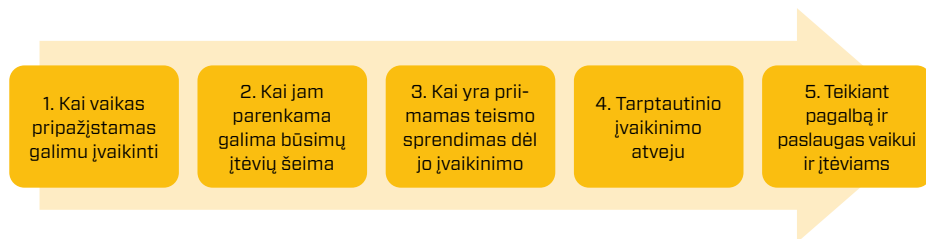
4.5. Geriausių vaiko interesų nustatymas tėvų globos netekusio vaiko galimo įvaikinimo procese

Įvaikinimas gali būti vykdomas tik tuo atveju, jei tai atitinka geriausius vaiko interesus ir užtikrina vaiko teises. Geriausi vaiko interesai yra lemiamas sprendimų dėl įvaikinimo kriterijus ir turi būti apsaugoti kiekviename įvaikinimo proceso etape, pradedant pradinio sprendimu, kad vaiką galima įvaikinti, ir

baigiant tolesnėmis pagalbos vaikui ir jo įtėvių šeimoms priemonėmis.

Geriausių vaiko interesų nustatymo tikslas įvaikinimo atveju yra išsiaiškinti, ar įvaikinimas geriausiai atitinka vaiko interesus, atsižvelgiant į jo teisinį ir psichologinį statusą, ir kaip bus užtikrinama jo gerovė įtėvių šeimoje po įvaikinimo.

Priimant sprendimus, susijusius su vaiko įvaikinimu, geriausių vaiko interesų vertinimas ir nustatymas atliekamas kelis kartus:

Vaiko, kuris įvaikinamas, interesai bus geriausiai apsaugoti, jei bus dedamos visos pastangos surinkti ir išsaugoti kuo daugiau informacijos apie:

- **Vaiką.** Jo kilmę, šeimą ir ligos istoriją, ypatumus, individualios pagalbos poreikius, asmenybės bruožus ir pan. Bendroji vaiko istorija suteikia ryšį su jo praeitimi ir yra svarbi kilmės, tapatybės ir kultūros pažinimui ir supratimui bei asmeniniams ryšiams užmegzti ar palaikyti. Šios žinios gali prisidėti prie psichologinės vaiko gerovės vėlesniame gyvenime. Vaiko ligos istorija gali suteikti svarbios informacijos apie dabartinę vaiko sveikatos būklę ir padėti diagnozuoti bet kokias medicinines problemas, kurių vaikas gali turėti vaikystėje ar vėliau.
- **Vaiko tėvius.** Jų asmenybės, pomėgiai, tarpusavio santykiai, gyvenimo būdas, aplinka, sveikata ir kt. Vaiko poreikių derinimas su tėvių ir jų šeimos savybėmis yra labai svarbus vaiko interesams ir turėtų būti atliekamas

profesionaliai. Tėviai turėtų būti nuodugnai ir profesionaliai įvertinti, ar yra tinkami įvaikinti konkretų vaiką, ypač jei vaikas turi individualios pagalbos poreikių. Kiekvienam vaikui turi būti parenkama jo poreikius geriausiai atitinkanti tėvių šeima. Pats parinkimo procesas turėtų būti labai nuoseklus ir neformalus.

Įvaikinimo pasekmės. Tarptautinio įvaikinimo atveju papildomai turi būti atliktas išsamus tokio įvaikinimo pasekmių tiek konkrečiam vaikui, tiek Lietuvoje liekantiems jo broliams ir seserims vertinimas, atsižvelgiant į tai, kaip buvo išnaudotos visos galimybės rasti šeimą konkrečiam vaikui Lietuvoje.

Sprendimas dėl įvaikinimo atitikimo vaiko interesams turi būti paremtas objektyviais kriterijais:

- **vaiko teisinio ir psichosocialinio įvaikinimo galimybių nustatymu,** kuris atliekamas vaiko šeimos narių (tėvų, brolių ir seserų, suaugusių giminių, kitų vaiko artimųjų) situacijos

vertinimu, jų galėjimu dabar, ateityje pasirūpinti vaiku, emocinių santykių su vaiku pobūdžio, stabilumo ir saugumo užtikrinimo vaiko kasdienėje gyvenamojoje aplinkoje, šeimos susijungimo galimybės, vaiko poreikiu ir ypač individualių pagalbos poreikių vertinimu ir jų užtikrinimu. Vaiko teisinis statusas (apribota tėvų valdžia, tėvų sutikimas įvaikinti, tėvai mirę ir pan.) yra būtina sąlyga, tačiau jos nepakanka, kad sprendimas dėl įvaikinimo atitiktų geriausius vaiko

interesus. Kitas svarbus aspektas, kuriam geriausių vaiko interesų nustatymo metu turi būti skiriamas dėmesys, yra vaiko psichosocialinis pasiruošimas būti įvaikintam. Jis atliekamas nustačius, kad vaiko teisinis statusas leidžia būti įvaikintam. Jeigu vaikas turi individualių pagalbos poreikių, yra vertinama, kaip įvaikinus vaiką bus užtikrinta reikiama medicininė priežiūra. Vaiko psichosocialinis pasirengimas įvaikinimui yra reikšmingesnis nei vaiko teisinis statusas.

Teismų praktika! EŽŽT byloje *Naltakyan prieš Rusiją* (EŽTT 2021 m. liepos 20 d. sprendimas (Peticijos Nr. 54366/08) akcentavo, kad pareiškėjas buvo berniuko V., kurio motina (pareiškėjo sutuoktinė) po gimdymo jį paliko gimdymo namuose, tėvas. Pareiškėjas atvežė savo sutuoktinę į gimdymo namus, manydamas, kad ji buvo šeštą mėnesį nėščia. 2004 m. rugsėjo 2 d. pareiškėjo sutuoktinė I. Kh. pagimdė berniuką. Ji teigė, kad gimdymo namų gydytojai, gimus vaikui, atkalbėjo ją pamatyti savo vaiką, teigdami, kad, gimęs per anksti, jis yra labai silpnas ir turi nedaug šansų išgyventi. Būdamą šoko ir kančios būsenos, pareiškėjo sutuoktinė nusprendė palikti kūdikį gimdymo namuose, kitą dieną pasirašė sutikimą dėl vaiko įvaikinimo, užpildė formas savo ir pareiškėjo vardu, pasirašė jo parašu. Pareiškėjo teigimu, jam atvykus į ligoninę, gydytojai informavo, kad įvyko persileidimas, o pareiškėjo sutuoktinė teigė, kad vaikas gimė negyvas. Tuo tarpu berniukas buvo apgyvendintas vaikų namuose, o po nepilnų metų perkeltas į šeimą, kuri siekė jį įsivaikinti.

2006 m. balandžio 4 d. teismas tenkino globėjų prašymą įvaikinti vaiką. 2006 m. gegužės 10 d. pareiškėjas gavo šią teismo nutartį, informuojančią ir apie jo tėvų valdžios panaikinimą berniuko atžvilgiu; taip pat buvo pridėti jo pasirašyti dokumentai. Taip pareiškėjas sužinojo, kad jo sūnus gyvas, ir siekė jį susigrąžinti.

Tėvo prašymą dėl sūnaus grąžinimo į šeimą nacionaliniai teismai atmetė, visų pirma, nurodydami faktą, kad pareiškėjas ir jo žmona paliko vaiką gimdymo namuose, ir tokį elgesį pripažino sąmoningu.

Teismai taip pat atsižvelgė į vaiko psichologinės ir psichiatrinės ekspertizės aktą, kuriame teigiama, kad berniuko perkėlimas į biologinę šeimą sukels jam psichologinių traumų. Tais pačiais pagrindais buvo atmestas pareiškėjo ir jo šeimos narių atskiras ieškinys leisti bendrauti su berniuku.

EŽTT konstatavo, kad teisinis ryšys tarp pareiškėjo ir V. nepertraukiamai egzistuoja nuo V. gimimo ir išlieka; pareiškėjo tėvystės padėtis niekada nebuvo panaikinta, ir jis išlaiko visišką tėvų valdžią vaiko atžvilgiu.

EŽTT pažymėjo, kad į bylą nepateikta jokių įtikinamų įrodymų, ar prieš gaunant motinos sutikimą dėl vaiko įvaikinimo, su ja buvo kalbama, siekiant užtikrinti, ar jos būklė leido suprasti savo veiksmų prasmę ir pasekmes. Gydytojos pareiškimas, neva motina galėjo visiškai suvokti savo veiksmus, nepakankamas, nes neaišku, kada ir kokiame kontekste tas pareiškimas buvo pateiktas. Tuometė gimdymo namų vyriausioji gydytoja M. K., patvirtindama pareiškimus dėl sutikimo įvaikinti V., pripažino, kad priėmė ir patvirtino pareiškimą pareiškėjo vardu jo nesant. Ji neišsiaiškino, ar pareiškėjas žinojo apie susidariusią situaciją. Šie faktai atskleidžia valstybės atstovo aplaidumą, sukėlusį įvykių grandinę, kuri nulėmė pareiškėjo ryšių su sūnumi nutrūkimą.

EŽTT pažymėjo, kad nacionaliniu lygmeniu buvo pripažinti pažeidimai, susiję su V. tėvų atsisakymu ir sutikimu įvaikinti. Be to, nacionaliniai teismai pabrėžė, kad I. Kh. savo 2004 m. rugsėjo 3 d. sutikimą įvaikinti pasirašė būdama pažeidžiama, o 2006 m. spalio 13 d. ji atšaukė sutikimą dėl V. įvaikinimo ir nuolat reiškė norą, kad berniukas grįžtų į jos ir pareiškėjo šeimą. Teismai nustatė faktą, kad pareiškėjas nepasirašė 2004 m. rugsėjo 3 d. sutikimo, taigi neatsisakė savo tėvų valdžios V. atžvilgiu ir nedavė sutikimo dėl jo įvaikinimo, ir kad jis nežinojo, kad V. gimė gyvas. Taip pat buvo pripažinta, kad pareiškėjas, vos sužinojęs, kad jo sūnus gyvas, ėmėsi veiksmų, kad V. grįžtų į šeimą. Teismai taip pat pabrėžė, kad būdami V. tėvai, pareiškėjas ir jo sutuoktinė, naudodamiesi atitinkamomis savo teisėmis, turėjo pirmenybę prieš kitus asmenis; jų šeima buvo apibūdinta teigiamai, santykiai šeimoje buvo draugiški, gyvenimo sąlygos geros ir atitiko visus būtinus reikalavimus, todėl V. jų šeimoje būtų saugus.

EŽTT atmetė teiginį, jog pareiškėjas turėjo reikalauti atiduoti vaiko kūną, kad jį palaidotų. Pareiškėjas buvo sunkios emocinės būsenos, todėl jo tariamas neveikimas ligoninėje vargu ar gali būti savaimė pakankama priežastis atsisakyti suvienyti šeimą, kai nėra kitų prižasčių.

EŽTT pribloškė nacionalinių teismų argumentai, neva pareiškėjui ir jo sutuoktinei, sąmoningai atsisakyti V. vos jam gimus, įtakos turėjo tai, kad jų šeimoje jau augo keturi vaikai, nors šeima buvo apibūdinta teigiamai, santykiai šeimoje buvo draugiški, gyvenimo sąlygos geros.

EŽTT sutiko, jog staigus išsiskyrimas su jo globėjais galėjo turėti neigiamą poveikį vaikui, tačiau pastebėjo, kad nacionalinės valdžios institucijos nesvarstė kitų įmanomų sprendimų.

- **Vaiko sutikimo įvaikinti užtikrinimu.** Vadovaujantis Konvencijos 12 str., tiek 1993 m. Hagos konvencijos 4 str. d punktu, vaikai, atsižvelgiant į jų brandą, turi būti išklaustyti ir gautas jų sutikimas dėl įvaikinimo. Vaikui turi būti suteikta galimybė reikšti

nuomonę tokiais aplinkybėmis, kurios būtų laisvos nuo bet kokių suvaržymų ir bet kokios baimės dėl galimų pasekmių, garantuojant, kad į šias nuomones bus atsižvelgta priimant bet koki galutinį sprendimą.

Teismų praktika! EŽTT yra išaiškinęs, kad teisėtas ir tikras (nefiktyvus) įvaikinimas sukuria teisinius santykius tarp įtėvių ir įvaikių, kurie savo ruožtu patenka į EŽTK 8 str., įpareigojančio valstybę užtikrinti pagarbą „šeimos gyvenimui“, apsaugos sritį. Iš to išplaukia, kad valstybei kyla tiek negatyviosios, tiek pozityviosios pareigos užtikrinant šių santykių tęstinumą ir jų dalyvių interesų apsaugą (žr. *Zaief prieš Rumuniją* (EŽTT 2015 m. birželio 24 d. sprendimas (Petición Nr. 44958/05), *Pini ir kiti prieš Rumuniją* (EŽTT 2004 m. rugsėjo 9 d. sprendimas (Petición Nr. 78028/01 ir 78030/01)). Geriausių vaiko interesų apsaugos vertinimas yra dvejopo pobūdžio: pirma, reikia užtikrinti, kad vaikas augtų sveikoje aplinkoje ir tėvas (motina) negali imtis priemonių, kurios pakenktų vaiko sveikatai, raidai, ir, antra, turi būti užtikrintas vaiko ryšių su šeima palaikymas (išskyrus tuos atvejus, kai paaiškėjo ypatingas šeimos netinkamumas), nes šių ryšių suvaržymas reiškia vaiko atskyrimą nuo jo šaknų (žr., pvz., *Pontes prieš Portugaliją* (EŽTT 1994 m. kovo 23 d. sprendimas (Petición Nr. 19554/09, 79 p.) ir kt.).

LAT yra išaiškinęs, kad vaiko teisė dalyvauti priimant tokį jo gyvenimui svarbų sprendimą kaip įvaikinimas yra viena pamatinių. Konvencijos 12 str. įtvirtina valstybės pareigą užtikrinti, kad vaikas, atsižvelgiant į jo amžių ir brandumą, gebantis suformuluoti savo pažiūras, bus išklaustytas visais jį liečiančiais klausimais. Sprendžiant vaiko globos ir (ar) įvaikinimo klausimą, vaikas turi būti supažindintas su esama situacija ir galimomis alternatyvomis bei jų sukeliama padariniais, kad vaiko nuomonė būtų pagrįsta ne tik emocijomis, bet, kiek tai įmanoma pagal vaiko amžių ir subrendimo lygį, ir racionaliu vaiko situacijos įvertinimu. CK 3.215 str. nustato, kad kai įvaikinamas dešimties metų sulaukęs vaikas, būtinas jo rašytinis sutikimas. Sutikimą vaikas duoda teismui, be šio sutikimo įvaikinti negalima (1 d.), tačiau kai įvaikinamas dešimties metų nesulaukęs vaikas, jei jis sugeba išreikšti savo nuomonę, turi būti išklaustytas teisme, ir teismas, priimdamas sprendimą, turi atsižvelgti į vaiko norą, jei jis neprieštarauja jo paties interesams (2 d.). Kai yra įvaikinamas vyresnis vaikas, jo sutikimas būti įvaikintam yra ypač svarbus, nes lemia jo geresnį prisitaikymą šeimoje, tačiau kiekvienu atveju su

vaiku dirbantys, jį konsultuojantys specialistai ir teismas turi būti itin atidūs, nes kiekvienas vaikas sunkiai išgyvena atsiskyrimą nuo biologinių tėvų ar kitos jam įprastos aplinkos, todėl nepaisant vaiko norų visada turi būti įvertinta, ar vaiko nuomonė neprieštarauja jo geriausiems interesams. Galutinį sprendimą priima ne vaikas (LAT 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-3-574-421/2015 ir joje nurodyta kasacinio teismo praktika).

- **Išsamios ataskaitos apie vaiką parengimu.** Nustačius, kad įvaikinimas atitinka geriausius vaiko interesus, pagrindinis žingsnis siekiant juos užtikrinti yra tikslios ir išsamios ataskaitos apie vaiką ir jo kilmę parengimas, remiantis atvejo vadybos, medicininiais, vaiko raidos, švietimo, psichologiniais ir socialiniais

vertinimais. Labai svarbu, kad surinkta informacija būtų detali, tiksli. Jei vaikas įrašomas į Galimų įvaikinti vaikų sąrašą, tačiau greitai neatsiranda šeima, galinti geriausiai tenkinti jo poreikius, informacija apie vaiką turi būti nuolat (ne rečiau nei kartą per šešis mėnesius) atnaujinama.

Teismų praktika! LAT (LAT 2020 m. balandžio 1 d. nutartis civ. byloje Nr. e3K-3-167-969/2020) dėl proceso atnaujinimo įvaikinimo byloje, kai juo siekiama teismo sprendimo dėl įvaikinimo panaikinimo, pabrėžė, kad tai galima tik išimtiniais atvejais, kai įvaikinimo palikimas reikštų esminį vaiko ar kitų asmenų interesų pažeidimą, jei nėra kitų teisinių būdų šiems interesams apginti (pvz., vaikas įvaikintas be tėvų sutikimo; jei įvaikinimo byloje buvo pateikti suklastoti dokumentai apie įtėvių sveikatos būklę, galinčią kelti grėsmę vaikui, ir pan.). Įtėviai siekė panaikinti įvaikinimą, argumentuodami tuo, kad jiems nebuvo suteikta išsami informacija apie galimą įvaikinti vaiką.

Teismas pabrėžė, kad valstybės pareigos atskleisti įtėviams visą informaciją apie įvaikių sveikatos būklę vykdydamas yra susijęs tiek su objektyviais, tiek su subjektyviais veiksniais: bendruoju medicinos išsivystymo lygiu (leidžiančiu nustatyti konkrečius įgimus sveikatos sutrikimus atitinkamu žmogaus vystymosi etapu), konkrečios valstybės sveikatos priežiūros paslaugų lygiu, konkretaus vaiko sveikatos patikrinimą vykdančių medicinos darbuotojų atidumo, rūpestingumo laipsniu ir kt. Vis dėlto, ne kiekvienas valstybės pozityviųjų pareigų, susijusių su įvaikinamų vaikų sveikatos patikra, nevykdymas ar netinkamas vykdymas (net jei toks būtų konstatuotas) sudaro pagrindą panaikinti priimtus sprendimus dėl įvaikinimo, t. y. taisyti valstybės klaidas vaikų interesų sąskaita. Pagal bendrą taisyklę valstybės pareigos atskleisti įtėviams visą informaciją apie įvaikių sveikatos būklę, galinčią nulemti įtėvių apsisprendimą dėl

įvaikinimo, nevykdytas ar netinkamas vykdymas galėtų būti pagrindas kelti klausimą dėl valstybės (jei būtų nustatyta, kad valstybės teisės aktuose nustatyta įvaikių sveikatos patikrinimo tvarka yra ydinga, nebuvo užtikrintas jos laikymasis ar kt.) ir (arba) atitinkamų sveikatos priežiūros įstaigų (jei teisės aktų nustatyta tvarka atliekant įvaikinamų vaikų sveikatos būklės patikrinimą atitinkamus vaikų sveikatos sutrikimus buvo galima nustatyti, tačiau tai nebuvo padaryta) civilinės atsakomybės, o ne atnaujinti procesą įvaikinimo byloje.

Taip pat teismas pažymėjo, kad konkrečiu atveju, kad faktinis jau įvaikinto vaiko interesų pažeidimas, padarytas įtėvių (pvz., faktinis vaiko palikimas, nesirūpinimas juo, piktnaudžiavimas tėvų valdžia ir pan.), savaime nelaikytinas išimtinai svarbia priežastimi atnaujinti procesą įvaikinimo byloje, nes tokiu atveju būtent jis (įvaikinto vaiko teisių pažeidimas), o ne pats įvaikinimas neatitinka geriausių vaiko interesų. Todėl aplinkybės, susijusios su įvaikinto vaiko teisių pažeidimais po įvaikinimo, sudaro pagrindą spręsti dėl tėvų valdžios apribojimo įtėviams, tačiau savaime nelaikytinos teisiškai reikšmingomis sprendžiant dėl proceso atnaujinimo įvaikinimo byloje.

- **Būsimų įtėvių vertinimas.** Šiuo metu Lietuvoje veikia aiški ir griežta būsimų įtėvių vertinimo sistema. Jos tikslas – nustatyti asmenų, pageidaujančių tapti įtėviais, tinkamumą įvaikinti, ir vaikų, kuriems jie būtų tinkami tėvai, savybes. Išsamus ir nešališkas vertinimas yra viena iš esminių siekio užtikrinti, kad įvaikinimas atitiktų geriausius vaiko interesus, sudedamųjų dalių. Tarptautinio įvaikinimo atveju Tarnyba, gavusi įtėvių vertinimą, papildomai gali užklausti duomenų, leidžiančių vertinti ir papildomus įtėvių gebėjimus – jų gebėjimą keliauti, požiūrį į tai, kaip šeimoje padės atskleisti vaiko kilmės šalį ir kultūrą, gimtosios kalbos išlaikymą. Ypatingą dėmesį reikia skirti būsimo įvaikintojo gebėjimams rūpintis individualių pagalbos poreikių turinčiais vaikais.
- **Vaiko parengimas.** Geriausių interesų užtikrinimas reikalauja garantuoti ir tinkamą vaiko parengimą įvaikinimui. Klausimai, kuriuos reikia aptarti su vaiku, skiriasi priklausomai nuo vaiko amžiaus ir brandos. Tačiau turi būti pasirenkami būdai ir priemonės vaikui paprastai ir suprantamai paaiškinti, kas yra įvaikinimas, kokios jo pasekmės, ypač tarptautinio įvaikinimo atveju, kodėl jų nuomonė yra svarbi. Vaiko paruošimas įvaikinimui, jo įtraukimas į procesą gali padėti dar geriau pastebėti, suprasti jo praradimo, pykčio, sumišimo jausmus ir juos atliepti. Toks pokalbis su vaiku taip pat gali padėti vaikams, palaikantiems ryšius su savo šeimos nariais, suprasti ir saugiai išgedėti pokyčius, kuriuos atneša įvaikinimas. Naudinga priemonė, padedanti vaikui,

yra „Gyvenimo knyga“, kurioje išsamiai aprašomas vaiko gyvenimas iki įvaikinimo, kurią vaikui padeda pildyti jam artimas asmuo (globėjas, globos centro darbuotojas). Pokalbio metu svarbu vaikui nesukelti nepagrįsto lūkesčio, kad jam bus surasta šeima. Aiškiai, vaikui suprantama kalba papasakoti apie tolesnio proceso eigą, sutarti kaip, kas ir kada su vaiku vėl šiuo klausimu bendraus.

- **Būsimos įtėvių šeimos parinkimas vaikui.** Šio proceso metu vertinama, kurie būsimi įvaikintojai geriausiai atitiktų vaiko poreikius. Laikantis eiliškumo principo, svarbiausia atsižvelgti į geriausius vaiko interesus, tikslas – rasti vaikui tinkamiausią šeimą, o ne šeimai „tinkamiausią“ vaiką. Preliminarus pirminis vertinimas atliekamas remiantis informacija apie vaiką ir šeimą. Šis sprendimas nėra laikomas galutiniu.
- **Ryšio tarp vaiko ir būsimų įtėvių mezgimas.** Pirmasis būsimų įtėvių ir vaiko susitikimas yra pirmasis žingsnis ryšio užmezgimo procese. Šis susitikimas turi vykti vaikui pažįstamoje, artimoje aplinkoje dalyvaujant specialistui, su kuriuo jis jaučiasi saugus. Jeigu bendravimas vyksta sėkmingai, pereinama prie kito etapo – sprendimo dėl įvaikinimo teisme. Tačiau, jeigu susitikimų, bendravimo metu kyla rimtų ryšių problemų, įvaikinimo procesas gali būti sustabdytas pakankamai anksti, kad

būtų išvengta trauminių pasekmių vaikui. Jeigu bendravimo metu pastebima problemų, darbuotojai turi vertinti, kaip elgtis toliau. Gali pakakti pagalbos vaikui ar įtėviams prisitariant prie naujų pokyčių arba, atsižvelgiant į vaiko ar įtėvių nuomonę, sustabdyti tolesnį procesą.

Sprendimas dėl tarptautinio įvaikinimo priimamas tik tuo atveju, jeigu vaikui neužtikrinama galimybė augti šeimos aplinkoje ir užtikrinti jo poreikius ir gerovę Lietuvoje. Siekiant užtikrinti geriausius vaiko interesus įvaikinant tarptautiniu mastu, būtina laikytis papildomų reikalavimų. Svarbu užtikrinti, kad:

- įvaikinant pirmiausia atsižvelgiama į geriausius vaiko interesus (1993 m. Hagos konvencijos 1 str. a punktas; Konvencijos 21 str.);
- būtų užkirstas bet koks galimos naudos už vaiko įvaikinimą gavimas;
- būtų išnaudotos visos galimybės užtikrinti reikiamą nuolatinę priežiūrą šeimos aplinkoje vaikui Lietuvoje;
- vaikas būtų tinkamai konsultuojamas ir informuotas apie įvaikinimo pasekmes, atsižvelgti į jo nuomonę ir pageidavimus pagal jo amžių ir brandą;
- vaiko susitikimas jį įvaikinti yra duotas jam suteikus visą išsamią informaciją ir vaiko laisva valia;
- būsimi įtėviai turi būti tinkamai pasiruošę atliepti ir užtikrinti konkretaus vaiko poreikius, įskaitant vaiko etninio, religinio ir kultūrinio identiteto išsaugojimą.

Teismų praktika! Vertindamas tarptautinio įvaikinimo ypatumus, EŽTT nuosekliai laikosi nuomonės, kad ypatinga svarba turi būti teikiama vaiko interesams, nustatant, ar nacionalinės valdžios institucijos ėmėsi visų būtinų priemonių, kurių galima pagrįstai reikalauti, kad palengvintų vaiko ir jo tėvų susijungimą. Konkrečiai tokiose bylose EŽTT yra nusprendęs, kad vaiko nuomonė (jeigu vaikai yra sulaukę tinkamo amžiaus ir brandos ją suformuluoti) ir jų interesai, atsižvelgiant į jų pobūdį ir rimtumą, gali būti svarbesni už įtėvių interesus (žr. *E. P. prieš Italiją* (EŽTT 2021 m. liepos 1 d. sprendimas (Peticijos Nr. 31127/96) ir *Johansen prieš Norvegiją* (EŽTT 2002 m. spalio 10 d. sprendimas (Peticijos Nr. 12750/02)). Teismas išaiškino, kad toks vaiko interesų prioritetas vertinimas reiškia, kad įvaikinimas yra „vaiko aprūpinimas šeima, o ne šeimos aprūpinimas vaiku“ (žr. *Fretté prieš Prancūziją* (EŽTT 2002 m. gegužės 26 d. sprendimas (Peticijos Nr. 3651/97)). Tarptautinio įvaikinimo atveju teismas reikšmingomis laiko tokias aplinkybes kaip realus ir kokybiškas įvaikių ir įtėvių ryšys, esant poreikiui veiksmingos psichologinės pagalbos suteikimas vaikams, kuriuos ketinama įvaikinti, socialinių ir emocinių ryšių (ne)egzistavimas iki įvaikinimo esančioje gyvenamojoje vietoje. EŽTT vertina, kad vaikų nuoseklus ir sąmoningas nepriartimas įvaikinimui padarytų mažai tikėtiną jų darnią integraciją į naująją įtėvių šeimą (*Pini ir kiti prieš Rumuniją* (EŽTT 2004 m. rugsėjo 9 d. sprendimas (Peticijos Nr. 78028/01 ir 78030/01)).

Galimi iššūkiai:

- **Konkreto vaiko ir jo artimųjų interesų konfliktas.** Priėmus sprendimą dėl konkreto vaiko įvaikinimo, jo ryšiai su broliais ir seserimis nutrūksta.

Praktinis patarimas! Geriausių vaiko interesų nustatymo metu turi būti pateikti motyvai, kodėl vienam ar kitam pasirinkimui yra teikiamas prioritetas, atliekama tokio sprendimo SSGG analizė.

- **Informacijos apie vaiką, jo šeimą, sveikatą neišsamumas.** Dažnai institucijos, teikiančios informaciją apie vaiką, apsiriboja sausos, neišsamios informacijos pateikimu.

Praktinis patarimas! Konkretūs klausimai, aiškiai suformuluotos užklauskos gali padėti pakartotinai kreipiantis dėl reikiamos informacijos apie vaiką.

ATMINTINĖ SPECIALISTAMS

Geriausių vaiko interesų vertinimo ir nustatymo veiksniai ir ypatumai vaiko įvaikinimo atveju

Veiksnyss	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Vaiko nuomonė	<p>Atsižvelgiant į vaiko amžių ir brandą, jo nuomonė yra vienas iš reikšmingiausių elementų priimančiam sprendimui dėl vaiko pripažinimo galimu įvaikinti. <u>Vaiko nuomonės išklusymo tikslas</u> – išsiaiškinti vaiko nuomonę, ar jis sutinka būti įvaikintas ir ar sutinka būti įvaikintas konkretaus asmens. Šiuo atveju vaiko sprendimas labai svarbus ir nulemia tolesnę galimo įvaikinimo procedūros eigą.</p>
	<p>Svarbu! Įvaikinimo inicijavimo procese labai svarbu nesukelti vaikui nepagrįstų lūkesčių.</p>
	<p>Kalbant su vaiku vertinimo, ar vaikas sutinka būti įvaikintas, metu rekomenduojama aptarti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ką vaikas žino apie įvaikinimą; kas yra įvaikinimas; kodėl vaikai yra įvaikinami; • ką reiškia būti įvaikintam; kokie žmonės gali būti įvaikintojai; • kas nusprendžia, kad vaikas bus įvaikintas; • kaip bus ieškoma šeimos vaikui; kaip jis galės su ja susipažinti; • jeigu bus surasta šeima ir jam nepatiks, ar vaikas galės atsakyti būti įvaikintas; • kokia yra vaiko nuomonė apie įvaikinimą; • dėl ko jis nerimauja (kad nematys savo tėvų tarptautinio įvaikinimo atveju, kad nemokės kalbos ir pan.); • ar vaikas nori būti įvaikintas; • kokie vaiko lūkesčiai įtėviams; • su kuo iš esamų draugų, auklėtojų, kitų jam svarbių žmonių vaikas norėtų bendrauti, jeigu jis būtų įvaikintas.
	<p>Svarbu! Priėmus sprendimą dėl konkrečios šeimos vaikui parinkimo, esant konkretaus asmens (asmenų) sutikimui įvaikinti vaiką, specialistas turi pateikti vaikui papildomos informacijos apie juos. Jeigu planuojamas tarptautinis įvaikinimas, būtina plačiau papasakoti, iš kokios šalies yra įtėviai, kokia kalba jie kalba, parodyti šalies ir jų nuotraukas. Jeigu išimtiniais atvejais vaikas įvaikinamas atskirai nuo savo brolių / seserų, susitikimo metu reikia aptarti, ar vaikas turės galimybę bendrauti, kaip ir kaip dažnai tą galės daryti, ar galės bendrauti su savo draugais.</p>
	<p>Rekomenduojama išsiaiškinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kas bus, jeigu jam nepatiks būsimi įtėviai, jeigu jis jausis blogai, ar galės grįžti atgal, t. y. paaiškinti, kad įvaikinusi įtėvių šeima taps jo tėvais, kad jeigu jis blogai jausis, specialistai stengsis jam padėti, bet paties įvaikinimo panaikinti jau nebebus galima. <p>Po susitikimo su įtėviais reikia išsiaiškinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaip vaikas jaučiasi; • ką norėtų dar sužinoti apie įtėvius, įvaikinimo procesą; • ko norėjo paklausti, bet neišdrįso; • ar nori, kad procesas būtų tęsiamas toliau; • ar nori dar pagalvoti, pasitarti.

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Vaiko identitetas	<p>Kadangi įvaikinant vaiko ryšiai su jo biologine šeima pasibaigia ir kuriami nauji, su įvaikinusia šeima susiję santykiai, dėl vaiko identiteto išsaugojimo svarbu vertinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaip būsiami įtėviai spręstų įvaikinimo fakto atskleidimo vaikui klausimą. Įvaikinimo faktas neturėtų būti nuo vaiko slepiamas. Galimybė gauti bent minimalią informaciją apie savo kilmę yra būtina vaiko tapatybės formavimuisi ir iš tiesų yra susijusi su vaiko teise į tapatybę; • ar vaikas nori palaikyti ryšius su savo broliais / seserimis; • ar vaikas nori, sutinka, kad jo vardas ir / ar pavardė būtų keičiama; • ar įtėviai, priklausomai nuo vaiko amžiaus, jo noro, nekeis vaiko vardo, nebent pats vaikas nori, kad jis būtų keičiamas; • kaip įtėviai atsižvelgs į vaiko asmenybę, pomėgius, sieks išlaikyti tęstinumą; • kaip įtėviai užtikrins vaiko kalbinį, religinį (jeigu vaikas tikintis), kultūrinį tapatumą. <p>Tarptautinio įvaikinimo atveju, vertinant su vaiko tapatybės veiksmu susijusius aspektus, daug dėmesio turi būti skiriama vaiko galimybių prisitaikyti prie kitokios kultūrinės ir kalbinės aplinkos vertinimui.</p>
Šeimos ryšiai ir santykiai	<p>Nustatant geriausius vaiko interesus vertinama vaiko patirtis ir situacija. Renkant ir analizuojant informaciją svarbu vertinti:</p> <p><i>Vaiko ir jo kilmės šeimos ryšius ir santykius:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kokie jie buvo, kai vaikas gyveno šeimoje; • kaip vaikas išgyveno atskyrimą nuo tėvų, kas jam padėjo išgyventi netektį; • kokie santykiai ir ryšiai yra šiuo metu, ar tėvai, broliai / seserys, seneliai ir kiti artimieji vaiką lanko, su juo bendrauja, kaip dažnai, koks prierašumas; • ką jo tėvai, broliai žino apie galimybę būti įvaikintam, kokia jų nuomonė, ar apie tai kalba su vaiku; • kaip vaikas reaguoja ir jaučiasi; • jeigu vaikas įvaikinamas atskirai nuo savo brolių / seserų, kokios yra galimybės palaikyti jų ryšį. <p><i>Vaiko ryšius ir santykius su globėjais:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • kaip sekėsi adaptacija; • su kokiais sunkumais susidūrė, kas padėjo juos spręsti; • kokie šiuo metu vaiko ir globėjo, kitų kartu gyvenančių vaikų, asmenų tarpusavio ryšiai, santykiai; jeigu vaiko ryšys su globėjais yra stiprus, jo atskyrimas gali būti traumuojanti patirtis; • ką vaiko globėjas mano apie vaiko įvaikinimą; • ką ir kaip jie kalba su vaiku, kokių baimių vaikas išgyvena, kas gali padėti vaikui šioje situacijoje; • kokia informacija gali būti naudinga būsimiems įtėviams.

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Vaiko poreikiai	<p>Svarbu aiškiai nustatyti kiekvieno konkretaus vaiko poreikius. Priklausomai nuo situacijos, vieno vaiko poreikis gali būti augti šeimos aplinkoje, kito priešingai, atlikus vertinimą gali būti nustatyta, kad vaikas nėra pasiruošęs kurti naujų santykių su būsima šeima.</p> <p>Tarnybos specialistai, nustatydami geriausius vaiko interesus, turi išsiaiškinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokie vaiko emociniai, psichologiniai, fiziniai poreikiai; • kaip vaikas geba užmegzti ryšius su nauja šeima ir integruotis į naują šeimos aplinką; • ar konkretūs būsimi įtėviai tinkamai paruošti ir gali atliepti konkretaus vaiko poreikius; • ar po susitikimo su būsima įtėvių šeima neįaučia nerimo, streso, nestebimas pakitęs vaiko elgesys, būsena, emocijos, rodančios galimą nesaugumą, baimės jausmą.
Vaiko sveikata	<p>Tarnyba turi surinkti išsamią informaciją apie vaiko sveikatą nuo pat jo gimimo. Esant poreikiui, kreiptis į gydymo įstaigą, kitus sveikatos specialistus dėl papildomos informacijos suteikimo. Nustatant geriausius vaiko interesus svarbu žinoti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokia vaiko sveikatos būklė; • ar jam reikalingas, teikiamas gydymas, speciali priežiūra; jeigu taip, koks jos intensyvumas, trukmė; • ar būsimi įtėviai turi žinių ir įgūdžių imtis priemonių, veiksmų, siekdami užtikrinti vaikui reikiamą sveikatos priežiūrą, koks jų požiūris į privalomus skiepus, kitas medicininės paslaugas; • ar būsimiems įtėviams reikia papildomų gydytojų konsultacijų.
Individualūs pagalbos poreikiai	<p>Įvaikinimo atveju vaikai, turintys individualių pagalbos poreikių, paprastai yra vaikai, kurie turi fizinę, emocinę ar psichinę negalią, rimtų sveikatos sutrikimų, vyresni vaikai ar didesnės brolių ir seserų grupės, taip pat vaikai, turintys traumuojančių patirčių su savo biologinėmis šeimomis, ilgą laiką praleidę institucinėje aplinkoje. Parenkant vaikui šeimą svarbu, kad įtėviai būtų tinkamai paruošti ir turėtų įgūdžių atliepti individualius pagalbos vaiku poreikius. Parenkant vaikui šeimą, svarbu nustatyti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokie konkretūs vaiko poreikiai; • kaip jie šiuo metu užtikrinami; • kokios paslaugos, pagalba yra teikiama; • ar būsimi įtėviai turi žinių ir reikiamų įgūdžių, kad atlieptų ir užtikrintų vaikų individualius pagalbos poreikius; • kaip konkretūs įtėviai atlieps konkrečius vaiko poreikius, kokių priemonių bus imtasi vaiką įkurdinus šeimoje, koks yra paramos ir pagalbos tinklas; • kokios paslaugos ir pagalba yra prieinama įvaikinančios šeimos gyvenamosios vietos aplinkoje, ar yra reikiamos specializuotos įstaigos.

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
	<p>Tarptautinio įvaikinimo atveju svarbu išsiaiškinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar būsimiems tėvams buvo perduota tiksli ir išsami informacija; • ar jie supranta šios informacijos ypatumus; • kokių konkrečių priemonių bus imtasi siekiant padėti šiems vaikams prisitaikyti prie naujos aplinkos; • ar užsienio įvaikintojai turi informacijos, pasirengimo ir paramos, kad galėtų patenkinti jų įvaikintų vaikų individualius pagalbos poreikius.

Svarbu! Atmintinėje pateikiamas rekomendacinio pobūdžio sąrašas klausimų, į kuriuos atsakymus gali būti reikalinga gauti konkrečiose situacijose. Tačiau tai nėra ir negali būti baigtinis sąrašas, kadangi kiekviena konkreti situacija yra individuali ir gali reikalauti papildomos informacijos. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, kad dirbant su konkrečiu atveju ne visi šie klausimai gali būti aktualūs. Atmintinė tėra gairės specialistui, tačiau kokia apimtimi jomis naudotis, reikalinga priimti sprendimą atsižvelgiant į konkrečios situacijos ypatumus.

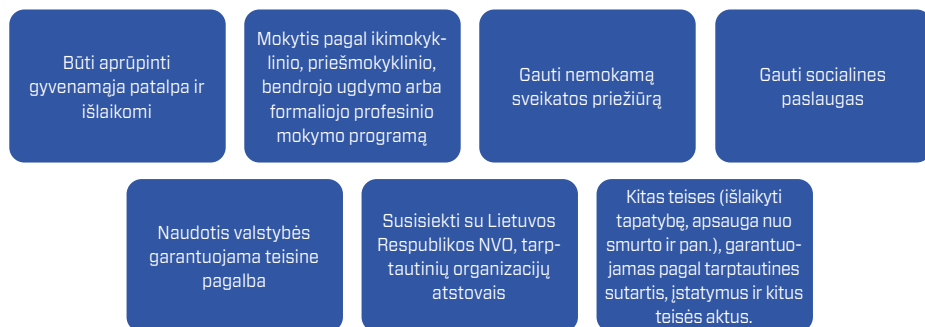
4.6. Geriausių vaiko interesų nustatymas nelydimų nepilnamečių užsieniečių atvejais

Konvencijos 22 str. įpareigoja valstybes ypač rūpintis vaikais pabėgėliais ir vaikais, pageidaujjančiais gauti pabėgėlio statusą, nepriklausomai nuo to, ar juos lydi, ar nelydi tėvai ar koks nors kitas asmuo. Jiems būtina užtikrinti deramą apsaugą ir humanitarinę pagalbą, sudaryti galimybę tokiems vaikams naudotis teisėmis, išdėstytomis Konvencijoje ir kituose tarptautiniuose teisės aktuose.

Ypatingai daug dėmesio skiriama vaikams, kurie dėl situacijos (karinių konfliktų, nesaugios politinės situacijos, jų tėvų baudžiamojo persekiojimo, socialinės, ekonominės padėties ir pan.) jų šalyje yra priversti ieškoti prieglobsčio kitose valstybėse. Nepriklausomai nuo jų kelionės tikslų, aplinkybių, šie vaikai

turi gauti reikiamą apsaugą bei pagalbą. Ypač pažeidžiamose situacijose atsiduria vaikai, kurie keliauja nelydimi tėvų. Įvairios tarptautinės organizacijos (UNICEF, Tarptautinė migracijos organizacija, Baltijos jūros valstybių taryba ir kt.) yra parengusios įvairias išsamias rekomendacijas dėl geriausių nelydimų nepilnamečių interesų, pabėgėlių vaikų interesų vertinimo ir nustatymo, tarp jų ir lietuvių kalba (pvz., [EASO Vaiko interesų apsaugos vykdant prieglobsčio procedūras praktinis vadovas](#)).

Remiantis tiek tarptautiniais, tiek nacionaliniais teisės aktais, nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai, neatsižvelgiant į jų buvimo Lietuvos Respublikos teritorijoje teisėtumą, turi šias teises:

Geriausių vaiko interesų nustatymo nelydimų nepilnamečių užsieniečių atvejais tikslas - užtikrinti reikiamą apsaugą ir priimti geriausiai

poreikius atitinkantį sprendimą.

Geriausių vaiko interesų nustatymo metu svarbu:

Garantuoti geriausius vaiko interesus užtikrinančias procedūrinės apsaugos priemones

Užtikrinamos ir vykdomos konkrečios procedūrinės garantijos ir apsaugos priemonės, nuolatinis vertinimas, ar nustatytos būtinos procedūrinės apsaugos priemonės.

Užtikrinti reikiamą apsaugą tiek buvimo valstybėje, tiek priimant sprendimą dėl vaiko grąžinimo į jo kilmės šalį

Vaiko apsauga ir globa, atitinkanti konkrečios vaiko situaciją.

Šeimos sujungimo svarba

Nustatant bet kokius interesus turi būti tinkamai atsižvelgiama į vaiko šeiminei padėtį; padėtį jų kilmės šalyje; konkrečius pažeidžiamumo aspektus; saugumą ir riziką, su kuria jie susiduria; apsaugos poreikius; integracijos lygį priimančiojoje šalyje ir psichikos ir fizinę sveikatą, švietimo ir socialines bei ekonomines sąlygas.

Svarbu! 2023 m. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, reaguodama į gautą pranešimą dėl galimai pažeidžiamų vaiko pabėgėlio teisių, atliko tyrimą. Gautoje informacijoje buvo nurodyta, kad Valstybės sienos apsaugos pasienio punkte savaitę yra laikoma sulaikyta penkių Sirijos piliečių grupė, tarp jų yra ir nelydima nepilnametė. Iš asmenų paimti telefonai, atimta galimybė susisiekti su artimaisiais ar teisininkais, o į pasienį atvykusio advokato Valstybės sienos apsaugos pareigūnai neįleido susitikti su užsieniečiais.

Vaiko teisių apsaugos kontrolierė atliko tyrimą ir ištyrė skundą dėl nelydimos nepilnametės užsienietės teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo Lietuvoje. Atlikto tyrimo metu nustatyta, kad Valstybės sienos apsaugos tarnyba (toliau tekste – VSAT) nesilaiko teisės akty, reglamentuojančių nelydimų nepilnamečių teises. Kontrolierės viešojoje pozicijoje atkreipiamas dėmesys į nuostatą, kurių privaloma laikytis, nepaisant nelydimo užsieniečio nepilnamečio teisinio statuso ir atvykimo į Lietuvą aplinkybių:

1. Sulaikius nelydimą nepilnametį, privaloma nedelsiant informuoti Tarnybą.
2. Privaloma nedelsiant paskirti nepilnamečiui globėją.
3. Svarbu užtikrinti Tarnybos atstovo specialisto dalyvavimą nelydimo nepilnamečio apklausoje.
4. Privaloma užtikrinti tinkamą nelydimo nepilnamečio identifikavimą ir užtikrinti, kad ši jautri ir pažeidžiama grupė būtų tinkamai registruojama.
5. Privaloma užtikrinti teisės į atstovavimą įgyvendinimą. VSAT veiksmai, kai nepilnamečio teisinis atstovas nėra įleidžiamas susitikti su atstovaujama vaiku, yra nepateisinami, o nepilnamečiams nepaskyrus atstovo, teisinė pagalba nėra užtikrinama ir nepilnametis neturi galimybės susipažinti su savo teisėmis.
6. Svarbu užtikrinti galimybę nelydimam nepilnamečiui susitikti su nevyriausybinėmis organizacijomis. Nustatyta, kad ne kiekvienu atveju nepilnamečiams sudaromos galimybės susitikti su nevyriausybinėmis organizacijomis ir gauti jų teikiamą pagalbą.
7. Tarnybai gavus informaciją apie nelydimą nepilnametį užsienietį, nedelsiant įvertinti vaiko situaciją ir priimti sprendimą dėl apsaugos ir pagalbos priemonių.
8. Būtina vykdyti nelydimų nepilnamečių laikino apgyvendinimo stebėseną visose jų apgyvendinimo vietose ([Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2023](#)).

Kaip jau pažymėjo ir Vaiko teisių apsaugos kontrolierė, svarbu laiku pateiktas Tarnybos informavimas, leidžiantis realizuoti jos atstovo tinkamą dalyvavimą sprendžiant visus su nelydimu nepilnamečiu susijusius klausimus. Tarnyboje, gavus informaciją apie nelydimą nepilnamečį užsienietį, nedelsiant pradedamas geriausių vaiko interesų užtikrinimo procesas – vertinama vaiko situacija bei sprendžiamas apsaugos ir pagalbos priemonių poreikis, suteikiamos reikiamos gyvenimo sąlygos, sprendžiamas globėjo paskyrimo klausimas, vykdoma nelydimų nepilnamečių laikino apgyvendinimo stebėseną visose jų apgyvendinimo vietose.

Kiekvienam nuo šeimos atskirtam vaikui būtina rasti nuolatinį ir ilgalaikį sprendimą, kuris leistų vaikui vystyti jo poreikius atitinkančioje aplinkoje ir užtikrintų, kad vaikas galėtų naudotis visomis savo teisėmis, būtų užtikrinami visi jo poreikiai ir suteikta tinkama parama bei apsauga nuo persekiojimo ir smurto. Nustatant geriausius vaiko interesus, būtina vertinti ir parengti pagalbos tokiam vaikui planą, t. y. kokių konkrečių veiksmų, pagalbos priemonių ir paslaugų reikia konkrečiam vaikui siekiant:

Svarbu! Būtina užtikrinti, kad duomenys apie vaiką būtų konfidencialūs, atnaujunami ir kad jie būtų saugomi.

Surinkus informaciją apie vaiko kilmės vietą, tėvus ir šeimą, įskaitant jo brolių ir seserų bei kitų giminaičių buvimo

- ▶ identifikuoti, surasti vaiko šeimą;
- ▶ vertinti jų susijungimo galimybes;
- ▶ užtikrinti skubią individualizuotą globą;
- ▶ užtikrinti, kad broliai ir seserys gyventų kartu;
- ▶ užtikrinti draugišką ir saugią vaiko globos aplinką;
- ▶ siekti sudaryti galimybes bendrauti su globėju vaikui suprantama kalba;
- ▶ siekti užmegzti ryšį su tėvais, broliais ir seserimis bei kitais giminaičiais, taip pat kitais asmenimis, kilusiais iš tos pačios geografinės vietovės;
- ▶ puoselėti vaiko teisę reikšti ir praktikuoti savo religiją;
- ▶ teikti vaikui psichologinę, sveikatos, teisinę, švietimo ir kitų formų pagalbą;
- ▶ nustatyti, ar yra kokių nors specifinių pažeidžiamumo formų (liga, negalia, individualūs pagalbos poreikiai) ir ar reikia atitinkamos apsaugos;
- ▶ suteikti galimybę naudotis švietimo ir sveikatos priežiūros paslaugomis.

vietą ir laiką, kada jie paskutinį kartą bendravo su vaiku, nustačius galimybes atkurti vaiko ryšius su jo kilmės šeima,

sprendžiamas klausimas dėl šeimos sujungimo.

Jei nustatant geriausius vaiko interesus priimamas sprendimas, kad grąžinimas atitinka vaiko geriausius interesus, inicijuojamas pasirengimas grąžinimo procesui. Svarbu vaiką tinkamai parengti, kad pats grąžinimo procesas nekeltų jam emocinio streso. Rekomenduojama parengti individualų grąžinimo ir reintegravimo planą, sprendžiant ne tik vaiko apgyvendinimo, bet ir reintegracijos, jo stebėjimo procesą, nustatant vaiko poreikius ir jam reikiamas paslaugas. Plane reikia tinkamai įvertinti, kaip bus užtikrinamas teikiamų paslaugų tęstinumas, apimant ir šiuos aspektus:

- **Vaiko saugumo užtikrinimas.** Ar vaikui bus saugu, kokia pagalba ir paslaugos, situacijos stebėsena galima vaikui grįžus?

Teismų praktika! EŽTT byloje *Abdi Ibrahim prieš Norvegiją* (EŽTT 2021 m. gruodžio 10 d. sprendimas (Petición Nr. 15379/16) pareiškėja buvo iš Somalio kilusi motina. 2009 m. Somalyje gimė jos sūnus, su kuriuo ji persikėlė į Norvegiją, kur gavo pabėgėlių statusą. Iš pradžių jie buvo apgyvendinti Tėvų ir vaiko centre, kur motinai buvo padedama pasirūpinti vaiku. Atsakingoms tarnyboms nustačius, kad vaikui kyla pavojus, jis buvo perkeltas į krikščionišką šeimą, nors motina prašė, kad jis būtų apgyvendintas arba pas jos gimines, arba iš Somalio kilusioje ar kitoje musulmoniškoje šeimoje. 2010 m. motinai leista matytis su sūnumi po dvi valandas keturis kart per metus. 2011 m. tvarka pakeista nustatant vienos valandos susitikimus šešis kartus per metus. 2013 m. globėjų šeimai buvo leista įsivaikinti berniuką. Motina pateikė skundą dėl šio sprendimo. Ji nesiekė susigrąžinti vaiko, nes jis buvo prisirišęs prie savo globėjų, tačiau norėjo su juo matytis bei siekė, kad vaikas išlaikytų savo kultūrinės ir religines šaknis.

- **Vaiko informavimas ir palydėjimas.**
- **Mokslo ir profesinio lavinimo rezultatų užfiksavimas.** Vaikams gali tekti grįžti į savo kilmės šalį, nebaigus mokyklos ar profesinio mokymo. Išvykdamas vaikas turi turėti išsilavinimo dokumentą, kuriame būtų pateikta informacija apie jo pasiekimus.
- **Sveikatos apsaugos ir gydymo užfiksavimas.** Vaikai atvykimo šalyje gali naudotis sveikatos apsaugos paslaugomis ir gydymu. Prieš grąžinant vaiką, svarbu užtikrinti gydymo tęstinumą bei parengti dokumentą apie suteiktas paslaugas, gydymą ir pan.
- **Globos ir priežiūros sprendimų tęstinumo užtikrinimas.** Kai vaikas nėra grąžinamas pas jo tėvus ar pirminius globėjus, būtina užtikrinti globos perdavimą bei jo poreikių užtikrinimo tęstinumą.

Teismas atmetė motinos skundą, motyvuodamas tuo, kad vaikas yra prisirišęs prie globėjų, o susitikimai su motina turi jam neigiamos įtakos, vaikas yra jautrus, jam reikia stabilumo. Teismas taip pat išnagrinėjo klausimą dėl įvaikinimo krikščioniškoje šeimoje.

EŽTT pažymėjo, kad motinos teisės galėjo būti įgyvendintos ne vien tik surandant globėjus, atitinkančius pareiškėjos kultūrą ir religinę kilmę. Viso proceso metu nacionaliniai teismai atsižvelgė į įvairius interesus, ypač į pareiškėjos sūnaus psichologinį stabilumą. Be to, tarptautinėje teisėje yra gana platus susitarimas, kad tokiais atvejais valdžios institucijos neprivalo vaiko apgyvendinti šeimoje, kuri savo religine, etnine, kultūrine ir kalbine tapatybe būtų tapati tėvų tapatybei, tačiau privalo į šiuos veiksnius atsižvelgti. Nagrinėjamu atveju valdžios institucijos dėjo pastangas, nors ir nesėkmingai, surasti kultūrine prasme artimą pareiškėjai globėjų šeimą, tačiau tai nebuvo įmanoma dėl tokių globėjų trūkumo.

EŽTT nustatė, kad, leidus įvaikinti, tinkamai nebuvo atsižvelgta į pareiškėjos norą leisti sūnui išlaikyti bent tam tikrus ryšius su savo kultūrine ir religine kilme. Sprendimų dėl leidimo įvaikinti priėmimo procese nebuvo tinkamai atsižvelgta į visus pareiškėjos argumentus ir interesus. Nacionalinis teismas daugiausia atsižvelgė tik į vaiko prisirišimą prie globėjų ir į jo reakciją po susitikimų su pareiškėja; tačiau pareiškėja nuo pat pradžių turėjo labai mažai susitikimų su sūnumi. Be to, nacionalinis teismas daugiausia dėmesio skyrė galimai žalai, kurią sukeltų vaiko paėmimas iš jo globėjų, o ne tam, kad vaikas nutraukia visus ryšius su motina. Daugiau reikšmės buvo skirta įtėvių prieštaravimui „atviram įvaikinimui“, kas būtų leidę vaikui bendrauti su motina, o ne pareiškėjos suinteresuotumui tęsti šeimos ryšius su savo vaiku. EŽTT netikino ir tai, kad nacionalinis teismas pabrėžė būtinybę užbėgti už akių bet kokiam ginčui dėl pareiškėjos matymosi su savo vaiku.

EŽTT nusprendė, kad nebuvo įrodyta, jog egzistavo aplinkybės, pateisinančios visišką ir galutinį vaiko ir vaiko motinos santykių nutraukimą arba kad sprendimas buvo priimtas geriausiais vaiko interesais. Panaikindamos pareiškėjos tėvų valdžią savo vaikui ir leidusios jį įvaikinti įtėviams, vidaus institucijos neskyrė pakankamai svarbos pareiškėjos teisei į šeimos gyvenimo gerbimą, ypač interesui išlaikyti vaiko ir motinos ryšius.

Galimi iššūkiai:

- **Informacijos apie vaikus rinkimas.**

Tarnybos specialistai susiduria su iššūkiais, kai informaciją apie vaikus gauna pavėluotai, nėra kviečiami į pirmines vaikų apklausas, kas apsunkina tikslinės informacijos rinkimą.

- **Informacijos trūkumas** apie vaiko kilmės šalies geopolitinės situacijos, socialinių paslaugų, švietimo ir sveikatos paslaugų teikimą. Ši informacija reikšminga sprendžiant klausimus, susijusius su vaiko šeimos paieška, galimu sujungimu su šeima, jo grąžinimu į kilmės šalį.

Praktiniai patarimai!

- Svarbus aktyvus tarpinstitucinis, tarptautinis bendradarbiavimas. Tarptautinės organizacijos – Raudonasis Kryžius, Tarptautinė migracijos organizacija, UNICEF vykdo įvairias veiklas, teikia pagalbą įvairiose krizės ištiktose šalyse. Jie yra surinkę informaciją, parengę įvairių rekomendacijų apie situaciją įvairiose valstybėse, turi ten veikiančius padalinius, kontaktinius asmenis. Todėl rekomenduotina juos įtraukti, konsultuotis su jais nustatant geriausius nelydimų nepilnamečių, pabėgėlių vaikų interesus.
- Labai reikšmingas Tarnybos įsitraukimas nuo pat nelydimo nepilnamečio identifikavimo pradžios. Nelydimų nepilnamečių, pabėgėlių vaikų situacijos dažnai yra labai jautrios, susijusios su sudėtingomis atvykimo ir prieglobsčio prašymo patirtimis. Siekiant apsaugoti nelydimų nepilnamečių užsieniečių interesus, svarbu nedelsiant inicijuoti jų interesų vertinimą ir nustatymą.

Svarbu! Būtina užtikrinti:

- informacijos surinkimą laiku, kad visi nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai būtų identifikuojami, užtikrinama šios pažeidžiamos vaikų grupės registracija;
- visoms kompetentingoms institucijoms nedelsiant imtis veiksmų ir aktyviai veikti, siekiant užtikrinti geriausius vaiko interesus.

Dažnai nelydimi nepilnamečiai užsieniečiai neturi asmens tapatybę patvirtinančių dokumentų, pasitaiko atvejų, kai pilnamečiai asmenys dėl vaikams taikomų garantijų prisistato esantys nepilnamečiai, todėl ypač svarbus amžiaus nustatymo procesas. Taikomi amžiaus nustatymo

metodai (rentgenografiniai tyrimai, fizinis ištyrimas, radiologiniai testai ir kt.) nėra tikslūs, turi tam tikras paklaidos ribas. Atsižvelgiant į tai, kad nuo amžiaus priklauso ir tam tikros garantijos, svarbu, kad visi atliekami amžiaus nustatymo tyrimai būtų atliekami kiek įmanoma greičiau.

ATMINTINĖ SPECIALISTAMS**Nelydimų nepilnamečių užsieniečių interesų vertinimo veiksniai ir ypatumai:**

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Vaiko nuomonė	<p>Pagrindinis informacijos šaltinis yra pats vaikas. Bendraujant su vaiku, svarbu atsižvelgti į jo brandą, gebėjimą reikšti nuomonę, emocinę, psichologinę būseną. Bendravimas su vaiku turi būti vykdomas laikantis tinkamo vaiko dalyvavimo užtikrinimo etapų:</p> <ul style="list-style-type: none"> • savęs, savo vaidmens ir funkcijų pristatymas vaikui; • pokalbio tikslo, vaiko suteiktos informacijos svarbos paaiškinimas vaikui; • tolesnių veiksmų eigos paaiškinimas vaikui (kur vaikas bus apgyvendintas ir pan.); • informacijos apie vaiko šeimą, gyvenimo sąlygas, kiek laiko jis keliauja, su kuo jis keliavo, kaip jis jaučiasi, ar jam reikia specialios pagalbos surinkimas; • po pokalbio su vaiku jis informuojamas apie tai, kaip ir su kuo jis gali susisiekti, jeigu jam kiltų klausimų, norėtų pasiteirauti ar prisimintų kitas svarbias aplinkybes. <p>Bendraujant su vaiku svarbu stebėti jo kūno kalbą, atkreipti dėmesį į galimai patirto smurto, išnaudojimo požymius.</p> <p>Tinkamai organizuotas pokalbis su vaiku, tolesnis bendravimas su juo gali būti vienintelis šaltinis, suteikiantis informacijos apie vaiko istoriją, kilmę, pažeidžiamumo ir pagalbos poreikį.</p>
Vaiko identitetas	<p>Siekiant nustatyti vaiko tapatybę, atliekant geriausių interesų vertinimą ir nustatymą, svarbu išsiaiškinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kokia galima vaiko pilietybė; • kokios jo augimo sąlygos, vieta, etniniai, kultūriniai ypatumai; • kokia kalbinė vaiko kilmė; • kokia išpažįstama religija; • ar yra mitybos ypatumų; • ar yra sąlygos bendrauti su kitais kilmės šalies bendruomenės nariais jo gimtąja kalba; • ar yra aplinkybių, dėl kurių jis negalėtų būti apgyvendinamas su kitų tautybių asmenimis; apgyvendinant vaiką svarbu atsižvelgti į jo išpažįstamą religiją, kultūrinius ypatumus; • ar galimai nustatytas vaiko amžius, jei jis neturi tapatybės dokumentų.
	<p>Svarbu! Kai yra abejonų dėl to, ar asmuo yra nepilnametis, kartais gali tekti nustatyti jo amžių. Kilus abejonų, asmuo, kurio amžius yra neaiškus, turi būti laikomas vaiku, t. y. kaip nesulaukęs 18 metų.</p>

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Šeimos aplinka	<p>Informacijos apie vaiko šeimos aplinką surinkimas ir vertinimas reikšmingas priimant tolesnius sprendimus dėl vaiko šeimos paieškos, sprendžiant šeimos susijungimo, vaiko grąžinimo klausimus.</p> <p>Tarnyba, remdamasi pokalbiu su vaiku, jo turimais dokumentais, kita papildoma informacija, vertina:</p> <ul style="list-style-type: none"> • geopolitinę situaciją toje valstybėje, iš kurios yra kilęs vaikas; • žinias apie vaiko gyvenamąją vietą, aplinką; • ar turimas jo gyvenamosios vietos adresas, kiti kontaktiniai duomenys jo kilmės valstybėje; • ar vieta, kurioje gyveno vaikas, iki atvykimo priklausė jo tėvams, kas tai – namas, butas, palapinė, kiek vietos buvo skirta vaikui, kaip ir kur jis miegojo, valgė; • kas su vaiku gyveno kartu; kiek asmenų, kokie ryšiai juos siejo; • ką veikė vaiko tėvai; ar dirbo; • kas padėjo šeimai; • kaip šeima maitinasi, kiek kartų per dieną; • kaip vaikas gyveno, ką veikė kasdieną; • ar turėjo draugų, kaip leido laiką su jais; • ar vaikas dirbo; jeigu taip, koks tai buvo darbas; ar jam buvo mokama; kaip ir kiek; • kas gali padėti surinkti išsamesnę informaciją. <p>Jeigu vaikas atvyko lydintas kitų artimų asmenų (brolių / seserų, dėdės / tetos, ar kito asmens su kuriuo vaiką siejį ryšys), reikia įvertinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • koks jų tarpusavio santykis; • koks ryšio stiprumas; • kaip minėtas asmuo geba užtikrinti bent būtinuosius vaiko poreikius, saugumą; • kokie duomenys, dokumentai, kiti įrodymai patvirtina jų tarpusavio ryšį; • ar yra tėvų sutikimas, kitas dokumentas, rodantis galimą tėvų pritarimą, kad vaikas vyktų su šiuo asmeniu; • ar vaiko pateikta ir lydinčio asmens pateikta informacija sutampa, ar yra skirtumų.
	<p>Svarbu! Kilus sunkumų surenkant šią informaciją, rekomenduotina kreiptis į tarptautines organizacijas (Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus komitetą, Tarptautinę socialinę tarnybą ar Tarptautinę migracijos organizaciją ir kt.), kurios gali padėti surasti vaiko šeimą, suteikti reikiamos informacijos, padėti užmegzti ryšį su vaiko šeima.</p>

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Šeimos ryšiai ir santykiai	<p>Tiek pokalbių su vaiku metu, tiek bendraujant su kartu su juo gyvenančiais asmenimis, svarbu pateikti klausimų, padėsiančių nustatyti geriausius vaiko interesus.</p> <p>Identifikuoti galimus šeimos ryšius gali padėti informacijos apie vaiko keliones aplinkybėse, vaiko ir lydinčių asmenų ryšių pobūdį rinkimas. Svarbu išsiaiškinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kodėl vaikas turėjo išvykti; • kas nusprendė, kad vaikas turi išvykti, kur vaikas vyko; • kur vaikas gyveno iki išvykimo; • su kuo gyveno; • kokie buvo jų tarpusavio ryšiai; • kokia informacija yra žinoma apie vaiko tėvus, jų gebėjimą rūpintis vaiku; • kada ir kur vaikas paskutinį kartą juos matė, su jais bendravo; • kaip vaikas su jais palaikė ryšį kelionės metu; • kaip vaikas galėtų su jais susisiekti; • ar yra kitų artimųjų, su kuriais vaikas gali susisiekti; • pas kokius asmenis vaikas vyko, kodėl; • kas vaiką lydėjo kelionėje; • kokie ryšiai su vaiku sieja šį asmenį; • ką šie asmenys galvoja, kalba apie vaiką, jo situaciją, kas jam gali būti geriausia; • ar asmuo, su kuriuo keliavo vaikas, turėjo tėvų įgaliojimą, patvirtinantį laišką, vaiko tapatybės dokumentus; • jeigu dokumentų lydėjęs asmuo neturi, kaip paaiškina, kodėl. <p>Svarbu! Ne visada suaugę asmenys, prisistatantys vaiko šeimos nariais, yra tikrieji jo šeimos nariai. Tai gali būti ir asmenys, keliantys vaikui riziką, galimi išnaudotojai. Todėl svarbu vertinti vaiko ir kartu esančių asmenų santykį, jų tarpusavio bendravimą.</p> <p>Vertinimo metu atkreipti dėmesį į tai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ar vaikas nėra patyręs smurto ar seksualinės prievartos; • ar neserga lytiškai plintančiomis ligomis, nėra buvę ankstyvų lytinių santykių, ankstyvo neplanuoto nėštumo; • ar vaikas nėra linkęs savęs žaloti, bandęs žudyti; • nenatūraliai stengiasi atrodyti suaugusiu, rengiasi amžiaus neatitinkančiais drabužiais; • ar neturi nusikalstamos praeities, ryšių su nusikalsti linkusiais asmenimis, nebuvo įtrauktas į nusikalstamas veikas, pvz., sulaikytas vagiliaujantis, elgetaujantis, platinantis narkotines ar psichotropines medžiagas. <p>Nelydimų nepilnamečių šeimos atsekimas – pirmas žingsnis atkuriant ryšius tarp nelydimo nepilnamečio ir jo kilmės šeimos. Taip pat tai prielaida įvertinti vaiko šeimos situaciją.</p>

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
 	<p>Šeimos atsekimas gali būti vykdomas tik tada, kai tai atitinka geriausius vaiko interesus. Šeimos atsekimas gali būti inicijuojamas, priklausomai nuo vaiko amžiaus ir brandos, išklausius vaiką ir gavus jo sutikimą. Jei vaikas prieštarauja šeimos atsekimui, reikia išsiaiškinti:</p> <ul style="list-style-type: none">• kodėl ir kokios tokio atsisakymo priežastys;• ar jis pats gali padėti užmegzti ryšį su tėvais;• ar šeimai gresia pavojus;• ar šeima nori, kad ryšiai būtų atkurti;• ar įmanomas minimalus ryšio palaikymas, pasikeitimas informacija apie vaiką;• ar bendravimas su tėvais atitinka geriausius vaiko interesus. <p>Svarbu! Priemonės atsekti šeimą ir atkurti šeimos ryšius neturi padaryti jokios žalos arba kitokio neigiamo poveikio vaikui ar pačiai šeimai. Atvejais, kai vaikui ar jo artimųjų gyvybei ar neliečiamumui gresia pavojus, šeimos atsekimas turi vykti konfidencialiai, siekiant nepakenkti vaiko ar jo šeimos narių saugumui. Vaikai turi teisę palaikyti šeimos ryšius, jei tai neprieštarauja jų geriausiems interesams, taip pat laikantis konfidencialumo standartų prieglobsčio suteikimo procedūros metu.</p> <p>Vertinant šeimos ryšius ir aplinką, svarbu surinkti ir analizuoti informaciją apie saugumo užtikrinimo galimybes toje aplinkoje, aiškintis:</p> <ul style="list-style-type: none">• kokia saugumo situacija toje geografinėje teritorijoje ir namų aplinkoje, iš kurios galimai atvyko vaikas;• kokie galimai patirtos žalos, sužalojimų, smurto atvejai.
Vaiko poreikiai	<p>Svarbiausias tikslas – užtikrinti vaiko saugumo poreikį. Dėl savo padėties ir statuso šie vaikai yra ypač pažeidžiama grupė, nes jie galėjo patirti išnaudojimą ir prievartą, būti prekybos žmonėmis aukos.</p> <p>Visais atvejais sprendžiant vaiko grąžinimo į jo kilmės šalį klausimą yra inicijuojamas geriausių vaiko interesų nustatymo procesas, kurio metu siekiama išsiaiškinti:</p> <ul style="list-style-type: none">• ar vaikui saugu grįžti į savo kilmės valstybę;• ar bus imtasi reikiamų priemonių užtikrinti jo saugumą; jeigu vaikui nesaugu grįžti, kas gali padėti užtikrinti vaiko ir jo šeimos ryšių palaikymą;• kokios šiuo metu vaikui reikia priežiūros ar globos;• ar paskirtas globėjas geba atpažinti, atliepti vaiko poreikius;• ar vaikas turi galimybę bendrauti savo gimtąja kalba, palaikyti papročius, melstis.

Veiksnyss Atkreiptinas dėmesys / ypatumai

Vaiko ugdymas

Tarnybos specialistams svarbu turėti bent pagrindinę informaciją apie valstybių, iš kurių galimai atvyksta nepilnamečiai, švietimo sistemą, galimybes mokytis prieinamumą. Tikslinga turėti trumpus paruoštukus apie kiekvieną valstybę, iš kurios dažniausiai atvyksta nelydimi nepilnamečiai.

Pokalbio su vaiku metu svarbu išsiaiškinti:

- ar vaikas atvykimo metu turėjo mokyklos lankymą patvirtinančius dokumentus;
- ar jis lankė mokyklą, o gal mokėsi namuose;
- koks jo lankytos mokyklos pavadinimas, kurioje vietovėje;
- kaip dažnai vyko užsiėmimai;
- ar buvo sunkumų lankant mokyklą; jei taip, tai kokių.

Svarbu! Ugdymo procesą, esant galimybei, reikia organizuoti jam suprantama kalba.

Individualūs pagalbos poreikiai

Pokalbio su vaiku metu, vėliau stebint jo būseną globos vietoje, svarbu vertinti:

- kokia yra vaiko sveikata;
- kas yra žinoma apie jo tėvų sveikatą;
- ar vaikui reikalinga medicininė priežiūra, gydymas, psichologinė pagalba;
- kokia jo emocinė, psichologinė, fizinė būseną, jo raida;
- jeigu vaikui buvo suteiktos medicininės paslaugos, kaip jis jas priėmė;
- kokios pagalbos, reabilitacijos paslaugų jam reikia.

Svarbu! Dėl savo pažeidžiamos situacijos, šie vaikai galėjo būti išnaudoti, prieš juos galėjo būti smurtauta, jie gali būti prekybos žmonėmis aukos. Vaikai nusikaltimo aukos turi teisę į specialią apsaugą, įskaitant ir teisinį atstovavimą.

Svarbu! Atmintinėje pateikiamas rekomendacinio pobūdžio sąrašas klausimų, į kuriuos atsakymus gali būti reikalinga gauti konkrečiose situacijose. Tačiau tai nėra ir negali būti baigtinis sąrašas, kadangi kiekviena konkreti situacija yra individuali ir gali reikalauti papildomos informacijos. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, kad dirbant su konkrečiu atveju ne visi šie klausimai gali būti aktualūs. Atmintinė tėra gairės specialistui, tačiau kokia apimtimi jomis naudotis, reikalinga priimti sprendimą atsižvelgiant į konkrečios situacijos ypatumus.

4.7. Geriausių vaiko interesų nustatymas atvejo vadybos procese

Tarnyba, identifikavus poreikį padėti vaikui ir jo atstovams pagal įstatymą, inicijuoja atvejo vadybos procesą. Svarbu, kad Tarnybos surinkta išsami ir argumentuota informacija apie identifikuotą pagalbos poreikį būtų perduota atvejo

vadybininkui.

Atvejo vadyba – atvejo vadybininko **koordinuojamos kompleksinės pagalbos** vaikui ir jo atstovams pagal įstatymą:

- **organizavimas**
- **ir teikimas,**

siekiant jiems padėti įveikti **iškilius socialinius sunkumus**, kurių sėkmingas sprendimas **sudarytų prielaidas išvengti galimų vaiko teisių pažeidimų ir sudarytų sąlygas savarankiškai užtikrinti** vaiko teises bei teisėtus interesus.

Geriausių vaiko interesų vertinimo atvejo vadybos metu tikslas – rasti

geriausią problemos sprendimo būdą ir suteikti šeimai tokią pagalbą, kuri ne tik padėtų išspręsti vaiko ir šeimos problemas, bet ir sudarytų sąlygas šeimai pačiai siekti reikiamų pokyčių, užtikrinančių vaiko fizinį ar psichinį saugumą ir jo interesus.

Geriausių vaiko interesų vertinimo metu, svarbu:

Užtikrinti į vaiko poreikius orientuotos pagalbos ir paslaugų teikimą

Svarbu identifikuoti vaiko poreikius ir teikti jas užtikrinančias paslaugas.

Vykdyti nuolatinę stebėseną

Pagalbos vaikui planas turi būti nuolat peržiūrimas, atliekami tarpiniai pasiektų pokyčių rezultatų vertinimai.

Atvejo vadyba vykdoma, kol ji yra efektyvi

Siekiant užtikrinti geriausius vaiko interesus, būtina teikti efektyvias, poreikius atliepiančias paslaugas, tačiau identifikavus, kad minėtos paslaugos neveikia ir visos galimybės padėti vaikui išnaudotos ir dėl to išlieka arba kyla realus pavojus vaiko fiziniam ar psichiniam saugumui, sveikatai ir (ar) gyvybei, turi būti inicijuojamas vaiko apsaugos procesas.

Teismų praktika! EŽTT yra nurodęs, kad socialinės rūpybos įstaigų pasiskirtis yra padėti žmonėms, susiduriantiems su sunkumais, neturintiems reikiamų žinių apie socialinio aprūpinimo sistemą, nukreipti jų pastangas ir patarti jiems, greta kitų dalykų, dėl socialinių pašalpų, dėl galimybių gauti socialinį būstą arba kitų priemonių, siekiant įveikti jų sunkumus. Institucijos turėtų stebėti pareiškėjų buitį ir higienos sąlygas, patarti, kokių žingsnių imtis, kad padėtis pagerėtų ir būtų rastas problemų sprendimas (*Wallova ir Walla prieš Čekiją*) (EŽTT 2006 m. spalio 26 d. sprendimas (Petición Nr. 23848/04)). EŽTT praktika suponuoja, kad valstybė, veikdama per socialines tarnybas, turi pasiūlyti adaptacines priemones asmenims, kuriems to reikia, bet jų taikymas turi priklausyti nuo to, ar šeima pasiryžusi bendradarbiauti

su įstaigomis. Tokių tarnybų pareiga dėti pastangas suteikti asmenims deramą pagalbą, informuoti juos apie galimybes pagerinti esamą padėtį, pvz., išsineuoti didesnį butą ar gauti savivaldybės socialinį būstą, įsadarbinti, gauti socialines pašalpas nepasiturintiems asmenims, gauti maisto daiktus ir daiktus per savivaldybės seniūniją, nevyriausybinės organizacijos, teikti patarimus dėl kasdinių buities rūpesčių. Tuo tarpu teismų pareiga įvertinti, ar tėvo ir / ar motinos galėjimo auginti vaikus kliūtys nulemtos jų pačių negebėjimo ar nenoro suteikti vaikui reikalingą rūpinimąsi (užtikrinti vaikui tinkamos mitybos, aprangos, higienos, sveikatos apsaugos, emocinių poreikių, ugdymo ir socialines sąlygas), ar materialinio nepritekliaus, kurį galima palengvinti gavus atitinkamą finansinę ir socialinę paramą ir konsultacijas. Valstybės pozityviosios pareigos teikiant įvairią pagalbą tokiems pažeidžiamiesiems asmenims, siekiant suvienyti jų šeimą, nėra beribės: pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio reikalavimus, tereikia imtis žingsnių, kurių galima pagrįstai reikalauti; be to, tokie asmenys taip pat turi rodyti pasiryžimą keistis (žr., pvz., *R. ir H. prieš Jungtinę Karalystę* (EŽTT 2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimas (Peticijos Nr. 35348/06)), kuriame nustatyta, kad socialinės apsaugos institucijos ėmėsi visų būtinų žingsnių, kad suteiktų motinai, kenčiančiai nuo alkoholizmo, profesionalų ir ekspertų pagalbą, tačiau motinos alkoholizmo atkryčiai ir smurtas šeimoje pasikartodavo nuolat).

Siekiant efektyvaus, į vaiko interesų apsaugą orientuoto, atvejo vadybos proceso, svarbu, identifikavus pirminį pagalbos vaikui ir šeimai poreikį, užtikrinti

reikiamos ir išsamios informacijos surinkimą, analizę ir geriausius vaiko interesus atitinkančių paslaugų suteikimą.

Teismų praktika! EŽTT (*R. ir H. prieš Jungtinę Karalystę* (EŽTT 2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimas (Peticijos Nr. 35348/06)) konstatavo, kad valstybė veikia ir įgyvendina savo pareigas veikdama per socialines tarnybas, be kita ko, ir vaiko teisių apsaugą užtikrinančias, per kurias siūlo adaptacines priemones tėvams ar įtėviams, imasi visų būtinų žingsnių, kad per šių paslaugų kokybišką ir laiku prieinamą teikimą šeimos nariams būtų užtikrinami ir vaiko būtinieji poreikiai bei saugi gyvenimo aplinka.

Atvejo vadybos metu vykdomas geriausių vaiko interesų vertinimo procesas.

- Nustačius poreikį organizuoti ir teikti pagalbą vaikui ir (ar) šeimai, yra paskiriamas atvejo vadybininkas. Labai svarbu, kad Tarnyba pateiktų išsamų formalųjį vaiko interesų vertinimą. Atvejo vadybininkas šios informacijos pagrindu atlieka geriausių vaiko interesų vertinimą atvejo vadyboje.
- Atvejo vadybininkai, ruošdamiesi atvejo vadybos posėdžiui, susitinka su tėvais, vaiku, renka papildomą informaciją, ją tikslinasi, lankosi šeimoje vaiko gyvenamojoje vietoje. Esant poreikiui dėl papildomos informacijos raštu kreipiasi į ugdymo, sveikatos priežiūros įstaigas. Po pokalbių su vaiko tėvais yra organizuojamas atvejo vadybos posėdis. Priklausomai nuo situacijos yra vertinamas vaiko dalyvavimo jame poreikis. Jeigu Tarnybos pateiktame vertinime yra identifikuotas poreikis teikti paslaugas ir pagalbą ne tik vaiko šeimai, bet ir vaikui, yra organizuojamas vaiko dalyvavimas.
- Atvejo vadybos posėdžio metu dalyvaujant vaiko tėvams, priklausomai nuo situacijos ir vaikui, Tarnybos atstovams bei kitiems specialistams (privalomai ar pagal poreikį), yra aptariami spręstini klausimai, iššūkių, su kuriais susiduria šeima ir vaikas, atliekamas šeimos socialinės aplinkos rizikos veiksnių bei vaiko ir

šeimos stiprybių įvertinimas ir konkrečios pagalbos poreikis. Sudaromas pagalbos šeimai planas. Plane aiškiai apibrėžiamas laikotarpis, paslaugų teikėjas bei susitariama, kaip bus aptariami tarpiniai paslaugų ir pagalbos teikimo rezultatai, plano įgyvendinimo eiga. Numatant pagalbą ir paslaugas tiek vaikas, tiek jo šeima turi žinoti, kokiems sunkumams spręsti, įgūdžiams stiprinti yra numatomos konkrečios paslaugos, kokio pokyčio siekiama esamuoju laikotarpiu ir kokio rezultato tikimasi po paslaugų suteikimo, t. y. kas konkrečiai vaiko ir šeimos situacijoje turėtų pasikeisti, kai minėtos paslaugos bus suteiktos. Rekomenduojama atlikti šių paslaugų ir kitos pagalbos plano stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizę (atsižvelgiant į tėvų turimus įgūdžius, išteklius ir galimybes vykdyti numatytas priemones, priimti paslaugas, grėsmes, kurios gali lemti šio plano priemonių nevykdymą ir pan.). Taip pat reikalinga atlikti siekiamo pokyčio ir poveikio vaiko gerovei vertinimą (kokios paslaugos ir pagalba esamuoju metu pakeis vaiko situaciją ir koks tokių paslaugų siekiamas galutinis rezultatas, t. y. kas pasikeis vaiko gyvenime, kai šios paslaugos ir pagalba bus suteiktos). Pačiame plane svarbu nustatyti konkrečius terminus ir atsakomybes: kas, kada

ir už ką yra atsakingas, numatyti tarpinius siekiamus rezultatus bei jų vertinimo kriterijus (pvz., vaikas pradės bendrauti su skyriumi gyvenančiu tėvu).

- Vykdoma plane numatytų veiklų nuolatini stebėseną. Plano vykdymo peržiūros turėtų būti organizuojamos reguliariai, kas protingą terminą, laikantis teisės aktų rekomendacijų (ne rečiau kaip kas tris mėnesius). Identifikavus grėsmes vaiko gerovei, inicijuojamas pakartotinis geriausių vaiko interesų nustatymo procesas, kurį atlieka Tarnyba.

- Išnykus pagalbos poreikiui, pasiekus išsikeltus tikslus, atvejo vadybos procesas pabaigiamas.

Geriausių vaiko interesų užtikrinimas ir atvejo vadybininkų, socialinių darbuotojų gebėjimas identifikuoti konkretaus vaiko interesus padeda parinkti individualizuotą ir reikiamą pagalbą bei paslaugas, neapsiriboti formaliu, standartiniu paslaugų numatymu. Tai didina atvejo vadybos efektyvumą, mažina galimas grėsmes bei padeda laiku identifikuoti galimus pažeidimus ir kreiptis į Tarnybą dėl vaiko interesų nustatymo proceso inicijavimo.

Teismų praktika! LAT (LAT 2023 m. birželio 15 d. nutartis civ. byloje Nr. e3K-3-246-421/2023) pabrėžė, kad Tarnyba turi pareigą teikti pagalbą šeimai ir užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą. Tarnybos kompetencija yra orientuota visų pirma į individualų vaiko poreikių vertinimą ir jo teisių apsaugą, taip pat ir vaiko saugumą, kaip prioritetinę vertybę. Tais atvejais, kai savivaldybė neteikia socialinių paslaugų, kurios yra būtinos siekiant užtikrinti vaiko augimą biologinėje šeimoje, Tarnyba turi atkreipti savivaldybės dėmesį į susiklosčiusią situaciją, rekomenduoti stiprinti socialinių paslaugų teikimo kokybę, bendradarbiauti su savivaldybe siekiant užtikrinti efektyvią pagalbą šeimai. Tarnybai taip pat priskiriama pareiga įvertinti, ar vaiko augimas biologinėje šeimoje, kuriai neteikiamos būtinos socialinės paslaugos, atitinka geriausius vaiko interesus, nekelti pavojaus vaiko saugumui.

Galimi iššūkiai:

- **Neišsami informacija.** Atvejo vadybos procesas apsunkinamas, kai Tarnyba atvejo vadybininkui pateikia neišsamią, nepilną informaciją apie geriausių vaiko interesų vertinimą.

Atvejo vadybininkai susiduria su problema, kad Tarnybos ir kitų institucijų (pvz., ugdymo, sveikatos priežiūros įstaigos) pateikiama informacija yra formali, neišsami.

Praktinis patarimas! Tarnyba turi pateikti išsamų formalų geriausių vaiko interesų vertinimą. Priklausomai nuo situacijos, atvejo vadybininkai užsiklausia ir renka konkrečią informaciją iš kitų susijusių įstaigų. Užklausiant informacijos rekomenduotina atvejo vadybininkams savo raštuose nurodyti ne tik teisinį pagrindą informacijai gauti, bet ir aiškiai suformuluoti klausimus, nurodant, kodėl konkreti informacija yra svarbi ir koku tikslu ji bus naudojama. Tai palengvins informacijos gavimą ir kitų institucijų supratimą apie tokios informacijos reikšmingumą atvejo vadyboje. Taip pat labai svarbu užtikrinti, kad nebūtų renkama perteklinė informacija.

- **Apsunkintas kontaktas su vaiko šeima.** Nežiūrint to, kad atvejo vadybos tikslas yra padėti vaikui ir šeimai, šeimos paprastai nepasitiki atvejo vadyba, dažnai bijo priimti jų

pagalbą, vertina tai ne kaip galimybę, o kaip savotišką bausmę ar grėsmę, kurios pasekmė gali būti ir vaiko pašalinimas iš šeimos.

Praktinis patarimas! Pirmo kontakto su šeima metu būtina pateikti išsamią, tačiau lengvai suprantama kalba išdėstytą informaciją apie atvejo vadybą, atvejo vadybininko, socialinio darbuotojo darbo tikslą, veiklos principus, funkcijas, jų vaidmenis, ribas. Rekomenduotina trumpą spausdintą informaciją palikti tėvams. Kuo aiškiau tėvai supras atvejo vadybos tikslą, tuo labiau bus linkę bendradarbiauti.

- **Vaiko nuomonės išklausymas.** Šiuo metu nėra bendros praktikos dėl vaiko įtraukimo į atvejo vadybos procesą, jo nuomonės išklausymo. Tikslas – išklausti vaiko nuomonę dėl jo ir jo šeimos situacijos, pagrindinių problemų, galimų jų priežasčių ir sprendimo būdų. Vaikas į atvejo nagrinėjimo posėdį privalomai kviečiamas, jei tai neprieštarauja jo interesams;

ir jei jis pagal amžių ir brandą geba išreikšti nuomonę dėl savo ir (ar) šeimos situacijos. Jei vaikas nedalyvauja atvejo nagrinėjimo posėdyje arba nustatoma, kad toks dalyvavimas prieštarauja geriausiems jo interesams ir yra poreikis pateikti vaiko nuomonę, jo nuomonę prieš posėdį išklauso ir jam posėdyje atstovauja Tarnyba.

Praktiniai patarimai!

- Atvejo nagrinėjimo posėdžiai turi būti organizuojami užtikrinant vaiko teisę būti išklaustam – vaikui turi būti sudarytos sąlygos dalyvauti atvejo nagrinėjimo posėdyje, jei jis pareiškia tokį norą, išskyrus atvejus, kai tai prieštarauja geriausiems jo interesams. Atvejo nagrinėjimo posėdžio metu vaikas turi teisę išsakyti savo nuomonę, pasiūlymus ir lūkesčius lygiomis teisėmis su kitais šeimos nariais.
- Vertinant vaiko nuomonės išklausymo, jo įtraukimo į atvejo vadybos procesą poreikį, organizuojant vaiko dalyvavimą posėdyje, rekomenduotina laikytis Vaiko nuomonės išklausymo metodiniame vadove (2023) pateiktomis rekomendacijomis.

• Vaiko ir tėvų interesų konfliktas.

Atvejo vadyboje dažnai susiduriama su vaiko ir tėvų interesų konfliktais. Tai situacijos, kai:

- ▶ tėvai nesutaria dėl vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo tvarkos, išlaikymo dydžio ir mokėjimo tvarkos;
- ▶ skiriasi vaiko tėvų požiūris į vaiko ugdymą ir lavinimą (pvz., kai abu tėvai ar vienas iš tėvų nori, kad vaikas būtų mokomas namuose);
- ▶ tėvai turi priklausomybių ir neieško veiksmingų šių problemų sprendimo būdų;
- ▶ siekiama reikiamo gydymo, sveikatos priežiūros užtikrinimo;
- ▶ nesutariama dėl vaiko gyvenimo sąlygų, mitybos;
- ▶ nesutariama dėl taikomų auklėjimo, drausminimo priemonių;
- ▶ kyla problemų dėl vaiko elgesio sunkumų ir kt.

Praktinis patarimas! Svarbu, kad atvejo vadybos metu būtų identifikuojamos tikrosios sunkumų, problemų priežastys, nustatomi tiek vaiko, tiek tėvų tikrieji interesai ir poreikiai, neapsiribojama „standartiniu paslaugų“ planu. Jeigu nepavyksta nustatyti tikrųjų priežasčių, dažnai teikiamos paviršutinės standartinės paslaugos, kurios dažniausiai nepasiekia jokio rezultato ir pokyčio.

Praktinė situacija! Atvejo vadyba pradėta dėl tėvų nesutarimų dėl bendravimo su vaiku, kuriam šiuo metu yra 8 metai, tvarkos ir jos įgyvendinimo. Tėvai išsituokė prieš kelerius metus. Buvo nustatyta bendravimo tvarka, kuri nėra vykdoma. Tėvas kreipėsi į Tarnybą, kuri, atlikusi geriausių vaiko interesų vertinimą, nustatė, kad tėvų tarpusavio nesutarimai ir konfliktai pažeidžia vaiko interesus ir jiems būtina pagalba. Pirmojo atvejo vadybos posėdžio metu tėvas kaltino motiną, kad ji nuteikinėja vaiką, todėl jis nenori su juo bendrauti.

Motina kaltino tėvą, kad jis nemoka su vaiku bendrauti, kad gyvenant kartu jam dėmesio neskyrė, o staiga „prabudusi“ tėviška meilė yra susijusi su juo nenoru išlaikyti vaiką.

Atsižvelgiant į tai, atvejo vadybos posėdžio metu buvo nuspręsta:

- rekomenduoti abiem tėvams dalyvauti pozityvios tėvystės mokymuose;
- vaikui skirti psichologo paslaugas;
- nustatyti laikiną bendravimo tvarką.

Vykdam atvejo vadybos plano įgyvendinimo stebėseną, konstatuota, kad situacija nesikeičia, įtampa nemažėja, motina atsisako lankyti mokymus argumentuodama, kad ne jai, o tėvui tų mokymų reikia. Vaikas ir toliau su tėvu nebendrauja. Todėl atvejo vadybininkai susitikimų su tėvu metu pažymi, kad negali vaiko priversti bendrauti, jeigu jis nenori.

Pagrindinės priežastys, kurios galėjo turėti įtakos šio atvejo atsidūrimui aklovietėje, tai:

- tikrųjų tėvų nesutarimo priežasčių neidentifikavimas. T. y. nepavyko identifikuoti, kokie tėvų poreikiai ir interesai pažeisti ir kas kelia sunkumų jiems tariantis ir bendraujant su vaiku. Stebint stiprų tėvų tarpusavio konfliktą visada rekomenduotina pirmiausia organizuoti paslaugas ir pagalbą, kurios padėtų mažinti konflikto eskalavimą. Tai gali būti individualios psichologo konsultacijos tėvams, mediacijos paslaugos, specializuoti bendrai tėvystės įgūdžius stiprinantys mokymai;
- dažnai vaikas atsisako lankytis pas psichologą, nes jam jau ne pirmą kartą ši paslauga yra skiriama. Dažnai nėra realių priežasčių, kodėl jam būtų reikalinga psichologo pagalba. Todėl rekomenduotina psichologo konsultacijas vaikui siūlyti tuomet, kai įvertinus jo emocinę, psichologinę būseną, toks poreikis nustatomas. Vaikui atsisakant bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu ar motina, neapsiriboti jo nenoro bendrauti konstatavimu, o pabandyti suprasti tikrąsias to priežastis:
 - dėl kokių priežasčių vaikas nenori bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu?
 - kas lėmė vaiko nenorą bendrauti – tikrosios priežastys dėl pačio vaiko nenoro bendrauti su skyrium gyvenančiu tėvu, ar jos yra nulemtos vaiko motinos įtakos, nes tą gali lemti, kaip pirmiau minėta, ir tėvo elgesys, vaiko atitolimas nuo tėvo ir pan.
- vertinant vaiko pareikštą poziciją kaip priežastį, dėl kurios teismo sprendimas (nutartis) dėl skyrium gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo nebuvo vykdomas, turi būti atsižvelgiama ir į tai, ar ši pozicija yra visiškai savarankiška, kategoriška, nepakeičiama net abipusėmis suinteresuotų asmenų pastangomis;

- bendravimo vieta ir bendravime dalyvaujantys asmenys. Bendravimas gali vykti vaikui nepritaikytoje aplinkoje (pvz., bendravimo metu tėvas nuolat vežasi vaiką į savo automobilio garažą, kur vaikui neįdomu ir nėra ką veikti), ar bendravime dalyvauja asmenys, kurių dalyvavimas vaikui kelia įtampą (pvz., naujas partneris bendravimo metu nuolat komentuoja, koks vaikas neišauklėtas, nemandagus ir pan.).

Tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumas. Atvejo vadybos metu konstatavus, kad visos galimybės ir paslaugos išnaudotos, vaiko situacija nesikeičia ir būtina spręsti vaiko apsaugos, tėvų atsakomybės klausimą, atvejo vadybininkai

informuoja Tarnybą. Pasitaiko atveju, kad Tarnybos ir atvejo vadybos specialistų nuomonė išsiskiria, šiuo atveju svarbu nurodyti savo siūlymus pagrindžiančius argumentus, kodėl ir kaip tai gali padėti užtikrinti geriausius vaiko interesus.

Praktiniai patarimai!

- Kaip jau buvo minėta, kiekviena parenkama paslauga turi būti skirta konkrečiam sunkumui spręsti ir konkrečių pokyčių pasiekimui. Jeigu atvejo vadybos planas nėra vien formalus pagrindinių paslaugų šeimai skyrimas, atvejo vadybininko konstatavimas, kad teikiamos paslaugos ir pagalba nepadedą, yra rimtas pagrindas Tarnybai inicijuoti geriausių vaiko interesų nustatymą ir spręsti vaiko apsaugos, tėvų atsakomybės klausimus.
- Rekomenduotina atvejo vadybos metu konstatavus, kad teikiamos paslaugos yra neveiksmingos, tėvai nebendradarbiauja ir geriausių vaiko interesų užtikrinimui kyla grėsmė, atvejo vadybininkui teikti Tarnybai motyvuotą ir argumentuotą išvadą, nurodant, kokie vaiko poreikiai vertinimo metu buvo identifikuoti, kokios konkrečios paslaugos ir kodėl buvo rekomenduojamos vaikui ir šeimai, kaip jos buvo įgyvendinamos, su kokiais įgyvendinimo sunkumais buvo susidurta ir kaip juos buvo siekiama spręsti.

Teismų praktika! LAT (LAT 2020 m. vasario 28 d. nutartis civ. byloje Nr. 3K-3-35-969/2020) atkreipė dėmesį į tai, kad tėvų pareiga teismo nutarties vykdymo tikslu pasitelkti psichologą, kuris patartų, kaip efektyviai ir sklandžiai vykdyti teismo nutartį, kad būtų užtikrinti geriausi vaiko interesai. Psichologo rekomendacijos gali būti laikomos vienu iš šaltinių (elgesio standartų), sprendžiant dėl tėvų pareigos kooperuotis vykdant teismo patvirtintą bendravimo tvarką turinio. Sprendžiant dėl psichologo rekomendacijų nesilaikymo, kaip

pagrindo konstatuoti šalių pareigos kooperuotis galimą pažeidimą, atsižvelgiant į aplinkybes, susijusias su konkrečiu psichologo pasitelkimu (ar dėl konkrečiu psichologo pasitelkimo susitarė abi šalys, ar psichologas buvo vienašališkai pasitelktas vienos iš šalių), rekomendacijų pateikimu šalims (koku būdu ir kada šalims buvo pateiktos rekomendacijos, kaip jos buvo pristatytos šalims), į pačių rekomendacijų turinį, jų aiškumą ir kt. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad psichologo rekomendacijų nesilaikymas gali būti pagrindu inicijuoti bendravimo tvarkos pakeitimus, tačiau jų nepakanka kreiptis dėl baudos skyrimo. Tačiau pažymėtina, kad esant tam tikroms sąlygoms (jei konkretų psichologą pasirinko abi šalys, psichologo rekomendacijos yra visiškai aiškios, jos iš anksto tinkama forma pristatytos abiem šalims, psichologas aiškiai nurodė jų privalomumo laipsnį ir pan.), jų nesilaikymas gali būti pagrindu spręsti apie tėvo arba motinos kooperavimosi pareigos (žr. šios nutarties 19 punktą) pažeidimą, kuris savo ruožtu gali sudaryti savarankišką pagrindą konstatuoti teismo nutarties dėl bendravimo tvarkos neįvykdymą, už kurį, be kita ko, tokiam tėvui arba motinai gali būti skiriama bauda pagal CPK 771 straipsnį.

Taip pat minėtoje byloje teismas atkreipė dėmesį į tai, kad turi būti labai aiškiai nurodoma, kokių konkrečiai rekomendacijų tėvai nesilaiko, ir kokiais konkrečiais veiksmais (neveikimu) pasireiškia šių rekomendacijų nesilaikymas.

ATMINTINĖ SPECIALISTAMS

Geriausių vaiko interesų atvejo vadyboje vertinimo veiksniai ir ypatumai

Veiksny	Atkreiptinas dėmesys / ypatumai
Vaiko nuomonė	<p>Vaiko nuomonės išklauskymas atvejo vadyboje detaliam aptartas Vaiko nuomonės išklauskymo metodiniame vadove (2023). Rekomenduotina laikytis jame nurodytų etapų.</p> <p>Pokalbio su vaiku metu aptartinos temos:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kaip vaikas vertina, apibūdina esamą situaciją; • kas šiuo metu vyksta jo aplinkoje; • kokie jo ryšiai ir santykiai su kartu gyvenančiais asmenimis; • su kokiais sunkumais susiduria vaikas, kas jam padeda juos spręsti; • kaip jis jaučiasi, kai būna liūdna, kai ko nors nežino, kas jam padeda, kas veikia; • kas jam galėtų padėti pasijusti geriau.

Vykdam atvejo vadybos stebėseną bendraujant su vaiku aptariama:

- kaip įgyvendinamos teikiamos paslaugos;
- ar vaikas lankosi pas specialistus; jeigu taip, kaip jam sekasi;
- kas pasikeitė nuo paskutinio susitikimo, jeigu ne, kodėl;
- koks vaiko santykis su paslaugas teikiančiais specialistais (nenori eiti, nepatinka / labai patinka ir pan.);
- ką reikėtų keisti;
- kokios pagalbos reikia.

Vaiko identitetas

Atvejo vadyboje organizuojant pagalbą ir paslaugas būtina atsižvelgti į vaiko tapatybės aspektus. Atsižvelgiant į vaiko amžių, su tėvais ir vaiku aptariama:

- ar teikiamos paslaugos ir pagalba nesidubliuoja su jo laisvalaikiu, užimtumu, būreliais;
- kokie jo santykiai su draugais (kaip bendrauja: gyvai, nuotoliu ir t. t.), ar santykiai pastaruoju metu gerėja, prastėja;
- kaip tėvai užtikrina, gerbia jo pomėgius, sudaro galimybę jais užsiimti.

Svarbu! Vertinimo metu surinkti ir analizuoti informaciją, kuri leistų nustatyti visas svarbias su vaiko tapatybe susijusias aplinkybes, kaip tėvai jas geba atpažinti ir atliepti ir padėtų parinkti tinkamas paslaugas, jas teikti tinkamu laiku, t. y. nedubliuojant jų su vaiko mėgstamomis veiklomis.

Šeimos aplinka

Vykdam atvejo vadybą, lankantis šeimoje, reikalinga stebėti:

- kokia buvo šeimos aplinka, kaip tėvai gyveno ir ar stebimas koks pokytis, kodėl;
- kokios kiekvieno iš tėvų galimybės sudaryti vaikui tinkamas gyvenimo, auklėjimo ir vystymosi sąlygas (įvertinant tėvų darbo pobūdį, darbo režimą, materialinę padėtį, kitas aplinkybes), tėvo (motinos) sugyventinio ar sutuoktinio požiūrį į vaiką ir kt.;
- ar vaiko gyvenamoji vieta atitinka jo poreikius; kur vaikas būna, nakvoja, kaip dažnai keičia buvimo vietą;
- kokios yra vaiko buities sąlygos: kur yra jo lova, asmeniniai daiktai, rašomasis stalas, ar kiti asmenys gali į vaiko erdvę patekti tik pačiam vaikui pageidaujant, ar ne; ar vaiko gyvenamosios vietos aplinka yra tvarkinga, švari;
- kaip palaikoma vaiko higiena;
- kokia vaiko rutina, dienotvarkė.

Svarbu! Ši informacija turi padėti atvejo vadybininkams vertinti pagalbos plano efektyvumą, siekiamo pokyčio įgyvendinimą, eigoje kylančius sunkumus ir galimus kitus sprendimo būdus.

Šeimos ryšiai ir santykiai

Vertinant, kaip kiekvienas iš tėvų geba užtikrinti vaiko stabilius ir stiprius šeimos ryšius, rekomenduotina atkreipti dėmesį į tai:

- kokie vaiko ryšiai ir santykiai su kiekvienu iš tėvų yra šiuo metu;
- kokie jo lūkesčiai dėl bendravimo su kiekvienu iš tėvų ateičiai;
- kokie vaiko ryšiai su kitais šeimos nariais: seneliais, kitais artimaisiais;
- koks brolių / seserų tarpusavio ryšys;
- kiek kiekvienas iš tėvų deda pastangų keisti situaciją;
- koks tėvų požiūris į vienas kitą ir koks vienas kito autoriteto vertinimas, bendradarbiavimas;
- kaip tėvai prisideda prie vaiko išlaikymo, užtikrina vaiko poreikius.

Svarbu! Šios informacijos surinkimas gali padėti identifikuoti papildomų paslaugų / pagalbos poreikį.

Vaiko poreikiai

Atvejo vadybos metu svarbu patiems specialistams gebėti atpažinti:

- kokie yra vaiko poreikiai;
- kokia buvo šeimos, vaiko poreikių užtikrinimo situacija atvejo vadybos inicijavimo metu; ar stebimas pokytis;
- kaip vaiko poreikiai yra atliepiami ar neatliepiami atvejo vadybos plano įgyvendinimo metu;
- kaip keičiasi tėvų gebėjimas atpažinti ir atliepti vaiko poreikius;
- kas gali padėti gerinti situaciją.

Svarbu! Rekomenduotina skirti dėmesio ne tik paties vaiko poreikių identifikavimui, bet ir įsigilinti, kaip tėvai geba atpažinti vaiko poreikius, kai jie pastebi netenkinamus vaiko poreikius ir kaip geba juos atliepti.

Vaiko fizinis ir psichinis saugumas

Socialiniams darbuotojams, lankantis vaiko gyvenamojoje aplinkoje, bendraujant su vaiku svarbu atkreipti dėmesį į vaiko būseną, kūno kalbą, kaip jis jaučiasi. Vertinant geriausius vaiko interesus stebėti:

- kaip užtikrinamos reikiamos gyvenimo sąlygos;
- kokių pokyčių įvyko šeimoje užtikrinant vaiko poreikius;
- kaip tėvai vertina, ką jie galvoja apie reikiamus pokyčius, pasiekimus;
- ar tėvai bendradarbiauja, linkę priimti pagalbą ir paslaugas, atsižvelgia į siūlymus.

Svarbu! Identifikavus, kad situacija nesikeičia, organizuojamas pagalbos plano peržiūros posėdis.

Vaiko sveikata

Jeigu atvejo vadybos metu buvo identifikuotas poreikis teikti vaikui reikiamas sveikatos priežiūros paslaugas, atvejo vadybininkas, socialinis darbuotojas įsigilina, atsako į šiuos klausimus:

- ar paslaugos, gydymas veiksmingas; vizitų namuose metu aptaria tiek su tėvais, tiek su vaiku šių paslaugų veiksmingumą;
- kokie yra sveikatos priežiūros institucijų siūlymai, rekomendacijos, diagnozės;
- kaip įgyvendinamos rekomendacijos;
- ar periodiškai kreipiamasi dėl informacijos atnaujinimo į sveikatos priežiūros įstaigas.

Vaiko ugdymas

Lankantis šeimoje, vykdant atvejo stebėseną, tiek su vaikais, tiek su tėvais aptariama:

- kokie yra vaiko mokymosi rezultatai;
- koks vaiko mokyklos lankomumas;
- koks vaiko neformalus užimtumas, lankomi būreliai;
- kokie jo santykiai su klasės draugais, mokytojais, mokyklos administracija;
- ar stebimas elgesio pokytis, koks ir kodėl.

Svarbu! Taip pat vaiko elgesys mokykloje, prastėjantys rezultatai, lankomumas, santykiai su bendraamžiais, stebimi žalingi įpročiai gali būti vienas iš netenkinamų vaiko poreikių rodiklių.

Individualūs pagalbos poreikiai

Jeigu atvejo vadybos metu buvo identifikuoti individualūs pagalbos vaikui poreikiai, būtina vertinti:

- kaip teikiamos paslaugos padeda juos užtikrinti;
- ar jos veiksmingos;
- kokios papildomos pagalbos vaikui, tėvams reikia.

Svarbu! Atmintinėje pateikiamas rekomendacinio pobūdžio sąrašas klausimų, į kuriuos atsakymus gali būti reikalinga gauti konkrečiose situacijose. Tačiau tai nėra ir negali būti baigtinis sąrašas, kadangi kiekviena konkreči situacija yra individuali ir gali reikalauti papildomos informacijos. Kita vertus, atkreiptinas dėmesys, kad dirbant su konkrečiu atveju ne visi šie klausimai gali būti aktualūs. Atmintinė tėra gairės specialistui, tačiau kokias apimtimi jomis naudotis, reikalinga priimti sprendimą atsižvelgiant į konkrečios situacijos ypatumus.

4.8. Žinių patikrinimo testas

1. Kuris iš žemiau pateiktų teiginių apie geriausių vaiko interesų užtikrinimą yra neteisingas?

- a) Jeigu geriausių vaiko interesų vertinimo metu identifikuojamas paslaugų, pagalbos ar apsaugos poreikis vaikui, yra inicijuojama atvejo vadyba.
- b) Nustačius poreikį užtikrinti vaiko apsaugą, priimti tvarius, iš esmės vaiko padėtį keičiančius sprendimus, pradedamas geriausių vaiko interesų nustatymo procesas.
- c) Jeigu geriausių vaiko interesų vertinimo metu identifikuojamas paslaugų, pagalbos ar apsaugos poreikis vaikui, tėvai įpareigojami nedelsiant savarankiškai užtikrinti šių vaiko poreikių tenkinimą.
- d) Dėl kiekvienos situacijos unikalumo nėra galimybės pateikti išsamaus ir baigtinio veiksnių ir ypatumų, į kuriuos būtina atkreipti dėmesį užtikrinant geriausius vaiko interesus, sąrašo.

2. Kuris iš žemiau pateiktų teiginių apie tėvų ginčų sprendimą yra neteisingas?

- a) Sprendimai, kurie yra priimami tėvų ginčų atveju, bei būdai, kuriuos taikant jie yra priimami, gali turėti didelę įtaką vaiko gerovei ir vystymuisi.
- b) Tėvų skyrybų, gyvenimo skyrium metu priimtų sprendimų, susijusių su vaiko teisėmis ir geriausiais interesais, vykdymą užtikrina Tarnyba.
- c) Tėvų gebėjimas tarpusavio ginčus spręsti taikiai yra svarbi aplinkybė, siekiant užtikrinti geriausius vaiko interesus.
- d) Vaikui yra svarbūs abu tėvai ir viena iš svarbiausių geriausių vaiko interesų užtikrinimo nuostatų yra tinkamas vaiko teisės bendrauti su abiem tėvais įgyvendinimas.

3. Kuo neteisminė mediacija gali būti naudinga tėvų ginčų kontekste?

- a) Nešališko mediatoriaus padedami tėvai gali rasti geriausiai vaiko interesus atitinkančius jiems abipusiai priimtinius sprendimus tarpusavio ginče.
- b) Neteisminės mediacijos metu nešališkas mediatorius atlieka formalųjį geriausių vaiko interesų vertinimą.
- c) Neteisminė mediacijos metu nešališkas mediatorius užtikrina geriausius vaiko interesus.
- d) Neteisminė mediacija užtikrina priimtų sprendimų vykdymą.

4. Kokias vaiko teises pažeidžia neteisėtas jo išvežimas ir (ar) laikymas?

- a) Teisę bendrauti, palaikyti ryšį ir santykius su abiem tėvais, teisę į šeimos aplinką, tam tikrais atvejais teisę į tapatybę.
- b) Teisę į nepertraukiamą ugdymą ir sveikatos priežiūrą toje pačioje įstaigoje.
- c) Teisę į ugdymąsi, pomėgių realizavimą bei ryšių su draugais palaikymą toje pačioje geografinėje vietovėje.
- d) Visi atsakymai yra teisingi.

5. Į ką svarbu atkreipti dėmesį vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus vaiko neteisėto išvežimo ir (ar) laikymo atvejais? Pažymėkite neteisingą atsakymą.

- a) Iš klausant vaiko nuomonę – bendrauti su vaiku jam suprantama kalba arba per vertėją.
- b) Klausimo dėl vaiko grąžinimo sprendimo metu reikalinga užtikrinti vaiko ugdymo ir sveikatos priežiūrą, paslaugų nenutrūkstamą teikimą.

- c) Nustačius, kad vaikas bendrininkavo su jį neteisėtai išvežusiu tėvu ar motina planuojant ir įgyvendinant neteisėtą išvežimą, būtina imtis vaiko auklėjamųjų priemonių.
- d) Išvežant vaiką į kitą valstybę kyla grėsmė jo kalbinio ir kultūrinio tapatumo išsaugojimui, tad būtina užtikrinti prielaidų vaiko identiškumui išsaugoti.

6. Kuris teiginys apie globą geriausių vaiko interesų užtikrinimo kontekste yra neteisingas?

- a) Kai vaikui yra nustatyta globa, nepriklausomai nuo jos rūšies (laikinoji ar nuolatinė), vaiko atstovu pagal įstatymą tampa vaiko globėjas, kuris yra įpareigotas ginti vaiko teises ir teisėtus interesus.
- b) Vaiko globa yra alternatyvi tėvystės forma, kurią taikant, vietoj biologinių tėvų, tėvų pareigas įgyvendina tam tikram apibrėžtam laikotarpiui paskirti globėjai.
- c) Globėjas turi užtikrinti ne tik vaiko fizinį ir psichinį saugumą, mokymąsi, sveikatos priežiūrą, auklėjimą, bet ir netrukdytų vaikui bendrauti su jo tėvais, jei tai nekenkia vaiko interesams.
- d) Globa yra paslauga vaikui, už kurios tinkamą organizavimą yra atsakingos valstybės ir savivaldos institucijos, o vaiko globėjas, teikiantis paslaugą, yra atsakingas už šios paslaugos kokybę.

7. Labai svarbu užtikrinti, kad vaiko globa būtų nustatyta jo gyvenamosios savivaldybės teritorijoje. Ką daryti, jei tai yra neįmanoma?

- a) Apie tinkamų globėjų trūkumą konkrečioje savivaldybėje informuoti savivaldybės administracijos direktorių bei įpareigoti jį skubiai užtikrinti globėjų pasiūlą.
- b) Informuoti apie situaciją vaiką, priklausomai nuo jo amžiaus, supažindinti jį su būsimo globėju, globos vieta, aptarti su vaiku mokyklos, būrelių keitimo klausimus.
- c) Pradėti (tęsti) atvejo vadybą, nukeliant vaiko globos įgyvendinimo klausimo sprendimą iki atsiras globėjai, esantys jo gyvenamojoje savivaldybėje.
- d) Parinktam globėjui suteikti finansinę paramą, susijusią su laikino gyvenimo vaiko gyvenamojoje savivaldybėje išlaidų kompensavimu.

8. Kada atliekamas vaiko geriausių interesų vertinimas ir nustatymas priimanam sprendimus, susijusius su vaiko įvaikinimu?

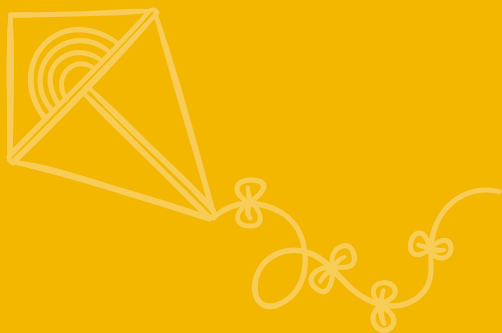
- a) Kai vaikas pripažįstamas galimu įvaikinti.
- b) Kai vaikui parenkama galima būsimų įtėvių šeima.
- c) Kai yra priimamas sprendimas dėl vaiko įvaikinimo.
- d) Visi atsakymai yra teisingi.

9. Į ką svarbu atkreipti dėmesį vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus sprendžiant klausimą dėl nelydimo nepilnamečio grąžinimo į jo kilmės valstybę?

- a) Ar jo šeimos pajamos leis užtikrinti jam ne prastesnes nei mūsų valstybėje gyvenimo sąlygas.
- b) Ar jo kilmės valstybės vaiko teisių apsaugos sistema yra pajėgi užtikrinti Konvencijoje įtvirtintų vaiko teisių užtikrinimą.
- c) Ar vaikui bus saugu grįžti ir ar yra galimybė atkurti jo ryšius su kilmės šeima.
- d) Visi atsakymai yra teisingi.

10. Kuris teiginys apie atvejo vadybą geriausių vaiko interesų užtikrinimo kontekste yra neteisingas?

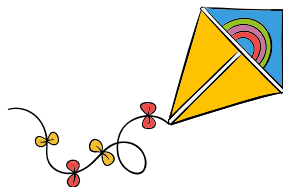
- a) Sėkmingai atvejo vadybai labai svarbi Tarnybos surinkta išsami ir argumentuota informacija apie identifikuotą pagalbos poreikį.
- b) Atvejo vadybos tikslas – įgyvendinti Tarnybos ir (ar) teismo priimtus sprendimus, kurie yra būtini geriausių vaiko interesų užtikrinimui.
- c) Atvejo vadybos posėdžio metu sudaromas konkretus pagalbos šeimai planas, kuriame aiškiai apibrėžtas laikotarpis, paslaugų teikėjas bei susitarta, kaip bus aptariami tarpiniai paslaugų ir pagalbos teikimo rezultatai.
- d) Vaikas į atvejo nagrinėjimo posėdį privalomai kviečiamas, jei tai neprieštarauja jo interesams, ir jei jis pagal amžių ir brandą geba išreikšti nuomonę dėl savo ir (ar) šeimos situacijos.

V. BAIGIAMASIS ŽODIS

V. Baigiamasis žodis

Geriausių vaiko interesų užtikrinimas – atsakingas, daug žinių ir įgūdžių reikalaujantis procesas, kuriame kiekviena klaida gali būti lemtinga ir palikti skaudų pėdsaką vaiko gyvenime, kaip ir kiekviena sėkmė – išvaduoti iš problemų rato bei įgalinti kurti kitokį, geresnį gyvenimą.

Kas svarbiausia vertinant ir nustatant geriausius vaiko interesus? Šiame metodiniame leidinyje atkreipėme dėmesį į tokias Jūsų atidos reikalaujančias sritis kaip vaiko tapatybė, šeimos aplinka, šeimos narių tarpusavio ryšiai ir santykiai, vaiko poreikiai, fizinis ir psichinis saugumas, ugdymas, sveikatos priežiūra, individualių pagalbos poreikių tenkinimas. Matydamos vaiko nuomonę kaip vieną iš pagrindinių informacijos apie vaiko realią situaciją šaltinių, kuris dažnai praktikoje vis dar nėra pakankamai išnaudojamas, daug dėmesio skyrėme vaiko nuomonės svarbai. Stengėmės pateikdamos informaciją kurti įrankį, kuris galėtų būti naudingas kasdieniame darbe, pateikti atsakymus į dažniausiai pasitaikančius klausimus, duoti patarimų, kaip elgtis sunkiose situacijose. Tačiau tai, kas ne mažiau svarbu, liko tarp eilučių. To neįmanoma aprašyti,

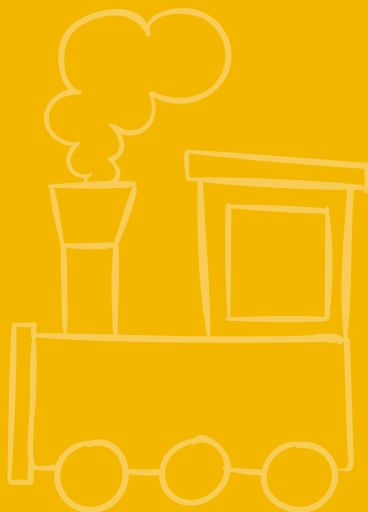
sudėlioti į lenteles ar pateikti baigtiniu visiems aiškiu ir privalomu kiekvienoje situacijoje veiksmų sąrašą. Tai žmogiškumas, atsakomybė už savo veiksmus, nuoširdus rūpestis ir empatija vaikui, atsidūrusiam sudėtingoje situacijoje. Tai kiekvieno vaiko matymas atskirai, kiekvienos situacijos, kurioje šis vaikas yra atsidūręs, asmeninis empatiškas išgyvenimas, intuityva ir siekis savo pareigą atlikti taip gerai, kaip tik įmanoma.

Šiame vadove pateikta informacija ir praktiniai patarimai, taikomi drauge su vaiko interesų prioritetu paremtomis aukštomis geriausių vaiko interesų užtikrinimo procese dalyvaujančių asmenų vertybinėmis nuostatomis, nuoširdžiu noru padėti, turi didžiulį potencialą keisti gyvenimus, kurti geresnį rytojų krizinėse situacijose atsidūrusiems vaikams. Tikime, kad vadovaujantis šiais kelrodžiais vaiko atžvilgiu priimami sprendimai bus veiksmingesni, kuriantys vaiko gerovę bei kiekvienam vaikui atveriantys galimybes sveikiems augti, mokytis ir ateityje tapti atsakingais ir pažangą visuomenei kuriančiais suaugusiais.

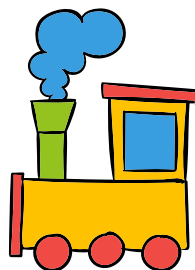
Leidinio autorės

VI. ŽINIŲ PASITIKRINIMO TESTŲ ATSAKYMAI

VI. Žinių patikrinimo testų atsakymai

Testo klausimo Nr.	Teisingas atsakymas
1.6. skyrius	
1.	d
2.	a
3.	b
4.	c
5.	b
2.3. skyrius	
1.	c
2.	a
3.	b
4.	a
5.	c
3.3. skyrius	
1.	d
2.	a
3.	b
4.	c
5.	b

Testo klausimo Nr.	Teisingas atsakymas
4.8. skyrius	
1.	c
2.	b
3.	a
4.	a
5.	c
6.	b
7.	b
8.	d
9.	c
10.	b

VII. ŠALTINIAI

VII. Šaltiniai

1. *A.I. prieš Italiją*. EŽTT 2021 m. liepos 1 d. sprendimas (Peticijos Nr. 70896/17). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22i-temid%22:%5B%22001-208880%22%5D%7D>
2. *Abdi Ibrahim prieš Norvegiją*. EŽTT 2021 m. gruodžio 10 d. sprendimas (Peticijos Nr. 15379/16). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-199382&file-name=CASE%20OF%20ABDI%20IBRAHIM%20V.%20NORWAY.docx&logEvent=False>
3. *Amanalachioai prieš Rumuniją*. EŽTT 2009 m. gegužės 26 d. sprendimas (Peticijos Nr. 4023/04). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22i-temid%22:%5B%22002-1537%22%5D%7D>
4. Andrews, M. P. et al. (1981). An Ecological Approach to Study of the Family. *Marriage & Family Review*, 3(1-2), 29-49. Prieiga internete: https://doi.org/10.1300/J002v03n01_02
5. *Bolton NHS Foundation Trust prieš C (by her Children's Guardian)*. Mančesterio apygardos teisme (Jungtinė Karalystė) 2015 m. sprendimas byloje Nr. 2920 (Fam). Prieiga per internetą: <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Fam/2015/2920.html>
6. *Byčenko prieš Lietuvą*. EŽTT 2023 m. vasario 14 d. sprendimas (Peticijos Nr. 10477/21). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22i-temid%22:%5B%22001-223018%22%5D%7D>
7. Cibulskienė, R. (2020). *Sutuoktinių gyvenimas skyrium (separacija) – santuokos bankrotas ar reorganizacija?* Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2020/01/29/sutuoktiniu-gyvenimas-skyrium-separacija-santuokos-bankrotas-ar-reorganizacija/>
8. *Cross border mediators network*. (n.d.) Prieiga per internetą: <https://crossbordermediator.eu>

9. *E. P. prieš Italiją*. EŽTT 2021 m. liepos 1 d. sprendimas (Peticijos Nr. 31127/96). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-6185>
10. *EASO Vaiko interesų apsaugos vykdant prieglobsčio procedūras praktinis vadovas*. (2019). European Asylum Support Office. Prieiga per internetą: https://euaa.europa.eu/sites/default/files/EASO-Guidance-on-contingency-planning-LT_0.pdf
11. Eekelaar, J. (1991). *Regulating divorce*. Oxford: Clarendon Press.
12. Eekelaar, J. ir Tobin, J. (2019) Art.3 The Best Interest of the child, iš Tobin, J. red. *The UN Convention on the Right of the Child: A Commentary*. Oxford: Oxford University Press.
13. *Elsholz prieš Vokietiją*. EŽTT 2000 m. liepos 13 d. sprendimas (Peticijos Nr. 25735/94). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-58763%22>}
14. *Europos konvencija dėl sprendimų, susijusių su vaikų globa, pripažinimo ir vykdymo bei vaikų globos atnaujinimo*. 2002/ Nr. 126-5732 Valstybės žinios. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.197962>
15. *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija*. 2016/C 202/02. Europos Sąjungos oficialusis leidinys. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT>
16. *Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencija*. 1995/ Nr. 40-987. Valstybės žinios. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>
17. Freeman, M. D. A. (2007). Article 3: The Best Interests of the Child. *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*, 3. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1163/ej.9789004148611.i-80>.
18. *Fretté prieš Prancūziją*. EŽTT 2002 m. gegužės 26 d. sprendimas (Peticijos Nr. 3651/97). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-60168%22>}
19. *Godelli prieš Italiją*. EŽTT 2021 m. rugsėjo 25 d. sprendime (Peticijos Nr. 33783/09). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-113460%22>}
20. *Gözüm prieš Turkiją*. EŽTT 2015 m. sausio 20 d. sprendimas (Peticijos Nr. 4789/10). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-150800%22>}

21. *I.V. prieš Estiją*. EŽTT 2023 m. spalio 10 d. sprendimas (Peticijos Nr. 37031/21). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/en-g#%7B%22itemid%22:%5B%22001-228018%22%7D>
22. Inclusive Education. Including children with disabilities in quality learning: what needs to be done? (2017). UNICEF. Prieiga per internetą: https://www.unicef.org/eca/sites/unicef.org/eca/files/IE_summary_accessible_220917_brief.pdf
23. Intė, O. ir kiti (2023). Vaiko nuomonės išklauso metodinis vadovas. Vilnius: Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. Prieinama internete: <https://vaikoteises.lrv.lt/uploads/vaikoteises/documents/files/Vaikos%20sritys/Vaiko%20teisiu%20B3%20u%20C5%BEtikrinimas/VNI%20vadovas%20FINAL.pdf>
24. *Iš kitos Europos Sąjungos valstybės, teisių ir teisėtų interesų užtikrinimo*“ (2023). Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga. Prieiga per internetą: http://vtaki.lt/lt/media/force_download/?url=/uploads/documents/docs/1024_5d20b65a9fd92a-21ab04520d2e750882.pdf
25. *Johansen prieš Norvegiją*. EŽTT 2002 m. spalio 107 d. sprendimas (Peticijos Nr. 12750/02). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/en-g#%7B%22itemid%22:%5B%22001-22752%22%7D>
26. Jonynienė, Ž.V. (2005). Vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje aktualijos. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 15, 129-142. Prieiga per internetą: <https://www.journals.vu.lt/acta-paedagogica-vilnensia/article/view/9733/7507>
27. *Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencija*. 2010/ Nr. 71-3561. Valskybės žinios. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legai/Act/lt/TAD/TAIS.335882>
28. *Jungtinių Tautų Vaiko teisių deklaracija*. 1959. Prieiga per internetą: https://epublications.vu.lt/object/elaba:2051909/ATTACHMENT_2051912
29. *Jungtinių Tautų Vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras Nr. 14 „Dėl vaiko teisės pirmiausia atsižvelgti į jo (jos) interesus (3 straipsnio 1 dalis)“*. (2013). Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga. Prieiga per internetą: http://vtaki.lt/lt/media/force_download/?url=/uploads/documents/docs/867_a49630eadb-97de6fff592f6878171df.pdf

30. *Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija*. 1995/ Nr. 60-1501. Valstybės žinios. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>
31. Juodaitytė, A. (2007). Vaikystė kaip socialinė negalė: mitologizuoto diskurso konstravimas ir sklaida socialinėje, pedagoginėje realybėje. *Socialinis darbas*, 6(1), 104-112. Prieiga per internetą: <https://ojs.mruni.eu/ojs/social-inquiry-into-well-being/article/view/2074/1884>
32. Kaminskienė, N. (2011). *Alternatyvus civilinių ginčų sprendimas*. Vilnius: Registrų centras.
33. Kaminskienė, N. ir kiti (2013). *Mediatoria*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://cris.mruni.eu/cris/bitstreams/7d2f3dbb-c154-4274-8c86-69bca3448be5/download>
34. Kaminskienė, N. ir kiti (2019). *Mediatoriaus vadovas*. Vilnius: Teisingumo ministerija. Prieiga per internetą: [https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20\(pdf\)\(1\).pdf](https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/Mediatoriaus%20vadovas_%20Metodinis%20leidinys%20TM%20(pdf)(1).pdf)
35. *Kilic prieš Austriją*. EŽTT 2023 m. sausio 12 d. sprendimas (Peticijos Nr. 27700/15). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-222139%22%5D%7D>
36. *Kocherov ir Sergejeva prieš Rusiją*. EŽTT 2026 m. kovo 29 d. sprendimas (Peticijos Nr. 16899/13). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22002-10900%22%5D%7D>
37. *Konrad prieš Vokietiją*. EŽTT 2018 m. gruodžio 3 d. (Peticijos Nr. 59549/12). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-185229%22%5D%7D>
38. *Konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje*. 2003/ Nr. 91(1)-4125. Valstybės žinios. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.218321>
39. *Konvencija dėl pabėgėlių statuso*. 1997/ Nr. 12-227. Valstybės žinios. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.32581>
40. *Konvencija dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų*. 2002/Nr. 51-1932. Valstybės žinios. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.166677>
41. *Konvencija dėl vaikų apsaugos ir bendradarbiavimo tarptautinio įvaikinimo srityje*. 1997/ Nr. 101-2550. Valstybės žinios. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.42261>

42. *Kutzner prieš Vokietiją*. EŽTT 2002 m. vasario 26 d. (Petición Nr. 46544/99). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22i-temid%22:%5B%22002-5571%22%5D%7D>
43. Lietuvių žodynas internete. (n.d.). Prieiga per internetą: www.lietuviu-zodynas.lt
44. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 15 d. nutartis, civ. bylos Nr. e3K-3-246-421/2023*. Prieiga per internetą: <https://www.lat.lt/doclib/27tfyn5dz12guvape-8sy6qkvzp4pdftr>
45. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-304/2010*. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/109171709841529/3K-3-304/2010>
46. *Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2013 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-269/2013*. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/181667225072363/3K-3-269/2013>
47. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-114/2013*. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/233374115939263/3K-7-114/2013>
48. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-92/2014*. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/189084347835115/3K-3-92/2014>
49. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. kovo 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-92/2014*. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/189084347835115/3K-3-92/2014>
50. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-444/2014*. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/69701442152796/3K-3-444/2014>
51. *Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2014 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-454/2014*. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/144828485711508/3K-3-454/2014>
52. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-574-421/2015*. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/5085012400655/3K-3-574-421/2015>
53. *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-92-706/2016*. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/157476733624937/e3K-3-92-706/2016>
54. *Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2016 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-16-706/2016*. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/152438112284953/3K-3-16-706/2016>

55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-115-687/2019. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/136603862904876/3K-3-115-687/2019>
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 1 d. nutartis, civ. bylos Nr. e3k-3-182-916/2020. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/238332777992163/e3K-3-182-916/2020>
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 1 d. nutartis, civ. bylos Nr. e3k-3-167-969/2020. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/17267783498912/e3K-3-167-969/2020>
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-251-378/2020. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/258868337535035/e3K-3-251-378/2020>
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-35-969/2020. Prieiga per internetą: <https://eteismai.lt/byla/133709467162911/3K-3-35-969/2020>
60. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-251-916/2021. Prieiga per internetą: <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=21221907-ed71-44f0-ba19-8ba7172d5ab5>
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-402-378/2022. Prieiga per internetą: <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=4b69aacc-f76a-4ac1-b454-2abe6c80c60f>
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-194-1075/2022. Prieiga per internetą: https://www.lat.lt/data/public/uploads/2022/04/lat_aktuali_praktika_kovas_2022.pdf
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugpjūčio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-256-781/2023. Prieiga per internetą: <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=0a38d267-891a-4779-813f-f6c133202064>
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. rugpjūčio 3 d. nutartis, civ. bylos Nr. e3K-3-256-781/2023. Prieiga per internetą: <https://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=0a38d267-891a-4779-813f-f6c133202064>
65. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. 2015/Nr. 11216. TAR. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af-3f6a2e8b/asr>

66. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. 2000/ Nr. 89-274. Valstybės žinios. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/asr>
67. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. 2000/ Nr. 74-2262. Valstybės žinios. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.107687/asr>
68. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. 2002/ Nr. 36-1340. Valstybės žinios. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.162435/asr>
69. Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992/ Nr. 33-1014. Valstybės žinios. Prieiga per internetą: <https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>
70. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl atvejo vadybos tvarkos aprašo patvirtinimo“. 2018/ Nr. 4881. TAR. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/11e612d5345711e-884a38848fe3ec9e2/asr>
71. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. 2006/ Nr. 17-589. Valstybės žinios. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.270342/asr>
72. Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. 2007/ Nr. 80-3214. Valstybės žinios. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.301806/asr>
73. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus 2022 m. gruodžio 29 d. pažyma „Dėl saugios aplinkos vaikams užtikrinimo praktikos“. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įsitaiga. Prieiga per internetą: <http://vtaki.lt/lt/documents?page=2#collapse-331>
74. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus pažyma „Dėl tyrimo vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus iniciatyva „Dėl nelydimų nepilnamečių užsieniečių, vykstančių per Lietuvą“
75. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. 1996/ Nr. 33-807. Valstybės žinios. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr>
76. Maiese, M. (2003). *Destructive Escalation*. Prieiga per internetą: <https://www.beyondintractability.org/essay/escalation>

77. *MiKK*. (n.d). Prieiga per internetą: <https://mikk-ev.org>
78. Mokymai tema vaiko poreikiai. (2022). Valstybės vaiko teisių ir jvaikinimo tarnyba. Prieiga per internetą: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLXKaKYt3thZzN-rt2BSuocoHp7qeSAb1J>
79. *N. P. prieš Moldovą* (EŽTT 2015 m. spalio 6 d. sprendimas (Peticijos Nr. 58455/13). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/?library=ECHR&id=001-157531&filename=CASE%20OF%20N.P.%20v.%20THE%20REPUBLIC%20OF%20MOLDOVA.docx&logEvent=False>
80. *Naltakyan prieš Rusiją*. EŽTT 2021 m. liepos 20 d. sprendimas (Peticijos Nr. 54366/08). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-209317%22%7D>
81. *Odièvre prieš Prancūziją*. EŽTT 2023 m. vasario 13 d. sprendimas (Peticijos Nr. 42326/98). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-60935%22%7D>
82. *Olsson prieš Švediją*. EŽTT 1988 m. kovo 24 d. sprendimas (Peticijos Nr. 10465/83). Prieiga per internetą: <https://international.vlex.com/vid/case-of-olsson-v-870645676>
83. Parker, S. (1994). The best interests of the chills – principles and problems. *International Journal of Law, Policy and the Family*, 8(1), 26–41. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1093/lawfam/8.1.26>
84. *Petrov ir X prieš Rusiją*. EŽTT 2019 m. vasario 4 d. sprendimas (Peticijos Nr. 23608/16). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-187196%22%7D>
85. *Pini ir kiti prieš Rumuniją*. EŽTT 2004 m. rugsėjo 9 d. sprendimas (Peticijų Nr. 78028/01 ir 78030/01). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-61837%22%7D>
86. *Pontes prieš Portugaliją*. EŽTT 1994 m. kovo 23 d. sprendimas (Peticijos Nr. 14940/89). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-57873%22%7D>
87. *Quincy Bell ir Mrs A prieš „The Tavistock“ ir „Portman NHS Foundation Trust“*. Anglijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas byloje Nr. CO/60/2020. Prieiga per internetą: <https://www.judiciary.uk/judgments/r-on-the-application-of-quincy-bell-and-a-v-tavistock-and-portman-nhs-trust-and-others/>

88. *R. ir H. prieš Jungtinę Karalystę*. EŽTT 2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimas (Peticijos Nr. 35348/06). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-104972%22%5D%7D>}
89. *Rinau prieš Lietuvą*. EŽTT 2020 m. gegužės 14 d. sprendimas (Peticijos Nr. 10926/09). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-200336%22%5D%7D>}
90. *Roengkasettakorn Eriksson prieš Švediją*. EŽTT sprendimas 2022 m. spalio 10 d. (Peticijos Nr. 21574/16). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-217262%22%5D%7D>}
91. *S. S. prieš Slovėniją*. EŽTT 2019 m. sausio 30 d. sprendimas (Peticijos Nr. 40938/16). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-187474&filename=CASE%20OF%20S.S.%20v.%20SLOVENIA.pdf&logEvent=False>
92. *S.M.A.R.T tėvystė*. (n.d.d). Prieiga per internetą: <http://www.smarttevyste.lt>
93. *Scozzari et Giunta prieš Italiją*. EŽTT 2000 m. liepos 13 d. sprendimas (Peticijų Nr. 39221/98 ir 41963/98). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58752%22%5D%7D>}
94. *Šeimos konferencijos metodas*. (n.d.). Labdaros ir paramos fondas „Dienvidis“. Prieiga per internetą: <https://dienvidis.lt/seimos-konferencijos-metodas/>
95. *Širvinskas prieš Lietuvą*. EŽTT 2019 m. liepos 23 d. sprendimas (Peticijos Nr. 21243/17). Prieiga per internetą: http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/SIRVINSKAS_2019_JUDGMENT.pdf
96. *Stjerna prieš Suomiją*. EŽTT 1994 m. lapkričio 25 d. sprendimas (Peticijos Nr. 18131/91). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57912%22%5D%7D>}
97. Tarpkultūrinio pažinimo vadovas dirbantiems su trečiųjų šalių piliečių šeimomis. (2013). Tarptautinės migracijos organizacijos biuras Lietuvoje. Prieiga per internetą: http://vtaki.lt/uploads/documents/files/1427794779_3TMOTarpkult%C5%ABrinio%20pa%C5%BEinimo%20vadovas%20dirbantiems%20su%20tre%C4%8Di%C5%B3j%C5%B3%20%C5%A1ali%C5%B3%20pilie%C4%8Di%C5%B3%20%C5%A1eimomis.pdf
98. *Tarybos reglamentas „Dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo“*. 2019/Nr. 1111. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R1111>

111. *Y. C. prieš Jungtinę Karalystę*. EŽTT 2021 m. kovo 13 d. (Peticijos Nr. 4547/10). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22i-temid%22:%5B%22001-109557%22%7D>
112. *Y. I. prieš Rusiją*. (EŽTT 2020 m. vasario 25 d. sprendimas (Peticijos Nr. 68868/14). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22i-temid%22:%5B%22001-201326%22%7D>
113. *Z. J. prieš Lietuvą*. EŽTT 2014 m. balandžio 29 d. sprendimas (Peticijos Nr. 60092/12). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22i-temid%22:%5B%22001-142675%22%7D>
114. *Zaiet prieš Rumuniją*. EŽTT 2015 m. birželio 24 d. sprendimas (Peticijos Nr. 44958/05). Prieiga per internetą: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22i-temid%22:%5B%22001-153017%22%7D>
115. Žalimienė, S. et al. (2019). *Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos taikymas supra- ir nacionaliniu lygmenimis*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. Prieiga per internetą: https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2019/10/LExxx_2019_ES_pagrindiniu_teisi%C5%B3_chartijos.pdf
116. Zbarauskaitė, A. (n.d.). *Iššūkiai ir galimybės globojant vaiką ir paauglį*. Prieiga per internetą: https://vaikoteises.lrv.lt/uploads/vaikoteises/documents/files/Veiklos%20sritys/Globa%20ir%20C4%AFvaiknimas/Prieraisumo_globojant_knygele.pdf
117. *Ženevos vaiko teisių deklaracija*. 1924. Prieiga per internetą: [https://www.geneve-int.ch/1923-geneva-declaration-ri-ghts-child](https://www.geneve-int.ch/1923-geneva-declaration-rights-child)

Redagavo MB „Kopis“

Tiražas 2000 vnt.

Maketavo UAB „Baltijos kopija“
Kareivių g. 13B, LT-09109 Vilnius
www.kopija.lt

Spausdino UAB „Kopa“
Industrijos g. 12, Biruliškių k., LT-54469 Kauno r.
Tel. +370 37 301 616
El. p. kopa@kopa.lt
www.kopa.lt

Efektyviai užtikrinant geriausius vaiko interesus garantuojama, kad kiekvienas vaikas augtų ir vystytųsi sklandžiai tiek fiziškai, tiek emociškai, kad būtų saugus ir aprūpintas viskuo, kas jam yra būtina.

Geriausi vaiko interesai – vaiko gerovė ir visų vaiko teisių tinkamas įgyvendinimas.

Šis leidinys *Geriausių vaiko interesų principo užtikrinimo metodinis vadovas* skirtas visiems vaiko gerovės srityje dirbantiems specialistams, kurie savo kasdiniame darbe susiduria su poreikiu vertinti, nustatyti ir priimti sprendimus, skirtus užtikrinti geriausius vaiko interesus. Visi vaikai ir jų situacijos yra skirtingos, tad vaiko geriausių interesų užtikrinimo procesas visuomet reikalauja didelės atidos, atsakomybės, individualaus požiūrio. Leidinio autorės Mykolo Romerio

universiteto mokslininkės Odeta Intė, prof. dr. Agnė Tvaronavičienė ir doc. dr. Dalia Vasarienė siekė vieno iš sudėtingiausių vaiko teisių apsaugos principų – vaiko geriausių interesų užtikrinimo – turinį atskleisti kuo paprasčiau, kiekvienam suprantamai, tikėdamosi, kad šis leidinys taps patikimu pagalbininku ne tik visoje vaiko teisių apsaugos sistemoje dirbantiems specialistams, bet ir vaikų tėvams, globėjams ir visiems kitiems visuomenės, kurioje auga vaikai, nariams.

Vaikai - mūsų ateitis. Užtikrinkime jiems šviesią, saugią ir ramią vaikystę!